ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KAMUSAL ALANIN GÜNDELİK, SOSYAL VE EKONOMİK HAYATA ETKİSİ: ANKARA BAHÇELİEVLER ÖRNEĞİ

Aybüke AYDIN CANSARAN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI BİLİM DALI

EYLÜL 2021

ankara
HBM

KAMUSAL ALANIN GÜNDELİK, SOSYAL VE EKONOMİK HAYATA ETKİSİ: ANKARA BAHÇELİEVLER ÖRNEĞİ

AYBÜKE AYDIN CANSARAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI BİLİM DALI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

EYLÜL 2021

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Aybüke AYDIN CANSARAN

17.09.2021

KAMUSAL ALANIN GÜNDELİK SOSYAL VE EKONOMİK HAYATA ETKİSİ: ANKARA BAHÇELİEVLER ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Aybüke AYDIN CANSARAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

EYLÜL 2021

ÖZET

Kamusal alan insanların gündelik ve sosyal hayatlarını doğrudan etkileyip hukuk, ekonomi ve siyaset gibi alt sistemlerle doğrudan bağlantısı olan bir kavramdır. Kamusal alanın tek bir tanım ve işlevinden bahsetmek mümkün değildir. Bununla birlikte bir kamusal alanın birden fazla işlevi olabileceği gibi farklı mahalle ve bölgelere göre imajı ve kullanımı da değişiklik göstermektedir. Bu açıklamalar doğrultusunda tezin amacı Ankara Bahçelievler ve Yukarı Bahçelievler Mahallelerinde öne çıkan ve bireylerin bir nevi sesi olan kamusal alanların siyasi, toplumsal ve ekonomik olarak nasıl sonuçlar doğurduğunu ve insanların kamusal alanlardan ne ölçüde faydalanabildiğini özellikle kadın boyutu ile analiz etmektir. Kamusal alanların toplum tarafından algılanış biçiminin analizi bu alanların canlandırılmasını ve önemli diyalog alanlarına dönüştürülmesini sağlamak için önem taşımaktadır. Böylece kamusal alanlarda yer alan sorunların tespit edilmesi, Bahçelievler'in kamusal alanlarının daha etkin ve verimli kullanılması, Bahçelievler'deki kamusal alan varlığının anlaşılması ve kamusal bir bilinç geliştirilmesi ile kamusal alanlarda insanları birleştiren diyalog ortamlarının arttırılması mümkün hale gelecektir. Tüm bu gelişmeler doğal olarak kadınların kamusal alanlarda daha aktif olmasını sağlayacağı için de önemlidir. Bahçelievler'deki kamusal alanların incelenmesi için doğrudan gözlem, içerik analizi ve renkli haritalandırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda bölgede yer alan kamusal alanların ulusal kimlik oluşumunda önemli rol oynadığı, bölgede yaya olmanın ve özellikle 7. Cadde'de yürümenin başlı başına bir kamusal işlevi olduğu, çoğu kamusal alanın Anıtpark'ta görüldüğü gibi anıt, park ve meydan olma gibi aynı anda birden fazla işlevi olduğu, dernek ve kadınlar lokali ile kadınların bölgede kamusal eylemlerini aktif şekilde gerçekleştirebildiği, bölgede kafe, bar ve meyhanelerin kamusal alan olarak öne çıktığı ve bu gelişen hizmet sektörünün bölgenin canlı bir ekonomi ve kamusallık sağladığı gibi çeşitli çıkarımlar yapılmıştır. Tek tek incelenen kamusal alanlar değerlendirildikten sonra genel sosyal, siyasi ve ekonomik çıkarımlarla Bahçelievler'deki kamusal alanların etkisi değerlendirilmiştir.

Bilim Kodu : 1145
Anahtar Kelimeler : Kamusal Alan, Ankara Bahçelievler, Kent, Kimlik,
Sayfa Adedi : 141
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Kemal GÖRMEZ

THE EFFECT OF PUBLIC SPHERE ON DAILY, SOCIAL AND ECONOMIC LIFE: THE CASE OF ANKARA BAHÇELIEVLER

(Master Thesis)

Aybüke AYDIN CANSARAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

September 2021

ABSTRACT

Public sphere is a concept that directly connects subsystems such as law, economics, and politics that directly affect people's daily and social lives. It is not possible to talk about a single definition and function of public sphere. However, public sphere can have more than one function and its image and use, depending on different neighborhoods and regions. Considering this description, this thesis aims to analyze how important public spheres have political, social, and economic consequences and to what extent people can benefit from public spheres, especially with a female dimension is determined and crucial public spheres in Bahçelievler and Yukarı Bahçelievler region. Analyzing the way public spheres are perceived by society is vital to ensure that these spaces are animated and transformed into essential areas of dialogue. In this way, it will be possible to identify problems in public spheres, use Bahçelievler's public spheres more effectively and efficiently, understand the existence of public sphere in Bahçelievler and develop a public consciousness, as well as increase the dialogue environments that unite people in public spheres. These developments are also significant, as they will naturally enable women to be more active in public spheres.Direct observation, content analysis and mapping methods were used for the study of public spheres in Bahçelievler. As a result of the research, public spheres in the region play an important role in forming national identity, being on foot in the region, and especially 7. As seen in Anitpark, many public spheres have more than one function at the same time, such as monuments, parks and squares, associations, and women's Tavern and women can actively perform their public actions in the region, cafes, bars, and taverns stand out as public spheres in the region, and this developing service sector provides a vibrant economy and public in the region. After evaluating the public spheres examined individually, the impact of public spheres in Bahçelievler was evaluated with general social, political, and economic implications.

Science Code : 1145
Key Words : Public Sphere, Ankara Bahçelievler, City, Identity
Page Number : 141
Supervısor : Prof. Dr. Kemal Görmez

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv

ABSTRACT v

İÇİNDEKİLER vi

HARİTALARIN LİSTESİ viii

1.GİRİŞ 1

2. KAMUSAL ALANIN TEORİK ÇERÇEVESİ 5

2.1. Jürgen Habermas 5

2.2. Hannah Arendt 13

2.3. Oskar Negt ve Alexander Kluge 22

2.4. Richard Sennett 28

2.5. Habermas, Sennett, Arendt, Negt ve Kluge'ın Gözünden Kamusal Alanda Kadın 35

3.TEORİDEN PRATİĞE: HAYATIN GÜNLÜK AKIŞINDA SOMUTLAŞAN KAMUSAL ALAN 39

3.1. Hukuk ve Kamusal Alan 43

3.2. İktidar, Yönetim ve Kamusal Alan 45

3.3. Sosyal Hayat ve Kamusal Alan 51

3.4. Ekonomi ve Kamusal Alan 55

3.5. Kent, Mekân ve Kamusal Alan 59

3.5.1.Kahvehanelerden Kafelere: Kahve Kültürünün Değişimi 61

3.5.2.Parklar 64

3.5.3.Anıt, Büst ve Heykeller 65

3.5.4.Meydanlar 68

3.5.5. Sosyalleşme Alanları: Kafe, Bar ve Meyhaneler 70

3.5.6. Sokaklar 72

Sayfa

3.6. Kadın ve Kamusal Alan 74

4. KAMUSAL ALAN OLARAK ANKARA BAHÇELİEVLER İNCELEMESİ 79

4.1. Yöntem ve Araştırma Soruları 79

4.2.Analiz ve Bulgular: Bahçelievler ve Kamusal Alan 85

4.2.1. Bahçelievler'de Aktif Kamusallık Yaratan Parklar: Çankaya Metin Oktay, Bahriye Üçok, Yılmaz Güney, Adnan Ötüken ve Eser Parkları 91

4.2.2.Anıt Park 103

4.2.3. Kahvehanelerden Yeni Nesil Kahvecilere 106

4.2.4.Bahçelievler Hanımlar Lokali: Kadınların Karşıt Kamusallığı ve Eme 108

4.2.5.Büyülü Fener Sineması 110

4.2.6.Ticari Meydan Olma Özelliği Gösteren Bir Cadde: 7. Cadde 112

4.2.7.Milli Kütüphane 115

4.2.8. Ulaşım: Bahçelievler'de Yaya Olmak ve Dolmuş Güzergahı 117

4.3. Değerlendirmeler: Bahçelievler'de Kamusal Alanın Etkileri 118

4.3.1. Sosyal Açıdan 120

4.3.2. Siyasi Açıdan 121

4.3.3. Ekonomik Açıdan 124

5. SONUÇ 127

KAYNAKÇA 131

ÖZGEÇMİŞ 141

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita **Sayfa**

Harita 4.1. Google Haritalar, Tezde incelenen alanın tümüne ait arazi görüntüsü 80
Harita 4.2. Google Haritalar, Bahçelievler mahallesi uydu görüntüsü 81
Harita 4.3. Google Haritalar, Bahçelievler Arazi Görüntüsü 82
Harita 4.4.Yukarı Bahçelievler Mahallesi Uydu Görüntüsü 82
Harita 4.5.Yukarı Bahçelievler Mahallesi Arazi Görüntüsü 83
Harita 4.6.Google Maps, Milli Kütüphane Uydu Görüntüsü 83
Harita 4.7. Google Maps, Milli Kütüphane Arazi Görüntüsü 84
Harita 4.8. Eser parkı 91
Harita 4.9. Yılmaz Güney Parkı 94
Harita 4.10. Google Maps, Bahriye Üçok Parkı 95
Harita 4.11. Metin Oktay Parkı 97
Harita 4.12. Google Haritalar, Adnan Ötüken Parkı 100
Harita 4.13. Google Haritalar, Anıtpark 103
Harita 4.14. Google Haritalar, Bahçeli Çay Otağı 107
Harita 4.15. Google Haritalar, Bahçelievler Hanımlar Lokali 109
Harita 4.16. Google Haritalar, Büyülü Fener Sineması 112
Harita 4.17. Google Haritalar, 7. Cadde 113
Harita 4.18. Google Haritalar, Milli Kütüphane 115
Harita 4.19. Google Haritalar, Bahçelievler'de İncelenen Kamusal Alanlar 119

1.GİRİŞ

Kamusal alan günümüzde özel alan ile iç içe geçen, keskin ve net bir tanımı mümkün olmasa da farklı ifade ve amaçlarla kent içinde somutlaşan, bireylerin hayatını günlük, sosyal, siyasi ve ekonomik anlamda doğrudan şekillendiren bir kavramdır. Kamusal alan kulağa her ne kadar tekil bir ifade çağrıştırıyor olsa da tek bir kamusallıktan bahsetmek mümkün değildir. Kamu kavramından bahsederken de tek bir tanım yapmak mümkün olmamakla birlikte en bu kavram yaygın anlamıyla, özel olmayan ve herkesin erişimine açık olan anlamına gelmektedir. İkinci anlamıyla ise, olup bitenden haberdar olmaya çalışan bir grubu temsil etmektedir. Bu bağlamda kamu, ilan etme ve yayımlama özelliği taşır. Habermas, bahsedilen bu grubu 'müzakereciler topluluğu' olarak adlandırmıştır (Habermas, 2018). Bu anlamları ile kamu, toplumsal ve sosyolojik bir anlama sahiptir. Üçüncü olarak ise kamunun siyasi anlamından bahsetmek mümkündür. Bu anlamıyla 'devlet ile ilişkili olan' anlamı taşımaktadır (Sunay, 2002:52).

Tek bir kamudan bahsetmek mümkün olmadığı için farklı mekanlara ait yapılan çalışmalarda kamusal alanın farklı sebep ve sonuçlarına rastlamak da mümkündür. "Toplumsal bir hayvan" (Platon) olan insan kaçınılmaz biçimde kamusal eylemde bulunmaktadır. Bu davranış da özel olan bireyi kamusal kişi haline dönüştürmektedir.

Kamusal alan ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde soyut ve teorik çerçevede kamusal alana dair Habermas, Arendt, Kluge ve Negt, Sennett, Fraser gibi isimlerin pek çok gözlem ve çıkarımda bulunduğu bilinmektedir. Ancak literatürde kamusal alanın mekân – politik tez kapsamında çalışılması eksik kalmıştır. Madem çeşitli kamusal alanların insan ve toplum üzerinde farklı etki ve sonuçları olmaktadır, o halde coğrafi olarak sınırları çizilen belli bir alanın spesifik olarak incelenmesi kamusal alan çalışmalarını daha ileriye taşıyacaktır.

Bu çalışmanın konusu kapsamında kamusal alan kavramı detaylı olarak açıklanacak, siyaset, yönetim, hukuk, mekân ve kimlik gibi çeşitli kavramlar ile kamusal alan bağlantısı incelenip Bahçelievler'in kamusal alanlarına dair çıkarımlarda bulunulacaktır. Bu tezde Ankara Bahçelievler bölgesi şeklinde kısaca ifade edilen alan, Bahçelievler ve Yukarı Bahçelievler Mahallelerini kapsamaktadır. Detaylı olarak ise incelenen bölgenin harita üzerinde sağ ve sol kenarlarını Mareşal Fevzi Çakmak

Caddesi ile Kazakistan Caddesi ve devamında uzanan Hakkı Turayliç Caddesi oluşturmaktadır. Aşağı yukarı doğrultuda çizilen sınır ise Bahriye Üçok Caddesi ve devamında uzanan Dögol Caddesi ile İnönü Bulvarı arasında kalan bölüm şeklinde tanımlanmaktadır. Bahçelievler şeklinde kısaca ifade edilen alan Ankara'nın Çankaya ilçesine bağlı yukarıda belirtilen bölgedir. Bahçelievler'in belirlenen kamusal alanları sosyal, gündelik, siyasi boyutları ile bu tezde incelenecektir. Tezin ana amacı kamusal alan kavramını ve onun gelişim ve değişim sürecini irdeleyerek Ankara Bahçelievler'deki kamusal alanlara dair değerlendirmeler yapmaktır. Bu kapsamda Bahçelievler'deki kamusal alanların yapı ve dokularının mekâna nasıl yansıdığını belirtmek, mekânın üretim – tüketim ilişkisini ortaya koymak, gündelik hayatın ve sosyal ilişkilerin bu bölgede ne anlama geldiğini keşfetmek ve kamusal alanlardaki ekonomik faaliyetlerin bireylerin yaşamında ve toplumsal ilişkilerde ne ifade ettiğini tespit edebilmek tezin amacıdır.

Siyaset birden fazla insanın bir araya gelmesi ile doğal olarak ortaya çıkan bir süreçtir. Bu süreçte tarihsel olarak her dönemde güç mücadeleleri ve diğerleri üzerinde hegemonya kurma isteği görülmektedir. Ancak kamusal alan bir anlamda bir arada yaşamayı bilen insanların oluşturduğu bir problem çözme ve var olma tekniğidir. Bir araya gelen topluluklar, yerleşim alanlarının, coğrafyanın, insanların geçmiş tecrübelerinin …vb. etkisi ile farklı alışkanlıklar geliştirmektedir. Bu toplu alışkanlıklar kendine kamusal alanda varlık ve somutluk bulmaktadır. Ankara Bahçelievler'de yaşayan ve çeşitli kamusal ihtiyaçlarını gidermek amacı ile bu bölgede bir araya gelen insanlar kamusal alandan ne ölçüde faydalanabilmektedir? Başkent Ankara'nın eski yerleşim yerlerinden olan Bahçelievler'de, bireylerin sesi olan kamusal alan özellikle siyasi ve toplumsal olarak nasıl sonuçlar doğurmaktadır? Kamusal alanın çözemediği ve bölgede daha çok odaklanılması gereken sorunlar nelerdir? Bu sorular bu çalışmanın çözmeye çalıştığı problemin temel araştırma sorularıdır.

Bu çalışma, Ankara için önemli bir sosyal merkez olan Bahçelievler'in kamusal alanlarının daha etkin ve verimli kullanılması, Bahçelievler'deki kamusal alan varlığının anlaşılması ve akademik bir bilinç geliştirilmesi, kamusal alanlarda insanları birleştiren diyalog ortamlarının arttırılması gibi konulara açıklık getireceği için ve

literatürde daha önce bu amaca yönelik Bahçelievler incelemesi yapılmadığı için gereklidir.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kamusal alana dair kuramsal çerçeve açıklanmıştır. Kuramsal çerçeve sunulurken Bahçelievler araştırmasında faydalı olabilecek Habermas, Arendt, Sennett, Kluge ve Negt'in kamusal alan yaklaşımlarından yararlanılmıştır. Bu bölümde Habermas'ın 'Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü'; Kluge ve Negt'in 'Kamusallık ve Tecrübe'; Sennett'in 'Kamusal İnsanın Çöküşü' ile 'Gözün Vicdanı'; Arendt'in 'İnsanlık Durumu', 'Geçmiş ile Gelecek Arasında' kitaplarından temel olarak faydalanılmıştır. İlk bölümün son alt başlığı olan 'Habermas, Sennett, Arendt, Negt ve Kluge'ın Gözünden Kamusal Alanda Kadın' kısmında bahsedilen dört ismin kadınların kamusal alandaki rollerine ilişkin düşünceleri açıklanmıştır. Bu alt başlığa ayrıca yer verilmesinin sebebi, araştırma kısmında belirtilen Bahçelievler'de kadın ve kamusal alan ilişkisini daha net olarak ortaya koyabilmektir. İkinci bölümde ise ilk bölümde çizilen soyut ve teorik çerçevenin içi doldurularak kamusal alanın somutlaştığı yönetim, siyaset, kent, günlük hayat, mekân, hukuk, ekonomi gibi alanlar açıklanmaktadır. Bu kısımda kent, mekân ve kimlik bağlamı ile kamusal alan ilişkisi belirtilecektir. Son bölümde ise teorik çerçeveden ve kamusal alanın mekân üzerindeki somut örneklerinden yararlanarak Ankara Bahçelievler' deki kamusal alanın toplum tarafından nasıl algılandığına, ne tür siyasi sonuçlar doğurduğuna dair çıkarımlar gözlem, haritalandırma ve içerik analizi yöntemleri kullanılarak sunulmuştur. Ayrıca yapılan tespitlere ek olarak yapılan değerlendirmeler ve öneriler ile kamusal alanların canlandırılmasına ve önemli diyalog alanlarına dönüştürülmesine çaba gösterilmektedir.

2. KAMUSAL ALANIN TEORİK ÇERÇEVESİ

2.1. Jürgen Habermas

Habermas, Frankfurt Okulu ekolünde eleştirel teoriye yaptığı katkılarla bilinmektedir. 1962 yılında Habermas tarafından kaleme alınan "Kamusallığın Yapısal Dönüşümü" adlı kitap Habermas'ın kamusal alanı tanımlama ve açıklama biçimini göstermektedir. Bu kitabı bir çeşit milat olarak ele alırsak yapılan eklemeler ve eleştiriler sayesinde kamusal alan konusu üzerine yapılan çalışmalar artmış, hayatın içinde olan ve insanların her anını şekillendiren bu konu, nihayetinde hak ettiği değeri görmeye başlamıştır. Ancak bu durum kamusal alanın Habermas'tan önce çalışılmadığı anlamına gelmemektedir. Nitekim 1990 baskılı kitabın ön sözünde burjuva kamusunun oluşumu ile ilgili görüşlerini açıklarken Habermas'ın, H.U. Wehler'in araştırmalarından beslendiği görülmektedir. Ayrıca Habermas, G. Eley'in araştırmalarından bahsederek kendi teorisini bu çalışmaların desteklediğini belirten açıklamalarda bulunmuş ve Foucault ile Sennett'in kısmen eleştiri ve görüşlerinden de faydalandığını belirtmiştir (Habermas:2018, 18). Habermas'ın kamusal alan modelinde etkilendiği bir diğer isim ise kültür endüstrisi terimi ile Adorno'dur. Kültür endüstrisi kavramı açısından ele alındığında Habermas, kültür yaşamına yön verenlerin hayatın tamamını etkileme gücüne sahip olduğunu düşünmekte, bu görüşün literatürde abartı olarak görülmesi sebebiyle Habermas eleştirilmekte ve Habermas'ın devletin düzenleyici kamu görevini görmezden geldiği belirtilmektedir (Onat, 2013: 110). Habermas'ın düşünsel boyutta etkilendiği pek çok isim olmakla birlikte konudan sapılmaması adına bu kısım uzatılmayacaktır.

Habermas'ın kamusal alan modeli incelenmeden önce onun bu kavramın anlamı hakkındaki açıklamalarına yer vermek daha açıklayıcı olacaktır. Habermas "kamusal" kavramını irdelerken bunun herkese açık anlamına ek olarak devlet bağlantılı bir kavram olduğunu vurgulamaktadır (Habermas, 2018:58). Herkese açık olma anlamında, toplumsal yaşam içerisinde, kamuoyuna benzer ve tüm yurttaşların erişebildiği anlamı kastedilmiştir (Olgun, 2017: 45).

Ancak kullanım alanına göre değişen ve keskin tanımı olmayan kamu, Almanya'da 18. yüzyılda yeni yeni kavramsallaştırılmaya başlanmıştır. Kamu kavramının sınırlarının çizilmesi bu kadar geç iken özel olandan bahsediş bu tarihten çok daha

geriye götürülebilir (Habermas, 2018: 59). Habermas kamusal alan ile özel alanı açıklayıp ikisi arasında sınırlar çizerken öncelikle Roma döneminden bahseder. Bu dönemde kamusal alan hem özgürlük ve istikrar hem de çatışma ve çözüm alanı oluşturur (Habermas, 2018: 61). Fikirler kamusal alanda eşitler arasında şekillenir ve kararlar alınır. Bunun yanında ev yani özel alan zorunlu ihtiyaçların karşılandığı mecburi bir alandır. Kısaca bu dönemde siyasal örgütlenme biçimi doğrudan kamusal alan ile şekillenir. Feodal döneme geçildiğinde ise kamusal alan anlamca değişime uğramıştır. Bu dönemde özel ve kamusal alanlar arasında Roma'daki gibi net bir ayrım bulunmaz. Çünkü toprak reisi, ailenin de reisi olarak ataerkil bir egemenlik oluşturmaktadır. Bu durumda özel ve kamusal olan arasında bir bağlantı oluşmuştur. Tek başına kamudan bahsetmek artık böylece mümkün değildir (Habermas 2018:64). Ancak Roma'dan farklı olarak, feodal bey ile kendine yer bulan kamu kavramı bir statü ve vasıf anlamı taşımaya başlamıştır. Temsili kamu modelinin gereği olan 'temsiliyet' kavramı, kamudan gelmektedir ve özel alan temsiliyet içermemektedir. Büyüklük, yücelik, şan, asalet gibi kavramlar, temsiliyet bağlamında kamusal alanda buluşmuş ve kamusal güç, toprağı olan erkeğin eline geçmiştir. Kısaca kamusal alan soylu davranışı olarak görülerek somutlaştırılıp sergilenmeye çalışılmıştır (Habermas, 2018: 66). Roma'daki siyasal iletişimin yerini toprak gücüne bırakması ile kamusal alan bir dışlama alanını da içermeye başlamıştır. Örneğin İncil okuma törenleri halk dili dışında Latince olarak yapılmıştır (Habermas, 2018: 68). Zaman içerisinde saraya hapsolan kamunun halktan ayrılması yukarıda bahsedilen gelişmelerin sonucunda meydana gelmiştir. Buraya kadar Habermas'ın kamusal ve özel alan ayrımını tarihsel bir bakış açısıyla kronolojik olarak okuduğu görülmektedir. Bu ayrım sonucunda Habermas kamunun halka geri dönüşünün burjuva kamusunun oluşumu ile meydana geldiğini belirterek böylece modern kamusallığa geçildiğini belirtmiştir (Habermas, 2018:79).

Burjuva kamusunun oluşumu doğrudan dönüşen ekonomik sistem ile bağlantılı olarak Habermas tarafından aşağıdaki şekilde açıklanmıştır: Kapitalizmin ilk zamanlarında genişleyen şehirler ile artan üretim, mal ve haber dolaşımı da artmıştır (Habermas, 2018; 75). Böylece ekonomi önceden hane içinde yani özel alanla sınırlı iken artık ticaret bilimi olarak incelenmekte, kamuyu kapsamakta ve kar getiren bir iş olarak modern işletmelere yansımaktadır. Burjuvanın özel alanı olan şirket, kamu erki ile ilişki içerisinde olmaya başlayarak birbirine bağımlı hale gelmiştir. Okuma topluluğu

olarak oluşan burjuva elinde sermayeyi de tutmaktadır. Konuyla ilgili olarak basın ve gazetenin gelişimi de burjuva ile bağlantılıdır. Burjuva grubun etkisiyle gelişen basın kamu erkinin algılanış biçimini şu şekilde şekillendirmiştir: Önceden devletin aldığı karar kamusal olarak algılanırken şimdi basın ve sorgulama aracılığı ile kamusal alan bir forum haline gelmiş ve eski anlamından sıyrılmıştır. Bu durumu Habermas "…özel şahıslar kamu erkini, kamuoyu önünde meşrulaştırmaya zorluyor…" şeklinde ifade etmiştir (Habermas, 2018; 90). Habermas tarafından açıklanan ve yukarıda özetlenen burjuva sınıfının oluşumu ve gelişimi siyasal ve sosyolojik bir sonuç olarak kamusal alanı doğurmakla birlikte kapitalist toplumsal ilişkileri anlama noktasında da kilit bir rol oynamıştır. Kapitalist üretim tarzı ile demokrasinin gelişebileceğinin kanıtı haline gelmiştir (Çetin, 2018:15). Bu bağlamda Habermas'ın kamusal alan tartışmasında liberal bir yan taşıdığı genel söylem olarak kabul edilmekle birlikte Habermas'ın kendi tanımı ile radikal demokratik bir tasarımı içermektedir. Radikal demokratik tutum Benhabib tarafından demokratik sosyalist olarak yorumlanmıştır (Özbek, 2004: 38). Kamusal ve özel alan karşılaştırması ile ilgili olarak günümüzde zaman geçtikçe toplumsal yapısı dönüşen kamuyu açıklarken Habermas, özel alan ile kamusal alanın kaynaşma eğiliminde olduğuna dair bir çıkarımda bulunmuştur. Kamusal alan ile özel alan arasında yaşanan tahribat, devlet ile toplumun kaynaşmasından kaynaklanmaktadır. Bu kaynaşmayı Habermas olumlu bir şekilde yorumlamaz:

> İşte toplumun giderek artan devletleştirilmesi ile koşut olarak kendini dayatan devletin toplumsallaştırılması şeklindeki bu diyalektik, burjuva kamusunun temellerini, yani devlet ile toplum arasındaki ayrışmayı tedricen tahribata uğratır. Bu iki alan arasında ve aynı zamanda bu iki alanın birlikte oluşturdukları sahada kamusal ile özel arasındaki ayrımdan kopan, yeniden-siyasallaşmış bir toplumsal alan meydana gelir (Habermas, 2018: 252-253).

Habermas belirttiği bu yeniden siyasallaşan toplumsal alanda kamusal topluluk oluşturan özel kişilerin meselelerinin düzenlendiği alanın ortadan kalktığını savunur. Bu kamusallığın siyasal işlevindeki bir çözülmedir ve bunun asıl sebebi Habermas'a göre kamusal ile özel alanların yapısındaki dönüşümden kaynaklanır (Habermas, 2018: 253). Habermas'ın bahsettiği dönüşümde şehirleşme önemli bir yer tutmaktadır. Özel alan olan evin duvarlarla mahremiyet çizgisi çekmesine rağmen geçirgen sesler özel alan ile kamusal alanı net olarak ayırmamaktadır. Özel alana olan mesafe azaldığında kamusal topluluk birbirine yaklaşır ve kamusal kitle halini alır (Habermas, 2018:275). Kamusal kitle ise kamusal tartışma aracılığı ile sesini duyurur. Halk

egemenliğine dayanan kamusal tartışmanın daha işlevsel hale gelmesi gerektiğine vurgu yapan Habermas kamusal tartışmanın gerçek anlamda uygulamaya koyulmasının önemini vurgulamaktadır (Sunay, 2002: 64).

Kamusal – özel alan ayrımını yapıp bunu burjuva kamusallığının oluşumuna yukarıdaki gibi bağlayan Habermas edebi kamu kavramını ayrı olarak açıklamaktadır. Edebi kamu özel şahıs olan burjuvaların iktidar talepleri ile bağlantılı bir şekilde oluşmuştur. Özel olan ile burjuva kamunun özdeşleşmesi ile siyasi kamuya ek olarak edebi kamu oluşmaktadır. Bu konunun net anlaşılabilmesi için Habermas kamunun toplumsal yapılarını açıklamıştır. Habermas'a göre edebi kamu kültür ile harmanlanıp iç içe geçtikçe siyasi kamuda daha görünür olmaya başlamıştır (Habermas, 2018:96). Edebi kamu konusunda özel alanın durduğu yeri de iyi kavramak gerekir. Habermas özel alanı mal dolaşımının ve toplumsal emeğin olduğu alan olarak görmektedir. Bu alana aile ve mahrem alanları da dahil etmektedir. Ayrıca siyasi kamunun edebi kamudan çıktığını belirterek bunun toplum ihtiyaçlarını devlete iletmek için kullanıldığını belirtmiştir (Habermas, 2018;98). Şehir, edebi kamunun doğrudan sergilendiği alandır (Habermas, 2018;97). Burada bir dönüşüm ve değişim söz konusudur. Sarayın kamusallık özelliğinin şehre geçmesiyle, şehir içinde toplumsal özellik gösteren kahvehane gibi kamusal alanlar ortaya çıkmıştır (Habermas, 2018;100). Entelijensiyanın toplanma yerleri olan bu alanlar zamanla genişleyerek orta sınıfı, küçük esnafı da kapsamıştır. Entelijensiya burjuvaziyi ve aristokrasiyi eşit konuma getirirken yeni oluşan kamusal alanlarda yapılan sohbetler ve tartışmalar pek çok fikrin tartışılmasını sağlamıştır (Habermas,2018;103). Kahvehanelere eklenen, restoranlar, müzik ve tiyatro salonları fikir beyan eden insanlar arasında gizli gruplar oluşturmuştur. Kamusal alanın dönüşüm noktasında bu alanların gizli olarak doğmasının sebebi bu düşünce gruplarının sarayı eleştirmesi, sorgulaması ve okumasıdır. Bu durum Habermas'ın deyişi ile saraya açık bir tehdit oluşturmuştur (Habermas, 2018:104). Özel şahısların tartışmalarıyla oluşturduğu bu tehdit kamusal bir topluluğa atıf yapmaktadır. Bu salonların, cemiyetlerin ve kahvehanelerin önemli olmasının temel sebebi kamusal topluluğun bu alanlarda somutluk ve gerçeklik kazanmasıdır (Habermas, 2018;106).

Dergi basımının artması, gazete ve mektuplaşmanın yaygınlık kazanması ile edebi kamu siyasal kamuya müdahil olmuş; tıpkı mal dolaşımının artması gibi maddi değere

sahip olan basılı eserler de mal olarak satılmış ve zaman geçtikçe yaygınlık kazanmıştır. Tüm bu gelişmeler kamusal alanın başlangıçtaki gizliliğini aşar duruma getirmiştir. Meydana gelen kamusal topluluklarda yaygınlaşan eşit statü, eşitlik, özgürlük gibi kavramlar popülerleştikçe aslında yasalar ve toplumun genel kuralları ön plana çıkmaya başlamıştır (Habermas, 2018:130).

Aytaç'ın belirttiği üzere insanların toplumsal olarak yığıldığı kahvehaneler, kitapevleri ve kulüpler kentli bireyin toplumda statü kazanma gereksinimini karşılamaya başlamıştır. Bu mekanlar, okuma ve anladığını aktarma bağlamlarında kent kamusu inşasında önemli bir yere sahiptir (Aytaç, 2007: 208). Aytaç tarafından yapılan açıklama Habermas'ın belirttiği edebi kamunun oluşumu konusunu güncel kamusal alan algısı ile bütünleştirdiği için önem taşımaktadır.

Kamunun toplumsal yapısını ve siyasal işlevini yukarıdaki gibi açıklayan Habermas, kamunun toplumsal yapısının nasıl dönüşüme uğradığını da açıklamıştır. Kamusallığın toplumsal dönüşümü burjuva kamu modelinin çöküşünü getirmiştir. Çünkü bu model kamusal ve özel alanda keskin bir ayrım oluşturmaktadır (Habermas, 2018: 298). Kamusal alanın toplumsal dönüşümü bağlamı Habermas tarafından kaleme alınırken kamu, kamusallık, kamuoyu kavramlarının dönüşümü de incelenerek, olanı değil olması gerekeni ortaya koyan normatif bir teori oluşturulmuştur. Kamuoyunu şekillendiren kavramların tarihsel rolü ile birlikte kamusal alanda nasıl yorumlandığı Habermas tarafından açıklanırken kamusal akıl ve kamusal alandaki yapısal çözülmeler de açıklanmıştır (Odabaş, 2018: 2051).

Siyasal kamu ise Habermas tarafından ikiye ayrılmıştır. Habermas siyasal kamunun ilk ayağını iktidarın, diğer ayağını ise medyanın oluşturduğunu belirtir. Ancak yapısal dönüşüm geçiren kamunun bu iki önemli açıklamayla birlikte kültür, gelenek ve toplumsallaşma kavramlarıyla da bağlantılı olduğu Habermas tarafından vurgulanmıştır (Habermas, 2018:51). İlk olarak İngiltere'de 18. Yüzyılda oluşmaya başlayan siyasal kamu kapitalist üretim tarzının yayılması ve sanayi üretiminin artması ile bağlantılıdır. Habermas'a göre İngiltere Bankası'nın kurulması, ön sansür kurumunun ilgası ve ilk kabine hükümetinin kurulması kapitalizmin yaygınlaşması ile bağlantılı olan üç önemli gelişmedir (Habermas, 2018: 137). Çünkü İngiltere Bankası doğrudan kapitalist bir değişimi vurgularken, ön sansürün kalkması fikirlerin gazetelerde basılmasını kolaylaştırarak kamusal alanda siyasi tartışmalara yer

verilmesini sağlamıştır. Tüm bu gelişmeler içerisinde siyasi kamu içerisinde yer alan kamuoyu kavramı devlet basın mücadelesi arasında kalmaktadır (Habermas, 2018: 140). Bu gelişmeler aynı zamanda siyasi kamu içerisinde yer alan başka bir kavram olan muhalefeti de şekillendirmektedir. Habermas'ın deyimi ile saray partisi karşısında yer alan iktidar dışı kesim halkın sağduyusu, genel kanaat, halkın sesi gibi sözcüklerle muhalif bir grup oluşturmuş ve kamuoyunu etkilemeye başlamıştır. İngiltere'deki gelişmeler Avrupa'yı etkilemekle birlikte siyasi kamu gelişiminde Fransız İhtilali'nin de yadsınamaz bir önemi bulunmaktadır. Bu konuyu Habermas şu sözler ile açıklamaktadır: "Kamunun siyasal işlevleri, anında Fransız Devrimi Anayasasının kodifikasyonlarından bütün Avrupa'ya yayılan şiarlara dönüştüler." (Habermas, 2018:153). Örneğin bahsedilen gelişmelerin Almanya'daki etkisi şu dizelerden anlaşılmaktadır:

> "Herkesin sevinçle haykırdığı,
>
> Devletlu perukları içindeki büyükbaşların bile
>
> Önünde secdeye vardığı büyük parola,
>
> Aç kulaklarını1 Aleniyet/kamusallık derler buna." (Smend'den Akt. Habermas, 2018:153).

Habermas'ın bakış açısına göre burjuva toplumunun siyasal kamu konusundaki duruşu da son derece önemlidir. "Siyasi işlevli kamu, burjuva toplumunu, kendi ihtiyaçlarına uygun düşen bir devlet erki ile uzlaştıran bir organın normatif statüsünü kazanır." (Habermas, 2018:158). diyen Habermas burjuva kamusallığının ön şartını burjuva toplumunun özelleşmesi ve liberalleşmesi olarak görmektedir (Habermas, 2018:158). Yani özel olan siyasal kamudan ayrılsa da bu ayrım devletin oraya müdahale edemediği anlamını taşımamaktadır. Bu durumda kapitalist üretim tarzı pazarın doğası gereği özelleşmesini sağlarken bir yandan da zaten özel konumda olan burjuvanın özel çıkarları doğrultusunda devlet erkini şekillendirmektedir. Bu gelişmelerin yanında hukukun nasıl bir gelişim izlediği de son derece önemli bir konudur. Kapitalizmin getirdiği sistemde serbest dolaşımın olduğu, insanların bireysel yeteneklerine göre toplumda konumlandığı teorik olarak yaygın kabul gören bir ifadedir. Bu ifadelere ek olarak burjuva özel hukuk sisteminin getirdiği kurallar serbest pazar düzenini hukuki güvenceler ile korumaktadır. Bu kapsamda Habermas pazarın ve devlet yasalarının kimseye istisna tanımama ve özel şahıslara eşit muamele gösterme açısından

benzemektedir (Habermas, 2018:167). Siyasal kamunun oluşumu ve varlığı Habermas'a göre kamusal alanın sembolik kullanımıdır ve bu anlamda bireysel düşünceler ve kamusal görüşler çerçevesinde basın özgürlüğünün de garanti altında olduğu bir alana işaret eder (Gökgür, 2018: 15).

Kant'ın belirttiği siyaset ahlakından etkilenen Habermas, cumhuriyetçi bir anayasa ile bireylerin özgürlüklerinin güvence altına alındığını, böylece burjuva toplumunun devlet çerçevesinde özel özerklik alanı bulduğunu ve bunun kamusallığın siyasal işlevi ile mümkün olduğunu belirtmiştir (Habermas, 2018: 205). Çünkü kamusal topluluk akıl yürütür, ortak varlıkları için ortak akıl oluşturarak uzlaşma sağlar ve devlet için düşündüğümüzde bu topluluk vatandaş ismini alır. Kant'ın belirttiği kamusal mutabakat (ortak akıl yürütme). Hegel için kamuoyu anlamına gelmektedir (Habermas, 2018: 219). Ancak kamusallığın düşünsel boyutunda Marx'ı inceleyecek olursak, kamuoyunu yanlış bilinç olarak yorumlamakta ve kamuoyu çıkarını burjuva sınıfın çıkarı olarak görmektedir. Marx'a göre kendi haline bırakıldığında kendini yeniden üretmekten aciz olan kapitalist sistem, sermaye birikiminden kaynaklanan artı değerin gaspıdır (Habermas, 2018: 227). Yani çalışan sınıfın üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf karşısında ezilmesidir. Marx'ın kamusallık fikrini eleştirdiği bu nokta Habermas'a göre diğer tüm kamusallık açıklamalarını alt üst etmektedir. Çünkü genel tanımların aksine Marx kamusallığı eşit ulaşım ve ortak alan olarak değil, eşitsizlik alanı ve burjuva sınıfının çıkarı olarak görmektedir. Öte yandan Mill ve Tocqueville gibi liberallerin perspektifinden kamusallığın ifade ettiği anlam çok daha farklıdır. Habermas Kamusallığın Yapısal Dönüşümü adlı kitabında liberal teoride kamusal alan anlayışını açıklarken Mill'in kamuoyu egemenliği açıklamasının kitlelerin ve ortalama insanların egemenliği anlamına geldiğini belirtir. Bununla beraber Tocqueville'e göre biraraya gelerek benzeşen vatandaşlar belli bir insana veya gruba sorgulamadan inanma eğilimlerini azaltmaktadır. Böylece kitleye inanma eğilimi artar ve bu durum kamuoyunun yönetim gücünü arttırmaktadır. Kitlenin oluşturduğu bu baskı ikna değildir, zorla kabul ettirmedir (Habermas, 2018:240). Kamusallığın farklı kişiler ve düşünceler tarafından farklı anlamlarda yorumlanması ve tek bir anlamda buluşulmaması Habermas'ın düşünsel boyutta üzerinde durduğu bir alan oluşturmuştur. Tüm bu farklılıklar içerisinde Habermas ideolojik çıkarımlarıyla kamusallığın toplumsal ve siyasal anlamda nasıl dönüştüğünü irdelemiştir.

Tıpkı kamusallığın toplumsal dönüşümünde olduğu gibi kamusallık siyasal anlamda da bir dönüşüm geçirmiştir. Habermas'a göre gazeteciliğin, kitle iletişim araçlarının gelişmesi ve toplumda yaygın bir işleve sahip olması ile giderek artan bir öneme kavuşan reklamcılık siyasal dönüşüm konusunda kilit bir rol oynamaktadır (Habermas, 2018: 305). Özellikle reklamcılığın ticari amacına ek olarak bir kamuoyu oluşturması ve bir alan olarak öne çıkan halkla ilişkilerin (public relations). reklam aracılığı ile kamuoyunu ciddi oranda etkileyebilme kabiliyeti kamunun siyasi dönüşümünü şekillendiren en önemli gelişmelerden biridir. Habermas konu ile ilgili olarak "Aleniyet temsili kamusallığın bir zamanlar bahşettiği o şahsi saygınlık ve doğaüstü otorite halesinin taklidini yapıyor." (Habermas, 2018:324). diyerek halkla ilişkilerin biçimlendirdiği kamuoyunun feodal bir düzene büründüğünü belirtmiştir. Böylece ortaya çıkan yeni kamusallık anca burjuva kamusunun meşrulaştırdığı ölçüde var olur. Partiler ve parlamento bu dönüşen ilişkiye tabiidir (Habermas, 2018: 332). Bu noktada kamusallık eleştirel işlevini kaybetmiş, aleniyetin gösteri işlevi baskın çıkmıştır (Habermas, 2018:340). Habermas'ın burada eleştirdiği temek nokta halka dayatma ve siyasi ilişkilerin müzakere ve iletişim yerine inandırıcılık ve strateji ile sınırlı olmasıdır. Bu noktada ele geçirilen kozlar ve oyunlar ön plana çıkarken halkın ihtiyaç ve beklentileri çoğu zaman arka planda kalmaktadır. Habermas bu süreçte modern propagandanın ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu süreçler sonucunda kamusallığın mekanını kaybettiğini belirten Habermas, aynı zamanda kamusallığın şeffaflığını ve anlaşılabilirliğini de kaybettiğini vurgulamıştır (Habermas, 2018:335).

Habermas siyasi etkinliği üstün gören cumhuriyetçi model ile bireysel tercihlerin üstün görüldüğü liberal modelle ilgili sorunları tespit edip kamusal alan ile ilgili kendi söylem kuramını oluşturmuştur (Sunay, 2002: 57). Bu anlamda yukarıdakileri özetler nitelikte Habermas'ın kamusal alan modeli, Sunay tarafından açıklanmıştır: Kamusal alan toplumun tümünü etkileyen sorunların konuşulduğu bir zemindir. Burada tasvir edilen kamusal alanı özneler arası iletişim belirler. Tam olarak bu sebeple kültür dernekleri, medya ve sendikalar, tartışma kulüpleri, şirketler ve iş dünyası ile birlikte Habermas'ın kamusal alan modelinde yer almaktadır (Sunay, 2002:57).

2.2. Hannah Arendt

Habermas'ın sunduğu kamusal alan modelinde tarihsel arka plan ve gelişmeler baskın olmakla birlikte Yahudi asıllı siyaset bilimci Arendt'in kamusal alan modelinin daha felsefi ve düşünsel boyutta incelense de siyasi tarihten yararlanıldığı görülmektedir. Arendt'in kamusal alan ile ilgili görüşlerini anlamaya çalışırken referans alınan ve Arendt'in kaleminden çıkan 'İnsanlık Durumu' ve 'Geçmiş ile Gelecek Arasında' isimli iki temel kitap vardır.

Anti-modernizmi yazılarında yoğun bir şekilde hissettiren Arendt, modern toplumların geçirdikleri farklılıklar sebebi ile politik alana ve ekonomik pazarla aileye bölündüğünü ifade eder (Benhabib, 96:239). Ekonomik etkinlik alanlarının kent sakinleri üzerindeki olumsuz etkisine değinen Arendt, eylemde bulunmanın bu süreçte yalnızca davranmaya dönüştüğünü ve bunun politik eylemleri de doğrudan etkilediğini, bireylerin salt tüketici haline dönüştüğünü belirtmiştir (Benhabib, 96: 239). Ekonomik sistemin ve tüketim kültürünün kamusal alan üzerinde yarattığı çaresizlik Arendt'in yazılarında çarpıcı bir şekilde kendini göstermektedir. Bu noktada Arendt, ekonominin davranış bilimlerinde yer aldığını vurgulayarak insanın hareket eden bir hayvan düzeyine indirgendiğine dikkat çekmektedir (Arendt, 2018: 86). Kitle toplumu bu indirgemecilik sebebiyle ortaya çıkmıştır ve toplumun çeşitli tabakalarını yok etmektedir. Çünkü toplumsal davranış yaşamın her alanında bir ölçüt haline gelmiştir (Arendt, 2018:86). Bu sebeple Arendt, kamusal alan ile ilgili yaptığı açıklamaları, kitle toplumu öncesini temsil eden eski Yunan devletçiklerine kadar geriye götürmektedir. Ayrıca Arendt, Antik Yunan polis yaşamını kamusal alanın direği olarak görmektedir. Böylece Arendt, modern ekonomik sistemin çıkmazların olmadığı polis devletçiklerinde indirgemecilik yapılmadan toplumun belli bir kesiminin kamusal alana dahil edildiğini belirtmektedir. Ancak bu durumda polis devletçiklerinde özel alan ile ilgili işlerden sorumlu kişilerin kamusal alana dahil edilmediği dikkat çekmektedir. Başka bir deyişle günümüz ekonomik sisteminde kamusal alan üretim, tüketim ilişkileri ve politika bağlamında ekonomi temelli olarak sınırlanmaktadır. Antik Yunan'da ise bu sınırlama olmamakla birlikte kamusal ve özel alan arasındaki keskin ayrım cinsiyet, meslek grupları ve aile temelinde gelişmektedir. Bu durum Arent'in şu sözlerinden daha net anlaşılmaktadır: "… Yunanlılar, eylem ve konuşmaya ne denli önem verdikleri de düşünüldüğünde Polis 'in sadece yurttaşların

sayısının sınırlı tutulması kaydıyla varlığını sürdürebileceğinin tamamen farkındaydılar." (Arendt, 2018:84). Antik Yunan'da kamusal alanın Arendt tarafından günümüze kıyasla daha cazip açıklanmasının bir sebebi ise polis devletleri döneminde yaşayan Aristoteles tarafından yapılan kamusal alan açıklamasında insanların kendini gerçekleştirebilecekleri ve dayanışma içinde olacakları bir alana vurgu yapılmasıdır (Bookchin, 2014:80). Aristotales'ten bugüne incelenen kamusal alan Arendt'in gözünde herkese açık zuhur olunan ortam (space of appearance). ve bizi bir arada tutan dünyadır. Bu şekilde edinilen deneyimler kamusal ortamda paylaşılır, aktarılır ve böylece gerçeklik inşa edilir (Sarıbay, 2000: 5). Ancak modern ekonomik sistemde Arendt bu olumlu ortamın oluşmadığını düşünmektedir.

Arendt'in kamusal alan modelinde yukarıdan anlaşıldığı gibi ekonomi ve kamusal alan ilişkisi Antik Yunan devletçikleriyle harmanlanmıştır. Ancak bu model bununla sınırlı kalmamaktadır. Görünümler alanı (space of appearance). ile ortaklaşa dünya (common world). arasında bağ kuran Arendt, ortaklaşa dünyada eylemin ve tartışma alanlarının öne çıktığını belirtirken görünümler alanının bu tartışma alanının oluşmasını ve gelişmesini sağlayan bir faktör olduğunu belirtmiştir. Görünümler alanı ve ortaklaşa dünyanın daha net anlaşılabilmesi için *Vita Activa* kavramının da bilinmesi gerekmektedir. Arendt'in bakış açısına göre insanların tüm etkinlikleri üç başlık altında sınıflandırılır: *emek, iş ve eylem*. Bu etkinlikler *Vita Activa* olarak adlandırılmakla birlikte hem kamusal alanda hem de özel alanda kendilerine yer bulmaktadır (Arendt, 2018: 35). Vita Activa, gelenek yüklü bir kavram olmakla birlikte tarihsel bir birikime atıfta bulunur (Arendt, 2018: 42). Aristo, Sokrates, Marx gibi isimlerle kümülatif olarak gelişen Vita Activa, yaşamdaki tüm etkinliklere atıfta bulunur (Arendt, 2018: 42-49). Üç yaşamsal etkinliğin her biri de Arendt'e göre farklı bir bilinç düzeyine işaret eder (Yükselbaba, 2011:229). Bahsedilen üç yaşamsal etkinlik (emek, iş ve eylem). aşağıda açıklanmıştır:

İlk olarak emek bir diğer adı ile çalışma, yaşamsal zorunluluklara bağlı biyolojik bir süreci ifade etmektedir. "Emek harcamanın insani koşulu yaşamın kendisidir." (Arendt: 2018: 35). Emek, insanın hayatının yeniden üretimi için zorunludur ve bu sebeple özgürlük kavramının dışındadır (Yükselbaba, 2011: 229). Ancak emek, hayat kazanma olarak ele alındığında para getirmeden emek harcanan her üretim hobi olarak kalmaktadır (Arendt, 2018: 195).

Arendt'in modern ekonomik yaşama dair eleştirilerinin sosyolojik boyutları, kamusal alanı emek boyutunda etkilemektedir. Arendt, konuyla ilgili, kamusal olarak örgütlenen toplumun en açık ifadesinin, emekçi ve iş veren sınıfından oluşan, yaşamını sürdürmek için mevcut ekonomik sisteme muhtaç ve bağımlı olan kişilere dikkat çekmektedir. Bu durumda önemini kaybeden eylem Polis 'teki özgürlük anlamını da kamusal alanlarda kaybetmiştir. Eylemin önemini kaybetmesinin temel sebebi bahsedilen bağımlılıktır. Yaşamak uğruna, geçim derdinde olan insan emeğin kamusal alana dahil oluşunu simgelemektedir (Arendt, 2018:88). Emek kavramı zorunluluğun simgesi haline gelmesine ek olarak üretme özgürlüğü olarak modern çağda kullanılmakta ve bu ikili anlam bir çeşit uyuşmazlık yaratmaktadır (Arendt, 2020:58). Bu ikili anlam değerlerin toplumdan topluma değişmesini, bakış açısına göre farklılık göstermesini belirtmektedir. Bununla birlikte yaşam sürecinin, zorunluluğun yani emeğin kamusal alandaki görünürlüğü Arendt tarafından toplumsal alan olarak tanımlanmıştır (Arendt, 2018:89). Ancak, Arendt bu yaklaşımı doğal bulmamaktadır. Emeğin özel alana ait olduğunu savunan Arendt'in Yunan Polis'ine yaptığı övgünün temel sebebi de budur.

Antiklerde kölelik kavramı emek kavramının anlaşılmasında son derece önemlidir. Bu sebeple ayrı bir paragrafta açıklanmıştır. Kölelik kavramının meşrulaştırılması ve mevcut sistemin devamı için son derece gerekli olduğuna dair inanç, özünde tüm mesleklerin doğaları gereği kölelik doğurduğuna yöneliktir. Mesleğin doğasında var olduğu düşünülen kölelik, bir köleye sahip olma düşüncesini de beraberinde getirmektedir. Bir emek harcayıp çalışmak zorunluluğun kölesi olmak anlamını içermektedir (Arendt, 2018:137). Ancak el ile yapılan iş ve beden ile yapılan iş arasında yapılan ayrım, işe harcanan zaman ve son olarak işin nerede yapıldığı konusu (özel alanda veya kamusal alanda gibi). emeğe olan bakış açısını şekillendirmektedir. Bununla birlikte kamusal alanda yapıldığında üretken iş olarak adlandırılan ancak özel alanda yapıldığında üretken olmayan iş denilmesine rağmen her iki durumda da harcanan bir emekten bahsedilmektedir. Arendt'in bakış açısından tam olarak bu nokta iş ile emek arasında bir ayrım oluşturmaktadır: (Arendt, 2018:141). Zorunlu yanı inkâr edilmemek ile birlikte kendine özgü üretkenliği olan, insani güce sahip iş ve zaruri şekilde harcanan emek…

Eylemek ve konuşmak beşerî yaşamı temsil eden, tüketilmek üzere üretilen, görülüp işitildiği takdirde var olan bir etkinlik iken; düşünmek ise tüketime ve somut şekilde varlığı kanıtlanmaya çalışılmayan tek etkinliktir (Arendt, 2018:151). Bu sebeple Arendt, düşünme etkinliğinin kamusal alanda ön plana çıktığını ve özgürlük getirdiğini savunmaktadır. Düşünsel boyutta insanı emekten kurtarmaya çalışan Marx'ın görüşlerine önem veren Arendt, emek ve özgürlük konusunda Marx'ın çeşitli çelişkilere kapıldığını da belirtmiştir. Bu çelişkilerden biri zorunlu ihtiyaçların ortadan kaldırılması durumunda Marx'ın özgürlüğün sağlanacağına olan inancı ile aynı zamanda emeğin doğanın dayattığı doğal bir zorunluluk olduğu fikridir (Marx, 1873'ten akt. Arendt, 2008:164). Marx'ın açıklamalarını irdeleyen Arendt'in vardığı gerçek şu şekildedir: İnsanı 'animal laborans' olarak gören ve sonra onu topluma, kudretin gerekmeyeceği yere sokan Marx insana iki seçenek sunmaktadır. Birincisi, üretici köle olmak ve ikincisi ise üretmeden özgür olmaktır (Arendt, 2018: 165).

Vita Activa'nın ikinci kavramı olan iş, dünyevi (worldliness). ve yapay olanı simgeler. İnsani varoluşun doğa dışı etkinliğidir. Başka bir deyişle ölüm-yaşam döngüsünün dışında kalmaktadır (Arendt, 2018: 35-36). Emek ile var olan ve kendini yeniden üreten insan, iş ile yeni nesneler ortaya koyar (Yükselbaba, 2011: 229). Yapılan iş, yani imalat, şeyleşmeyi beraberinde getirir. İmalat sürecinde amaç ve araç ilişkisi kuran Arendt, modern toplumlarda bu amaç ve aracın yer değiştirdiğini, araç olmak için üretilen gereçlerin (insan hayatını kolaylaştırmak üzere tasarlanan makineler gibi)., amaç haline geldiğini ve insanların araçların kölesi olduğunu belirtmiştir (Arendt, 2018: 217). Kısaca insan emeğini kolaylaştırmak amacı ile insan tarafından yapılan üretim, işin ve emeğin önüne geçip insanları daha zor bir duruma sürüklemektedir. İş sonucu açığa çıkan insan eseri, vadeli insan ömrüne vadesizlik katmayı amaçlarken insanın bu amacına son derece uzak düşen makineler dünyası insanların yerini tutmaya başlamıştır (Arendt, 2018:226).

Ortaya konulan bu nesneler de aslında yaşamın devamı ile bağlantılı olduğu için Arendt'e göre iş de zorunluluk sayılmaktadır. Bu iki alandan kaynaklanan zorunluluk doğrudan hane yapısını etkilemektedir. Hane (ev). içi zorunluluklar, mülkiyete, eşe, köleye sahip olmaktır. Zorunluluklardan kurtulan ve haneden uzaklaşılan polis içinde ise özgürlük hakimdir. Doğal gereksinimlerin zorunlu bağlarından sıyrılan insan poliste özgür olabilir (Oktay, 2003:74). İş gerçekleştirildiğinde kısıtlı zamanı olan

ölümlü insan, kendine dünyada kalıcılık ve süreklilik sağlamış olur (Arendt, 2018: 37). Yılmaz ise bu durumu yurttaşlık statüsüne yükselip insani faaliyetlerden yararlanmanın özgürlük ile mümkün olduğunu belirterek ve bunun kamusal alanda ölümsüz bir şekilde var olabileceğini söyleyerek özetlerken; özel alanın biyolojik ve bedensel varlığın sona ermesiyle ortadan kalkacağı şeklinde açıklamıştır (Yılmaz, 2006:369).

Vita Activa'nın üçüncü terimi olan eylem ise doğrudan insanlar arasında gerçekleşen yegâne etkinliktir. Arendt'e göre "…sonuçları belirsiz ve öngörülemez kalmaya mahkûm, daha önce tanık olunmamış yeni süreçlere başlama yetisi" (Arendt, 2018:335). eylemi ifade etmektedir. Eylem, yapmak ile yapılana maruz kalmak diye adlandırılabilecek bir madalyonun iki yüzünü temsil ettiği için bir sınırı yoktur ve zincirleme tepki yaratmaktadır. (Arendt, 2018:279). Yeryüzünde insanların yaşadıkları gerçeğine dayanmaktadır (Arendt, 2018: 36). Siyasi yapıların inşa edilmesi, toplumsal belleğin oluşması ile tarihin koşulunun yaratılması eylem ile bağlantılıdır (Arendt, 2018: 37). Romalıların belirttiği yaşamak (insanlar arasında olmak). ile ölmek (insanlar arasında olmamak). sözcükleri eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Yaşamak ve ölmek arasındaki süreç tüm Vita Activa'yı kapsadığı gibi siyaset ile de ilişkilidir. Her ne kadar üç etkinlik de siyasetle bağlantılı olsa da siyasi düşüncenin merkezi kategorisi eylemdir (Arendt, 2018: 36-37).

Eylemde bulunma; öteki olma ve farklılıklar içinde var olma ile bağlantılıdır. Ötekilik çoğulluğun önemli bir veçhesini oluşturmaktadır (Arendt, 2018: 258). Ötekiliği ve çoğulluğu ortaya koyan konuşma ve eylemdir. "Konuşmanın ve eylemin olmadığı bir yaşam, harfiyen, yaşarken ölmek demektir." (Arendt, 2018: 259). Eylem, inisiyatif almak demektir. Konuşma ise eylemin tetikleyicisi, insanı robot olmaktan ayıran bir etkinliktir. İnsanlar arasında cereyan eden konuşma ve eylem insanların dünyevi işleriyle bağlantılı olarak ortaya çıkmakta ve şeyler dünyası ile sınırlı olmasına rağmen faili ortaya çıkarıcı bir nitelik taşımaktadır. Eylem ve konuşma birlikte hikayeler üreten, insanların hayatlarını değiştiren ve yönlendiren bir süreçtir (Arendt, 2018:260-270). Ayrıca eylem akıl ile ilişki içindedir. Olup biteni anlamakla görevli olan akıl, barışı getiremediği takdirde eylemin yarattığı etkileşim uzlaşma yerine savaşı getirecektir (Arendt, 2020: 27).

İnsanın özü ile ilgili olan eylem Antik Yunan'da *koine* diye adlandırılan alanda gerçekleşir. Bu alan *oikos*'tan yani haneden ayrıdır. Hane özel alanı temsil eder. Doğum, yaşam, kadın, köle, çocuklar bu alandadır. *Bios politikos*'un yani kamusal hayatın yaşandığı alanlar ise pazar meydanları, mahkemeler ve o dönemin meclislerini temsil eden agoralardır. Savaş gibi ortak eylemler de kamuyu oluşturmakta ve kamusal alanı etkilemektedir. Çünkü ortak çıkarlar ortak eylemde bulunarak kamusal alanda konuşulur ve böylece gerçek elde edilir (Habermas, 2000:60-61'den Akt. Yükselbaba, 2008: 230). Eylemde gerçekleşen kamusal alan ve özel alan arasındaki ayrımda bir baskı söz konusudur. Yurttaşların dahil olduğu kamusal alan yurttaş olmayanlara başka bir deyişle özel alana hapsolanlara karşı bir güç uygulamaktadır. Kamusal alanda var olan yurttaş özgür sayılırken *oikos*'tan çıkamayanlar özgür sayılmamakta ve kamusal alana dahil edilmemektedir. Bu sebeple *oikos* siyasal katılımdan da dışlanmıştır. Bu durum kamusal ve özel alan arasında çizilen kesin çizgiyi *vita activa*'nın eylem boyutunda gözler önüne sermektedir.

Eylem aynı zamanda Eski Yunan açısından düşüldüğünde birlikte eyleme, söz ve edimleri paylaşma şeklinde toplumda yer bulmaktadır. Bu anlamda ortak bir dünyanın kamusal yanı ile bireyler ilişki kurar. Kamusal alanın sınırlarını polis duvarları ve yasalar somutlaştırarak çizmektedir. Aynı zamanda polis kamusal etkinliklerin yer bulduğu tek alandır (Arendt, 2018: 289).

Emek, iş ve eylem yukarıda sosyal, siyasi ve ekonomik boyutları ile detaylıca açıklanmıştır. Ancak bunların da ötesinde Arendt'in modeli literatürde farklı kavramlar altında incelenmiştir. Örneğin Benhabib'e göre Arendt'in kamusal alan modeli ikili bir anlama sahiptir. Bir yandan bir eyleme, etkinliğe ev sahipliği yapan kamusal alan, diğer yandan toplumsal alanın diğer alanlarından farklılaşmaktadır (Benhabib, 1996: 243'ten Akt. Sarıbay, 2000:5). Benhabib, Arendt'in kamusal alan modelini agonistik görüş olarak adlandırmaktadır. Agonistik görüşten kasıt cumhuriyeti ve sivil yaşamı erdeme dayandırarak açıklamaktır (Benhabib, 1996:238). Organize hatıraların yaratıldığı bu alanda Arendt'e göre insanlar üstün olmak, itibar görmek için mücadele etmektedir (Passerin, 2009'dan Akt. Yükselbaba, 2008: 231). Bunun yanı sıra Yükselbaba Arendt'in görüşünün birleşimsel bir yanının olduğunu da vurgulamıştır. Uyum içinde bir arada hareket eden insanlar birleşimsel görüşe örnektir (Yükselbaba, 2008: 231). Arendt'e göre bir yerin kamusal alan sayılabilmesi için o

yerde konuşmaların yapılması, ikna yolu ile ortak eylemde bulunulması veya o yerin iktidar yeri olması gerekmektedir. Bu anlamda Sennett'ten farklı olarak sıradan bir kent meydanı Arendt'e göre kamusal alan sayılmazken yemek yerken bir sunum dinleyen insanların bulunduğu salon kamusal bir alandır (Benhabib, 1996:242).

Arendt'e göre kamusal alanın vurguları Sarıbay tarafından üçe ayrılarak incelenmiştir. Bunlardan birincisi kamusal alanın eylem ve söylemde öne çıktığı, topografik veya kurumsal olmadığıdır. İkincisi kamusal alan toplumsal eksendedir. Politik olan ile doğrudan özdeş değildir. Üçüncüsü ise kamusal alan bir arada yaşamanın sınırlarını çizerek toplumsal kuralların inşa edildiği bir alandır (Sarıbay, 2000:6). Bu üç maddenin vurguladığı ortak kavram toplumdur. Tek sesli olmayan ve farklılıkların en yüksek seviyede görüldüğü toplumlarda kamusal alana vurgu yapılmakta, bu kavramın insanların bir arada yaşamlarını sürdürmesinde kritik rol oynadığını belirtmektedir. Bu anlamda kamusal alanın özel alanı doğrudan etkilediğini belirtmek gerekir. O halde Antik Yunan'da *koine* ve *oikos* arasındaki keskin ayrım günümüzde esnekleşmiş, çeşitlenen yurttaş kimliği karşımıza çoğulculuk ve çoğunlukçuluk kavramlarını çıkarmıştır. Çoğulculuk kavramı Arendt'in de desteklediği gibi farklılıkları destekleyen ve onları bir arada tutan bir kavrama referans verirken çoğunlukçuluk dendiğinde çoğunluğun tiranına sebep olabilecek, çoğunluğun istediği olurken azınlığın ezildiği bir kavrama işaret edilmektedir. Bu sebeple kamusal alan modellerinde farklılıkların ve çeşitliliğin hoş görüldüğü Arendtçi yaklaşımda insanlar 'biricikliğini' konuşma yoluyla anlarlar (Beacroft, 2007:45). Berktay'ın da belirttiği gibi ortak değer ve çıkarımlara daha fazla farklılığı vurgulayarak ulaşılabilir (Berktay, 2004:552). Arendt'e göre "çoğulluğu ortadan kaldırmaya yönelik her teşebbüs, her zaman için kamusal alanın kendisini lağvetmekle aynı kapıya çıkar." (Arendt, 2018: 320).

Kamusal alanı insanları hem birbirlerine bağlayan hem de onları ayrıcı özelliği olan bir masaya benzeten Arendt, kamusal alan sayesinde insanların birbirleri üzerine yıkılmadığı çıkarımında bulunmuştur (Arendt, 2018: 96-99). Bu noktada kitle toplumunda olan birey bağlanma, ayrılma durumlarından mahrumdur. Kamusal alanı var eden şey Arendt'e göre kısıtlı ömrü olan fani insanların ölümsüz olma şansı elde etmesidir. Çünkü kamusal alan yaşam üstü özellik gösterir. İnsan öldüğü zaman da bulunmaktadır (Arendt, 2018: 96-99). Bu anlamıyla kamusal alanın mekân üstü bir

özellik gösterdiğini de belirtebiliriz. Arendt, insan vefat ettiğinde de kamusal alanın duracağını belirttiğinde statik bir kavramdan bahsetmemektedir. Arendt de kamusal alanların değişim içinde olan dinamik yapılar olduğunun farkındadır. Ancak bu cümleyi kurarken daha somut anlamda kamu alanlarından bahsetmekte ve bunun kalıcılığına vurgu yapmaktadır. Arendt'in müşterek yaşamda kalıcılığı arayan insanın kamusal alanı fırsat olarak görmesiyle ilgili verdiği örnek şöyledir: "Öyle ki köleliğe duyulan melanet sadece onların özgürlük ve görünürlükten yoksun olmasından ötürü değildi; aynı zamanda 'yaşadıklarına dair hiçbir iz bırakmadan karanlık içinde geçip giden', kendileri de karanlık bu insanlardan duyulan korkuyu içermekteydi." (Arendt, 2018: 99). Bireysel yaşamın faniliğine karşı teminat olarak görülen kamusal alan (Romalılar için res publica ve Yunanlılar için polis)., Arendt'in bakış açısından tıpkı yemek yeme gibi bir ihtiyaç olarak görülmüştür. Arendt bu ihtiyacın kamuya hayranlık duymaktan kaynaklandığını belirtmiştir. Bu bir nevi toplumda yer alma ve statü edinme ihtiyacıdır (Arendt, 2018:100). Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi için düşünüldüğünde Arendt'in belirttiği toplumsal ihtiyaç piramidin dördüncü basamağına denk gelen saygı-saygınlık kısmına denk düşmektedir.

Arendt, kamusal alanı özel alanın yanında yüceltmek ile birlikte, toplumsal olan ile özel olan arasında bir ilişki olduğunu kabul etmektedir. Özel alanı içeren mülkiyet hakkı olmadan John Locke'n da belirttiği gibi müşterek olanın yararı kalmamaktadır (Arendt, 2018:119). Locke'n görüşüne kitabında yer ayıran Arendt, zorunluluk ortadan kalktığında özgürlüğün otomatik gelmeyeceğini, tam olarak bu sebeple kamusal – özel arasında bir ilişki kurduğunu belirtmiştir (Arendt, 2018:120). Arendt, zorunluluk – özgürlük, fanilik – kalıcılık, utanç – onur arasında sırasıyla kamusal – özel ayrımına dayanarak yaptığı açıklamalarda ikisi arasında keskin bir ayrım olmadığını vurgulamak amacıyla fanilik, utanç ve zorunluluk kavramlarının sadece özel alanda olmadığını açıkça ifade etmiştir (Arendt, 2018: 124). Bununla beraber Arendt, mutluluk kavramını da özel alan ve kamusal alan bağlamında incelemiştir. Arendt'e göre mutlu olmanın yollarından biri kamusal mutluluktan pay almaktır. Özgürlük de mutluluğu getiren bir kavram olduğundan kamusal özgürlük deneyimine katılmadan kamusal mutluluğu yakalamak mümkün değildir. Arendt bu kapsamda, halk iktidarı, devrim, ifade etme, tartışma ve karar verme süreçleri gibi kavramlarını siyasi ve toplumsal boyutları ile analiz ederek Devrim Üzerine adlı yazdığı kitapta kamusal alanın önemine vurgu yapmıştır (Arendt, 2017: 174). Bu anlamıyla Arendt'in

altını çizdiği kamusallık ilkesi siyasal olanın sınırlarını çizerek ahlaki bir meşruiyet zemini de hazırlamaktadır. Bu zemin siyasal yaşama katılım noktasında eşitlikçi bir kamusal alan oluşturmaktadır (Deveci, 2014: 128).

Arendt eserlerinde hakikati arama gayreti taşırken siyasi tarihten yararlanmış ve dünyanın şahit olduğu kriz, bunalım ve gelişmeleri birer deneyim olarak artı ve eksi yönleri ile analiz etmiştir. Vita Activa ve modern çağ ilişkisine dair derin analizler sunan Arendt, modern çağın oluşumunda öne çıkan üç önemli olay olduğunu belirtmektedir. Bunları Amerika'nın ve yeryüzünün keşfi, kilise reformu ve teleskopun icadı ile yeni bir bilimin ortaya çıkması şeklinde özetlemektedir (Arendt, 2018:357). Bu özete göre yeryüzünün, okyanusların keşfi ile gökyüzünün incelenmesi ile ortaya çıkan yeni bilgiler bilimsel anlamda modern çağın başlamasını sağlamaktayken kilise reformu dini ve siyasi bir içerik taşımaktadır. Bu gelişmeler ışığında öne çıkan kavram hız olmuştur. Modern çağda dünya üzerinde bir yere ulaşmak son derece basittir. Eski anlayışa göre artık uçsuz bucaksız olmayan dünya üzerindeki mesafe hız sayesinde azalmıştır. Böylece insanın ölçme yeteneği gelişmiştir. Ancak bu gelişmelerin olumsuz bir yanı da bulunmaktadır. Çünkü yeryüzünü çözme konusunda ilerleyen insan yeryüzüne gün geçtikçe daha fazla yabancılaşmaktadır. Yabancılaşma konusu kilise reformunu da kapsamaktadır. Laikleşme düşüncesinin din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılmaktan başka bir şey olmadığını savunan Arendt, bunun bu şekilde anlaşılmadığında modern inanç kaybına sebep olduğunu belirtmektedir (Arendt, 2018: 359- 364). Yabancılaşma kavramı aynı zamanda ilk evresinde zalimlik ve maddi perişanlık getirmektedir (Arendt, 2018:367-368). Bu konuyu ulus devletlere bağlayan Arendt, ailenin yerini toplumsal dayanışmanın almasıyla belli bir toprak parçası üzerinde yoksun sınıfın yoksul sınıfın yoksun bırakıldığını, organik milliyetçilik adında ulus fertlerinde aile bağı kurulmaya çalışıldığını ama bunun dünyanın geleceğini radikalleştirdiğini belirtmiştir (Arendt, 2018:367-368). Tüm bilimlerin ve insanların yeryüzüne yabancılaşması problemi Arendt'e göre aydınlanma döneminde ortaya çıkan gelişmeler ile çelişmektedir. İnsanlığın çıkış noktası ile geldiği nokta arasındaki uçurum güncel ekonomik, toplumsal, siyasi sorunların da temelini oluşturmaktadır. Daha net bir ifade ile modern çağın çekiciliğinin altında yatan yabancılaşma problemi tüm sorunları olduğu gibi kamusal alanı da etkisi altına almaktadır. Arendt bu vurguyu sağlayabilmek amacıyla Platon, Kopernik, Arşimet, Galileo, Descartes, Newton gibi bilim adamlarına ve

onların hizmetlerine atıfta bulunmuştur. Arendt, bu hizmetlerle matematiğin temel bilim haline gelmesinin duyu organları ile insanın akli yargı gücünü gücendirdiği çıkarımını yapmaktadır (Arendt, 2018: 382).

Kendine yabancılaşan ve modernitenin şatafatına kapılan insan vurguyu şeyin kendisine değil, o şeyin imal edilme sürecine kaydırmıştır. Bu durum ise, değişim değerinin kullanım değerine üstün gelmesiyle sonuçlanmıştır. Böylece her ürünün ticari değeri olan ve değiş tokuş edilebilen bir ticaret sistemi oluşmuş, ürünün faydası, ürünün getireceği statüden daha az önemli konuma gelmiştir (Arendt, 2018:436). İnsanlık Durumu adlı kitabını modernite eleştirisi ile tamamlayan Arendt, Cato'nun *"Numquam se plus agere quam nihil cum ageret, numquam minus solum esse quam cum solus esset* – Hiçbir şey yapmadığında hiç bu denli etkin, kendi başına kaldığında bu denli az yalnız olmamıştı." (Arendt, 2018: 460). sözünü paylaşarak aslında tüm bu koşturmaca ve çarpık düzenin insanın yararına olmadığını vurgulamak istemiştir. Ancak bu sistemde Arendt'in gerçek kabul ettiği şey politikanın insanı yücelten bir eylem olmasıdır. Arendt, politika sonucu açığa çıkan modernitenin de ürünü olan Nazizm gibi insanlık düşüncesinin karşısında yer alan ırkçı yaklaşımı politik alanın sınırlandırılması olarak değil, bu alanın yitirilmesi olarak değerlendirmiştir (Arendt, 2020: 17).

Sonuç olarak modern bilimin bulunmasından modern ekonomik sisteme geçiş içerisinde kamusal alanın değerlendirmelerini modernizmin eleştirisi şeklinde yukarıdaki gibi sunan Arent, oluşturduğu kamusal alan modelini Vita Activa kavramıyla teorik çerçeveye oturtmaktadır.

2.3. Oskar Negt ve Alexander Kluge

Literatür incelendiğince görülmektedir ki kamusal alan çalışmalarının çoğu Habermas'ı temel almaktadır. Habermas tarafından öne atılan burjuva kamusal alan kavramının karşısında, Negt ve Kluge tarafından etkili olacağı düşünülen proleter kamusal alan kavramı kullanılmıştır. Kamusal alan incelemelerinde Negt ve Kluge'ın literatüre yaptığı en büyük katkı bu yeni kavramı incelemeleridir. Proleter kamusal alan kavramına ulaşabilmek için Negt ve Kluge burjuva kamusallığına karşıt bir kamusal alan olup olmayacağını sorgulayarak araştırmalarına başlamıştır. (Negt, Kluge; 2004:133). Negt ve Kluge'ın belirttiğine göre bu çalışmaya başlarken ilk

amaçları proleter kamusal alana gerçeklik kazandırmaktır. İkincisi ise, gelişen kapitalist toplumlardaki mevcut çelişkilerin karşıt bir kamusal alan bağlamında taşıdığı potansiyeli gözler önüne sermektir (Negt, Kluge; 2004:133).

Habermas çalışmalarında kamuoyunu vurgulayarak anlatırken Negt ve Kluge kamuoyunu belirleyen kolektif tecrübe üzerine odaklanmıştır. Kolektif ve kültürel önyargılar Habermasçı bir bakış açısına göre eleştirel aklın ürünü olarak karşımıza kamuoyunu çıkarmaktadır (Özbek, 2004: 43). Bu bakımdan toplumsal tecrübenin, kültürel önyargılar ve birikimlerle aktarıldığını esas aldığımızda aslında Habermas ile Kluge ve Negt arasında bir düşünsel benzerlik ilişkisi kurulabilir. Bununla beraber Habermas'ın ortak kamuoyu sağlandığını düşündüğü kamusal alan, Kluge için bir mücadele alanına referans vermektedir. Bununla ilgili olarak Kluge şu şekilde belirtmiştir: "Kamusal alan, mücadelelerin savaş dışı yollarla karara bağlandığı (sonuçlandırıldığı). yerdir." (Hansen, 2004:141).

Proleter kavramının burjuva kavramı ile karşılaştırıldığında daha az muğlak olduğunu belirten Negt ve Kluge, bu kavramın bizzat işçi sınıfının sömürü düzenine karşı gösterdiği direnişi sembolize ettiği için eleştirel ve karşıt bir anlama sahip olduğunu belirtmiştir (Negt, Kluge; 2004: 134). Karşıt kamusal alan kavramını orijinal olarak *Gegenöffentlichkeit* şeklinde belirten yazarlar bu kavramın 21. Yüzyıl fenomeni olduğunu belirterek bu çağda gelişmesinin mümkün olduğunu açıklamıştır (Liebman, 2004: 784).

Habermas ve Arendt'den farklı olarak Negt ve Kluge özel alanın kamusal alana karıştırılmamasını bir sorun olarak ifade etmiştir. Bununla birlikte Negt ve Kluge çalışmalarının merkezine kamusal alanın kullanım değerinin işçi sınıfı üzerindeki etkisini ve kamusal alandan kazanç sağlayan egemen sınıfların incelenmesini almışlardır (Çetin, 2006).

Negt ve Kluge çalışmasında burjuva kamusal alan ile proleter kamusal alan karşılaştırması yaparak ikisi arasındaki derin farkları karşıt bir bakış açısıyla ele almıştır. Buna rağmen burjuva kamusal alanın yalnızca burjuvanın çıkarlarını referans noktası almadığını belirterek proleter kamusal alanın da yalnızca nüfusun ezici çoğunluğunun çıkarlarını yansıttığı görüşünün gerçek olarak kabul edilmediğini belirtmişlerdir (Negt, Kluge; 2004: 135). Bu anlamda yazarlar burjuva ile proleter kamusal alan arasında bir benzerlik ilişkisi kurmuştur. Ancak burjuva kamusal alanı

bir arada tutan harç proleter kamusal alan için geçerli değildir. Çünkü proleter kamusal alanın bütün olmasını engelleyen şey proletaryanın bir araya gelişinin engellenmesinden kaynaklanan tıkanmadır. Tam olarak bu noktada burjuva kamusal alanın bizzat proleter kamusal alanı tıkadığını belirten yazarlar bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: "Proleter yaşamı bağlayan ögelerin tıkanmasını destekleyen toplumsal tecrübe ufku ise, burjuva kamusal alanıdır." (Negt ve Kluge, 2004: 136). Bu açıklamasını destekler nitelikte, Liebman ile yaptığı söyleşide aşağıdaki gibi belirten Kluge, eleştirdiği parçalanma ile gelen iletişimsizlik ve karmaşayı kapitalizmi destekleyen burjuva kamusal alanın sonucu olduğunu düşünmektedir:

> Bizim parçalanmakta olan toplumumuzda kamusal alan ve mahremiyet alanı aynı zamanda dumura uğradı. Mahremiyet alanı ile kastettiğim ailedir. Ailede mahremiyet niteliği giderek daha çok yoksullaşıyor ve bu durum kamusal alanı da aynı derecede yoksullaştırıyor. Bu süreçler kamusal alan çoğulluğu üretiyor. Öyle ki, artık bir kamusal alana sahip değiliz; daha çok, birbirini anlamadan birbiriyle yüksek sesle yarışan kamusal alanlarımız var… (Liebman, 2004: 785).

Negt ve Kluge'ın kamusal alan ile ilgili düşüncelerini bir araya getirip proleter kamusal alanı oluşturduğu eserin adı Kamusallık ve Tecrübe'dir. Bu eserde Habermas'ın kamusal alanı dağıtımsal ağ olarak kullandığını ancak kendilerinin üretimin yapısı bağlamında kamusal alanı incelediklerini belirtmişlerdir (Negt ve Kluge, 1993:1). Dağıtımdan kasıt bir ürünü üreten kişinin değil, o ürüne sahip olan kişinin önemli olmasıdır. Dağıtımın esas alındığı burjuva kamusallık diğer kamusallık türlerini baskı altına almaktadır. Bu duruma tepki gösteren Negt ve Kluge burjuva kamusallığı dışında kamusallıklar olduğunu ve bu kamusallıkların kendi ürünlerine sahip çıkıp kendi ürünleri arasında ilişkisellikler geliştirmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Çetin, 2006: 28).

Kamusal Alan ve Tecrübe kitabında yer alan toplumsal üretim nosyonuna göre toplumsal üretim içinde yer alan metaların yeniden üretimi, toplumsal üretim içinde yer alan tekil oluşumlardan yalnızca birini temsil etmektedir. Ancak kapitalizm altındaki toplumsal üretim nosyonu tüm toplumsal üretim alanı (dil, mahremiyet, kamusallık ve toplumsal etkileşim). üzerinde hakimiyet kurmuştur. (Özbek, 2004: 167).

Hansen, Negt ve Kluge'ın kamusal alana dair görüşlerini dört temel madde ile özetlemiştir (Hansen, 2004: 162). Bunlardan birincisi, kamusal alanın farklı tipteki

kamusallıkların değişken karışımı olması ile ilgilidir. Bu farklı kamusallıklar farklı ekonomik, politik ve teknik örgütlenme biçimlerinden kaynaklanmaktadır (Hansen, 2004: 162). Hansen'in belirttiği bu farklılık Negt ve Kluge'ın ortaya koyduğu proleter kamusal alana işaret etmekle birlikte Negt ve Kluge'ın belirtmediği diğer kamusallıkları da içermektedir (Hansen, 2004: 162). Negt ve Kluge'ın belirttiği proleter kamusal alan ekonomi temelli sınıf çatışmasından doğan kamusallığa referans vermektedir. İkinci olarak Hansen, "Çoklu, çeşitli ve eşitsiz katılımcılar arasındaki söylemsel çekişmenin alanıdır." (Hansen, 2004: 162). diyerek farklı katmanlar ve tiplerde olan kamusal alanların içinde gündelik hayatlarını idame ettiren bireylerin de çeşitliliğine atıfta bulunmuştur. Hansen, Kluge ve Negt'in kamusal alan modeli özetlemesinin üçüncü maddesi olarak kamusal alanın öngörülmeyen bir süreç olduğunu belirtmiştir (Hansen, 2004: 163). Kamular ve kamusallık arasındaki çeşitlilik stabil ve tahmin edilebilir bir kamu modellemesini engellemekle birlikte burada bahsedilen engel olumsuz bir anlam taşımamaktadır (Hansen, 2004: 162). Kamusallık hakkındaki yorumlar çeşitlilik arttıkça zenginleşmektedir. Dördüncü ve son olarak ise, kamusal alanın soyut ve evrensel anlamına ek olarak maddi yapılarda somutlaşması ile farklı kamusallıklar arasında tercümenin mümkün olması Negt ve Kluge'ın kamusal alan modelinin kapsayıcı özelliğini vurgulamaktadır (Hansen, 2004, 163).

Burjuva kamusal alan demokrasi çatısı altında bütün toplumu ifade ve temsil ettiğini iddia etmesine rağmen Kluge ve Negt'e göre tözsel yaşam çıkarlarını dışlamaktadır (Negt ve Kluge, 2004:136). Bu dışlama, burjuva kamusallığını kapitalist üretim tarzının çıkarları ile birleştirmektedir. Bu noktada işçi sınıfının tarihsel tecrübesi son derece önemlidir. Bu konu ile ilgili olarak Hansen 'Kamusallık ve Tecrübe' kitabının önsözünde Negt ve Kluge'ı desteklemekte ve burjuva kamusallığının ortak çıkarı temsil edermiş gibi görünmesine rağmen bu görüntünün altında işçiler, kadınlar ve diğer toplumsal farklılığı oluşturan kesimlerin dışlanmasının yer aldığını belirtmektedir (Hansen, 1993: xxvii).. Bu dışlanmaya rağmen işçi sınıfının kaygısı kendi değerlerini kendi kamusallık biçimlerinde politik şekilde aktarmak olduğu için aslında burjuva kamusallığı ile aralarında bir düşmanlık da yoktur. Ancak kendi kavgasını veren proleter kamusallığı engelleyen bir güç olarak kapitalist üretimi destekleyen burjuva görülmektedir. Ancak burjuva kamusallığı her ne kadar gücü elinde tutan burjuvayı zengin edip onun çıkarlarına çalışsa da işçi sınıfını da

kapsamaktadır. Çünkü çalıştırmak, sömürmek, kullanmak ve daha net bir ifade ile kendi çıkarını sağlamak için burjuva işçi sınıfına ihtiyaç duyar. Bu bakımdan işçi sınıfı da burjuvaya destek vermiş ve burjuva kamusallığını yaratmış olur. Bu konuyla ilgili Negt ve Kluge şu şekilde belirtmiştir: "Eğer kitleler kamusal alanın desteğiyle gücüne güç katmış bir egemen sınıf ile savaşmaya çalışıyorlarsa, bu ümitsiz bir mücadele olur; çünkü kamusal alanı oluşturanlar aslında kendileri olduğu için, bu durumda her zaman aynı anda kendilerine karşı da savaşmış olurlar." (Negt ve Kluge, 2004: 137).

Aynı zamanda proletaryanın kendini örgütleyememesinin bir başka sebebi Negt ve Kluge'ın belirttiğine göre bizzat tecrübe ve toplumsal pratiğin ayrışmış ve parçalanmış olmasıdır. Negt ve Kluge'ın kitabının adını 'Kamusallık ve Tecrübe' koymalarının bir sebebi budur. Bahsedilen ayrışma proletaryayı derinden etkilemektedir. Çünkü kamusal ve özel, politika ve üretim, gündelik dil ile hakiki toplumsal ifade gibi zoraki ayrımlar toplumsal tecrübeyi parçalamaktadır. Tüm bu parçalanma eğitime, bilime, sanata, kitlelere yansımaktadır. Bu durumda nüfus olarak çoğunluk olan proletaryanın birleşmesi mümkün olmamaktadır (Negt ve Kluge, 2004: 137). Bu durumu Kamusallık ve Tecrübe kitabının ön sözünün girişinde vurgulayan Kluge ve Negt, çocuk bakma, evde televizyon izleme, fabrikada çalışma gibi eylemlerin her ne kadar özel diye ayrıştırılmış olsa da toplumsal ve kamusal değerlerinin yüksek olduğunu belirtir. Her gün, günlük yaşamda üretilen sosyal tecrübe Negt ve Kluge'a göre kamusal-özel gibi yapılan ayrımları delip geçmektedir (Negt ve Kluge, 1993: xiii).

Kluge ve Negt tarafından belirtilen karşıt ve farklı kamusallıkların olduğu olgusu çoğulculuğu destekleyip farklılıklara geniş bir kapı açabileceği gibi işçi sınıfının örgütlenebilmesi için de son derece önemlidir. Ötekileştirilen ve dışlanan işçi sınıfının, gücü elinde tutan hâkim sınıfa karşı gelebilmesi için bu son derece önemlidir (Coşkun, 2006: 150).

Kluge ve Negt kamusal alanı geleneksel anlamının dışında doğrudan üretim alanının ifadesi olarak görmektedir. Bu kapsamda geleneksel anlamda kullanılan kamusal alan ile üretimlerin kamusal alanı arasında karşılaştırma yapan Negt ve Kluge, kamusal üretim alanının klasik kamusal alana göre kendini zayıflatan ve dışlayan bir etkiye sahip olmadığını belirtip ikisinin de birbirine karışmış mekanizmalar olduğunu yinelemiştir (Negt ve Kluge, 1993: 15).

Özbek, toplumsal üretim, emek ve sınıf mücadelesi kavramlarını barındıran proleter kamusal alan modelini yorumlarken Negt ve Kluge'ın liberal ütopyanın ötesine geçtiğini belirterek bu modelin ayrıca önemli olduğunun altını çizmiştir. Negt ve Kluge kamusal alanın devlet ile toplum arasındaki ara form olarak algılanmasına son derece karşı çıkmıştır. Bunun yerine onlara göre kamusal alan analizleri sadece meta ve maddi boyutta değil toplumsal yaşamın tüm aşamasında yapılmalıdır (Özbek, 2004: 39). Konuyla ilgili olarak Özbek şu şekilde belirtmiştir:

> Negt – Kluge'nin proleter ya da 'karşıt' kamusal alanı, kapitalizmin sömürdüğü, parçaladığı, dışladığı ya da bastırdığı, değersizleştirdiği ve tedavülden çıkardığı toplumsal emek gücünün tecrübe, yetenek, beceri ve ilişki biçimlerinin karşı stratejiler aracılığı ile bağlantılandırılmasının ve güçlendirilmesinin taşıdığı devrimci potansiyele işaret ediyor (Özbek, 2004: 39).

Sık kullanılan anlamıyla proleter kavramı üretim araçlarından ayrışma ve mülksüzleşme olarak kullanılmaktadır. Negt ve Kluge'ın literatüre katkısı ise proleter kavramı ile ekonomik üretim ve toplumsal yeniden üretim kavramlarını bağdaştırmasıdır.

Ayrıca Liebman ile söyleşi yapan Kluge, yeni kamusal alanlar tarafından burjuva kamusal alanın yıkılma tehlikesi taşıdığını belirtmiştir. Kluge'a göre burjuva kamusal alanın sarsılması tecrübeyi ve kamusal yaşamı oluşturan unsurları düşünmeyi gerektirir (Liebman, 2004: 782). Kluge yaptıkları çalışmada eleştirel düşünceden etkilendiğini belirtmiştir. Kendi yaşantımızı ürettiğimiz gibi onun eleştirisini de üretmek ve zamanla biriken deneyimlerin ortak yaşam önermesi halini alması Kluge ve Negt'in eleştirel düşünceden etkilenmesinin sebebidir. Tam olarak bu sebeple zaman ve mekân tasarımı, üretimi, tasarrufu son derece önemli çalışma alanlarıdır (Süalp, 2004: 806).

Özet olarak belirtmek gerekirse Kluge, Habermas ve Adorno'nun üretim alanı ile ilgilenmediklerini ancak bu alanda bir direnişin saklı olduğunu belirtmiştir (Liebman, 2004: 783). Karşıt kamusal alan, proleter kamusal alan, üretim alanı, mücadele, direniş ve sınıf kavramları ile kamusal alana farklı bir bakış açısı ile dikkat çekerek Negt ve Kluge literatürdeki boşluğu tamamlamaya çalışmıştır.

2.4. Richard Sennett

Kent, kent kültürü ve sınıflı toplum yapısı alanlarında çalışmalarıyla ünlü olan ve London School of Economics'te hala öğretim üyesi olan Sennett, kamusal alan üzerine yaptığı çalışmalarla da bilinmektedir. Sennett'in kamusal alan modelini açıklamadan önce onun kamu kavramını nasıl açıkladığının anlaşılması faydalı olacaktır. Sennett kamu kelimesinin İngilizcede ilk olarak 1470'te toplumun ortak çıkarı anlamı ile kullanıldığını belirtmiştir (Sennett, 1996'dan Akt. Budak, 2016: 511). 1542'de ise sözcüğe genel gözleme açık ve ortada olan anlamının eklendiğini belirten Sennett, 17. Yüzyıl sonlarında bugünkü anlamda kamu- özel ayrımının oluştuğuna dikkat çekmiştir (Sennett, 1996'dan Akt. Budak, 2016: 511).

Sennett'in kamusal alan modeli kamusal ve özel alanları birbirine yaklaştırmaktadır. Çünkü kamusal alanı ilgilendiren siyaset, ekonomi, toplumsal kurallar, haklar ve aile düzeni gibi konular aslında özel alanı da kapsamaktadır (Sennett, 2019). Sennett'in bu bakış açısı Negt ve Kluge'nin Kamusallık ve Tecrübe kitabında kamusal ve özel alan arasında yapılan keskin ayrımı eleştirmesi ile benzeşmektedir. Toplum içine yani kamuya çıkma, kamusal alanda varlık gösterme ile ilgili olarak Sennett, kozmopolit kavramını açıklamaktadır. Bu kavram doğrudan kamusallığa atıfta bulunmaktadır. Kozmopolit, "Her yere girip çıkabilen, aşina olduğu şeylerle hiçbir alakası ya da benzerliği olmayan durumlarda da rahat hareket edebilen kimsedir. …Toplum içine (kamuya). çıkan anlamında bu yeni 'kozmopolit', mükemmel bir kamusal insandı." (Sennett, 2019: 33). şeklinde bu kavramı açıklayan Sennett, kozmopolitlerin karmaşık hayatlarının şehirlerde bir araya toplandığını belirtmiştir.

Kamusal İnsanın Çöküşü adlı kitabı yazarak kamusal alan ile ilgili görüşlerini açıklayan Sennett, bu kitabın tezini aşağıdaki gibi açıklarken kapitalizmi eleştirmekte ve kamusal alanda gözlemlediği olumsuz değişimlere odaklanarak bunları nedensellik ilişkisi kurarak açıklamaktadır: "Kitabımızın tezi, dengesiz bir kişisel yaşamın ve içi boşalmış kamusal yaşamın göze batan belirtilerinin uzun zamandan beri oluşmakta olduğudur. *Ancien regime*'in çökmesi ve yeni bir kapitalist, seküler, kentli kültürünün oluşmasıyla başlayan bir değişimin sonuçlarıdır bunlar." (Sennett, 2019: 31). Örneğin, hızla güç kazanan sanayi kapitalizminin özelleşmeyi hızlandırması, özelleşme burjuva toplumunda kendini göstermesi ve ikinci olarak kitlesel üretim ve dağıtımın

yaygınlaşması ile giyim kuşam gibi maddi yaşam konularında mistifikasyonu bu değişimden kaynaklanmaktadır (Sennett, 2019: 36).

Richard Sennett'in kendine öz yaklaşımı kent mekanını ve kamusal alanı özdeş görmesi ile bağlantılıdır (Bahçeci, 2018:111). Kamusal alan ve kent mekânı arasındaki ilişki Sennett'in gözünden kişilerle kent arasında bir çeşit ilişki kurma fırsatıdır. Çünkü kentin kamusal alanlarında kişisel ilişkiler; dayatılmadan ve gizlenmeden demokratik biçimde yaşanabilmektedir (Bahçeci, 2018:111). Arendt ve Habermas'ın yaptıkları açıklamalarda kamusal alan ile ilgili ortak nokta bu alanların politik bir nitelik taşıdığı iken, Sennett kamusal alan tanımlaması yaparken daha maddi, fiziksel ve somut çıkarımlara yoğunlaşmıştır (Gökgür, 2008:16). Bu açıklama Sennett'in kamusal alan konusunda cadde, sokak ve meydanlara odaklandığını göstermektedir. Sennett'e göre bu alanlar kentin ambiyansını oluşturur ve demokrasiyi taşır (Gökgür, 2017:16). Bu bağlamda Sennett, kamusal alanı bizzat kent ruhu olarak görmektedir. Bu anlamıyla Sennett'e göre kamusal alanın içinin boşaltılması onu ölü kamusal alan haline getirmektedir ve canlı kamusallığın yok edilmesi mekânı hareketliliğe bağlı kılma gibi bir düşünceyle ilişkilendirilmiştir (Sennett, 2019: 26-28). Dinamik halde olan kenti dönüştüren, işlevini değiştiren ve yeniden biçimlendiren şey cadde, sokak, meydan gibi fiziksel mekanlarıyla kamusal alandır. Ancak Keleş'in belirttiği üzere buradan kamusal alanın ancak fiziksel ve coğrafi anlamda önem taşıdığı anlamı çıkarılmamalıdır. Fiziksel mekanların söylem, işlev ve eyleme dönük oluşturduğu sonuçlar yani toplumsallık son derece önemlidir (Keleş, 2012:10).

Sennett için kamusal alanda zamanla önem kaybeden söz yerini göze bırakmıştır. Bu anlamda kamusal insan artık konuşarak değil görerek kendini göstermektedir. Bu durum kamusal alanların dönüşmesinin bir sonucudur. Bu durumda kurulan ilişkiler de göstergelerin sonucudur (Ulutaş, 2019: 141). Kamusal alanda görselliğin baskın çıkması aynı zamanda görsel olarak toplumda belirlenen kurallara karşı bir durum görüldüğünde tepki verilmesiyle sonuçlanır. Bu durum aslında kamusal alan ve psikoloji ilişkisini açıklamaktadır. Kamusal alanda kamusal olmayan benlik duygusunun irade dışı açığa çıkması bilinçdışı eylem olarak adlandırılmaktadır (Sennett, 2019:42). Bilinçdışı eylem toplum kurallarına uygun olmadığı takdirde hoş karşılanmamakta ve toplumsal müeyyideleri olmaktadır.

Aynı şekilde ortaya serilen psikolojik imgelemlerin ve davranışların sosyal anlamda olduğu gibi çeşitli siyasi sonuçları da olmaktadır. Örneğin güven, karizma, liderlik, inanılırlık kavramları psikoloji için olduğu kadar siyaset bilimi için de önem taşır. Sennett'in örneğine göre bir Amerikan başkanı kahvaltısını sırf kendi hazırladığı için diğer başkanlardan daha güvenilir ve samimi olarak algılanabilir. Bu algı aslında başkanın sunacağı kamusal hizmet ile bağlantılı olmadığı gibi doğrudan özel hayatını ilgilendirmektedir (Sennett, 2019: 43). Ancak kamusal alana yansıyan göstergeler halk içerisinde sempati ve oya dönüşmektedir. Bu da kamusal alanların kitle üzerindeki gücünü göstermektedir. Ancak kamusal alan her zaman iktidar ve halk arasındaki uyum ve sempatiye işaret etmez. Yönetilen ve yöneten ilişkisi bağlamında meşruiyet problemi kimi zaman ortaya çıkabilmektedir. Minarlı'ya göre Sennett bu konuda, yapılan diğer çalışmalara göre kendini aşmış ve bir anlamda toplumsal hayatı nezaket temelinde düzenleme çabası gütmüştür. Bu anlamda Kamusal İnsanın Çöküşü isimli çalışması ile Sennett, "Toplumsal biraradalığa katkıda bulunan bir yapı olarak nezaketin yitiminin kamusallığa etkilerini ortaya çıkarmıştır." (Minarlı, 2019: 579). Nezaket kavramının da ötesinde olarak yöneten – yönetilen ilişkisinden çıkan uyuşmazlıkların temelinde yönetilenin (vatandaşın). kendini ilgilendiren konuda doğal olarak söz hakkı talep etmesi yatmaktadır. Bu konuyla bağlantılı olarak demokratik toplumlar için vazgeçilmez olan yönetimi seçebilme hakkı kamusal alanı kapsadığı gibi, kamusallık fikrinin gözden geçirilmesi için de son derece önemlidir (Coşkun, 2006 :144). Bu sebeple Sennett, kamusallığın dönüşümünün irdelenmesini önemsemiştir.

Sennett'in kamusal alan çıkarımları bilim ve felsefe ile ilgili gelişmeleri de kapsamaktadır. Örneğin Sennett, Aydınlanma Dönemi ile kilise egemenliğinin sorgulanmaya başlanmasını, aklın ve mantığın ön plana çıkmasını kamusal alanla bağdaştırır (Sennett, 2019: 33). Çünkü bu gelişmeler Habermas'ın da belirttiği okuma sayısının artması, kahvelerde insanların görüş aktarımında bulunması gibi eylemleri tetikleyerek kamusal alanda kamuoyu oluşturmaktadır. Bu durumda Habermas tarafından açıklanan burjuvanın oluşumu ile kamusal alan ilişkisine katılan Sennett, zaman içerisinde kentin nimetlerinin dar ve elit bir kesimden halkın geneline açıldığını yani kahvehanelerin sosyal merkezlere dönüştüğünü, tiyatronun yalnızca aristokrasinin eğlencesi olmaktan çıktığını belirtmiştir (Sennett, 2019: 33). Bu anlamda kamusal alan burjuvanın taşıdığı çelişkileri de barındırmaktadır. Bu çelişkiler

sonucunda kamusal olan ve özel olan arasındaki ayrım belirsizleşmeye başlamıştır. Kamusal alanda yaygınlaşması belirlenen saygı, etik, ahlak gibi kavramlar yerini tam tersi kavramlara bırakarak özel alana dahil olan hiyerarşi, zorunluluk gibi kavramlar kamusal alanı işgal etmiştir (Minarlı, 2019: 588). Minarlı bu durumu kamusallığın anlamını yitirmesi olarak açıklamıştır.

Sennett'e göre kamusal alanın gerçek işlevini alması 18.yüzyıl sonlarına denk gelmektedir. Ancak yabancılarla ilişki kurmanın önem kazandığı bir anlamdan gittikçe uzaklaşan kamusal alan 18. Yüzyıldaki anlamını da gün geçtikçe yitirmiş ve özel hayat kamusal alana göre önem kazanmaya başlamıştır (Fırat, 2002: 52). Kamusal alanın yüksek olduğunu belirttiği 18. Yüzyıl için Sennett, Londra ve Paris'in büyümesini örnek vererek, şehrin gelişmesinin nüfus sorunu oluşturduğunu belirtmiş, kentte yığınlar oluşmasını tek bir odak yerine birden fazla odak alan olması ile sonuçlandığını belirtmiştir (Sennett, 2019: 81). Bu süreçte uluslararası ticaretin gelişmesi de kent burjuvazisini etkilemiş ve ekonomik rekabet iş alanı açsa da zaman içerisinde artan iş talebi, mevcut iş imkanını aşmıştır. Sonuçta kalabalıklaşan ve büyüyen şehirlerde yabancı ve yerli ayrımı yapmak zorlaşmış, bu durum kuşaklar arası zihniyet ayrımının derinleşmesi ile sonuçlanmıştır.

Ancak dinamik haldeki kentlerin değişimi kamusal alanları da değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Sennett, sanayi devrimini, kapitalist üretim tarzının hızla yayılmasını değişimin temel noktası olarak görmektedir. Kamusal alanın toplum hayatı için ne kadar önem taşıdığını herkesin fikrini belirttiği bir şölen alanı olarak anlatan Sennett, yaşanan süreç ile bu alanın gittikçe yok olduğunu da belirtmekte ve bu yok oluşun siyasal devrimlerin yapıldığı, kararların alındığı yerlerin tahrip edilmesi ile bağlantılı olduğunu açıklamıştır (Ulutaş, 2019: 140). Bu tahribe sebep olan değişim aslında bizzat kamusal alanın değişimidir. Sennett kamusal ve özel olana dair değişen fikirlerin temel sebeplerini üç başlık altında özetlemiştir. Bunlardan birincisi büyük şehir yaşamı ile 19. Yüzyıl sanayi kapitalizmi arasındaki ilişkidir. İkincisi, sekülerizm anlayışı ile insanların tanımadıkları kişileri, yabancıları, yorumlama biçimlerinin değişmesidir. Üçüncüsü ise sanayi kapitalizminin gelişmesinden önce (ancient regime). kamusal yaşamda meydana gelen değişimlerdir. (Sennett, 2019: 35). Bu değişim Sennett'e göre kamusal coğrafya ve kapitalizm arasında bir etkileşim

oluşturmuştur. Bu etkileşimin kamudan aileye dönüş ve her şeyin kar odaklı olması şeklinde iki tespit ile sonuçlanmıştır (Sennett, 2019, 39).

Bununla birlikte Sennett kamusal alanı rehavet ve narsizm diye adlandırdığı iki temel ilke üzerinden açıklamıştır. Bunun sebebi kamusal insanın çöküşünün bu iki ilke temelinde gerçekleşmesidir (Olgun, 2017: 50). Modern insanın benlik algısının ortak hareket etmeyi engellediğini belirten Sennett, benliğin ötesinde toplumsal anlam taşıyan kamusal alanın çözüldüğünü belirtmiştir (Çalışkan, 2014: 49). Bu ifadeye göre 'ben' kavramının algılanış biçimi aslında benleri bir arada toplayan kamusal alanı olumsuz anlamda etkilemektedir. Kamusal alan toplumu bir arada tutan ortak bir unsur, yapıştırıcı görevi gören bir harç iken benlik duygusu ne derece daha narsist ve egoist biçimde gelişirse kamusal alandan manevi olarak o kadar uzaklaşılmaktadır. Bu zedeleyici unsur toplumsal tecrübenin oluşmasını da engelleyici olabilmektedir.

Sennett'e göre kamusallığın dönüşmesi ile insanların toplanma alanlarının değişmesi ilgi çekicidir. Artık kafe ve park tiyatrolarında toplanan insanların kamusal yaşama katılım şekli pasif bir hal almıştır. Toplanma yeri olan meydanların da zaman içinde değiştiğini belirten Sennett, Atina meydanlarının Atinalılar için sembolik bir anlam taşıdığını, bu alanların kent siyasetinde ve kararlarının alınmasında son derece önemli olduğunu belirterek günümüzde kavşak halini alan meydanların bu anlamdan uzaklaştığının altını çizmiştir (Ulutaş, 2019: 141).

Sennett'in altını çizdiği noktalardan biri ulaşımdır. Çünkü Sennett özellikle 1960'lı yıllardan sonra ulaşım kavramının değişmesi ile geleneksel anlamda kamusal alandan kopulduğunu ifade eder. Sennett kısaca bu gelişme ile kamusal alanın işlevini hareket etme eylemi ile sınırlandırıldığını belirtmektedir (Gökgür, 2017: 16). Şu anki kentler geçmiş ile kıyaslandığında en çok özgür hareket alanı yaratan ortamlara sahipken bu hareket aynı zamanda geçmişe göre daha fazla kaygı uyandırmaktadır. Bu kaygının sebebi Sennett'e göre "bireyin sınırsız hareketini mutlak bir hak saymamızdan kaynaklanmaktadır." (Sennett, 2019: 29). Kamusal alanın sınırlarını erişkinlerin oyun alanı olarak açıklayan Sennett, eylemde bulunan her insanın kamusal insan olduğunu açıklamıştır. Kamusal insan kamusal alanda bir cisim kazanarak aynı zamanda kendine bir kimlik de edinmektedir (Sennett, 2010'dan Akt. Olgun 2017: 51). Aslında kamusal alanın sınırları ile ulaşım konusu da birbiri ile ilişkilidir. Kendine kimlik edinen kamusal insan ulaşım aracılığı ile eylemde bulunarak kamusal alanda var

olmaktadır. Bu anlamda ulaşım ve kamusal insan arasında olumlu bir ilişki kurmak mümkün iken diğer yandan kamusal alanın işlevinin hareket etme ile kısıtlanması kentin ambiyansını oluşturan kamusal alanda ulaşımın özgürleştirici değil kısıtlayıcı anlamda gelişmesinden kaynaklanmaktadır. Daha net bir ifade ile demokrasinin taşıyıcısı ve kentin kalbi olan kamusal alanların zorunlu bir geçiş alanına dönüşüp manevi anlamlarını yitirmesi Sennett tarafından bir kentsel kriz olarak yorumlanmıştır (Gökgür, 2017: 16). Sennett'e göre 19. Yüzyıla kadar kamusal alan canlıydı ve insanlar şu ana göre daha kolay toplumsallaşabilmekteydi. Ancak kapitalizm ile ağırlığı azalan kamusallık yerini özel hayata bırakarak, kamusal alanlardaki birey etkinliklerinin azalmasına sebep olmuştur (Sennett, 2010'dan Akt. Turan ve Aydilek, 2017: 285).

Sanayi kapitalizminin kamusal yaşam üzerindeki etkisini inceleyen Sennett, kentsel devrim ve sanayi şehri kavramlarının iki sebepten ötürü yanıltıcı olduğunu ifade etmiştir. Öncelikle 19. Yüzyıldaki kentsel gelişmenin aşırı derecede fazla olması ondan önceki şehirlerle ilişkilendirilmelerini zorlaştırmıştır. İkinci olarak ise, büyüme kent içerisinde konumlanan dev fabrikalara bağlıdır. Ancak nüfustaki en büyük artış sanayiye sahip olmayan büyük şehirlerde gerçekleşmiştir (Sennett, 2019: 172). Hazır ve perakende satış ile değişen ekonomik ilişkiler kamusal alan paradigmasını da değiştirmiştir (Sennett, 2019: 173).

19. yüzyıldaki ekonomik pratiğin kamusal alandaki etkisinin daha net anlaşılması için Paris'ten örnek veren Sennett, "kamusal alanda kişi satın almak, düşünmek, onaylamak istedikleri bakımından gözlem yapar, kendini ifade eder, tüm bunları bir karşılıklı etkileme süreci sonucunda değil, pasif, suskun ve odaklanmış bir ilgiyle yapar." şeklinde belirtmiştir (Sennett, 2019: 193).

Kamusal alanda kişilik kavramını da açıklayan Sennett, kamusal kişilik oluşumu ile toplumun bütününde yayılan seküler görüş arasında bir ilişki kurmuştur. Sennett'e göre "Kişilik, dünyanın içkin anlamına duyulan bu inancın bir biçimiydi." (Sennett, 2019:196). Kişiliğin kamusal alana yansıması ise kitle üretimi ile tek tip giyinen ve dış görünüşünü aşırı derece önemseyen toplumla bağlantılıdır. Sennett bunu yeni beden imgelemleri şeklinde açıklamıştır (Sennett, 2019: 209). Kişiliğin toplumda ve kamusal alanda bir yer edinmesi, sanayi kapitalizmi ile kesişerek kamusal kültüre dair yeni özellikler doğurmuştur. Bu özelliklerde kamusal alanda bulunan kişilik kendini irade

dışı açığa vurmaktan korkar. Kamusal imgelerin ağır bastığı kamusal alanda kişinin sakladığı benlik, o kişinin kamusal alanda gittikçe daha da pasifleşmesine sebep olmaktadır (Sennett, 2019:249).

Yukarıda görüşlerine yer verilen dört önemli kamusal alan kuramcısından Ankara Bahçelievler araştırmasında faydalanılacaktır. Tezin teori ve araştırma ilişkisi şu şekildedir: Habermas kamusallığın kapitalizmin gelişimiyle ve burjuva sınıfın oluşumu ile oluştuğunu açıklar. Ancak zamanla ve kitle iletişim araçlarının dönüşümü ile burjuva kamusallık çöker ve kamusal alan da bu çöküşle birlikte evrilir. Habermas bunları açıklarken detaylı bir tarihsel bir arka plan sunar. Habermas'ın sunduğu tarihsel analizler bugünü analiz edebilmek için bu tezde son derece önemli yer tutmaktadır.

İkinci olarak kamusal alanı bir uzlaşma alanı olarak gören ve kent için alınacak kararlarda ortak görüşün ve halk katılımının altını çizen Arendt'in kamusal alan modeli bu tezde açıklanmıştır. Arendt, emek, iş ve eylem kavramlarıyla kendi modelini açıklarken konuşma ve ikna etmenin önemine vurgu yapmakta, kamusal alanı insanlık durumu olarak adlandırarak onu hayatın normal akışında kabul etmektedir. Modern dünyanın tüketim alışkanlıklarından etkilenen Bahçelievler de hem özel hem kamusal alanda emek, iş ve eylem bağlamlarında dönüşümler geçirmiştir. Arendt'in belirttiği kamusal alanı oluşturan özgürlük, söz ve eylem Bahçelievler'de ne derece etkilidir? Toplumun, siyasetin kamusal alan değişimlerinden nasıl etkilendiğine dair çıkarımlar yapılırken Arendt'in modelinden faydalanılmıştır.

Kluge ve Negt ise ortaya koyduğu Marksist bakış açısı ile Habermas'ı eleştirmekte ve çoğul kamuların önemine dikkat çekmektedir. Çoğul kamular, toplumsal hareketlerin incelenmesi bağlamında öne çıkmaktadır. Bu kapsamda Bahçelievler'deki meydanlar gibi kimlik – aidiyet oluşturan ve politik karar alma sürecinde toplumsal eyleme dönüşebilecek kamusal mekanlar nelerdir? Ayrıca benimsenen kapitalist sistemin Bahçelievler'deki kamusal alanlarda ne gibi değişimler yarattığının analizinde Negt ve Kluge'ın görüşlerinden yararlanılacaktır. Habermas'ın çalışmasından yola çıkan Kluge ve Negt, onu eleştirerek sınıfsal eşitsizliklere dikkat çekerek kamusal alanı yorumlarlar. Proleter (karşıt) kamusal alan kavramını literatüre katarak kamusallığın

tek tip şekilde algılanmasını eleştirirler. Bu bağlamda işçi sınıfının kamusallığı Kluge ve Negt için toplumsal tecrübeyi de yansıttığı için son derece önemlidir.

Son olarak Sennett ise insan ilişkilerinin koptuğu günümüz dünyasında kamusal alanların kalmadığını belirtmektedir. Kamusal alanda başkalarına görünür hale gelen insanın sessizleştiğini belirten Sennett, bu sessizliğin sosyalleşmeyi yıktığını bu sebeple kamusal alanların önemini yitirdiğini ve özel alanların geriye kaldığını belirtir. Aslında bu yaklaşım siyasetin ve kamusal alanın varlığının temel alındığı bu tezde karşıt gibi algılanabilir. Sennett de Habermas gibi burjuvanın oluşumu ile kamusal alanın önem kazanmasını eş zamanlı bir tarihsel perspektiften yorumlamakta ve bu süreçte öncelikle Londra ve Paris'in öne çıktığını belirtmektedir. Kamusal alanın dönüşümü Sennett 'in gözünden kitle üretiminin artması ve ekonomik üretim, dağıtım, tüketim sürecinin dönüşmesine bağlı olarak, başka bir değişle kapitalizmin kökleşmesine bağlı olarak, gerçekleşmiştir. Özellikle Covid-19 döneminde Bahçelievler'de artan özel alan kullanımı ve azalan kamusal alan kullanımı Sennett 'in teorisini desteklemektedir. Diğer modeller de önemli olmasına rağmen bu tezde yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı dört model öne çıkmaktadır.

2.5. Habermas, Sennett, Arendt, Negt ve Kluge'ın Gözünden Kamusal Alanda Kadın

Bu alt başlık altında yukarıda kamusal alan modelleri açıklanan Habermas, Sennett, Arendt, Negt ve Kluge'ın kadın ve kamusal alan bağlamındaki çıkarımlarına yer verilmiştir. Bahçelievler'de yapılan kamusal alan araştırması boyunca siyasi, ekonomik ve sosyal anlamda yapılan genel çıkarımlara ek olarak, özellikle kadınların kamusallığına yönelik yapılan çıkarımların daha anlaşılır hale gelmesi için teorik çerçeve bu alt başlıkta sunulmaktadır. Kamusal alan ile ilgili çalışmaların bölgesel düzeyde arttırılması kamusal alanların işlevsellik kazanması için son derece önemliyken bunun kadın çalışmaları bağlamında yapılması da eş zamanlı ve spesifik olarak kadınların da kamusal alandaki görünürlüğünü arttıracağı düşünülmektedir.

Öncelikle açıklanacak kişi Habermas'tır. Kadınları kamusal alandan dışlaması ve Cumhuriyetçi kamusal alan modelinde kadınlık ve kamusallık terimlerinin birbirinin zıddı olarak kullanması sebebiyle Habermas eleştirilmektedir. Fraser bu konuyu açıklarken etimolojik bir örnek vererek kamusal (public) kelimesiyle kasık kemiği

(pubic) arasındaki benzerliğe atıfta bulunmuş, bunun erkek egemen uygulamaları ve zihniyeti doğurduğunu belirtmiştir (Fraser, 2004: 107).

Aynı zamanda Habermas kamusal alanda Foucault'cu bir bakış açısıyla dışlama konusuna değinirken bunu sınıf mücadelesi ile kadınlar arasında bir karşılaştırma öne sürerek taçlandırır. Bu tezde kamusal alan olarak Bahçelievler incelenirken bölgedeki kadınların kamusal alandaki varlığına dikkat çekileceği için bu konu son derece önemlidir. Habermas'ın belirttiği sınıf aslında çiftçi, köylü gibi müstakil olmayan erkek gruplarıdır (Habermas, 2018:21). Kadınların kamusal alandan dışlanmışlığı ile toplumda kendine yer edinemeyen veya alt sınıf olarak görülen erkeklerin dışlanmışlığı aynı mıdır? Habermas bu soruyu da kendi algı süzgecinden geçirmekte ve ataerkilliğin azalmamasına rağmen kadınların 20. Yüzyılda çeşitli haklar elde etmeye başladığını vurgulamıştır (Habermas, 2018:22). Bu noktada Habermas'ın yaptığı yorum kamusal alandan ve sınıfsal eşitsizlikten doğan erkeklerin dışlanması durumu ile cinsiyet eşitsizliğinden doğan kadınların dışlanmışlığı konusunda net bir fark olduğudur. Habermas'a göre erkeklerin dışlanmışlığı yalnızca ekonomik sistemi ilgilendirirken kadınların dışlanmışlığı aynı zamanda ev içine de yansımaktadır. Daha net belirtmek gerekirse siyasi anlamda kamusal alanın yapısının oluşumunda kadınların bu alanlardan dışlanmasının doğrudan etkisi vardır. Yani kadınlar dışlanarak aslında yapısal bir değişimi doğurmuştur. Bu hem siyasi kamuyu hem de özel aile içi yaşamı hak ve sorumluluklar bakımından şekillendirmiştir. Habermas'ın kamusal alana dair yaptığı bu çıkarımdan varılacak yargı şu şekilde olabilir: Cinsiyet eşitsizliği konusunda yapılan çalışmalar, bu konudaki sistemik problemleri çözmeye yönelik olmadıkça küçük yamalar dışında bir etki doğurmayacaktır. Siyasi arenada varlık gösterme ve kamusal alanda görünür olma durumunu cinsiyete göre belirleme hiçbir çağa yakışmayan, akıl dışı bir tutumdur. Bu sebeple kamusal alan cinsiyetlerden arındırılmış bir konu haline getirilmelidir. Bu da ancak cinsiyet eşitsizliğinin olmadığı bir sistemde mümkündür.

Arendt'in bakış açısından ise kadının kamusal alandaki yerini kamusal ve özel alan ayrımından anlamaktayız. Antik Yunan'da kadın, köle, çocuk, emekçi gibi yurttaş olmayan kesim özel alandaki zorunlu işler ile meşgul olurken; kamusal alanda siyaset ile uğraşacak az kişi bu işlerden sıyrılıp politika yapmaktaydı. Günümüzde özel alanın 'gölgede kalan ev işlerinin' kamu alanına dahil olması Arendt tarafından 'toplumların

yükselişi' olarak adlandırılmakta ve eleştirilmekte, Antik Yunan bir anlamda övülmektedir (Benhabib, 1996: 238-239).

Negt ve Kluge ise kadın ve kamusal alan konusunu diğer konularda olduğu gibi karşıt kamusallık kavramı doğrultusunda açıklamaktadır. Kadın hakları bağlamında karşıt kamusallığın bir güvence alanı oluşturduğunu belirten Özbek, kadın çalışmaları konusunda Negt ve Kluge'ın karşıt kamusallığını yetersiz bulan Hansen'den ayrışmaktadır (Özbek, 2004).

Özbek tarafından karşıt kamusallığın bir güvence alanı olarak yorumlanmasının sebebi ekonomik üretim ile toplumsal yeniden üretimin bağdaştırılması kadın üretici gücünü de kolektif tecrübeye dahil etmesidir (Özbek, 2004: 54).

Karşıt kamusallıktan bahsederken Hansen, Kamusallık ve Tecrübe adlı kitabın ön sözünde belirttiği üzere kamusal kategoride düşünüldüğünde geleneksel yaklaşımdan farklı olarak üç muhalefet alanı oluştuğunu belirtmektedir (Hansen, 2004: 143-144). Hansen bu alanlardan birincisinin toplumsal cinsiyet ve cinsellik olduğunu belirtmiştir. Yeniden üretim konusunun çocuk bakımı ve mahremiyet gibi alanlarda kesiştiği bu konu genel görüşe aykırı bir kamusallık oluşturmaktadır. İkinci olarak ırk ve etnik meselelerin daha detaylı olarak ise kamusal hakların geri çekilmesi bağlamında kimlik politikaları, milliyetçilik, etnik-ırkçı şiddet muhalif bir kamusal alan oluşturmaktadır. Üçüncü olarak ise temsiliyet ve alımlama ilişkilerini örnek veren Hansen bu ifadenin bahsedilen ilk iki alan ile kesiştiğini ve böylece üçüncü bir alan olarak karşımıza çıktığını belirtmiştir. Temsiliyet ve alımlama bir anlamda tüketimin, medyanın ve küreselleşmenin başka anlamda ise çok kültürlülük meselenin etrafında oluşan ulusal çatışmaların izlerini taşımaktadır (Hansen, 2004: 143-144). İkinci ve üçüncü maddeler doğrudan kadınlarla ilgili olmasa bile ikinci maddede yoğun hissedilen ayrımcılık ve üçüncü maddede kendine yer bulan temsil konusu kadınlar için de mücadele alanı oluşturan önemli meselelerdir. Ancak incelendiğinde Hansen'in bahsettiği bu üç muhalif alanın Negt ve Kluge tarafından sorunsuzca incelendiğini söylemek mümkün olmayacaktır. Çünkü Hansen, Kamusallık ve Tecrübe'nin ön sözünün ilerleyen kısımlarında Habermas'ın cinsiyet körlüğünün daha beter bir şekilde Negt ve Kluge'da da bulunduğunu belirtmiştir. Bunun sebebi Kluge ve Negt'in kadın üretici gücünü salt anne olarak görmelerinden ve aileye ait bir kavram olarak belirtmelerinden kaynaklanmaktadır. Buna rağmen Hansen; Negt ve Kluge'ın kamusal

nosyonunun farklı cinsel kimliklerdeki insanların ve bağımlı grupların öne sürdüğü görüşlere katkıda bulunabileceği, onlara kuramsal bir çerçeve çizebileceğini belirtmiştir (Hansen, 2004: 162).

Sennett ‘in çarpıcı gözlemlerinden biri kamusal alan ve cinsiyet ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Sennett, kamusal alanın kadınlar ve erkekler için bambaşka anlamlara geldiğini belirtmektedir. Kamusal alanda yerleşik kalıplar ve toplumsal cinsiyetin kadınları eşitliğin geri planına bırakan ezbere kalıpları aynı kamusal alan içerisinde cinsiyetlere göre farklı anlamlar taşımaktadır. Sennett kadınlar için kamunun kirlenerek, kargaşa dolu alan içerisinde erdemlerini yitirme tehlikesi taşıdığını belirtmiştir. Oysa bir erkek için kamusal alanda bulunmak baba, koca gibi özel kimliklerinden sıyrılıp özgürleşen bir erkeği ifade etmektedir (Sennett, 2019: 40). Sennett 19. Yüzyıl lokantaları ile ilgili bu durumu açıklayan bir örnek vermiştir: Bir burjuva erkek kendinden yaşça küçük bir kadın ile yemek yiyebilirken; bir kadının kocası yanında olmasına rağmen erkeklerle aynı masada yemek yemesi sansasyon yaratmaktadır (Sennett, 2019: 41).

Kamusal alan modelleri yukarıdaki gibi açıklanmış ve kadın – kamusal alan bağlantısı sunulmuştur. Aşağıda ise araştırma kısmına geçmeden önce kamusal alanın çeşitli alt sistemler ve kent / mekân ile bağlantısına yer verilmiştir.

3.TEORİDEN PRATİĞE: HAYATIN GÜNLÜK AKIŞINDA SOMUTLAŞAN KAMUSAL ALAN

Kamusal alan modelleri birbirinden farklı olmakla birlikte tüm bu modellerin teorik düzlemde daha iyi anlaşılıp uygulamaya aktarılması için mekânın üretim ve tüketim konusunun kavranması gerekmektedir. Çünkü tüm bu üretim ve tüketim süreçleri kamusal alanlarda şekillenmektedir. Mekânın üretimi konusu ise Lefebvre tarafından 'Mekânın Üretimi' adlı eserinde detaylı olarak incelenmiştir. Lefebvre kentsel mekânı eşyaların ve insanların karşı karşıya geldiği bir değişim alanına benzetmiştir. Tarihsel anlamda da politik şehir belli bir toprak parçasını korur, yönetir ve sömürür. Bununla birlikte sürekli genişleyen bir ticaret ve mübadele alanından söz etmek mümkündür (Lefebvre, 2019: 14-15). Kentin ilerleme süreci Lefebvre'e göre politik şehirden önce ticari şehre, sonrasında ise endüstriyel şehre geçiş şeklindedir. Endüstriyel şehirden sonra gelen aşama kritik alan olarak adlandırılmıştır. Kritik alan teknik ve ekonomik anlamda ilerlenmiş olmasına karşın sanayileşmenin getirdiği derin krizin yaşandığı alandır (Lefebvre, 2019:20). Bu anlamda sürekli aktif olan kent, üretim ilişkilerini dönüşüme uğratır ve böylece toplumsal ilişkileri de şekillendirmektedir (Lefebvre, 2019: 19). Toplumsal ilişkilerin şekillenmesi ve dönüşümü kamusal alanda somutluk kazanmaktadır. Bireyi özgürleştiren kent ortamı, ona aynı zamanda çeşitli haklar ve sorumluluklar yüklemektedir. Lefebvre, toplumsallık içinde bireyleşme hakkını şehir hakkı kapsamında kabul etmektedir (Lefebvre, 2015: 151). Burada bireyleşme özel alan ile ilgili iken toplumsallaşma kamusal alan içinde gerçekleşmektedir. Kent karar alma süreçlerinin belirlendiği önemli bir alandır. Bu kapsamda toplumsal değişimler ve mekân arasında yadsınamaz bir bağ bulunmaktadır. Kent alanları da tıpkı insanlar gibi doğar, büyür ve gelişir. Bu durum mekânın üretimi, tüketimi ve dönüşümü olarak kendini göstermektedir. Aşağıda öncelikle mekânın üretimi, hemen ardından ise Urry'nin görüşleri baz alınarak mekânın tüketimi açıklanmıştır:

Mekânın üretimi, Lefebvre tarafından kaleme alınmış olup amaç mekân felsefesi ile mekân bilimi ilişkisini ortaya koymak, mekâna dair zihinsel sorunsalı pratikte, toplumsal yaşam içinde açıklamaktır (Lefebvre, 2014: 34). Lefebvre, kamusal alanlardan bahsederken kavram olarak bunu herkesin kolayca ayırt edebildiğini ancak bu kavramı, mekânsal pratiği, oluşturan kodları açığa çıkararak oluşturulan mekân sisteminin analiz edilmesi gerektiğini belirtmiştir (Lefebvre, 2014: 46-47). Mekân

konusunda modern dünyaya yol gösteren fikirler arasındaki çatışmaların incelenmesine önem veren Lefebvre, bunların "modernitenin sınırında yer alan haberci figürler" olarak ele almaktadır ve Mekânın Üretimi adlı eserinde bu sınırlara vurgu yapma amacını taşımaktadır (Lefebvre, 2014: 55).

Mekânın toplumsal olduğunu düşünen Lefebvre, onun aynı zamanda bir ürün olduğunu ve mevcut üretim tarzı içerisinde mekânın para, sermaye, meta ile aynı süreçte ama kendine özgü bir gerçeklik edindiğini belirtmiştir. Bununla birlikte şeffaflık ve geçirimsizlik yanılsamaları sebebi ile toplumsal mekânın toplumsal bir ürün olduğu gerçeği gizlenmektedir. Ancak burada önemli olan bir ürün olan mekânın varlığının çeşitli içerim ve sonuçlara sahip olmasıdır. Öncelikle fiziksel olarak doğa – mekân kalıcı bir şekilde zamanla ortadan kaybolmaktadır. Burada insanların müdahaleleriyle dönüşen doğanın insanlar için mekân üretilmesi amacıyla bir hammadde olarak kullanılmasına odaklanılmıştır. İkinci olarak, her toplumun kendi üretim tarzına göre kendi mekanını ürettiğini savunan Lefebvre, *toplumsal yeniden – üretim* ilişkilerinin yani aile örgütlenmesi ile biyolojik ve fizyolojik ilişkilerin; *üretim ilişkileri* ile yani iş bölümünü ve toplumda hiyerarşik hale gelen ilişkileri arasında ayrılmaz bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Kamusal ve özel alanlarda ise bu ilişki biçimleri farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda ortaya çıkan mekânsal pratik, mekân temsilleri ve temsil mekanları son derece önemlidir. Mekânsal pratik, üretimin ve yeniden üretimin gerçekleştiği, belli bir topluma has olan, toplumun her üyesinin mekanla ilişki kurduğu süreçtir. Mekânsal pratik özel alan ve boş zaman değerlendirme alanlarını (ki bunlar kamusal alana dahil olabilmektedir). zaman ile birleştirmektedir. Somut olarak Lefebvre, banliyölerdeki toplu konutları örnek vermiştir. Mekân temsilleri, üretim ilişkilerine ve onların dayattığı düzene, sembollere, kodlara atıfta bulunur. Bunlar tasarlanmış mekanlardır. Belli bir toplumda yani üretim biçiminde özel olarak tasarlanan mekân temsilleri toplumdaki egemen mekandır. Temsil mekanları ise toplumsal yaşamın yasadışı ve yer altı tarafına bağlı olarak gelişen, sanata da bağlı olan karmaşık sembollerin temsil edildiği mekanlardır. Temsil mekanları mekanların kullanımını da kapsamaktadır (Lefebvre, 2014: 56-68).

Mekânın tüketimi ise 'Mekanları Tüketmek' adlı kitabından Urry tarafından açıklanmıştır. Urry'nin belirttiğine göre bu kitabı yazmayı gerekli görmesinin üç temel sebebi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi yerin anlaşılması ile ilgili yapılan farklı

ampirik çalışmalara ihtiyaç duyulmasıdır. İkincisi Urry'ye göre çoğu toplumsal kuramlarda doğa, zaman ve mekân ilişkisinin nasıl açıklanacağının bilinmemesidir. Üçüncüsü ise, yerlerin tüketilmesine karşın bu tüketimin bugüne kadar yeterli çalışmayla analiz edilmemesidir (Urry, 2018: 12).

Urry'nin belirttiğine göre yerler, başka bir deyişle, tüketim merkezleri yeniden yapılandırılmaktadır. Böylece mal ve hizmetler karşılaştırılır, değerlendirilir, alınır, kullanılır ve satılır. Bu aktif süreç içerisinde mekân somut bir şekilde kullanılmaktadır. Bu kullanım mekânın özellikle görsel açıdan tüketilmesine sebep olmaktadır. Tüketici hizmetlerine erişmek için kamusal alanlara gelen insanlar bu hizmetlerle birlikte aslında mekanları da tüketmektedir. Şöyle ki insanlar bulundukları yerleri endüstri, tarih, yazın, çevre gibi kavramlarla ilişkilendirirler (Urry, 2018: 12). Bu ilişki bağlamında mekân müşterek olarak kullanılır. Kullanılan ve tüketilen alan kamusallığın yayılmasını ve canlı tutulmasını sağlar. Ancak madalyonun öbür yüzünde sadece tüketim amacıyla aynı mekânda denk düşen insanlar bulundukları kamusal alana yabancılaşmakta, kamusal alanın anlamının içini boşaltmaktadır.

Tekrar Urry'nin belirttiğine göre "yerelliklerin bazı kimlikleri de tüketmesi olasıdır." (Urry, 2018: 12). Bu açıklamaya göre mekân içerisinde mekân ile birlikte tüketilen tek şey ürün ve hizmetler değildir. Mekâna gelen ziyaretçiler ve mekânda oturan yerel halk için kimlik tüketiminden bahsedilebilmektedir. Urry, kimlik tüketiminin siyasi ve toplumsal hareketlere yol açtığını belirtmektedir. Bu kapsamda mekânın tüketimi toplumsal hareketlerle birleşip kamusal anlamda somutluk ve görünürlük kazanmaktadır.

Bu açıklamalardan kamusal alana geçecek olursak tezde Habermas, Arendt, Sennett ve Negt ile Kluge'ın kamusal alan modelleri ilk bölümde açıklanmış olmakla birlikte Hasdemir ve Coşkun'a göre kamusal alan tanımı şu şekildedir:

> Siyasal iktidarın yurttaşlarca denetlenmesi, etkilenmesi ve bu yolla siyasal hakimiyetin akılcılaştırılması, meşrulaştırılması. Diğer yandan da bu süreçte, katılımcıların, kendine özgü nitelikleri olan bir etkileşimi yaşamaları. Tartışmanın herkese açık olması ve özel çıkarlardan bağımsız bir tartışmanın yürütülmesi, bu etkileşimin olmazsa olmaz koşullarındandır (Hasdemir & Coşkun, 2008: 133).

Kedik'e göre ise, her kent bir kamusal alandır ve kamusal alan özel alan dışındaki tüm faaliyetleri, tüm farklılıkları herkes için eşit ve özgür biçimde temsil etmektedir. Bireylerin sosyalleşmesi ve birbirleri ile iletişim halinde olmaları kamusal alan

sayesindedir (Kedik, 2011: 233). Bu tanımdan anlaşılabileceği gibi soyut bir anlam içeren temsiliyet kavramı ile somut etkinlikler aracılığı ile sosyalleşen insan grupları kamusal alanda buluşmaktadır. Kamusal alan teoriden pratiğe aktarırken Süalp'ın deyimi ile nasıl ete kemiğe büründüğünü algılamak gerekmektedir (Süalp, 2004:805). Kluge ve Negt bu sorunun cevabını toplumsal tecrübe olarak cevaplamıştır. Yaşamın, mekânın ve tüm toplumsal alanın üretilmesi, dağıtılması, tüketilmesi ve bu döngünün devamında yeniden üretilmesi sürecinde kaçınılmaz bir şekilde yer edinen kamusal alan hayatın doğal akışında kendine yer edinmektedir. Bu yer çeşitli toplumsal yargı ve kalıplar ile ortak yaşanmışlıklar sonucu edinilen tecrübeler ile kazanılmaktadır. Sennett ise kavramı daha da somutlaştırarak bizzat kent içerisindeki yapıtları ele almaktadır. Meydanlar, caddeler, sokaklar, kamusal binalar ve tasarımlar, heykeller tüm varlıkları ile kent sakinlerine bir mesaj vermekte, oluşturduğu ortak atmosferde kamusallığı sağlamakta ve kişilerin görüşlerinin paylaşıldığı ve tartışıldığı bir alan yaratmaktadır. Başka bir deyişle insan eli ile üretilen ortak kullanıma açık yapılar kamusal alanı somutlaştırmaktadır. Bu yapılar aynı zamanda bir sistemi temsil etmektedir. Örneğin bir adliye sarayı, hukuk ve kamusal alan ilişkisini somutlaştırırken; bir hastane veya kafe sosyal – gündelik yaşam ile kamusal alan bağını fiziksel olarak görünür kılmaktadır.

Bununla birlikte kamusal alanın toplumda somutluk kazanması, doğru ve yanlış şeklinde değerlendirilmemelidir. Bir toplum tarafından edinilen bir tecrübe hem başka bir topluma hem de o toplum içindeki bazı kişilere karşı yanlış görülebilir. Bu bölümde vurgulanmak istenen kamusal alanın normatif veya etik biçimde vurgulamak değil tecrübe, yapıtlar, kent ve kent içerisinde oluşturulan sistemler ile somutluk kazanıp insanların hayatına doğrudan dokunması ve siyasi, sosyal, ekonomik hayatı şekillendirmesidir.

Aşağıda sırasıyla kamusal alanın hukuki sınırlarını belirleyerek bireylerin günlük hayatında soyut kuralları somutlaştırdığı için *hukuk ve kamusal alan*; devlet erkinin kimi zaman elindeki gücü kullanarak kimi zaman ise vatandaşlarını korumak amacı ile kısıtlama, genişletme gibi yetkilerini kullanarak kamusal alanı birey hayatlarında şekillendirdiği ve somutlaştırdığı için *iktidar, yönetim ve kamusal alan*; karşıt kamusallık oluşturup kadın çalışmalarında etkili olacağı düşünüldüğü ve bu çalışmaların kadınların geri plana atıldıkları alandan somut bir sıçrama alanı yaratma

ihtimali olduğu için ve kamusal alanın sosyal hayatın doğal bir parçası olduğu görüşünden dolayı *sosyal hayat ve kamusal alan* ile *kadın ve kamusal alan*; kamusal alanda oluşturulan pratiklerin ekonomik sistemi de etkilemesinden dolayı *ekonomi ve kamusal alan*; kentin ve kentsel yapıların, kentsel kimlik kavramını kamusal hayat içinde somutlaştırmasından dolayı *kent, mekân ve kamusal alan* ilişkisi farklı alt başlıklarda incelenmiştir.

3.1. Hukuk ve Kamusal Alan

Özel ve kamusal alan ayrımlarının ön plana çıktığı kamusal alan ve hukuk ilişkisinde ev dışı yani mahrem ve özel alan dışı yerler kamusal kabul edildiğinde, bu alanlarda bireylerin hem çeşitli hakları hem de sorumlulukları başlamaktadır. Bu hak ve sorumluluklar çerçevesinde, kentin işlerliği için gerekli olan kamusal alanlarda, insanlar iddialarını sergilemektedir (Tekeli, 2011'den Akt. Bahçeci 2018: 118). Tam olarak bu hak ve sorumluluk ilişkisinden kaynaklı olarak birinin hakkının başladığı yerde diğerinin hakkı biter anlayışı modern hukuk sisteminde benimsenmiştir. Bu anlayış mevcut kamusal alanlarda sorun çıkmasını engellemeyi ve empatiyi ön görür.

Kant, kamusallığı siyaset ile ahlakı birleştiren bir ilke olarak ele almıştır. Siyasetin ahlak ile olan uyumunun kamusallık tarafından güvenceye alındığı hem hukuk düzeni ilkesi hem de aydınlanmanın yönetimi olarak Habermas tarafından yorumlanmaktadır (Habermas, 2018:201). Habermas burada aydınlanmayı aklın kamusal olarak kullanımı şeklinde açıklamaktadır. Kantın yazdığı 'Ebedi Barış Üzerine' adlı eserde belirtilen cumhuriyetçi sivil anayasa ve dünya vatandaşlığı kavramları özgür bir kamusal topluluğun sahip olduğu hukuk sistemine atıfta bulunmaktadır.

Yerel yönetimlerle ilgili olarak ise, belediye kanununda yapılacak değişimler ile daha katılımcı bir kent atmosferi yaratmak mümkün olacaktır. Bu konunun kanunda yapılacak değişimlerle vurgulanmasının sebebi ise bu sayede toplumda bir kamusal alan bilinci oluşturmanın zaman içerisinde mümkün olmasıdır. Kamusal alan bilincinin yüksek olmadığı toplumlarda bu bilinci geliştirmek için düzenlenen kanunlar ile zihinsel değişim mümkün olabilmektedir.

Kamusal alan ve hukuk ilişkisi bağlamında kent katılımını sağlamaya yönelik yapılan oylamalar özellikle mahalle ve caddelerde yerel katılımı arttırıp kamusallığa canlı bir

anlam kazandırmak için kritik olabilmektedir. Örneğin Ankara Bahçelievler 7. Cadde'nin trafiğe açılıp açılmaması konusunda 1831 cadde sakini oy kullanmıştır. 1003 kişi caddenin trafiğe açık olması gerektiğini belirtirken 800 kişi caddenin trafiğe kapatılmasını gerektiğini düşünmektedir. Ancak bu sonuçlar kamusal alanın aleyhine gözükmektedir (NTV, 2009). Sandık başına gitmek demokratik görünmekle birlikte 800 kişinin talep ettiği kamusal alan bireylerin değil araçların hizmetine sunularak çoğunluğun tiranı haline geldiği öne sürülebilir. Bu sebeple kamusal alan ve katılımcı kentler ile ilgili halkın bilinçlendirilmesi ve bu uygulamaların kalıcı hale getirileceği yasaların çıkarılması önemlidir.

Hukukun üstünlüğünün benimsendiği anayasal devletlerde kamusal alanın vatandaşın haklarını garanti altına alma ve yasalar aracılığı ile koruması söz konusudur. Konuyla ilgili olarak Demir,

> …bir toplumda var olan kamusal alanın genişliğini ve sınırlarını, düşünce, ifade, bilgiye ulaşma, tartışma, toplanma, örgütlenme ve farklılıkların tanınmasına dönük özgürlüklerin gelişmişliği ve tüm bu özgürlüklerin herkesi kapsaması (hukuksal eşitlik ve farklılık) belirler. Burada devletin asli görevi yurttaşların temel haklarının yanı sıra kamusal haklarını güvence altına almaktır (Demir, 2005'ten Akt. Demir & Mutlu, 2007: 277)

şeklinde hukuk ve kamusal alan ilişkisinin önemini ortaya koymuştur.
Hasdemir tarafından yapılan bir çalışmada kamusal alan ile ilişkili konularda Türkiye'de Anayasa Mahkemesi kararları incelenmiş ve bunun sonucunda, konuları farklı olmasına rağmen kamusal alanın devletten özerk bir anlam taşımadığı, hatta kamusal alanların kamu otoritesi tarafından tanımlanıp devlet ile özdeşleştirilmesine dikkat çekilmiştir (Hasdemir, 2006: 183). Bu kararlar aslında hukuki dayanağı olan ve devlet çıkarını yurttaş çıkarının önünde tutan bir anlayışın varlığını kanıtlamaktadır. Bu noktada hukuki olarak geçerli olmasına rağmen hukukun üstünlüğü iktidar lehine kullanılmaktadır.

Adalet duygusunun toplumdaki yeri kamusal alan ve hukuk ilişkisi bağlamında son derece önemlidir. Tok, liberal demokratik toplumlardaki erdemleri kamusal ruhluluk, adalet duygusu, medenilik ve ortak dayanışma duygusu şeklinde dört başlık altında incelerken bu ilişkiyi de açıklamaktadır (Tok, 2006:121-125). Vatandaşlık, hukuk ve kamusal alan bağlarımda yapılan bu çalışmasında Tok, Macedo, Galston, Spinner, Dagger, Kymlicka ve Norman gibi yazarlardan esinlendiğini belirtmiş ve bu dört maddeyi kendisinin ve bahsedilen yazarların hemfikir olduğu konular olarak

açıklamıştır (Tok, 2006:121-125). Buna göre, kamusal ruh, vatandaşın kamusal meselelere katılımcılık göstermesiyle ve bu katılımcılık sonucu ortaya çıkan fikir, istek ve taleplerin bir çeşit kamusal süzgeçten geçirilerek değerlendirilmesi ile bağlantılıdır (Tok, 2006:121-125). Bu talepler reddedilecekse makul kamusal sebeplere dayanmalı ve keyfiyetten kaçınılmalıdır. Burada aslında kamunun kurumsallaşmasına da atıfta bulunulmuştur (Tok, 2006:121-125). Kamusal ruhun yüksek olduğu toplumlarda adalet duygusu da gelişmektedir. Talepleri karşılanmayan halk son çare olarak demokratik bir anayasal hak olan sivil itaatsizlik yöntemine başvurarak sesini duyurmaya çalışabilir. Bu sebeple sivil itaatsizlik kamusal ruhu canlı tutan son faktördür (Tok, 2006:121-125). Adalet duygusunun geliştiği toplumlarda bireysel çıkarların geri plana atılıp kamu çıkarına değer verildiği ve bireylerin birbirlerinin hakkına saygılı davrandığı söylenebilir (Tok, 2006:121-125). Kanunlara bağlılık ve kural ihlali durumunda belirlenen cezaların sağlanması ile adil ve demokratik yapılarda kurumların her bireyin ve toplumun sağlığı için çalışması hukukun gereğini yapması açısından önem taşımaktadır (Tok, 2006:121-125). Adaletin yerini zamanında bulması ile *pacta sunt servanda*, başka bir deyişe ahde vefa, sağlanmış olacak ve böylece hem ulusal hem uluslararası düzeyde genel hukuk kurallarının temeline uyularak kamusal alanda kaosun ve hak ihlalinin önüne geçilecektir.

3.2. İktidar, Yönetim ve Kamusal Alan

Sancar'a göre, kamusal alanın oluşumu bu alandaki özneler ve bu öznelerin iktidar ilişkilerini kapsamaktadır. Bu ilişkinin nasıl dönüştüğü ise ideoloji ile bağlantılı olarak toplumsal kimlik oluşumunu göstermektedir. Böylece gündelik yaşam içerisinde öznelerin somut ideolojik oluşumları anlaşılabilir. Bu anlamı ile ideoloji gündelik yaşamın somutluğunda iktidar ve halk arasında köprü oluşturan bir söylemsel akıştır (Sancar, 2014: 10). Bu konuda belirtilmesi gereken başka bir husus ise kamusal alanın ideolojiye dayanan devletlerde ön plana çıkmamasıdır. Belli bir ideoloji doğrultusunda vatandaşlarını şekillendiren siyasi otorite mevcut farklılıkları ortadan kaldıracağı için kamusal alanı da bir anlamda ortadan kaldırmış olur. Bu durumlarda kamusal alan devletin egemenlik alanı haline gelir ve bireylerin kendi çıkarlarını belirleyebileceği bir kamusal alan anlayışından söz etmek bu düzende mümkün olmaz (Sunay, 2002:

71). Ayrıca Demir ve Sesli demokratik ve ideolojik kamusal alan şeklinde yaptığı ayrımda ideolojik kamusal alanın farklılığa kapalı ve kuşatıcı olduğunu, yasaklayıcı ve daraltıcı olduğunu, tartışmamayı öngördüğünü ve kamusal alanların belli gruplara bırakıldığını belirtmişlerdir (Demir ve Sesli, 2007: 284). Toplumun kalanını dışlayan bu anlamı ile ideolojik kamusal alan demokratik kamusal alanı hapsetmekte devletin kamusal çıkarı genel kamusal çıkar olarak görülmektedir (Çaha, 2004'ten Akt. Demir & Sesli, 2007: 284).

İdeolojiden bahsedildiğinde yönetim ve kamusal alan konusu açıklanırken liberal demokrasi ile cemaatçilik karşılaştırmasına da değinmek açıklayıcı olabilmektedir. Liberal demokrasiler meşruluğunu insan haklarına atfettiği önem ile açıklamaktadır. Ancak bu durum cemaatçilik (communitarianism) tarafından iki temel sebeple eleştirilmektedir. Bunlardan ilki yöntemsel eleştiridir. Bu bağlamda liberallerin savunduğu özgür seçim yapma yeteneği ile ahlaklı birey anlayışı eleştirilmektedir. İkinci eleştiri ise, normatif anlamdadır ve devletin bireye sunduğu iyi yaşam olanaklarına yansız kalmakla birlikte moral yetilerden yoksun bireyi sorgulamaktadır. Liberal demokrasiyi bahsedilen bu iki temel görüş ile eleştiren cemaatçi görüş, siyasal katılıma önem atfetmekte; hak ve özgürlüklerin katılım ile korunacağını vurgulamaktadır. Buna ek olarak güçlü demokratik kurumsal yapılar da vatandaşın hak ve özgürlüklerinin korunmasında son derece etkili olacaktır (Kırık, 2003: 67). Kırık tarafından yapılan bu karşılaştırma liberalizmin insan haklarına önem verdiğini belirtmesine rağmen bireylerin yapısı gereği ve özgür irade tartışması sebebi ile bu söylemine sahip çıkamadığını göstermektedir. Bu durumun kamusal alana yansımasında ise, rasyonel seçim yapabileceğine inanılan bireylerin ortak iyiyi aramak yerine bireysel çıkarlara yönelmesi ve bunun sonucunda ise kamusallığın geri planda kalması söylenebilir. Örnek olarak liberal demokrasilerde şirketler çevreye sınırsız zarar verebilmekte, bunu yaparken şirketin üst kademe yöneticileri zenginleşebilmektedir. Ortak iyi bu durumda her canlının hayatına devam etmesi ve ekolojik çeşitliliğin dünyanın geleceği için sağlanmasıdır. Ancak denetim mekanizması ve kurumları yetersiz kalan liberal demokrasi kapitalist çıkarları insanların ortak çıkarının önüne getirerek kendi iddia ettiği insan hakları savunuculuğunu çürütmektedir. Başka bir çalışmaya göre ise, kamusal yarardan ziyade rantın ön planda tutulduğu kamusal alanlar kullanım değerine göre değil yüksek değişim değeri ile ele alınmakta ve ortak yarar yerine kamusal alanı satın alan kişinin

kazanacağı para miktarı öne çıkmaktadır (Yavuzçehre, Çezik, 2015: 23). "Neoliberal politikalarla birlikte uluslararası sermayeden pay kapabilmek için yarış içine sokulan kentler üretimden çok tüketim odaklı mekânlara dönüşmektedir." (Yavuzçehre, Çezik, 2015: 24). Bu zihniyetin ve uygulamaların yaygınlaşması ile sosyal hayatta dönüşen kamusal alan işlevsizleşmektedir.

Gündelik ve rutin işlerin yapılmasına olanak sağlayan kamusal alan aynı zamanda yasal siyasal faaliyetlerin yürütüldüğü, (Bahçeci, 2018:118) demokratik toplumlarda gösteri ile protesto hakkının kullanıldığı ve anayasal bir hak olan sivil itaatsizliğin ortaya çıktığı bir alana dikkat çeker. Günümüzde demokratik devletler için bu açıklamayı doğru kabul edebilmekle birlikte kamusallığın bahsedilen vaatlerini gerçekleştirebilmesi için siyasal egemenliğin rasyonelleştirilmesi gerekir (Habermas, 2018: 232). Habermas bu açıklamasını Marx'tan esinlenerek yapmıştır. Burada açıklama yapılırken Marx'ın belirttiği siyasal iktidar tanımı ön plana çıkar. Marx'a göre siyasal iktidar bir sınıfın başka bir sınıfı baskı altında tutmak amacı ile örgütlenmesidir (Habermas, 2018: 232). Marx'ın eleştirel bakış açısından kamusal alan ortak karar alma amacı yerine sömürü düzenini destekleyici niteliktedir. Habermas açısından bakıldığında ise devleti temsil eden siyasi iktidar ile kamusal alan arasındaki tek bağlantı hizmet noktasında karşımıza çıkmaktadır. Çünkü devlet vatandaşın refahını sağlamak ile sorumlu olan siyasi bir aygıttır (Sunay, 2002: 69).

Dişçi'ye göre, politikanın kavranış biçimi, onun kamusal alana yansıyış biçimini de etkilemektedir. Ranciere'den alıntı yapan Dişçi, politikanın 'ortak iyi' ve 'yalın yaşam' kavramlarıyla yeniden tanımlanmasını savunarak önceden belirlenen kamusal alanların sorgulanmasının önünün açılacağını ve böylece yeniden konfigürasyon ile politikanın kendini yeni bir şekilde duyuracağını belirtmektedir (Dişçi, 2017: 72). Ortak iyi kavramı da yukarıda açıklanan refah sağlama ve hizmet ile birleştiğinde kamusal alanlarda canlılık sağlanmaktadır.

Eski Yunan örnek alındığında, özel ve kamusal alan arasında çekilen keskin çizginin siyasi katılımın kamusal alanda özgürlük getirdiği görülmektedir. Bu dönemde sivil toplum ile devlet arasında bir ayrım bulunmaması, devlet ile kamusal alanı bir tutan bir anlayışı doğurmuştur (Held, 1997'den akt. Sunay: 2002:53). Günümüzde ise ortak sorunların tartışıldığı ve herkesi kapsayan kamusal alan kavramı, devlet- sivil toplum

ayrışmasının bir sonucudur ve doğrudan yönetim ilişkisine yansımaktadır (Habermas, 2018: 51).

Başka bir örnek vermek gerekirse de sokaklar yöneten- yönetilen ilişkisinin önemli bir parçası olan fiziksel mekanlardır. Şöyle ki iktidar için kamusal alan sınırlandırılabilir bir mekân olmakla birlikte Lefebvre'in belirttiği üzere sokak zorunlu bir geçiş alanı olduğu kadar baskı altında tutulan bir alandır. İktidar kendini tehdit altında hissettiğinde öncelikle sokakları kapamaktadır (Lefebvre, 2019:24). Sokağın kapanmasına sebep olan ve iktidarın tehdit olarak algılayacağı gelişme burada bahsedilen anlamıyla tamamen siyasi niteliktedir. Ancak bununla beraber dünyayı saran pandemi sürecinde görülmüştür ki salgın hastalıklar, ülkeleri tam kapanma sürecine sokmakta ve bu durumda sokaklar ne yakınlaşma ne karşılaşma ne de buluşma alanı olabilmektedir.

Lefbvre'in sokaklar için verdiği örnek Özbek tarafından onaylanır niteliktedir. Çünkü politik kamusal alanın 'ceberut' devletin ve baskıcı, keyfi siyasal iktidarın hasmı olduğu Özbek tarafından belirtilmiştir (Demir & Sesli, 2007: 278). Bu anlamda düşünüldüğünde kamusal alanın halka ait olma anlamı, devletin kamusal alanı halktan alıp kendi istek ve beklentileri doğrultusunda şekillendirmesi biçiminde evirilmektedir. Ancak Habermas'ın da belirttiği gibi devlet otoritesi görevlerini kamusal alanda icra etse bile bu devletin vatandaşın refahını sağlama görevinden kaynaklanmaktadır. Yani, kamusal alanda devlet yani kamu tarafından sağlanması gereken refah ve iktidarın hareket alanları aslında doğrudan kamusal alanın parçası değildir (Habermas, 2018). Bu durum kamusal alanın siyasi anlamda otorite tarafından ideolojik olarak kullanıldığını ancak aitlik açısından kamusal alanların otoritenin değil halkın olduğunu göstermektedir. Bu konu hakkında Ergutay, devlete terk edilen kamusal alan kavramının başlı başına sorunlu olduğunu belirtmiştir. Çünkü bu durumda ön plana çıkan aktörler örgütlü yapılar olmaktadır. Örgütlü yapılar kamusal alanın özerk yapısını sekteye uğratarak onu bağımlı yapılara dönüştürmektedir. Burada bağımlılık kamusal alan ile devlet arasında gerçekleşmektedir. Bu sebeple kamusal alan ön görülen dönüştürücü etkisini gösterememektedir (Ergutay, 2017: 475).

İktidar, yönetim ve kamusal alan ilişkisi kamusal alanın değişen iktidarlarda ve zaman dilimlerinde nasıl değiştiğini yukarıdaki örnekler ile gözler önüne sermektedir. Mimari

anlayışından toplumun hizmetine sunulan parklara; sokak ve meydanlardan ortak eğlence alanlarına kadar geniş bir alan yöneten – yönetilen ilişkisinden simgesel ve maddi olarak etkilenmektedir. Örneğin Sağlam, Öztürk & Kaçar'ın çalışmasında kamusal mekanların Türkiye'deki gelişimi incelenirken Cumhuriyet Öncesi Dönem, Erken Cumhuriyet Dönemi ve Yakın Dönem olmak üzere üç başlıkta bu ilişki açıklanmış ve Cumhuriyet Öncesi Dönemde kamusal mekan kullanımında cinsiyete dayalı belirgin bir ayrım varken; Erken Cumhuriyet Döneminde kurumların oluşturulup modernleşme sürecine vurgu yapılmış ve son dönemde ise neo liberal sistemin etkisi ile dönüşen tüketim alışkanlıkları ve AVM gibi kamusal/yarı kamusal alanlar vurgulanmıştır (Sağlam, Öztürk & Kaçar, 2019: 56). Bu üç dönemde de mevcut siyaset ilişkisinden etkilenen kamusal alanlara vurgu yapan yazarlar erken dönemde devlet eliyle, ilerleyen süreçte ise liberal politikalara bağlı olarak özel şirketler tarafından kamusal alanların oluşturulduğunu belirtmiştir (Sağlam, Öztürk & Kaçar, 2019: 56).

Siyasetten bağımsız düşünülemeyen kamusal alan, tartışma ve karar nesnesi olma özelliği ile sivil toplum (tartışma) ve devlet (karar) arasında ilişki kurarak yurttaşlara aktif katılım imkânı tanımaktadır (Demir & Sesli, 2007: 277). Belirtilen aktif katılım ve söz söyleme hakkı özgürlük kapsamında ele alınırken devletin halkın güvenliği kapsamında uygulamaya koyduğu güvenlik önlemleri kamusal alanlarda özgürlük – güvenlik ikilemine yol açabilmektedir. Örneğin Ankara'da metro girişlerindeki çanta kontrolü ve x-ray cihazından geçiş bireyi bir anlamda kısıtlarken başka bir bakış açısından tüm toplumun güvenliğini sağlamak amacıyla yapılmaktadır. Aynı şekilde AVM girişlerinde kişi üstünün ve eşyalarının aranmasından rahatsız olabilmekte ancak yine kendi güvenliği için herkesin aranmasına ses çıkaramamaktadır. Özgürlük güvenlik ikilemi bu tezde normatif ve etik açıdan değerlendirilmemekte, yalnızca kamusal alanlardaki yadsınamaz varlığı ve bunun sonucunda meydana gelen etkilerinin varlığı kabul edilmektedir. Önceden kamusal alanlara herhangi bir kısıtlama olmadan ulaşan birey, zaman içerisinde aynı mekanlara güvenlik önlemi kapsamında daha kısıtlayıcı şekilde ulaştığında kendini tedirgin hissetmekte ve otomatik olarak mevcut bir güvenlik sorunu olduğunu düşünmektedir. Devlet ve toplum arasındaki özgürlük – güvenlik ikilemi toplumsal hayatta birbirine güvensizlik olarak yansıyarak kamusal alanların birleştirici ve bütünleştirici anlamına gölge düşürmektedir. Demirtaş Milz, neo-liberal kentsel politikalar ile ilgili yaptığı bir

çalışmada yabancılaşma, yabancı korkusu, güvenlik sorunu ve güvensizlik kavramlarını inceleyerek devletin yeniden dağıtım politikalarının kent yoksullarına hitap etmediğini belirterek, bunun sonucunda yaşanan toplumsal çözülmenin ve dayanışma eksikliğinin toplumu olumsuz şekilde etkilediğini belirtmektedir (Demirtaş Milz, 2020: 118).

Kılıç tarafından yapılan Bourdieu'nun 'Dünyanın Sefaleti' adlı çalışmanın incelenmesinde kamusal alan müdahalede bulunulan alan olarak ele alınmış ve siyaset yapmanın farklı bir biçimi olarak sunulmuştur (Kılıç, 2017: 14). Dünyanın Sefaleti isimli çalışmada yapılan mülakatlar, ezilen gurubun kendi sesleri ile var olabildiği bir çalışma sunmaktadır. Böylece o grubun mevcut kamusallığı yazıya dökülmekte ve analiz edilmektedir. Bunun yapılmasının amacı analiz edilen kamusallığın mevcut eşitsizliği ve sefaleti gözler önüne sermesi ile yaratılabilecek yeni ve daha eşitlikçi kamusal alanların var olabileceğine, mevcut sefaletin dönüşebileceğine dair bir inanç yaratmaktır. Böylelikle ötekinin de kendini kamusal alana dahil hissetmesi sağlanmıştır (Kılıç, 2017: 21). Dünyanın Sefaleti kitabı Fransa'nın sosyo- ekonomik olarak geride kalan bir grubunu temsil etmekle birlikte dünyada kadınların erkeklere göre öteki olarak görülmesi ile arasında bir bağ bulunmaktadır. Erkek egemenliği altında ezilen kadınlar kamusal alanlarda seslerini duyurmakta zorlanmaktadır.

Yönetilen – yöneten ilişkisinin kamusal alana yansıması çeşitli toplumsal hareketlerin varlığıyla da sonuçlanmaktadır. Castells'e göre kentsel çalışmalar sosyolojik ve siyasi dinamiklerle okunurken, yalnızca devlet kurumlarının kontrolünde değildir. Bu süreçler örgütlü topluluk hareketleri, kentsel toplumsal hareketler gibi yeni soluklar ve sesler doğurarak çeşitli kültür modelleri ortaya koymaktadır. Örneğin, 1975'te Londra'da 1976'da ise Brüksel'de görülen işgal eylemleri, 1975-6 yıllarında mahalle örgütleri aracılığı ile General Franco'nun İspanya'daki diktatörlüğünün düşürülmesi gibi olaylar kapitalizmin kendi içindeki çelişkisinden doğmakla beraber siyasi gündemi değiştirmiş ve yönlendirmiştir (Castells, 2017:15).

Ayrıca iktidar ve halk ilişkisinde ön plana çıkarak tıpkı toplumsal hareketler gibi siyasi gelişmeleri etkileyen diğer kavramlar ise hakkaniyet ve hegemonyadır. Yönetilen – yöneten ilişkisini kamusal alan bağlamında inceleyen Çaha'ya göre, hakkaniyet ilkesi devletin toplum ile olan ilişkisini düzenlerken en çok öne çıkan ilke olmalıdır. Bu kapsamda bu ilişki düzenlenirken elbette toplumsal gruplardan, değerlerden, inanç,

kültürel değerler ve kimliklerden etkilenecektir. Ancak bu etki devletin tüm bunları kullanarak kısıtlı bir kamusallık oluşturacağı anlamına gelmez ve kamusal alan tek başına devlet etkisinde mahrem kamusal alan olarak varlığını sürdüremez (Çaha, 2005: 159). Hegemonya kavramı ise, kamusal alandaki ilişkileri belirlerken iktidarın karakterine ve davranış biçimine atıfta bulunmaktadır. İktidar, yönetim ve kamusal alan ilişkisi hegemonya kavramıyla güç ilişkileri bağlamında açıklanabilmektedir. Baskı ve onay ikiliği, direniş ve mücadele, uzlaşma, direnç gibi kavramlar hegemonya ile yöneten – yönetilen ilişkisi bağlamında önem taşımaktadır (Sargın, 2017: 23-25). Sargın hegemonya kavramını Gramsci üzerinden şu şekilde açıklamıştır:

"Gücü temsil eden toplumsal aktörler arasında, sürekliliği olan politik bir eylemselliğin kendisidir ve söylemsel atıflar ve ideolojik tercihler arasında süregelen iç çatışmalar ve karşıtlıklar üzerine kurulmuştur." (Sargın, 2017: 23).

3.3. Sosyal Hayat ve Kamusal Alan

Kent içerisinde yer bulan toplumsal kültür ve dinamik, kentteki kamusal alanlara doğrudan yansımaktadır. Çünkü kentler çeşitliliğin ve anonimliğin olduğu kadar dayanışmanın ve toplumsal mücadelenin de yer aldığı alanlardır. Birlikte yaşama arayışında olan toplum, politik görünürlüğe de kentsel kamusal alanlar sayesinde ulaşmaktadır (Gökgür, 2008'den Akt. Bahçeci, 2018: 116). Dolayısı ile gündelik hayatta yer alan kamusal alanlar hem kişisel hem toplumsal hem de siyasi sonuçlar doğurarak sosyal hayatı şekillendirmektedir. Ayrıca bu karmaşık ve iç içe geçen yapılar tek değil toplumun çeşitli katmanlarını etkilemektedir. Nebati'nin ifade ettiği aşağıdaki söz bunu açıklamaktadır:

> …gerek sivil inisiyatifler, yerel ve iktisadi örgütlenmeler, yurttaş girişimleri, sivil toplum kuruluşları, gerekse de cemaatlerin bir araya geldiği muhtelif sosyal mekânlarda üretilen fikirler yazılı/görsel basın ve sosyal medyadaki tartışmalar bugün kamusal alanın çeşitli veçhelerini oluşturmaktadır (Nebati, 2020: 848).

Sosyal hayat içerisinde yer alan eğlence kavramı da kapitalist üretim tarzında kamusal alan içerisinde yer almaktadır. Tiyatro, sinema, müzik ve konser salonları, AVM'ler ve çeşitli alanlarda oluşturulan kulüpler doğrudan kişinin iyi vakit geçirip eğlenmesini sağlarken kamusallığın yeni bir türünü oluştururlar. Özel alandan dışlanan ve özel alan dışında olan kişiler için bu alanlar devasa bir ev, bir çeşit yuva oluşturmaktadır

(Wilson, 1992: 56). Bu kişiler Walter Benjamin tarafından Flaneur olarak adlandırılmıştır (Bahçeci, 2018: 117). Sosyal hayat içerisinde kendine yeni bir gerçeklik oluşturan Flaneur kamusal alan ve özel alan arasındaki sınırı ortadan kaldırmaktadır.

Ayrıca sosyal hayat ve kamusallık ilişkisi incelenirken Habermas "Her türlü çıkardan arınmış, herkese açık bir kamusallık anlayışı tasarlarken, kamusal alanın, devlet erkinin baskısı ve buyruklarından bağımsız, ona karşı kurulan bir alan olduğu kadar sermaye egemenliğinden ve kar güdüsünden de bağımsız olması, onu da karşısına alması gerektiğini belirtmektedir." (Hasdemir & Coşkun, 2008:127). Habermas'ın bu çıkarımı aslında normatif anlamda oluşturulacak ideal bir kamusal alanın sınırlarını çizdiği sosyal hayatı açıklamaktadır. Yukarıda örneği verilen Flaneur'un kapitalist üretim tarafından yutulduğunu ve kamusal ile özel alan arasında gerçekleşen şeffaflaşmanın ise kamusal alanda devletin ve sermayenin baskısını arttırmasına yol açtığı söylenebilir. Bu durum sosyal hayat içerisinde kamusal alanı göstermelik işlevi ile sınırlandırmakta gerçek anlamda kent katılımını arttırmaya yönelik işlevini sınırlamaktadır.

Kamusal alan aynı zamanda toplumsal hareketlerin somutlaştığı ve kendine bir zemin bulduğu mekanlardır. Toplumsal hareketler ve kamusal alan ilişkisini tek boyutlu ele almak mümkün değildir. Bu sebeple iktidar, yönetim ve kamusal alan bölümünde değinilmiş olsa da toplumsal boyutu ile bu alt başlık altında da belirtilecektir. Kamusal alanın demokrasiyi genişleten, katılımcı bir kent yönetimi anlayışını derinleştiren ve sermayenin değil bireylerin çıkarlarını ön planda tutan işlevi toplumsal hareketlere alan açmaktadır. Taleplerini ve yaşam beklentilerini kalabalık bir grup içerisinde eş zamanlı ve güdümlü olarak belirten kişiler belli bir karşıt kamusallığı temsil etmektedir. Kamusal alanlarda ses getiren bu karşıt kamusallıkların yaşanması çeşitli eylem ve etkinlikler aracılığı ile toplumsal hareket adını almaktadır. Bu durum toplumsal hareketin sosyal boyutunu açıklamaktadır. Toplumsal hareketler kimlik, özerklik, katılım talepleri gibi daha siyasal sebeplerle birlikte eşitlik, küresel sorunlara çözüm arayışları, ekolojik hareketler gibi daha toplumsal boyutlarla da karşımıza çıkmaktadır. Buechler yeni toplumsal hareketleri kültürel ve siyasal olmak üzere iki versiyon altında sınıflandırmıştır. Kısaca toplumsal hareketlerin kültürel versiyonu sınıf politikasının aşıldığı, toplumsal bütünlüğün kültürel koşullarla açıklandığı, sivil

toplumun güçlendirilmesi ve özgür alanların yaratılması konusunun önemsendiği bir yapıya sahiptir (Buechler, 2000'den Akt. Hasdemir & Coşkun, 2008:137). Kamusal alan konusunda yaptığı tarihsel analizlerle bu tezin teorik çerçevesinde önem taşıyan Habermas, toplumsal hareketlerin kamusal alanda büyüme eleştirisi/kritiği altında birleştiğini savunmakta ve bunun müdahaleci bir sistem çarpıklığına karşı bir alan oluşturduğunu belirtmektedir. Böylece bu alan, modernite projesi kapsamında demokrasi ve özgürlüğün gelişmesini de sağlamaktadır (Edwards, 2004: 116). Siyasal versiyonda ise, Neo-Marksist bir bakış açısıyla yeni toplumsal hareketler ile ileri kapitalist toplumlar arasında bir ilişki ortaya konulmaktadır. Burada diğer versiyondan farklı olarak sınıf temelli yaklaşımlar ağırlık kazanmaktadır. Bu görüşte bir ilerici değişim için sınıf temelli olan ve olmayan toplumsal hareketler arasında ittifaklar kurulmalıdır (Hasdemir & Coşkun, 2008: 140). Bu tezde Bahçelievler incelemesinde, toplumsal hareketlerin kendine mekân edindiği alanların incelenen Bahçelievler bölgesi olmadığı, bu bölgenin Ankara'nın Kızılay gibi kamusal alanlarına göre daha apolitik bir tutum sergilediği çıkarımı yapılabilir. Ancak Habermas'ın belirttiği bir kültürel toplumsal harekete ev sahibi olabilecek potansiyeli olan Bahçelievler'de katılımcı kültürün arttırılması ortak paydada buluşulması ve rastgele ortak bir alanı paylaşan insanların bir grup halini alması açısından önemli sayılabilir. Katılımcı kültürün artması sosyal hayat ve kamusal alan arasındaki ilişkiyi düzenleyecek, bireylerin aidiyet ve kimlik duygularını güçlendirerek bölgede taleplerini siyasi anlamda duyuran bireylerin daha mutlu yaşamasını sağlayabilir. Bu kapsamda sosyal hayat ve kamusal alan ilişkisinin güçlendirilmesine yönelik olarak bölgeyi tanıyan ve hukuki ve sosyal düzenlemelerde söz hakkı olan yerel yönetimler destekli ortak / toplu yaşama (*co-living)* alanlarının oluşturulması katılımcılığı arttırıp birlikte yaşamaya dair bölgenin tecrübe kazanmasını sağlayacaktır. Bahsedilen *toplu yaşama* deneyimi dünyada çeşitli alanların geri dönüşümü ile ya da arsa bazlı örneklerle görülmekte iken Bahçelievler'de apartmanla sınırlı mikro ortak yaşam alanları oluşturulabilir. Son zamanlarda adı duyulmaya başlayan *toplu yaşama*, aslında kentleşmenin, sanayinin ve kapitalizmin toplumdan götürdüğü komşuluk ilişkilerini daha açık görüşlü bir şekilde ve mahalle baskısı oluşturmadan yeniden oluşturabilir.

Eray'a göre, Habermasçı bir bakış açısından toplumsal hareketler, kamusal alanı kapsayan toplumdaki çatışmaları, dönüşen sistemi ve yaşam dünyasını doğrudan ilgilendirmektedir. Yaşam dünyasındaki dönüşüm çeşitli tartışma ve müzakere

çeşitleri aracılığı ile muhakeme öbeklerinin yerini değiştirerek toplumsal hareketin mevcut öznelerini yeniden şekillendirmektedir. Toplumsal hareketlerin öznesindeki ve amacındaki değişimle meydana gelen yeni toplumsal hareketler, kamusal alanda bir çeşit dönüşüme uğramıştır. Bunun sonucunda sınırları kamusal alanın da dışına çıkan, sistem ve yaşam dünyası arasındaki temas bölgelerine de denk gelen, bir toplumsal değişiklik talebini yansıtmaktadır (Eray, 2017: 315).

Ayrıca bilgi toplumuna geçişle dönüşüme uğrayan kamusal alan tartışması da çeşitli sosyal çıkarımlar oluşturmaktadır. Özellikle 1960'lı yıllardan sonra meydana gelen ve hızla ilerleyen teknolojik gelişmeler ile küreselleşmenin de etkisiyle mal ve hizmetlerin hızlı dağıtılması ve tüketilmesi sonucu sanayi toplumu kavramı yerini bilgi toplumu kavramına bırakmıştır (Varol, 2010: 121). Bilgi teknolojisinin başlı başına bir ideoloji haline geldiği bu dönemde enformasyon teknolojileri genişletilerek eskinin yerini fethetmiştir (Varol, 2010: 124). Habermas'ın kamusal alanın yapısal dönüşümünden bahsetmesi aslında bu süreçten bağımsız düşünülemez. Teknoloji ve bilgi kavramlarının dönüşümü, onların kamusal alanda nasıl kullanıldığını da etkileyerek kamusal alanı etkilemiştir. Aslında tüm bu gelişmeler kamusal alanlarda yapılacak iş birliğine kapı açabilecek bir potansiyele sahiptir. Sınırsız bilgi ve teknolojiye sahip olan insan bu gücü kamusal alanların gelişimi ve ortak projeler için kullandığında rantın kazandığı değil, vatandaşın günlük hayatına katkı sağlayan projelerin üretildiği görülmektedir. Bu konu sürdürülebilir kentler oluşturmakla da bağlı olmakla birlikte bireylerin sanal ortamlarda sosyalleştiği alanların açıklanması konu ile bağlantıdan kopmamak adına daha önemlidir. Örneğin sanal ortamlara sosyal medya aracı kullanılarak yüklenen videolar ve oluşturulan bloglar bir tartışma ortamı yaratmakta ve sanal bir kamusallık oluşturmaktadır. Mekânsız kamusal alan olarak web günümüzde yaygın olarak kullanılarak kamusal alanın sosyal sınırlarını genişletmektedir (Varol, 2010: 127). Varol, bu sınırsal genişlemeyi sermaye hareketlerinden bağımsız olarak değerlendirmiştir (Varol, 2010: 127). Dünyanın farklı noktalarından kişilere tek tuş ile ulaşma imkânı sanal mecranın kamusallığı arttıran özelliğine atıf içerir. Ancak belirtilmelidir ki web ve sosyal medya kurucularına ekonomik olarak hizmet etmekte, bu alanda sıyrılan insanlar eşitsiz biçimde çok yüksek miktarlarda gelir elde etmekte ve büyük şirketler hem maddi hem kişisel bilgilerin kullanımı ile bireysel istihbarat elde etme amacıyla web ve sosyal medyayı aracı olarak kullanmaktadır. Bu durum ise kamusal alanın sınırsız genişlemesinde göz

ardı edilen bir pürüz oluşturmaktadır. Sosyal medyaya güvensizlik duyan azınlık bir grubun sanal kamusallıktan kendini dışlaması veya kullanmadığı gerekçesi ile yadırganması sanal kamusal alanın aslında somut kamusal alanların yerini tam olarak tutamadığını da göstermektedir. Yalnızca sosyal medya olarak değil her geçen gün ilerleyen sınırsız teknolojik gelişmeler de kamusal alan konusundan etkilemektedir. Teknolojinin global sınırları daralttığı ve insanların birbirlerine hızlıca ulaşma imkânı tanıdığı gerçeğinin yanı sıra oluşan tehditleri göz ardı etmemek gerekmektedir. Güdücü, kamusal alan ve özel alanda meydana gelen şeffaflaşmanın teknolojik ilerlemeler sonucu oluştuğunu belirterek bu şeffaflaşmanın insanların özel hayatlarına, TV, radyo, telefon gibi araçlarla, kamusal konuları dahil etmek zorunda kaldıklarını belirtmiştir (Güdücü, 2015: 66).

Toplumun ortak alanı olan kamusal alanlarda insanlar fiziksel, algısal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayarak bir çeşit etkileşim alanı oluşturmakta ve bu etkileşim ile kent kültürü, kimliği ortaya çıkmaktadır (Karayılmazlar & Çelikay, 2018: 83). Tüm bu süreç kısaca kamusal alanın tasarımı olarak adlandırılabilmektedir. Kamusal alanın tasarımı her bireyin sosyal hayatını doğrudan etkilediği için incelenmelidir. Böylece hangi kamusal alan tasarımlarında bireyin ne derece ve şekilde sosyal çevresinden etkileneceği bilinir ve ona göre tasarımlar gerçekleştirilir. Kentsel kamusal alanları tasarlarken dikkat edilmesi gereken faktörler şu şekilde belirtilmiştir:

> Ulaşılabilirlik anlamında 'açık' olması ya da kullanım ve anlam olarak ortak paylaşılır bir mekân olması, birbirine yabancı insanları bir araya getirmesi, kalıcı olması, toplumsal insan davranışlarına yön vermesi, bireysel denetimin ötesinde bulunması, içinde olunan çevreyi tanımlamada önemli rol oynaması, macera kaynağı ve ortamı oluşturması, özel ve bireysel mekânlarla olan ilişkileriyle algılanması, kullanım açısından çeşitlilik göstermesi, kolektif olarak oluşturulmuş olması (Karayılmazlar & Çelikay, 2018: 86-87).

Tüm bunlara ek olarak görsel algılara bağlı olan tanımlanabilirlik ve mekânsal bütünlüğü sağlayan devamlılık sayesinde bireyler bulundukları mekânı anlamlı kılabilmekte ve o mekâna ait hissetmektedirler (Karayılmazlar & Çelikay, 2018: 87).

3.4. Ekonomi ve Kamusal Alan

Kentte meydana gelen ekonomik faaliyetler ve bu faaliyetlerin düzenlenmesi, toplumsal ve siyasal pek çok sonuç doğurmaktadır. Bu sonuçlar kentin ekonomik faaliyetleri ile kamusal alanlar arasında doğrudan ilişki kurmaktadır. Başka bir deyişle

toplumsal anlamda demokrasi ve siyasal yapının işleyişi; ekonomik anlamda ise kapitalizm ve pazar ekonomisi arasında bir bağ kurmaktadır (Floris, 2012'den Akt. Falay, 2014:62). Bu bağ ise insanlar tarafından oluşturulan somut yapılarda ve kamusal alanlarda kendini göstermektedir.

Ayrıca kentsel geçinme dışında kent toprağına biçilen fiyat ile toprak rantı da ekonomik anlamda kamusal alanı şekillendiren bir kavramdır. Ricardo'nun belirttiği gibi toprağın kendine özgü ayrıcalıklara sahip olması ile hem kalitesi değişir hem de sınırsız olarak algılanmaktan çıkar. Nüfus artışının da etkisi ile düşük kalitedeki veya dezavantajlı konumdaki toprak, ekim için ayrılır ve bu durumda toprak kullanımı için rant ödenmektedir. Toplum ilerledikçe ortaya çıkan ikinci derece önemli topraklar ekime sokulduğunda ilk derecedeki toprağa rant ödenmeye başlanır (Ricardo, 2016: 63).

"Ranttaki artış, farklı kalitelerdeki topraklarda kullanılan veri miktarda sermaye ve emek karşılığında elde edilen ürün miktarları arasındaki fark kadar olacaktır." (Ricardo, 2016: 63).

Nüfusa bağlı olarak üretimin de arttığı göz önüne alındığında ve verimsiz topraklar da kullanıma konulduğunda verimli toprakların rantı yükselmektedir (Ricardo, 2016: 63). Ricardo toprak rantını ürün elde etme ve ekim amacıyla ortaya çıktığını belirtmekle beraber, günümüzde sosyal yaşam alanlarından, konut projelerine; AVM'lerden kafelere kadar geniş bir alanı kapsayan kamusal alanlar ranttan nasibini almakta ve bu durum bir çeşit toplumsal eşitsizlik yaratmaktadır.

Konuyla alakalı olarak dikkat çekilmesi gereken bir diğer konu ise Marx'ın belirttiği meta fetişizmi kavramının tüketim psikolojisini irdelerken aslında kamusal alana dair çıkarımlar da içermesidir. Marx'ın Kapital isimli eserinde belirttiği toplumsal hiyeroglif, modern kapitalist koşullarda üretilen ürünü ifade etmektedir. Bu anlama göre bir ürün kendi kullanım alanının dışında bir gizeme ve anlama sahip olmaktadır. Bir ürün ve nesnenin üretildiği toplumsal koşullar değil, o ürün veya nesnenin bizzat kendisinin önem kazanması buna örnektir (Sennett, 2019:190). Buna göre ihtiyaç dışı ürünlerin toplumsal anlama gelmesi sebebi ile satılması, ürünlerin üretilme amaçlarından ziyade meta olarak bireyin benliğini ve egosunu tatmin etmesi ve ürüne sahip olan kişinin özgüveni ile özsaygısının etkilenmesi kapitalist tüketim alışkanlığında yaygınlaşmıştır. Bu tüketim çılgınlığının kamusal alan ile bağlantılı

olmasının sebebi özel olan benliğin kamusal yaşamda varlığını bu ürünler ile kanıtlama çabasına girmesinden kaynaklanmaktadır.

Ekonomi ve kamusal alan arasındaki ilişkiyi irdeleyen Falay, kapitalizmin erken dönemlerinden bahsederken bu dönemi muhafazakâr olarak adlandırmış ve bu dönemde eski üretim tarzlarının, özgür olmayan köylülük üretim süreci olduğunun, bir yandan geleneksel iç ve yakın ticarete devam edilirken öbür yandan ise dış ticaretin yapıldığının böylece mal ve hizmetlerin dolaşımının arttığının altını çizmiştir (Falay, 2014: 63). Bununla beraber Falay, kentlerin pazarların kurulduğu mekanlar olduklarını için ekonomik anlamda önemli olduğunu; mal ve hizmet ticaretinin 'hareket üssünün' kentler olduğunu vurgulamıştır (Falay, 2014: 63). Ayrıca Falay erken kapitalist dönemde ilk kez ulusal ve bölgesel ekonominin modern devletin gelişimi ile paralel bir şekilde geliştiğini belirtmiştir (Falay, 2014: 63). Bu durumda kamunun gelişimi ile önem kazanan kamusal alanların, ekonomik gelişim ile paralel büyüdüğünden bahsetmek yanlış olmayacaktır. Ancak ulus kavramının ortaya çıkışı, modern devletin vatandaş, sınırları belirlenmiş toprak parçası ve organize edilmiş siyasal aygıt çerçevesinde gelişmesi ekonomik değişimleri de tetiklemiştir. Ancak bunu uzun bir süreç olarak kabul etmek doğru olacaktır. Örneğin Otuz Yıl Savaşlarını sona erdiren 1648 yılında imzalanan Westfalia Barışı ile ilk kez temelleri atılan modern devlet kavramı 1789 Fransız İhtilali ile yayılan milliyetçilik akımı ile süreç içerisinde harmanlanmıştır. Bu süreçte gittikçe genişleyen sermaye birikimi yeni ticaret alanlarının keşfinin yolunu açmış ve ticari şirketlerin kurulup yayılmasını sağlamıştır (Falay, 2014: 64). Habermas'a göre hız kazanan merkantilist politika modern devletin kuruluşunu da hızlandırmıştır (Habermas, 2018: 79). İhracatı arttırıp ithalatı en az seviyede tutmayı hedefleyen bu politikalar hem şirketlere yeni sömürge alanları kazandırıp dış ticareti arttırmış hem yöneten – yönetilen ilişkisine yeni bir boyut katmış hem de tüm sistem yapısal bir dönüşüme uğramıştır. Tüm bu dönüşüm ekonomik koşulların kamusal çıkar etrafında birleşmesine sebep olmuştur (Habermas, 2018: 80). İlerleyen süreçte liberal ve neo-liberal politikalar ışığında ekonomi eskisine göre kamuya ve kamusallığa daha az bağımlı hale gelmiştir. Devletin ekonomiye en az müdahalesinin doğru olduğunu savunan ve 'bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler' mottosunu ileri süren liberal politikalar kamusal alan ve özel alan arasındaki ayrımın daralmasına, kamusal alanın katılımcılık içeren öz anlamının muğlaklığa bürünmesine sebep olmuştur. Ekonomi ve kamusal alan ilişkisi kapitalizmin yol açtığı eşitsizliği ve

adaletsizliği derinleştiren çelişkilerle dolmaktadır. Bir taraftan kamusal alanın bireylere özgürlük sağlaması gereken ortak kararların alındığı mekanlar olduğu savunulurken öbür taraftan ekonomik politikalar kamusal alanın içini boşaltmaktadır. Bu anlamda kamusal alan ve ekonomi arasındaki yadsınamaz ilişki halkın dezavantajına gelişmiştir.

Lefebvre tarafından belirtilen "kullanılan, tüketilen bir ürün olan mekânlar, aynı zamanda, üretim aracıdır; mübadele ağları, hammadde ve enerji akışı hem mekânları şekillendirmekte hem de mekân tarafından belirlenmektedir." (Lefebvre, 2014: 111) cümlesi mekânın üretim ve tüketim ilişkisinin / sürecinin de aslında ekonomik boyutu olduğunu göstermektedir.

Ancak bununla birlikte Lefebvre kentsel sürecin yalnızca ekonomi boyutu ile okunamayacak toplumsal bir ürün ve karmaşık bir yapı olduğunu belirtmektedir (Batuman, 2019: 13-14). Bu sebeple ekonomi ve kamusal alan ilişkisi incelenirken Lefebvre'in belirttiği gibi mekânsal pratiklerin fiziksel mekâna, mekân temsillerinin zihinsel mekâna ve temsiliyet mekanlarının da sosyal mekâna karşılık geldiğini göz ardı etmemek gerekmektedir (Batuman, 2019: 14).

Dikkat çekilmesi gereken başka bir konu ise ekonomi ve kamusal alan ilişkisinin günümüzde yaşanan kentsel krizleri doğrudan yansıttığıdır. Castells'e göre kentsel kriz kapitalist üretim tarzını benimseyen şehirlerin kaçınılmaz durumudur ve kentsel krizi derinleştiren ekolojik sorunların temeli üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkiden kaynaklanmaktadır (Castells, 2017: 18). Özet ile teknoloji mekân ve toplum arasındaki ilişkiden kaynaklanan kentsel ekolojik krizler ekonomik ilişkilerden bağımsız ele alınamaz ve tüm bu süreç yapayın doğala üstünlük kurması ile insanın doğayı tahakküm altına alması ile sonuçlanmaktadır (Castells, 2017: 20). Bu durum demokratik kamusal alana terstir. Demokratik kamusal alanda kamusal yarar gözetilir. Böylece ortak yarar sağlanır. Ancak ekolojik krizleri derinleştiren teknoloji uygulamaları bireysel hırs ve kâr odaklı görüş kamusal alanın da içini boşaltmakta ve üretimi elinde tutan şirketleri beslemektedir. Bu ekonomik ilişkiler ağı ekolojik kentsel krizleri doğurduğu gibi adalet sorununu ortaya çıkarmakta, kuzey-güney boşluğu gün geçtikçe derinleşmektedir.

3.5. Kent, Mekân ve Kamusal Alan

Kentin ne olduğu ve nasıl ortaya çıktığı konusunda net bir tanım yapmanın mümkün olmadığını belirten Mumford, kent yaşamını anlamanın yolunun onun tarihini bilmekten geçtiğini belirterek kent dendiğinde yaklaşık olarak beş bin yıllık bir süreç ve birikimden bahsedildiğini belirtmiştir (Mumford, 2019: 13-14).

Kent, tüm canlıları kapsayan çeşitli siyasal, sosyal ve ekonomik amaçları ve bu amaçlar doğrultusunda açığa çıkan sonuçları bulunan belli kurallar çerçevesinde topluca yaşanılan karmaşık yapıları ifade etmektedir. Bu yapıların ortaya çıkış sürecine atıfta bulunan kentleşme kavramı ise Keleş'e göre, kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artması anlamına gelmek ile birlikte bir nüfus hareketi olmasının ötesinde çeşitli ekonomik ve toplumsal gelişmeleri yansıtan bir kavramdır (Keleş, 2017: 37).

Kentsel kamusal alan değerlendirmeleri manevi ve soyut anlamlar yüklenen somut nesnelerce topluma yansımaktadır. Çeşitli doku, malzeme, renk, cisim, maddeden meydana gelen ve beşerî yapılar olan kamusal alanlar fiziksel, algısal, sosyal ve siyasi boyutları ile anlaşılmaktadır. Lynch'e göre ise bunlar çevresel imgeyi oluşturan kimlik, yapı ve anlam olarak sınıflandırılmıştır (Lynch, 2018: 8). Kent ve göstergebilim ilişkisini anlamak kent ve kamusal alan ilişkisinin somut analizini sağlayan kamusal alanı okumayı kolaylaştıran bir çabadır. Çünkü göstergebilim kamusal alanların görünenin ötesinde var olan, hissedilen ve ileri kuşaklara aktarılan manevi boyutunu somut imge, sembol ve şekillerden yola çıkarak analiz etmektedir. Bali,

> Şehirler mahalleleri, caddeleri ve sokakları ile simgesel/imgesel bütünlükleri olan, sakinlerine farklı anlamlar sunan simge/imge üreten mekânlardır. Anlam; bakış açısına göre şekil olan bir yıkıcılık, bozuculuk yahut besleyicilik barındırabilmektedir ve bu bağlamda içinde yaşanılan toplum, kültürel ve tarihsel kimlik, kişisel ve toplumsal bellek anlamı belirleyen hususlar olarak öne çıkmaktadır (Bali, 2020: 229).

şeklinde konunun önemini açıklamıştır

Mekân, toplumsal yaşamı oluşturan temel kodlardan biri olmakla birlikte her mekânda toplumsallaşmanın farklı boyutlarını incelemek mümkündür (Ulutaş, 2019: 138). Ayrıca mekân tanımlı ve sınırlanmış bir alan olarak çeşitli ilişkiler ve semboller üretmektedir (Ulutaş, 2019:138). Fiziksel anlamına ek olarak sosyolojik bir kavrama

vurgu yapan mekân ve kamusal alan, kent alanında sembolik ve soyut anlamlar taşıdığı gibi maddi ve somut olarak da görülebilmektedir (Bahçeci,2018 :115). Tüm bu anlamlara ek olarak uzayda yer kaplayan her nesne veya alanın mekân olarak tanımlanması mümkün olmamakla birlikte bir yerin mekân özelliği gösterebilmesi için çeşitli niteliklere sahip olması gerekmektedir (Ulutaş, 2019: 139). Bu niteliklerin başında belli bir sayıda ve bölgede yaşayan insan grubunun günlük hayatının içinde var olma ve o gurubun sosyalleşme alanı sayılabilmesi gelmektedir. Bu anlama göre mekanlar, kamusal alanları kapsayabileceği gibi özel alanları da kapsama özelliğine sahiptir.

Kamusal alan ve mekân ilişkisi anlaşıldıktan sonra bilinmesi gereken bir kavram toplumsal düzendir. Goffman, kişilerin birbirleri ile düzenlenmiş kalıp ilişkiler içerisinde oluşturdukları tüm toplumsal rutinlerin ve davranışların toplumsal düzeni oluşturduğunu belirtmiştir (Goffman, 2017: 10-11). Toplumda kötü de olsa bir düzen olmasının hiç düzen olmamasından daha iyi olduğuna dair olan mevcut muhafazakâr inancın toplumsal düzeni cazip kıldığı Goffmann tarafından öne sürülmektedir (Goffman, 2017: 10-11). Böylece oluşturulan normaller ve normlar tarafından ilerleyen gündelik hayat dünyasındaki toplumsal düzen sürprizlere yer vermemektedir. Kurumsallaşan kodlar aracılığı ile ilerleyen eylemlere karşı yapılan müdahale toplumun sinir sistemine takılmakta ve bir tepkiye yol açmaktadır. İşte tam olarak bu sebeple kamusal alanın bir yerleşim alanında bir çeşit terbiye aracı olarak kullanıldığı Ulutaş tarafından belirtilmiştir (Ulutaş, 2019: 140).

Kent, mekân ve kamusal alanın simgelerle ve göstergebilim ile olan ve yukarıda açıklanan ilişkisi, değişime açık olmayan kalıp ilişkiler yarattığı gibi zaman içerisinde bir dönüşüm ve değişim de yaratmaktadır. Kenti temsil eden simgeler yolu ile meydana gelen bu değişim ve dönüşüm siyaset ile bağlantılıdır. Başka bir deyiş ile kent, mekân ve siyaset ilişkisi kenti temsil eden simgelerde ve alanlarda da somut dönüşüm yaratabilmektedir. Örneğin Batuman'ın örneğine göre, Başkent imgesi ulus inşa sürecinde son derece önemli bir yer etmekle birlikte 1973 yılında Vedat Dalokay'ın belediye başkanı olduğu dönemde Hitit Güneşi olarak belirlenmişti. Hitit güneşi İslam öncesi Anadolu Medeniyetlerine atıf yaparak çağdaş tasarım anlayışını yansıtmaktadır. Melih Gökçek göreve geldiğinde ise, yeni amblem için başlatılan yarışma sonucunda Kocatepe camii ile Atakule imgelerini ay yıldız altında birleştiren

bir tasarım seçilmiştir. Batuman bu yeni kent imgesini cami ay- yıldız ilişkisi içinde sağ siyaseti bir şemsiye altında tutma olarak yorumlamıştır (Batuman, 2019: 171).

3.5.1.Kahvehanelerden Kafelere: Kahve Kültürünün Değişimi

Kahvehaneler siyasi ve toplumsal gelişmelerden doğrudan etkilenen kamusal alanlar olmakla birlikte kahve kültürü bir toplum hakkında pek çok iz barındıran toplumsal kimlik oluşturan bir unsurdur. Kahve kültüründen bahsederken Doğu – Batı ayrımı yaparak bu konuyu ikiye ayırmak yanlış olmayacaktır. Doğunun kahve kültüründen bahsederken Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne devredilen kahvehane alışkanlığı ön plana çıkmaktadır. Bu kültür 'erkek kulübü" şeklinde işlemekte ve erkekler arasında oluşturulan kamusallık kadınları geri planda bırakmaktadır. Bu anlamıyla toplumun her kesimine açık bir kamusallıktan bahsetmek mümkün değildir. Ancak bu durum kahvehane alışkanlığının ve kültürünün önemini azaltmamaktadır. Batının kahve kültürü ele alındığında ise dikkat çeken ikinci ve üçüncü dalga kahvecilerdir. İkinci nesil kahvecilerin kurumsal bir kimlikle markalaşıp dünya pazarına açıldığı, her sokak, meydan ve AVM'de kolayca ulaşılabilir olduğu görülmekteyken üçüncü nesil kahveciler AVM yerine sokak ve parkları süsledikleri ve nispeten daha butik ve eşsiz markalar yaratma çabasında oldukları görülmektedir. Bu kahveciler genç kesime daha fazla hitap etmekle birlikte bireysel çalışma alanlarına imkân sunmaları sebebi ile hem uzaktan çalışan kesime hem de rahat ortamı ile çocuk ve yaşlı gibi geniş bir kesime ev sahipliği yapmaktadır. Burada ev sahipliği kelimesi bilerek kullanılmıştır. Çünkü bu kahvecilerin öne çıkan özelliği tüketiciye konforlu bir alan sunmasıdır. Tüketicinin her ihtiyacının gözetildiği kahvecilerde ders çalışma, iş görüşmesi yapma gibi bireysel alanlar sunulduğu gibi sosyalleşmenin sağlanacağı rahat koltuklardan balkon ve teraslara kadar geniş bir alan da tüketiciye sunulmaktadır. Bu mekanlar kamusal alan olarak anılmakla birlikte Neo liberal sistem sonucu mekanların kamusallık işlevlerinin önüne bireylerin gösterişçiliği ve kendini sergileme istekleri geçtiğinden mekânda yer alan ve birbirini tanımayan tüm bireylerin belli bir kamusallık oluşturduğunu belirtmek son derece zordur. Örneğin kimsenin kimseyi tanımadığı, konuşmadığı ve iletişim kurmaya çabalamadığı, çoğu işlek yerde kolayca bulunabilen, Starbucks, Arabica, Caribou gibi yaygın marka kafeler bu mekanlara örnek verilebilir. Ancak mekân, zihinde yarattığı ortak değer algısı ile, birbirini

tanımayan bireylere aynı duyguyu yaşatmakta ve karar alma derecesinde olmasa bile o mekânın varlığı tek başına kamusal alana hizmet etmektedir.

Kahve kültürü kolektif kimlik ve bilinç oluştururken toplumları birbirine bağlayan bir araç görevi de görmektedir. Bu sebeple geçmiş ve gelecek arasında da bağ kuran kahvehaneler hem mekânsal işlevi hatırlatır hem de gündelik hayat içerisinde bugünün yansımasını gözler önüne serer. Kolektif kültür ve bellek başka bir deyişle kent bilinci tam olarak bu şekilde oluşmakta ve aktarılmaktadır (Doğan, Doğan & Ajanoviç, 2020: 460). Toplumsal hafızanın görünebilir biçimleri ile zihinde canlandırdığı imge insanları bir araya getiren temel sebepleri açığa çıkarmaktadır. Toplum içinde var olmak ve bir diğerini anlayabilmek başkası ile ortaklık yaratmak son derece kıymetlidir (Kanbir, 2019: 335). Toplumsal hafızanın görünür kılınmasında ve toplumsal empatinin gelişmesinde kahvehaneler önemi yadsınamayacak kadar değerli kamusal alanlardır.

Safi, yaptığı çalışmada Türk siyasal hayatındaki kırılmaların kamusal alanlara özellikle kahvehanelere yansıdığının altını çizerek kahvehaneler için "İktidarın politikalarını benimsetmeye çalıştığı, partilerin propagandalarını yaptığı ve siyasetteki kutuplaşmaların vücut bulduğu alan olmuştur." (Safi, 2018: 293) şeklinde belirtmiştir. Kültür ve siyasetin kahvehanelerde iç içe geçtiğini belirten Safi, kahvehanelerin özellikle 40 ve 50'li yıllarda Türkiye'ye özgü yapılar halini aldığını belirtmiştir. Türkiye'de dönemin siyasal ruhunu en çok yansıtan kamusal alanın kahvehaneler olduğunu belirten Safi, aynı zamanda sosyal kaynaşma aracı olan kahvehanelerin liberal politikalar sonucu özellikle 80'lerden sonra çözüldüğünü belirterek bu alanların depolitize olduğunu ve yerlerini kafelere bıraktığını belirtmiştir (Safi, 2018: 293).

Göktaş'a göre ise bilim ve zevk adamlarının, okuryazarların eski İstanbul kahvehanelerinde kahvehanelerde toplanıp bilim, sanat, siyaset gibi konuları tartışmasının siyasetin kimi dönemlerinde rahatsızlık yaratmakta ve bu sebeple dönemsel olarak kahvehanelerin yasaklanması onların kamusal alan olarak taşıdığı siyasi önemi açıklamaktadır (Göktaş, 2010: 71). Örneğin 2. Osman'ın vefatı ardından isyancıların en çok buluştukları yer kahvehaneler olmuştur (Göktaş, 2010: 76). Bireysel ve toplumsal öneme sahip olan kahvehanelerin günümüzde de işlev kazanmasını gerektiğini belirten Göktaş, bu alanların amaçsızca boş zaman öldürücülüğü yapmanın ötesine geçmesi gerektiğini vurgulamıştır (Göktaş, 2010: 80).

Kurt ise göçmenlerin gözünden kahvehanelerin önemini araştırarak Demokrat Parti döneminde Anadolu'dan İstanbul'a göç eden kişilerin İstanbul'a uyum sürecinde kente tutunma ve uyum süreçlerine katkı sağladığını vurgulamıştır (Kurt, 2015: 205). Göktaş'ın belirttiği işlev Kurt'a göre göçmenleri, hemşerileri, esnafı bir araya getirerek bir doku oluşturmaktadır (Kurt, 2015: 205). Toplumu bir arada tutan alışkanlıkların fiziksek olarak mekân bulmuş hali kahvehaneler; Tutal'a göre mahalle ölçeğinde sosyo-kültürel ilişkileri şekillendirmektir. Tutal'a göre, toplumsal yeniden üretimi biçimlendiren kahveler hem mekânın üretimine hem de tüketimine hizmet ederek bireylerin gündelik hayatlarında çok yönlü bir iletişim ağı kurmaktadır (Tutal, 2014: 151). Bu kapsamda kahvehanelerin devlet, iktidar, toplum ve birey ilişkisinde son derece kritik bir rol oynadığı görülmektedir.

Yıldız;

> Salâh Birsel'in belirttiğine göre kahvesinde gazete ve dergi bulundurarak müşterilerine sunan ilk kahveci Okçularbaşı'nda 1857 yılında açılan Uzunkahve'nin sahibi Sarafim Efendi'dir. Bu kahve ramazan geceleri bir şiir ve edebiyat yuvası halini alır. Namık Kemal, Süleyman Paşa, Hasan Suphi gibi isimler ve diğer pek çok edebiyatçı ve gazeteci çoğunlukla burada toplanır ve matematikten edebiyata, siyasetten toplum bilime kadar her konuyu masaya yatırırlar (Yıldız, 2015: 99-100).

şeklinde belirterek kahvelerin işlevini açıklamıştır.

Yeniçağ kahvehaneleri üzerine araştırma yapan Çaykent ve Gürses Tarbuck, kahvehaneleri anlamak için Habermas'ın kamusal alan paradigmasının ötesine geçilmesi gerektiğini belirtmiş, Doğu – Batı arasındaki kültürel farklılıkları göz ardı etmeden oluşturulan global perspektifin önemine vurgu yapmışlardır (Çaykent & Gürses Tarbuck, 2017: 203). Coşkun ve Orhan ise bu global görüşün tam tersine mekânsal özellik ve kahvehane ilişkisini Erzincan üzerinden inceleyerek coğrafyanın temel prensiplerinin ve beşerî faktörlerin sosyo-kültürel etkileşimi etkilediğini ortaya koymuştur (Coşkun & Orhan, 2019: 602).

Sosyal aktiviteler içerisinde eğlencenin bir alanını oluşturan nargile kültürü, kahvehaneler gibi boş zaman geçirme ve sosyalleşme imkânı sağlayarak nostaljik bir kamusal alan oluşturmaktadır (Çağlak, 2018: 67). Ancak Çağlak'ın bu görüşüne rağmen nargile, toplumun tümünü kapsayan bir kamusallık oluşturmaması sebebiyle belli bir gruptan insanların kamusallığını destekleyen bir sosyal aktivite olarak değerlendirilmelidir.

Ayrıca çeşitli kafeler dezavantajlı grupların karşıt kamusallık oluşturmaları ve kendi varlıklarını toplumsal düzen içerisinde uyumla sürdürebilmeleri için olanak sağlamakta ve. Böylece bulundukları mahalle ve sokakta iş birliği ortamı oluşturmaktadır. Örneğin Bahçelievler Mahallesi'nde yer alan Mavi At Kafe şizofren hastalarına iş olanağı tanırken şizofreni rahatsızlığı ile toplumu buluşturarak bu hastalığa sahip insanlara maddi ve manevi anlamda destek olmakta, bu kişilerin de sağlıklı bir biçimde topluma dahil olabileceklerini kanıtlamaktadır.

3.5.2.Parklar

Kamusal alanlar, belli bir mekânda ikamet eden pasif konumdaki bireyi aktif hale geçiren, izleyici konumundaki bireyi, mekânsal- düşünsel boyutta katılımcı konuma getiren alanlardır (Altıntaş & Eliri, 2012). Morfolojik anlamda ise kentler doluluk ve boşluklardan oluşan dinamik bir yapıyı temsil etmektedir. Parklar, meydanlar, sokaklar açık birer kentsel mekanlar olarak boşlukları temsil ederken kentsel yapı stokları doluluk olarak adlandırılmaktadır (Özkaraca & Arslan, 2020: 17). Bu anlamda boşluk olarak adlandırılan parklar her yaş gurubundan insana özgür alan tanıyan, sosyalleşme ortamı oluşturan ve insanı etkileşime soktuğu diğer canlılar aracılığı ile pasif konumdan aktif konuma çeken bir niteliğe sahiptir.

Parklar yaşlı bireyler ve emekliler için sosyalleşmenin sağlandığı ve gündelik hayatın akışının sürdürüldüğü bir dinlence ve eğlence alanıdır. Yaşlılar için boş zaman geçirme, eski dostlarla görüşebilme imkânı sağlayan parklar nostaljik havaları ve yaşlı ağaçları ile yaşlıların gençlere kültürel aktarım sağladığı da bir alan oluşturmaktadır.

Gençler için açık hava tiyatro, konser gibi etkinliklerin düzenlendiği eğlence alanı olan parklar aynı zamanda bir buluşma noktası olabilmektedir. Gençlere de sosyalleşme imkânı sağlayan parklar içerdikleri anıt, meydan, heykel, büst gibi kentsel simgelerle gençlere bir mesaj aktarımı yapmakta; park, gençlerin zihninde konumlanırken parkın iletmek istediği siyasi ve toplumsal mesajlar görsel ögelere ek olarak parkın ismi, bilgilendirme metinleri ile de aktarılmaktadır.

Toplumsal hafızayı güçlendiren parklar çocuklar için oyun alanı olarak ön plana çıkmakta, çocukların sosyal ve zihinsel gelişimlerini desteklemektedir. Ayrıca

insanlara ek olarak çocukların hayvanlar ve doğa ile olan ilişkisi parklar aracılığı ile güçlenmektedir.

Parklar zaman zaman gösteri ve yürüyüş alanı olarak da kullanılmakta ve toplumsal hareketlere ev sahipliği yapmaktadır. Bu özelliği ile parklar toplumsal olduğu kadar siyasi bir öneme de sahiptir. Örneğin bu özelliği ile İstanbul'da Gezi Parkı ve Ankara'da Güvenpark ön plana çıkmaktadır.

Kısaca her yaş grubundan insana hitap eden parklar ortak bir yaşam alanı ve değer oluşturmakta, bu özelliği ile toplumsal birlik oluşturmaktadır. Bir parkta yer alan ağacın cinsinden boyutuna kadar küçük bir detay bile toplumsal hafızada yer edinmekte, birlik duygusunu pekiştirmektedir. Bu sebeple parkta yer alan simgeler yalnızca beşerî değil, aynı zamanda doğal ve canlıdır. Ayrıca parklar, hızla betonlaşan şehirler içerisinde rantın olumsuz etkisine uğramayıp metalaşmayan nadir yapılar olarak görülebilir. Ücretsiz ve herkese açık olan parklar ekonomik çıkar gütmeyen ancak kamusallık oluşturan alanlardır.

3.5.3.Anıt, Büst ve Heykeller

Lefebvre, anıta karşı olarak onun baskıcı olduğunu belirtmekte ve kilise, devlet, üniversite gibi kurumların merkezi olduğunu ifade ederek taşıdığı anlam ve semboller ile anıtların bir mekânı sömürme ve baskı altına alma amacı ile kullanıldığını belirtmiştir (Lefebvre, 2019:25). Bununla birlikte Lefebvre anıttan yana olarak toplumsal, kolektif, bir yaşam yeri olduğunu belirtmekte, anıtların insanları denetleme sebebinin insanları bir araya getirmek olduğunu belirtmektedir. Anıtların estetik ve etik anlamlar taşıdığını da belirten Lefebvre, anıtların bulundukları bölgede belli bir dünya anlayışı taşıdıklarını belirtmiştir. Bununla birlikte anıtlar zorunluluk, iktidar, bilgi, mutluluk, umut gibi çeşitli anlamlar taşımaktadır (Lefebvre, 2019: 25).

Krauss ise kamusal alana yerleştirilen anıtlar ile ilgili olarak onların dikildikleri yerin anlamını ve kullanımını simgesel olarak ifade eden, temsil ve işaretleme yapan, dikey ve figüratif heykeller olarak değerlendirmiştir. (Krauss, 2002:114).

Çağdaş sanat yaklaşımlarından biri olan heykel üretimi halkı sanat ile ortak bir paydada bir araya getirerek oluşturduğu kamusal alanda kentsel kimliğe ilişkin izler

barındırmaktadır (Çevik, Bingöl & Özkul, 2019: 284). Bu durum aynı yazarlar tarafından şu şekilde özetlenmiştir:

> Özellikle bireyin kimlik ve aidiyet duygularının pekişmesi bakımından kente dair önemli mekânların sanatsal üretimlerle zenginleştirilmesi, toplumu tarihsel ve kültürel olarak da değer katması sürecinde önemli bir rol oynar. Bu kazanılan değerler, yaşanılan çevrenin kullanımı ve toplumun kültürüyle biçimlenmektedir (Çevik, Bingöl & Özkul, 2019: 286).

Sanatçıların kendi içsel duygularını ve psikolojik durumunu içinde bulunduğu kültür ve toplumdan etkilenerek ortaya çıkardığı bu anıtsal yapılar, bir veya birkaç kişi tarafından yapılmasına rağmen toplumun tamamını kapsayıcı bir manevi anlama sahip olmaktadır. Biçim, içerik, renk, doku, ritim, ses, ışık, su gibi kavramlarla etkileşerek mekandaki anlamı pekiştirilen anıt, büst ve heykeller, kamusal alanın ferah özgürlüğünü izleyici ile durağan olmayan karşılıklı bir ilişki kurarak kendilerine kamusal alanda yer bulmaktadır (Çevik, Bingöl & Özkul, 2019: 287).

Anıtsal yapıların, heykel ve büstlerin yadsınamaz önemi böyle iken Savaş, 19. Yüzyılda finansallaşan ve büyük şirketlerin tekeline giren sanat çalışmalarının, 20. Yüzyılda sokak ve meydanlardan galerilere taşındığının altını çizmiştir (Savaş, 2018: 55). Bu durum sanatın kamusal alandaki önemini azaltmamakla birlikte aslında kentsel katılımcılığa darbe vurmaktadır.

Heykel ve büstlerin önemini kamusal alan içerisinde vurgularken bilinmesi gereken bir kavram ‘gerilla’ sanatıdır. 1960’lı yıllarda ortaya çıkan bu sanatsal kavram politika ve toplumsal konular üzerine sanatçının yaratıcılığı ile harmanlanmakta, yeni toplumsal hareketin başlangıcı olabileceği gibi daha bireysel talepleri veya bir azınlığın beklentilerini dile getiren sanatsal eylemler olarak da yorumlanabilmektedir. Örneğin, bir kişinin eylemde bulunduğu bir konu hakkında Molotof kokteyli fırlatması yerine çiçek fırlatarak tepkisini ortaya koyması gerilla sanatının bir parçası sayılmaktadır (Savaş, 2018: 55). Gerilla sanatının heykel olarak kamusal alana hizmet etmesi gerilla heykel olarak adlandırılmakta ve galeriler dışında ortak paylaşım alanlarında kendilerine yer bularak insanların gündelik yaşamlarına dokunmaktadır. Adaletsizlik, eşitsizlik, toplumsal ve çevresel sorunlara çarpıcı dikkat çekmeyi sağlayan gerilla heykellere örnek olarak, Segal’in Street Crossing, Gormley’in Olay Ufku, Giray’ın Ağaca Ağıt ve Ağaca Sevinç çalışmaları örnek gösterilebilir (Savaş, 2018: 56).

Ayrıca, çevreci çalışmaları ile bilinen uluslararası örgüt Greenpeace'in New York'taki Birleşmiş Milletler (BM). Genel Merkezi karşısında, ABD Başkanı Donald Trump ve Brezilya Devlet Başkanı Jair Bolsonaro'ı temsil eden buzdan heykeller ile gerçekleştirdiği çevre protestosu da 2020 yılında dikkat çeken bir gerilla heykel örneği oluşturmaktadır. Heykeller eridikçe yok olan Trump ve Bolsonaro, aslında dikkate almadıkları ve devlet politikalarını değiştirmedikleri iklim krizi karşısında yok olan tüm canlıları temsil etmektedir (Anadolu Ajansı, 2020).

Anıtların toplumların yaşadığı travmaları gelecek kuşaklara aktarmada önemli bir araç olduğunu vurgulayan bu doğrultuda KKTC öncesi ve sonrasında anıtların göstergebilimsel analizini sunan bir çalışmada Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin kimlik oluşum sürecinde 1960'lardan itibaren anıtların önemli bir yer tuttuğu belirtilmiş, anıtların savaş gibi olaylarda yapılan fedakarlıklara vurgu çekerek toplumsal bütünlük oluşturma amacına dikkat çekilerek, bu tarz olaylarda anıtlar aracılığı ile toplumsal yas sürecine destek olunduğu ve kayıpların gerçekliğinin kabullenildiği vurgulanmıştır. Anıtlar dışarıdan göz ile görülen göstergeleri ve gösterenleri, onu inşa eden kişinin kişisel ve toplumsal hedefi ile manevi anlamda o anıtın nasıl yorumlandığı ve toplumda nasıl bir his oluşturduğu yönünde değerlendirilerek incelenebilmektedir (Okray & Şimşek, 2018: 7-8).

Kedik, galeri ve müzelerden bağımsız olarak kamusal alanlarda sergilenen sanat yapıtının insanların gündelik yaşamlarına doğrudan ulaştığını belirterek heykellerin yeni okuma alanları oluşturmak ve toplumdaki estetik kaygıyı arttırmak için önemli olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca trafik odaklı kentsel tasarımların yarattığı mekânsal parçalanmanın toplumsal parçalanmayı doğuracağını belirten Kedik, heykel yapıtlarının açık kamusal alanlarda gittikçe daha az dikkat çektiğini belirterek toplumsal parçalanma sonucu insanların AVM gibi yeni tip katılımcılık gerektirmeyen türde bireyselliği ve gösterişi ön plana çıkaran kamusal alanların yaygınlık kazanmasının oluşturduğu toplumsal zedelenme tehdidine dikkat çekmektedir (Kedik, 2012: 90).

Çakar'a göre ise

> Kamusal mekanlarda kullanılan sanat eserlerinin çeşitliliği ve bir araya gelişlerinden doğan harmoni kente kimlik kazandırır. Kentin açık kamusal alanlarında sergilenen sanat eserleri o kentin yüzü, sesi, dokunuşu, ötekiyle ilişki kurma aracıdır; iletişimseldir. Çağdaş sanatın gelişimiyle değişik

malzeme kullanımı aynı çeşitlilikte kimliklere de olanak sağlar. Kent alanlarının içinde kamusal alanın değişen tanımı mekâna yerleştirilen sanatsal çalışmalarla kurulan ilişkiyi belirler (Çakar, 2014: 53).

3.5.4.Meydanlar

Meydanların bir yerleşim alanı ve toplum için son derece önemli olmasının temel sebebi toplumsal hafızayı yansıtması ve o yerleşim alanında, içerdiği simgesel anlam aracılığı ile, mekânın yeniden üretimine ve aktarılmasına katkı sağlamasından kaynaklanmaktadır. Bir kamusal alan olarak meydanlar kamusallığın özgürce yaşandığı, karşıt kamusallığın kendine somut bir alan bulduğu yerler olabilmekle birlikte kimi zaman yeni toplumsal hareketlere ve toplumsal hareketlere zemin olması itibariyle direniş ve mücadele anlamına da gelmektedir. Bu üç ifadede ortak olan ise meydanların ifade özgürlüğünün dile getirildiği alanlar olmasıdır. İfade özgürlüğünü vurgulayan meydanlar açık alanlarda herkesin erişebileceği konumda bireylerin gündelik hayatlarına ve rutinlerine tanıklık edecek ve onları şekillendirecek konumdadır. Meydanlar her dönemin toplumsal kimliğini ve bireylerin aidiyetini temsil eden unsurlar olarak görülmektedir. Ayrıca parklar ve büstlerle çerçevelenip genişletilen meydanlarda toplumsal kültürü pekiştiren üç simgenin, park büst ve meydandan oluşan kamusal alanın, iç içe geçmesi sonucu hem maddi ve somut olarak dış dünyada beliren hem de onu kullanan insanların iç dünyasında meydana gelen, maneviyatı temsil eden, geniş bir alan oluşmaktadır.

Sennett'in görüşüne göre kamusal toplanma alanlarının farklılık gösterdiği ve dönüşüme uğradığı ve insanların kamusal alanları artık kendilerini sergileme amacıyla kullandıkları ilk bölümde detaylı olarak belirtilmiştir. Ayrıca Orta Çağ ve Rönesans dönemlerinde meydanların bir çeşit serbest bölge olarak kullanıldıkları bilinmektedir. Günümüzde serbest bölge olmaktan uzaklaşan meydanlar Sennett'in belirttiği gibi farklı fonksiyonlara sahip olmuştur (Ulutaş, 2019: 141).

Lefebvre 'Mekânın Üretimi' isimli kitabında meydanların zaman içerisinde farklı anlamlar kazanacağını belirtmiştir. Örneğin, akla ilk gelen anlamı ile trafikten uzak bir buluşma ve karşılaşma yeri olan meydan, kavşağa dönüştürülebilmekte ve bu yeni kazandığı anlamı ile araç geçişine hizmet eden bir anlam kazanmakta, bir çeşit dönüşüme uğramaktadır (Lefebvre: 2014; 318).

Meydanların toplanma işlevi demokratik taleplerin de toplandığı bir alan olduğuna işaret etmektedir. Meydan içinde bulunduğu toplumun hayat şeklini yansıtmakla birlikte çeşitli siyasal sonuçları da yansıtmaktadır. Toplumsal ve siyasal sonuçları olan meydan bölge sakini ile ziyaret amaçlı gelen kişiler arasında bir iletişim ve etkileşim alanı oluşturmaktadır (Ulutaş, 2019: 141). Oluşturulan bu etkileşim alanında mekânda meydanın yansıttığı kurallar bütününün ve kent aidiyetinin paylaşılarak genişletildiği söylenebilir.

Ulutaş, şehrin kalbi olan meydan, tarihsel ve kültürel olaylara sahne olmakta diyerek ve mekânda kullanılan dilden giyilen kıyafete kadar pek çok gündelik hayat parçasını kapsadığını belirterek meydanı açıklamıştır:

> Simgesel değiş-tokuş ve şiddetin, sembolik karşılaşmaların, reddiyelerin, kabullenişlerin, gövde gösterilerinin, kavgaların cereyan ettiği bir dünyanın adıdır aynı zamanda. Taraf tutmaların, fikir ayrılıklarının, kucaklaşmaların, restleşmelerin yaşandığı alandır. Mahremiyetin olabildiğince ifşa edildiği, hak arayışlarının, savunma ve savrulmaların alabildiğine geniş yaşandığı yerdir meydan (Ulutaş, 2019: 143).

Ulutaş'ın meydana ait yaptığı vurgular, meydanın konuşup konuşturması, sahiplenip ötekileştirmesi, bir vitrin – boy gösterme alanı ve meşrulaştırma alanı olması, aynı zamanda bir mekânın reklamı olması ve toplumsal hafızayı temsil etmesi bakımından öne çıkmaktadır (Ulutaş, 2019: 143-149). Toplumsal hafıza ise "Pek çok hafıza mekânı açık bir şekilde mevcut güç ilişkilerini meşru gösteren veya eskilerini akamete uğratmak niyetinde olan siyasal birer projenin sonucunda inşa edilmişlerdir." (Hocaoğlu, 2020: 189) şeklinde açıklanarak kamusal alan, toplum ve siyaset arasındaki ilişki ortaya konulmuştur.

Meydanlar yapılma amaçlarına ve bulundukları mekânın kültürüne göre bir dil kazanmakta ve kendisini ziyaret eden kişileri etkileyerek oluşturduğu atmosfer ile kendi öyküsünü anlatmaktadır. Bu anlatış meydanın şahit olduğu tüm toplumsal olayları kapsamaktadır. Böylece mekân yeniden üretilmektedir ve meydana yüklenen anlam ile meydanın yansıttığı duygular bütünü kesiştiğinde toplumsal bütünlük ve aidiyet kavramları, kimlik oluşturma ile eş zamanlı olarak gelişmektedir.

İşlevsel anlamda meydanlar ticaretin yapıldığı, kimlik ve aidiyet duygularının oluşturulduğu, buluşma mekânı olarak da kullanılan meydanlar fiziksel özelliklerine ek soyut içerikler ve işaretler sunan toplayıcı alanlardır. Mimari olarak mekâna esas biçimini veren unsurlar, mekânın üst dilini de oluşturmakta ve böylece meydanlar

kendilerine bir söylem kazanmaktadır (Bali, 2020: 225-228). Kendi söylem biçimi olan meydanların kent kimliğinin ve kültürünün gelişimine katkı sağlaması ve sosyal canlılığı destekleyerek tüm yaş gruplarından ve bedensel farklılıkları olan bireylere kapsayıcı bir şekilde eşit oranda cevap vermesi beklenmektedir (Kutsal Göllü & Canbay Türkyılmaz, 2019: 32). Normatif olarak meydanların toplumsal ihtiyaçlara cevap vermesinin gerektiği bu şekilde özetlenebilirken toplumu sosyolojik ve mimari anlamda tanımadan tasarlanmaya çalışılan meydanlar bu özelliklerini yerine getiremeyerek bomboş betonlar olarak kalabilmektedir. Bu kent meydanlarının simgesel işlevlerinin yerine getirilmemesi ile ilgilidir. Alışveriş merkezleri arasında kalarak siyasi işlevini yitiren meydan Neo liberal politikalar ile dönüşmek zorunda kalmıştır (Akman, 2020: 17).

Kamusal alanın katılımcı ve kent kültürünü destekleyici ifadesi ile eş güdümlü çalışan meydanların olması ortaya çıkacak bu sorunu engelleyecektir. Örneğin, bölge halkının kullanım ihtiyaçlarının anlaşılması, bölgenin sosyo-ekonomik yapısının ve insanların genel alışkanlıklarının bilinmesi meydan tasarımında son derece önemlidir. Örneğin Kadıköy Rıhtım Meydanı'nın değerlendirildiği bir çalışmada ergonomik ölçütler açısından yetersiz değerlendirilen meydan engelli bireyleri kapsamadığı ve potansiyelinin altında bir kullanıma sahip olduğu açıklanmıştır (Kutsal Göllü & Canbay Türkyılmaz, 2019: 47). Turgut'a göre ise, kent ve meydan bütünlüğünün sağlanması meydanın işlevselliğinin sağlanması açısından önemlidir. Ayrıca Turgut, Kayseri Cumhuriyet Meydanı üzerinden verdiği örnekte, artık meydanın çarşı, ticaret, din, sosyallik gibi kavramlarla birlikte kullanılmadığını, meydanın ulaşım, trafik, hız gibi kavramlara denk geldiğini belirtmiştir (Turgut, 2020: 403). Taksim Meydanı için yapılan bir çalışmanın sonucuna göre ise meydan olması gereken özellikleri ve işlevleri barındırmakta, toplumun her gurubundan bireyin rahatlıkla ulaşabildiği, dinlenme, yeme- içme, sosyalleşme, eğlenme, alışveriş, eğitim ve konaklama gibi farklı kullanımlara cevap veren, pek çok simgesel değeri içerisinde barındırarak kimlik oluşumuna katkı sağlayan bir alan oluşturmaktadır (Acarlı, Kiper & Korkut, 2019: 40).

3.5.5. Sosyalleşme Alanları: Kafe, Bar ve Meyhaneler

Kentin içerisinde yer alan sosyalleşme alanları özel bir işletme tarafından halka sunulabileceği gibi devlet tarafından ücretsiz bir şekilde de sunulabilir. Günümüzde

rekabetçi ekonomi politikaları sebebi ile her işletme kamusal alanlarını daha cazip hale getirme amacı gütmektedir. Özellikle kafe, bar, meyhane, pastane, restoran gibi alanlar konseptlerine göre farklı kesimlere hitap ederken oluşturduğu sosyalleşme ortamı ve iletişim ağı bireyleri bir araya getirip bir konuşma ortamı sunarken eğlenceli boş zaman geçirme aktivitesi olarak da görülmektedir.

Bu alanların günümüzde gündelik hayatta herhangi bir birlik oluşturmak için veya kamusal alanlarda ortak karar almak için kullanılmasını beklemek doğru olmayacaktır. Bu mekanlarda oturan her grup kendi karşıt kamusallığını oluşturmakta ve bu oluşan kamusallık mekânın genel kamusal havasına uygun olarak geliştirilmektedir. Bu uyum bozulduğunda görevliler tarafından ikaz veya mekândan atılma gibi toplumsal olarak istenmeyen sonuçlar doğurmaktadır. Örneğin gidilecek mekânın ambiyansına göre seçilen kıyafetler, o kamusal alan ile uyumlu olma çabası içermektedir. Neo liberal politikalardan son derece fazla etkilenen kamusal alanlar gün geçtikçe birey odaklı olmaktadır. Örneğin bir mekân içerisinde bir araya gelen ve kendi kamusallıklarını oluşturan bir grubun sıradan bir buluşma gününde odaklandığı grup dinamiklerinden ziyade kendi bireysel durumları olmaktadır. Bu kapsamda sosyal normlardan etkilenen ve her birinin kendine has kuralları bulunan bu tarz eğlence işletmeleri ulaşım sisteminin de hizmet ettiği gündelik kent hayatının vazgeçilmez bir unsurudur.

Bu alanlar ekonomi ve kamusal alan ilişkisini doğrudan yansıtmakta, kentlerde ticaretin canlı olmasını sağlayan baş kalemlerden biri olarak insanları eğlendirme, dinlendirme gibi etkinliklerini farklı konseptlerde sürdürmektedir.

Sosyalleşme alanları olarak bahsedilen her kafe, bar ve meyhane bir olmamaktadır. Bazı mekanlar, mahalle, semt ve il ile iç içe geçen, insanları muhabbet ve eğlence bağlamında bir kamusal alanda toplayan, mekânın kendi kültür ve kurallarını oluşturan özel bir öneme sahip olmaktadır. Örneğin Ankara Yüksek Caddesi'nde yer alan Mülkiyeliler Derneği aydınların buluşma noktası olarak dikkat çekmektedir. Başka bir örnek ise siyasi yelpazenin sol tarafında yer aldığı bilinen, Ankara ve İstanbul gibi çeşitli şehirlerde bulunan, kafe ve bar tarzında bir işletmeciliği olan Nazım Hikmet Kültür Merkezi'dir. Başka bir örnek ise bar ve meyhaneleri ile meşhur olan İstanbul Nevizade Sokak ve Çiçek Pasajı; Ankara Yedi Kapı Çıkmazı ve Sakarya caddesi etrafında konumlanan alkollü mekanlardır. Yemek yeme alanlarına örnek olarak ise

Ankara, Rumeli Lokantası, Çiçek Lokantası, Uludağ Lokantası yerel kültürel simgeler ve kamusallığı pekiştiren alanlar olarak görülmektedir.

3.5.6. Sokaklar

Lefebvre, sokağın yalnızca bir geçiş ve sirkülasyon yeri olmadığını belirterek sokakların otomobiller tarafından işgal edilmesinin sosyal ve kentsel yıkım ile sonuçlandığını şu şekilde belirtmiştir.

"Otomobillerin sokakları işgal etmesi ve bu sanayinin, yani otomobil lobisinin baskıları, eski araçları birer pilot objeye, park etmeyi birer obsesyona, sirkülasyonu birer öncelikli hedefe çevirmiş, sosyal ve kentsel yaşamı bütünüyle yıkıma uğratmıştır" (Lefebvre, 2019: 22).

Lefebvre, buluşma yerlerine gidilmesi için geçilmesi elzem olan sokağı buluşma mekânı olarak tanımlamakta ve zaman geçirme alanlarını sokağı canlandıran alanlar olarak görmektedir. Çünkü ona göre sokak hareket ve kaynaşmayı sağlarken, sokağın işlevsizliği ise toplumsal donukluğu ve parçalanmayı getirecektir (Lefebvre, 2019:22).

Ayrıca Le Corbuser sokağın bilgilendirici, sembolik ve oyun fonksiyonlarına işaret ederek bunları sokağın görmezden gelinen özellikleri olarak adlandırmıştır (Lefebvre, 2019: 22). Sokak özgürleşme demektir ve bir düzensizlik alanı oluşturarak bu özgürleşmenin önünü açar. Ancak bu özgürleşme her isteyenin istediği hukuksuz işi işleyebileceği gibi bir sonuç çıkarmaz. Lefebvre sokağın olmamasın suç oranlarını arttıracağını belirtmekte ve sokağı sahiplenen insanların onu kullanım değerini değişim değerinin üstünde tutacağını belirtmiştir (Lefebvre, 2019:23). Ancak bununla birlikte devrimci hareketlerin de sokak için önem taşıdığını belirten Lefebvre, sokaklarda sözün vahşi bir anlam kazanabileceğinin altını çizmiştir.

İnsanların sokakta karşılaşmadıklarını sadece yaklaştıklarını belirten Lefebvre, sokağın birlik oluşturma özelliğine ek olarak burada yığılan insanların aslında biz olmadığını, burada tek bir özne oluşmadığından bahseder. Günümüzde ise sokak mübadele değeri en yüksek, vitrin haline gelen, ürünlerin ve bireylerin sergilendiği bir alan halini almıştır. Bu durumu Lefebvre, sokağın yabancılaştıcı yanı olarak görmektedir (Lefebvre, 2019: 24). Sokağın karşılaşma anlamının ortadan kalkması yayalara ayrılan küçük kaldırımlarda onların sıkıştırılmasının yanında arabaların geniş

geçiş alanlarına (ayrıcalıklı alanlara) sahip olması ile ilgilidir. Bu anlamda tamamen tüketim döngüsüne sıkışan sokak zaman – meta ilişkisine hapsolmaktadır. Bu ilişkide alış satış zamanları bellidir ve zaman alınıp satılmaktadır. Metanın kendini en yüksek seviyede gösterdiği ve yaşandığı bu sistemde nesneler ve ürünler, nüfus ile eş zamanlı birikir, bu süreç kentsel mekânın sömürgeleştirilmesi ile sonuçlanmaktadır (Lefebvre, 2019:24).

Sokakların başka bir somut anlamı ise resmî ideolojinin kamusal alandaki egemenliğini yansıtan bir araç olarak kullanılmasıdır. Örneğin 19. Yüzyılda Paris'in yapılandırılma sürecinde Baron Haussmann direnişi ve barikatı kırmak için dar sokakların geniş caddelere dönüşmesi gerektiğini, böylece barikatların engellenebileceğini belirtmiştir (Savaş, 2018: 53).

Sokaklar ile ilgili olarak, yayalara ayrılan ve arabasızlaştırılan alanların kimlik üretiminde ve mekânın öneminin nesiller boyu aktarımında son derece önemli olduğu söylenebilir. Yayalar sokaklarda yürürken tanık oldukları tüm mimari yapı, işletmeler ve sokağın doğal çevresini oluşturan canlı habitatı yayanın o sokağa ait hissetmesinde önemli rol oynamaktadır. Tam olarak bu noktada çıkmaz sokaklar dikkat çekmektedir. Çünkü çıkmaz sokaklar fiziksel olarak çıkmaz olsa dahi bir kent içerisinde yayalar için kültürel, ekonomik öneme sahip olup zihinsel anlamda sonu olmayan bir yapıya sahip olabilmektedir. Ancak araçlar için yalnızca çıkmaz olması ile olumsuz bir anlama sahip olabilmektedir. Bu sebeple çıkmaz sokağın manevi değeri yaya olarak hissedilebilir. Çıkmaz sokak, mahalle dokusunu taşıyan ve aktaran yapısı ile toplumsal hafızayı güçlendirmektedir. Toplu ulaşımı ve özel ulaşımı sınırlayan çıkmaz sokaklar güvenliği sağlaması ile de ön plana çıkmaktadır. Kızıltepe'ye göre çıkmaz sokak organik dokulu Anadolu şehirlerinde geleneksel bir yapı oluşturmakta ve korunma ihtiyacını karşılarken kapalı bir kutu oluşturması açısından sokak sakinleri arasında dayanışma ile iletişimi güçlendirerek komşuluk ilişkilerini pekiştirmiştir (Kızıltepe, 2017: 242). Ayrıca Kızıltepe'nin araştırmasına göre 'çıkmaz sokak' kavramının sokağın kamusal alan olarak daha aktif kullanılmasını sağladığı anlaşılmaktadır. Şöyle ki Kızıltepe'nin İstanbul'daki bir çıkmaz sokak ile ilgili yaptığı mülakatta çıkmaz sakinlerinden biri Ramazan ayında sokağa perde çektiği, böylece herkesin birbirini tanıdığı bu sokakta insanların sokak boyunca kurulan masada yemek yiyip muhabbet ettiği ve kendi kamusallıklarını oluşturdukları tespit edilmiştir (Kızıltepe, 2017:251).

3.6. Kadın ve Kamusal Alan

Bu bölümde üçüncü bölümde kamusal alan ile bağlantısı incelenen hukuk, sosyal yaşam, ekonomi, yönetim ve iktidar ilişkisi, heykel ve büstler gibi konuların kadın temelinde değerlendirmeleri sunulacaktır.

Öncelikle kamusal alan bağlamında hukuk ve kadın ilişkisi incelendiğinde günümüzde dünyanın her yerinde mevcut anayasalar ve kanunlar tarafından hangi kamusal alanlarda nasıl davranılacağınınım yazılı olarak düzenlendiği ortadadır. Ayrıca yazılı olmayan hukuk kuralları da bu kapsamda son derece büyük bir öneme sahiptir. Bununla beraber toplum içerisinde var olan farklı cinsiyetlerin mevcut kanunlar çerçevesinde farklı düzenlemelerle kamusal alanda varlık gösterdiğini söylemek yanlış olmaz. Örneğin kadının kamusal alanda erkeklerle eşit bir şekilde var olduğu soyut gerçeğinin toplumda somutlaştırmak ve erkek egemenliğini kıracak bir zihniyet geçici yapmak amacıyla yapılan Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW). Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası bir sözleşmedir.

Dahası Huysal'a göre sanayileşme ile ailenin yani sosyal kontrolün merkezinin de yapısı değişmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Anayasasında 41. Maddede ailenin Türk toplumunun temeli olduğu belirtilmekle birlikte toplumsal pratikte yer alan kalıplar ve ön yargılar toplum içerisinde kadının kamusal alanda daha az görünür olması ile sonuçlanmaktadır. Bu sebeple kamusal alanda kadın üzerindeki hukuki ve sosyal denetim bir baskı aracı olarak görünür hale gelmektedir (Huysal, 2017: 74-75). Bu durumda kamusal alanda sesi kısılan kadın toplumun bir ferdi ve devletin bir vatandaşı olmasına rağmen hukuki ve sosyal sebeplerle hak ettiği kamusal katılımı bulamamaktadır. 1982 Anayasası'nda kadının kamusal alanda yerini inceleyen Baykal ise, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına devletin anayasadaki bazı maddeler için değişikliğe gittiğini, böylece kadın erkek arasında yasal eşitliğin sağlandığını ancak fiili anlamda devletin bu eşitliği sağlamakta zorunluluk hissetmediğini belirtmiştir. Patriarkanın oluşturduğu hukuk kurallarının da kendisinin kadınlar açısından toplumsal sorunlara yol açtığını belirtmek gerekir. Ayrıca Anayasadaki 50. Maddeye göre kadınların ikincil ve korunması gereken konumda vatandaşlar olduğunun ifade edildiğini belirten Baykal, kadınların yalnızca ailenin korunması için önemli kültürel değer olarak görülmesine karşı çıkmıştır (Baykal, 2017: 168).

Yönetim ve iktidar ilişkisi bağlamında bakıldığında ise kamusal alan çalışmalarında feminist yaklaşım hem sosyal hayat bağlamında hem de yönetim, politika ve uygulamalar anlamında çoğaltıcı bir etki göstermiş, kamusal alanda kadınların görünürlüğünün eşitlik, adalet, farklılıkların tanınması, iletişimsel demokrasi, şiddet karşıtlığı mücadelelerinde ön plana çıkmıştır (Demir & Sesli, 2007: 285). Bu bağlamda feminist hareketin demokratik kamusal alanın ve bilincinin yaygınlaşması için dipten yukarı doğru yönetim ile vatandaş arasında bir çeşit tutkal görevi gördüğünü ifade etmek yanlış olmayacaktır. Ancak burada belirtilmelidir ki yapılan çalışmalarda her ne kadar kadının kamusal alanda var olması ile mevcut eşitsizlik temelli sorunların çözüleceği ön görülse de kadının kamusal alanda varlığı durumunda yaşayacağı sorunlara odaklanılması ve bu konuda çözüm yolları geliştirilmesi daha faydalı olacaktır (Koparan, 2020: 60).

Ayrıca belirtilmelidir ki kamusal alandan dışlanan kadının özel alanda da erkekler tarafından bastırılması kadını erkeğe tabi kılmakta ve erkeğin kadını mülkü olarak görmesiyle sonuçlanmaktadır (Günindi Ersöz, 2015: 97).

Sosyal hayat ile ilgili olarak ise kamusal alanda gözlemlenen toplumsal cinsiyet kalıplarına bağlı meydana gelen eşitsizlik sorunu, her cinsiyetten bireyin sosyal ve gündelik hayatına doğrudan etki etmektedir. Kamusal alanda görülen bu durumlar sanatı da etkilemektedir. Gündelik hayatın doğal bir parçası olan resim sanatına yansıyan kadınlar aslında kadınların değişen kamusallıklarına ışık tutmaktadır. Örneğin Batılılaşma süreci ile resimlere yansıyan modern kadın imgesi ve 2. Meşrutiyet'in ilanı sonrası yaygınlaşan modern kadın çizimleri bir kimlik arayışı olarak ifade edilmektedir (Dastarlı, 2019: 78). Bu durumda sosyal hayatın vazgeçilmez parçası olan sanatın kamusal alana resim yoluyla yansımasının hem toplumda meydana gelen değişimlerin resme yansıması ve kamusal alana dair ipuçları taşıması hem de kadınların bir çeşit kimlik, varlık ve karşıt kamusallık oluşturma çabası son derece dikkat çekicidir.

Kadının kamusal alandaki mücadelesi ile ilgili olarak yaşanan mevcut sorunun liberal düşüncenin kendisinden kaynaklandığını belirten Çiçek, Alkan'dan alıntı yaparak Lock ve Hume'un liberal söylemlerinde geçen yurttaşın hane reisi olan erkek olduğunu belirtmiştir (Alkan, 1999'dan Akt. Çiçek, 2019: 5). Bu açıklama yönetim anlayışının hâkim ideolojiden beslenerek sosyal hayatı kadınların aleyhinde nasıl etkilediğini

göstermektedir. Bourdieu ise, cinselliğe dair oluşan ve erkeğin gücünü, istismar etme isteğini ve tahakkümünü ön plana çıkaran algının kadının sosyal yaşamdaki yerini de etkilediğini ve kadını pasif konuma getirdiğini belirtmektedir (Bourdieu: 2019: 32-33). Çiçek'in belirttiği "Kişisel kimliğini yaratma çabası içine giren kadın hem özel hem de kamusal alanda ataerkil düzen içinde baskıyla yüz yüze gelerek 'öteki' olmaktan kurtulmak maksadıyla çeşitli arayışlar ve mücadeleler içine girmiştir." (Çiçek, 2019:12) cümlesi kadının karşıt kamusallığına dikkat çekerken kamusal alanın kapsayıcı olması gerektiğine de vurgu yapmaktadır. Selek ise, toplumsal cinsiyet ve kamusal alan ilişkisini toplumsal iktidar ilişkileri bağlamında incelemekte ve bir gruba yapılacak davranışın bir diğerinin inanç sisteminden beslendiğini vurgulamaktadır. İktidarın mahrum bırakma, dışlama, marjinalleştirme, yok etme gibi yöntemlerle beslediği inanç sistemi bir diğerini yönlendirirken çeşitli ayrışmalara sebep olmaktadır. Bu algı oyunu ırkçılık, aşırı milliyetçilik, emek sömürüsü, şiddet ve cinsiyetçilik gibi olumsuzlukları doğurmaktadır (Selek, 2015: 121). Feminizm ve kamusal alan ilişkisini İslam açısından inceleyen Suman ise Fraser'in teorik çerçevesinde Habermas'ı eleştirerek onun kamusal alan modelinin pratikte günümüz demokrasileri açısından yetersiz olduğunu belirterek, oluşturulması gereken yeni kamusal alanda bastırılan, ezilen ve dışlanan gruplara yer verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu kapsamda gelişen kamusal toplulukların eşsiz ve birbirinden farklı olduğunu vurgulayan Suman, farklı kamusal alan incelemeleri arasındaki benzerlikleri yakalamanın olaylar arasındaki bağımlılık çizgilerini belirginleştirip somutlaştırmak olduğunu belirtmiştir (Suman, 2017: 91-92).

Ekonomi ve kamusal alan ilişkisi kadın bağlamında incelenirken Weyland, küreselleşen kentlerin kapitalizmin ürünü olduğunu belirterek küresel akışların yerel halkın kendi coğrafyalarına ve yaşam biçimine dönüştürüldüğünü belirtmiştir (Weyland, 2020: 117). Bu durumda oluşan kentte tüm sistem küresel ticaretin lehine işlemektedir. Küresel ticaretin ihtiyaç ve isteklerine engel olabilecek gruplar ise bu ortamdan dışlanmaktadır. Kentten dışlanan grupların uzaklaşması, bu alana gelmek isteyen göçmenlere zemin hazırlamakta ve kadınlar ucuz emek gücü olarak son zamanlarda sık sık tercih edilmektedir (Weyland, 2020: 118). Bu durum belli meslek gruplarının ve kentin cinsiyetlendirilmesi ile sonuçlanmıştır. Örneğin, İstanbul'da büyük şirketlerde üst düzey görev alan erkeklerin eşlerini inceleyen Weyland genellikle çalışmayan bu kadınların, ev işlerine destekçi kadın tuttuklarını ve bu

kadınlar içinden özellikle Filipinler'den gelenlerin sayısının fazla olduğunu belirtmiştir. (Weyland, 2020: 119). Küresel ticaretin küreselleşen kentte yansıması bu örnekle somutluk kazanmaktadır. Cinsiyetlendirilmiş iş bölümü kadınları anne ve ev dünyasının temsilcisi olarak sınıflandırırken hanenin erkek reisi kapitalist ekonomi içinde kendine bir yer kazanmıştır (Weyland, 2020: 133). Ücretli ve ücretsiz şekilde emeği sömürülen kadın için ise adaletsiz ve fırsat eşitliği olmayan bir alan yaratan bu sistem kapitalizmin sonucu oluşmuştur.

Heykel, büst ve anıtsal yapıların kamusal alanda kadınlık hallerinin nasıl temsil edildiği ile ilgili olarak ise hem sanattaki hem de kamusal alandaki erkek egemen algının gittikçe sarsılmasını sağlamıştır. Ev işleri ve annelik ile sınırlandırılan kadının tüm potansiyeli ile sadece erkeklerle değil, kendini herhangi bir cinsel kimlik ile tanımlayan her birey ile eşit olarak katılımcılık gösterdiği mekanların oluşturulmasında heykeller yadsınamaz bir öneme sahiptir. Kamusal alana yansıyan sanat eserlerinde cinsiyetçi tutuma karşı baş kaldırışın ilk örneklerinden biri kadın sanatçılardan oluşan 'Guerrilla Girls' örneğidir (Sağlık, 2014: 43). Burada hazırlanan afişte 'Kadınların Metropolitan Müzesi'ne Girebilmek İçin Çıplak Olmaları Mı Gerekiyor?' yazılı bir afiş hazırlanarak müzede yer alan ziyaretçilerin %5'inin kadın olmasına karşın sergilenen çıplak eserlerin %85'inin kadın bedenine ait olmasına dikkat çekilmiştir (Sağlık, 2014: 44). Kapalı bir kamusal alan müzelerde kadınların geri planda kalmasını eleştirilmesine ek olarak Phalle tarafından yapılan 'Üç Güzeller' heykelleri, örneği dikkat çekicidir (Sağlık, 2014: 46). Açık alanda New York sokaklarında kadınların bedenini mükemmelleştirmeye ve tek ebatta standartlaştırmaya çalışan tüm güzellik ve bakım sektörünün inadına üç adet kadın heykeli dolgun bedenleri ile dans ederek mutlu bir şekilde kamusal alanda varlıklarını sürdürmektedir. Beden imgesinin katılımcılıkla bağlantılı olmadığını, zayıf veya kilolu olmanın bir kadının değerini etkilemediğini, kadının kadın olarak her kent paydaşı gibi kamusallığını yaşaması gerektiğini vurgulayan bu heykeller aslında toplumsal cinsiyet kalıplarını eleştiren bir yan da taşımaktadır.

Kamusal alan ile ilişkisi bu bölümde tartışılan kent, ekonomi, sosyal yaşam, hukuk gibi kavramların özellikle kadınlar ile bağlantılı olan kısımları bu alt başlıkta açıklanmıştır. Aşağıdaki bölümde ise Bahçelievler'in kamusal alanların incelendiği araştırmaya yer verilmiştir.

4. KAMUSAL ALAN OLARAK ANKARA BAHÇELİEVLER İNCELEMESİ

4.1. Yöntem ve Araştırma Soruları

Bu çalışmada yöntem olarak sosyo-mekansal analizlerden yararlanılmış ve incelenen bölgenin nitelik ve nicelik özellikleri analiz edilmiş, mekânsal gözlemler sunulmuş ve mekân analizleri yapılmıştır.

Bölgede ikamet eden, iş yeri sahibi olan ve sosyalleşme amacı ile bölgede geçici olarak zaman geçiren bireyler içerik analizi yöntemi ile sosyal medya paylaşımları (Google yorumları) üzerinden tespit edilmiştir. Mekânsal analizden hareketle sosyal medya paylaşımları ve yorumları içerik analizi metodu ile analiz edilmiştir. Ayrıca bilgi toplama yöntemi olarak gözlem metodundan da yararlanılmıştır. Gözlemin detayları ise, yapısına göre doğrudan gözlem; yapıldığı yere göre doğal ortamda yapılan gözlem şeklindedir. Gelişen pandemi şartları nedeniyle artan sosyal medya kullanımı, içerik analizi metodunu gözlem metodunun önüne geçirerek daha baskın kılmıştır. Bu kapsamda günümüz teknolojisinin imkanlarından yararlanılarak sosyal medyada önemli bir yer edinen Google Haritalar üzerinden erişilebilen veriler, kamusal alanlar hakkında bölge sakinleri ve bu alanı kullanan kişiler tarafından yapılan yorumlardan faydalanılmıştır. Böylece hem bölge halkından hem de bölgeyi günlük ve geçici olarak ziyarete gelen yurttaşların kamusal alan tecrübelerini aynı ölçekte sosyal medya üzerinden değerlendirmek mümkün hale gelmiştir.

Ayrıca bu tezde kendine has bir yöntem olarak seçilen renkli haritalandırma yöntemine gidilerek aynı işlev ve amaç doğrultusunda oluşturulan kamusal alanlar harita üzerinde aynı renk ile işaretlenmiştir. Bu renkler aşağıdaki haritaların altında detaylı olarak açıklanmış olmakla birlikte buradaki asıl amaç incelenen kamusal alanların fiziksel mesafesini yaklaşık olarak haritadan görebilmek, bu mesafenin toplumsal olarak doğurduğu sonuçları okuyabilmek ve renkler aracılığı ile harita üzerinde yoğunlaşan kamusal alanları Bahçelievler'de tespit ederek hangi kamusal alanların birden fazla renk ile yani birden fazla amaç ve kamusallık ile kullanıldığını ve bunların ne tür sonuçları olduğunu görebilmektir.

Ankara'da Çankaya ilçesine bağlı bulunan Bahçelievler Mahallesi ve Yukarı Bahçelievler Mahallesi bu tezde incelenen fiziksel bölgeyi ifade etmektedir. Daha

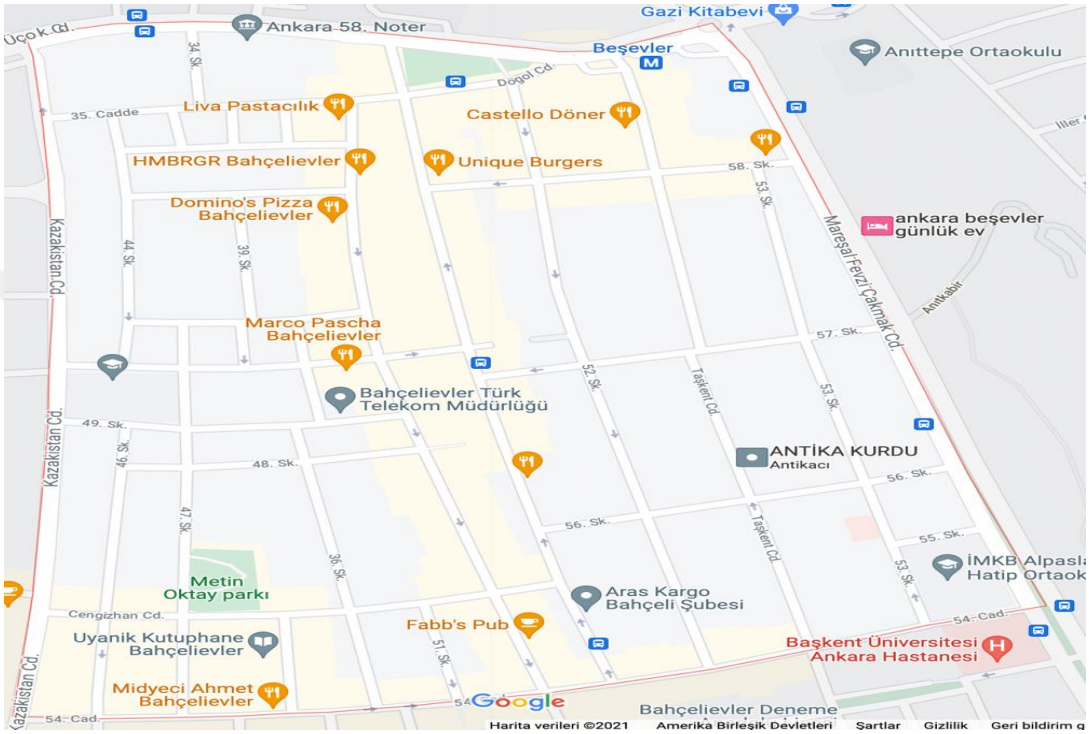
detaylı olarak açıklamak gerekirse incelenen bölgenin harita üzerinde sağ ve sol kenarlarını Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi ile Kazakistan Caddesi ve devamında uzanan Hakkı Turayliç Caddesi oluşturmaktadır. Aşağı yukarı doğrultuda çizilen sınır ise Bahriye Üçok Caddesi ve devamında uzanan Dögol Caddesi ile İnönü Bulvarı arasında kalan bölüm şeklinde tanımlanmaktadır. İncelenen alanın bütünlüğünü korumak amacıyla ve bölgede önemli bir kamusal alan olarak görüldüğü için Emek Mahallesi'nde yer almasına rağmen Milli Kütüphane bu teze dahil edilmiştir.

Aşağıda Bahçelievler'in bu tezde incelenen alanının konumları 'Harita 1' olarak gösterilmiştir. Bu alan üç parçaya ayrılmıştır. Sarı çizgiyle ayrılan alanın yukarısı yani 1 numara olarak gösterilen alan Bahçelievler Mahallesi'nin resmi sınırlarını oluşturmaktadır. Sarı çizginin altında kalan '2 numaralı' alan, Yukarı Bahçelievler Mahallesi'dir. Haritanın sol altında kalan 3 numaralı bölge ise Milli Kütüphane'dir.

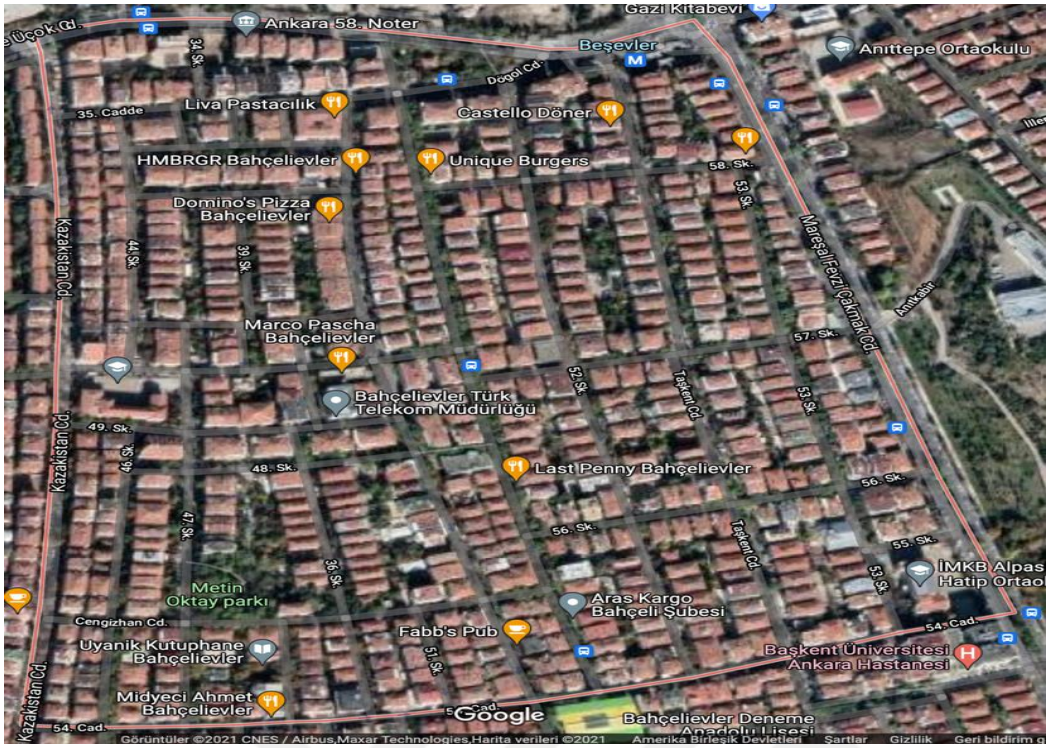

Harita 4.1. Google Haritalar, Tezde incelenen alanın tümüne ait arazi görüntüsü

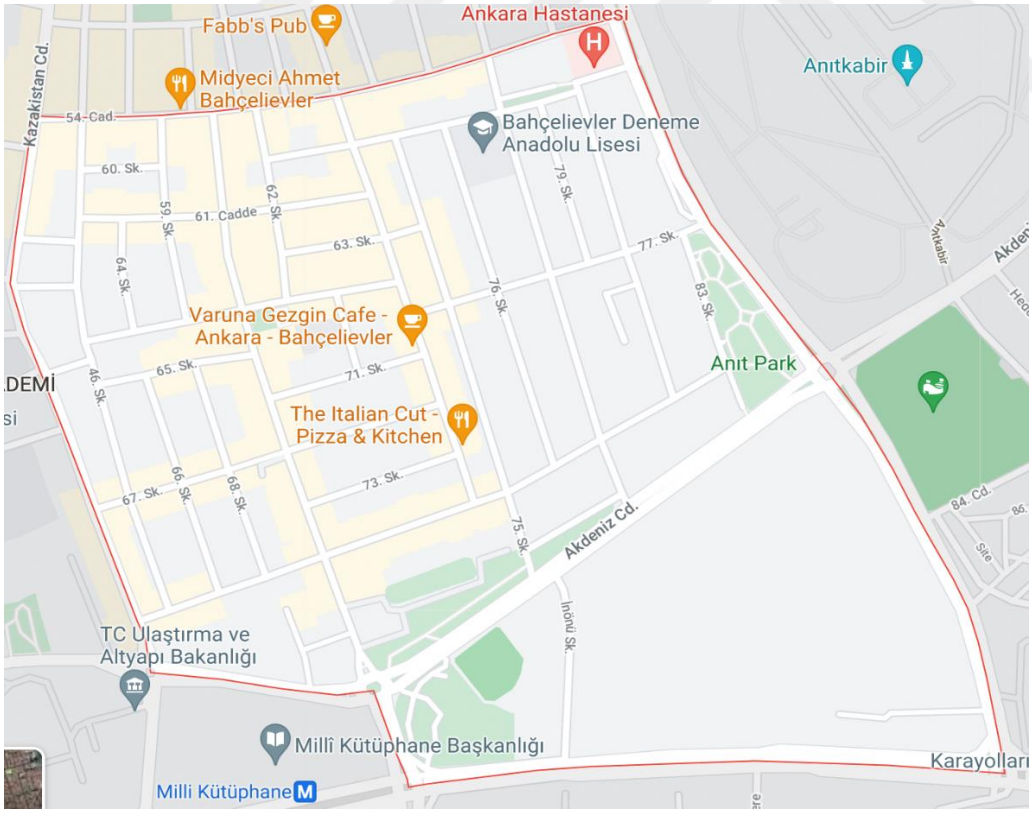
Aşağıda ise ‘Harita 2’ ve ‘Harita 3’ olarak Bahçelievler Mahallesi’nin, yani 1 numaralı alanın, hemen ardından, ‘Harita 4’ ve ‘Harita 5’ olarak Yukarı Bahçelievler Mahallesi’nin, yani 2 numaralı alanın ve son olarak ‘Harita 6’ ve ‘Harita 7’ olarak Milli Kütüphane’nin, yani üç numaralı alanın, arazi ve uydu konumları gösterilmektedir.

Harita 4.2. Google Haritalar, Bahçelievler mahallesi uydu görüntüsü

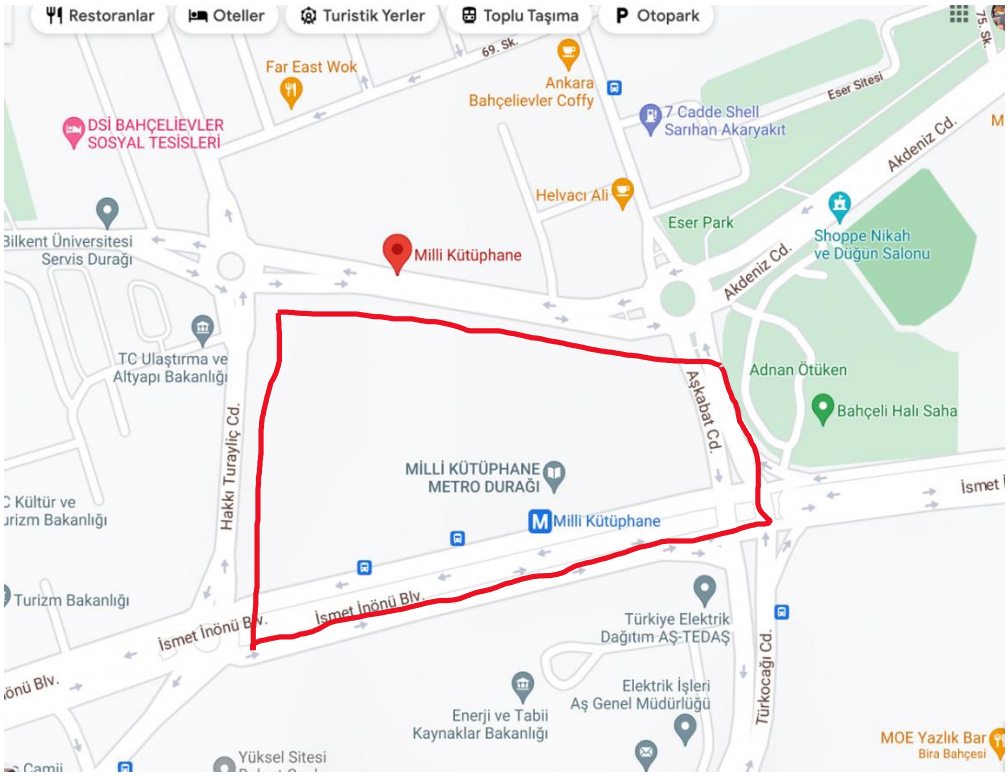
Harita 4.3. Google Haritalar, Bahçelievler Arazi Görüntüsü

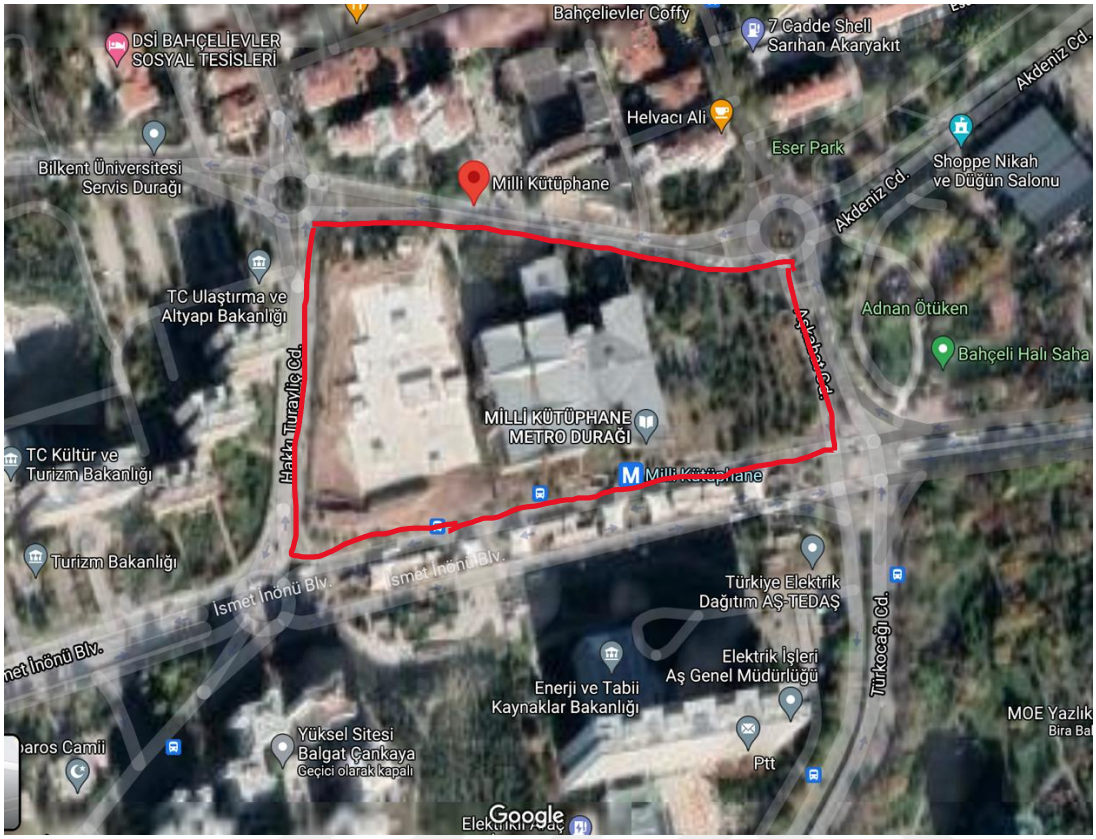
Harita 4.4.Yukarı Bahçelievler Mahallesi Uydu Görüntüsü

Harita 4.5.Yukarı Bahçelievler Mahallesi Arazi Görüntüsü

Harita 4.6.Google Maps, Milli Kütüphane Uydu Görüntüsü

Harita 4.7. Google Maps, Milli Kütüphane Arazi Görüntüsü

Çalışmanın temel araştırma sorusu Bahçelievler'de sınırlandırılan araştırma bölgesinde yer alan belirlenmiş kamusal alanların bireylerin sosyal, ekonomik ve gündelik yaşamlarında nasıl sonuçlar doğurduğu ve bu sonuçların hangi siyasi çıkarımlara yol açtığıdır. Detaylı olarak ise girişte de belirtildiği gibi 'Ankara Bahçelievler'de yaşayan ve çeşitli kamusal ihtiyaçlarını gidermek amacı ile bu bölgede bir araya gelen insanlar kamusal alandan ne ölçüde faydalanabilmektedir? Başkent Ankara'nın eski yerleşim yerlerinden olan Bahçelievler'de, bireylerin sesi olan kamusal alan özellikle siyasi ve toplumsal olarak nasıl sonuçlar doğurmaktadır? Kamusal alanın çözemediği ve bölgede daha çok odaklanılması gereken sorunlar nelerdir?' sorularının incelenmesine ve cevaplarına yer verilmiştir.

Analiz ve bulgular kısmında ayrı ayrı değerlendirilme imkânı bulunan kamusal alan çeşitleri harita üzerinde farklı renkler ile ifade edilmiştir. Bazı kamusal alanlar birden fazla renk ile ifade edilmiştir. Böylece bir kamusal alanın birden fazla kamusallığı, imajı ve anlamı temsil edebildiğinin vurgulanması hedeflenmektedir. Ayrıca ayrı ayrı renkler ile harita üzerinde gösterilen yerler tek harita altında da toplanarak öne çıkan renkler vurgulandığında Bahçelievler'de öne çıkan kamusal alanlar vurgulanmış

olacaktır. Böylece hem mesafe ve uzaklık açısından hem de kamusal alanın çeşidine göre değerlendirme yapmak kolaylaşmıştır.

Buna göre Çankaya Metin Oktay, Bahriye Üçok, Yılmaz Güney, Adnan Ötüken ve Eser Parkları haritada yeşil nokta olarak konumlandırılmıştır. Anıtpark hem park olma özelliğinden dolayı yeşil ile hem de içerdiği anıttan dolayı kırmızı ile işaretlenmiştir. Ayrıca meydan olarak da görülebileceği için pembe ile işaretlenmiştir. Özel sektörün dahil olduğu sinema, kahveciler, kafeler, barlar gibi eğlence alanları mor ile belirtilirken ulaşım sistemini vurgulayan dolmuş sistemi mavi ile vurgulanmıştır. Kafe, bar ve meyhaneler ile kahvehane ve yeni nesil kahveciler kamusal alanlar olarak aynı eğlence ve hizmet sektörüne dahil olmalarına rağmen kahvehane kültürüne atıfta bulunmak ve bunun mahallelilik ile olan bağlantısını vurgulayabilmek adına aynı alt başlıkta incelenmemiştir. Ancak Büyülü Fener sineması da dahil olmak üzere hepsi mor renk ile haritada konumlandırılmıştır. Hanımlar Lokali turuncu olarak işaretlenmiştir. Hanımlar Lokali Bahçelievler'e özgü olmamasına rağmen, bu lokaldeki kadınların etkinliklerini ve kamusallıklarını diğer lokallerden bariz şekilde ayıran ve kadınların karşıt kamusallığının gelişimine katkı sağlayan sebepler analiz edilmeye çalışılmıştır. 7. Cadde açıklanırken meydan özelliği göstermesi sebebi ile pembe ile işaretlenirken aynı zamanda dolmuş güzergahı olduğu için mavi ile de gösterilmiştir. Son olarak Milli Kütüphane sarı ile işaretlenmiş, içerdiği Atatürk Büstü dolayısıyla kırmızı da eklenmiştir.

4.2.Analiz ve Bulgular: Bahçelievler ve Kamusal Alan

Bahçelievler'de 1451 ada 700 metre karelik parsellerden oluşmakadır ve bu parsellere yapılan 'D4' tipi iki katlı, zeminde terası olan arka bahçeli konutlar 1945 yılından önce yapılarak ortaklara teslim edilmiştir (Şenyapılı, 2016: 318). Ancak 1948'den 1960'a kadar olan süreçteki parseldeki değişimler yapı düzeninde yoğunlaşmaya yol açmış ve büyük bir binalaşma sürecine gidildiği görülmüştür (Şenyapılı, 2016: 318). Ancak Ankara'nın gecekondu mahallelerine benzemeyen ve en başından beri planlanan Bahçelievler'de binalaşma ve yoğunluk yıllar içerisinde ne kadar artsa da ilk başta yapılan planlamanın olumlu izlerini görmek mümkündür. O zaman bu kadar yoğun bir Bahçelivler nüfusu ön görülmediği için günümüzde sokaklar hala dar kalmış olsa da binaların belli bir düzende inşa edildiğini uydu haritasından görmek son derece

kolaydır. Örneğin, son yıllarda yeni yapılan yerleşim yerlerinde görülen yüksek binalı siteleşmeye Bahçelievler'de rastlanmaz ve Bahçelievler bölgesinde 3,4 veya 5 katlı evler görülmektedir. Kamusal alanların yoğunluk kazandığı ve ticaretin canlı olduğu sokaklarda konut binalarının zemin katı işletme olarak kullanılmaktadır. Evler birbirine yakın ve dip dibe tasarlanmasına rağmen iki mahalleyi kaplayan ağaçlar nostaljik bir görüntü sunmakta ve apartmanlar arasında mahremiyet oluşturmaktadır.

Bu eski yerleşim ekonomik olarak aktif ve yaşayan bir semt olduğundan ve aynı zamanda düzenli geliri olan memur kesimini ve öğrencileri misafir ettiğinden dolayı toprak rantından nasibini almış, gün geçtikçe fiyatı daha da artmaktadır. Bölgedeki yeni binaların fiyatı çok yüksek olmakla birlikte eski binalar da Ankara'nın diğer bölgelerindeki eski binalara göre daha yüksek fiyata satılmakta ve kiralanmaktadır. Bu durum rant ile açıklanacağı gibi bölgenin toplumsal yaşamda ne kadar aktif kullanıldığını ve tercih edildiğini de göstermektedir.

Demografik açıdan TÜİK verilerinden derlenen Zingat verileri Türkiye'de ekonomi, nüfus ve kamusal alan arasındaki geçirgenliği ve ilişkiyi ortaya koyduğu için son derece önemlidir. Zingat; konut, emlak projelerini ve gayrimenkul piyasasını akademik verilerle harmanlayarak emlak ve ekonomi ilişkisinin sosyal hayattaki yansımasına yer verdiği için Türkiye'de önde gelen emlak sitelerinden biridir ve aynı sebeple Bahçelievler araştırması yapılırken bu verilerden yararlanılmıştır.

Yukarı Bahçelievler Mahallesi'nin nüfusu 15.359 olmakla birlikte yıllık nüfus artışı %-5.54 olarak belirtilmiştir (Zingat, 2021). Eksilerde olan nüfus artışı bölge sakinlerinin gün geçtikçe daha yaşlı bir kesimi temsil ettiğini gösterirken bölgedeki eğlence alanları, kafe ve barlar ise gençler için cazibe merkezi oluşturmaktadır. Bunula birlikte öğrenciler çeşitli üniversitelere ve Milli Kütüphane'ye yakın olması sebebiyle Yukarı Bahçelievler'de öğrencilik süreçlerinde konaklamayı tercih etmektedir.

Bahçelievler Mahallesi'nde ise nüfus 10.470 olarak belirtilmekle ve Yukarı Bahçelievler'e göre 4.889 kişi daha az bir nüfusa sahip olmakla birlikte yıllık nüfus artışı da %-10.16 olarak Yukarı Bahçelievler'den daha düşüktür (Zingat, 2021). Tıpkı Yukarı Bahçelievler'de olduğu gibi yüksek ev fiyatlarına rağmen üniversite ve kütüphane ile ders çalışmaya imkân tanıyan kafelere ve eğlence alanlarına olan yakınlık genç nüfusu bölgeye çekmektedir. Bölgedeki boş zaman geçirme alanlarının sıklığı canlı bir kamusallık oluşturmakla birlikte, yaşlı sayısının fazlalığı Ankara'da

yer alan yeni mahallelere kıyasla nispeten mahalle kültürünün sürdürülmesine olanak tanımıştır.

Ankara'daki yıllık %0.43'lük nüfus artışını yansıtmayan iki mahalle, Çankaya İlçesi'ndeki %-1.99'luk nüfus artışı ile azalarak paralellik göstermektedir (Zingat, 2021).

Aynı veriler ışığında Yukarı Bahçelievler halkının medeni duruma göre %47,7'si evli iken %35,9'u bekardır. Ayrıca %8'inin eşi vefat etmiş ve %8,3 boşanmıştır (Zingat, 2021). Boşanma oranı ve bekar sayısı yadsınamayacak derece önemli iken, mahalle sakinlerinin yaklaşık yarısının evli olması aile yaşamına verilen önemi desteklemektedir. Başka bir deyişle mahallenin ortak yaşam alanlarında özen gösterdiği anlaşılan aile yaşamı mahalle kültüründe edindiği yeri korumaktadır. Ancak buna rağmen TÜİK verilerinden elde edilen Endeksa verilerine göre Türkiye'de evli oranı %47,29 olmakla birlikte %21,18 bekardır (Endeksa, 2021). Türkiye'deki genel evlilik oranı ile karşılaştırıldığında Yukarı Bahçelievler Mahallesi ile Türkiye'deki evlilik oranı birbirine yakın olmasına rağmen Yukarı Bahçelievler'deki bekar oranı Türkiye genelindeki bekar oranının çok üstündedir. Bu durum bölgede öğrenci yoğunluğunun yüksek olduğunu desteklemektedir. Aynı zamanda Türkiye geneli boşanma verisi 3.19 iken Yukarı Bahçelievler'deki boşanma oranının %8,3 olması ise Yukarı Bahçelievler'de Türkiye geneline göre boşanmanın ne kadar yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Bahçelievler Mahallesi için incelenen medeni durum verilerinde ise %47,8 oranında evli olan mahalle halkının Türkiye ortalamasına yakın olduğu dikkat çekerken, %35,5 oranındaki bekarların Yukarı Bahçelievler Mahallesi'ndeki bekar sayısına yakın olduğu ve bu bekar oranının Türkiye'deki genel orana kıyasla (%21,18). yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca %8,2 oranında eşi vefat eden ve %8,4 oranında boşanan olduğunu gösteren veriler Yukarı Bahçelievler Mahallesi ile benzerlik göstermekle birlikte Türkiye'de boşanma ortalamasının üstünde olduğunu göstermektedir. Ankara genelinde bakıldığında ise %62 olan evli oranı iki mahallenin ve Türkiye ortalamasının üzerindeyken; %26 olan bekar oranı iki mahalledeki ve bekar oranından daha düşük ama Türkiye ortalamasından daha yüksektir. Çankaya ilçe genelinde ise %55,6 evlilik oranı iki mahalledeki evlilik oranından fazlayken, %31,2 ile bekar oranı iki mahalledeki bekar oranından azdır (Zingat, 2021).

Yaşanabilirlik, refah düzeyi ve kültürel düzeyi temsil eden soyo ekonomik durum verisinde hem Yukarı Bahçelievler Mahallesi hem de Bahçelievler Mahallesi B+ olarak tespit edilmiştir. Nüfus, konut yoğunluğu, sağlık kurumu, toplu taşıma, suç düzeyi, yaşam memnuniyet verileri yaşanabilirlik verisini oluşturmakta; satış ve kira değerleri refah düzeyini oluşturmakta ve son olarak ise eğitim düzeyi ile kültürel tesis sayısı ise kültürel düzeyi ifade etmektedir (Zingat, 2021). Sosyo ekonomik durum hesaplanırken en yüksekten en alçağa A+, A, A-, B+, B, B-, C+, C, C- şeklinde 9 ölçekte değerlendirilmiştir. Buna göre B+ verisi 9 basamaklık ölçekte üstten 4. sıraya denk gelmektedir. Çankaya ilçesinin genel sosyo ekonomik durumu aynı verilere göre A+ olarak gösterilmiştir. Buna göre incelenen iki mahallenin sosyo ekonomik durumu bağlı oldukları ilçenin durumuna kıyasla bu ölçek üzerinde üç birim daha geridedir.

Eğitim durumu açısından %52,3 ile Yukarı Bahçelievler mahalle halkının yarısından fazlası üniversite mezunudur. Bu veriyi %4,7 öğrenim görmeyenler takip ederken %8,2 ilkokul, %9,1 ortaokul ve %25,8 ise lise mezunudur. Endeksa'ya göre Türkiye genelinde ise üniversite mezunu oranı %15'tir. Yukarı Bahçelievler'de üniversite mezunu sayısının Türkiye genelindeki üniversite ve üstü mezun sayısından çok daha fazla olduğu görülmektedir (Endeksa, 2021).

Bahçelievler Mahallesi'nde ise, nüfus Yukarı Bahçelievler'den daha az olmasına rağmen %55,5 ile üniversite mezunu oranı daha yüksektir. Bununla birlikte %26,1 ile lise mezunu sayısı da daha fazladır. %4,6 öğrenim görmeyen oran diğer mahalleden daha az olmakla birlikte yakındır. %6,9 ilkokul mezunu ve %6,8 ortaokul mezunu oranları Yukarı Bahçelievler'den daha düşüktür. Bahçelievler Mahallesi de tıpkı Yukarı Bahçelievler'deki gibi Türkiye ortalamasından yüksek bir eğitim seviyesine sahiptir (Zingat, 2021).

Ayrıca Çankaya ilçesinin A+ olarak belirtilen ve iki mahalleden daha yüksek çıkan sosyo ekonomik durumuna rağmen Çankaya'daki %45,4'lük üniversite mezunu oranı iki mahallenin yarısından fazlasının üniversite mezunu olması ile zıtlık göstermektedir. Bu kapsamda ilçe ve mahalleler arasında eğitim seviyesi ile sosyo ekonomik durum arasında paralellik görülmediği söylenebilir. Eğitim seviyesi ile ilgili Ankara ili değerlendirildiğinde ise %24,1 üniversite mezunu ve %24,7 lise mezunu olduğu görülmektedir. Bu verilere göre iki mahallenin üniversite eğitimi seviyesi Ankara'nın üniversite eğitimi seviyesinin çok üstündedir. Lise mezunları sayısı da

Ankara iline kıyasla yüksek olmakla birlikte bu oranın mahallelerdeki oranlara yakın olduğu görülmektedir (Zingat, 2021).

Yaş dağılımına göre ise Yukarı Bahçelievler Mahallesi'nde 0-14 yaş arası nüfus oranı %10,6; 15-24 arası %14; 25-34 arası %18; 35-44 arası %13,2; 45-54 arası %13,3 ve 65 üstü ise %19,3'tür (Zingat, 2021). Türkiye genelinde ise genç nüfus %38, yaşlı nüfus %14 ve orta nüfus %48 olarak hesaplanmıştır (Endeksa, 2021). Bu verilere göre yaşlı nüfusun diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu Yukarı Bahçelievler Mahallesi, Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında ortalamanın üstünde yaşlı nüfusa sahip olduğu görülmektedir.

Bahçelievler Mahallesi'ndeki yaş grubu dağılımına göre ise 0-14 yaş arası nüfus oranı %9,8; 15-24 arası %11,9; 25-34 arası %20,2; 35-44 arası %13,2; 45-54 arası %12,2 ve 65 üstü ise %20,3'tür. Buna göre 65 yaş üstü nüfus ve 25-34 arası nüfus Bahçelievler'de Yukarı Bahçelievler'e göre daha fazlayken 0-14,15-23 ve 45-54 arası daha azdır. Ayrıca 35-44 yaş grubu verileri iki mahallede de aynıdır. Çankaya ilçesi ile karşılaştırıldığında ise ilçe genelinde %16,1 ile en yüksek orana sahip yaş aralığı 35-44 iken iki mahallede de en yüksek yaş grubu 65 yaş üstü olarak görülmektedir (Zingat, 2021).

Bu verilere göre Bahçelievler ve Yukarı Bahçelievler Mahalleleri nüfus artışlarının eksilerde olması, Türkiye ortalamasına yakın evlilik ve ortalamanın üstünde bekar oranı, öğrenciler, emekliler ve memur kesim tarafından tercih edilmesi sebebiyle geniş bir yaş dağılımının kamusallığını kapsaması, boşanma ve eş vefatı oranı, üniversite mezunlarının bölge nüfusunun yarısından fazla olması, bölgede ikamet eden kişiler açısından yaşlı nüfusunun fazla olması gibi çeşitli konularda benzerlik göstermektedir.

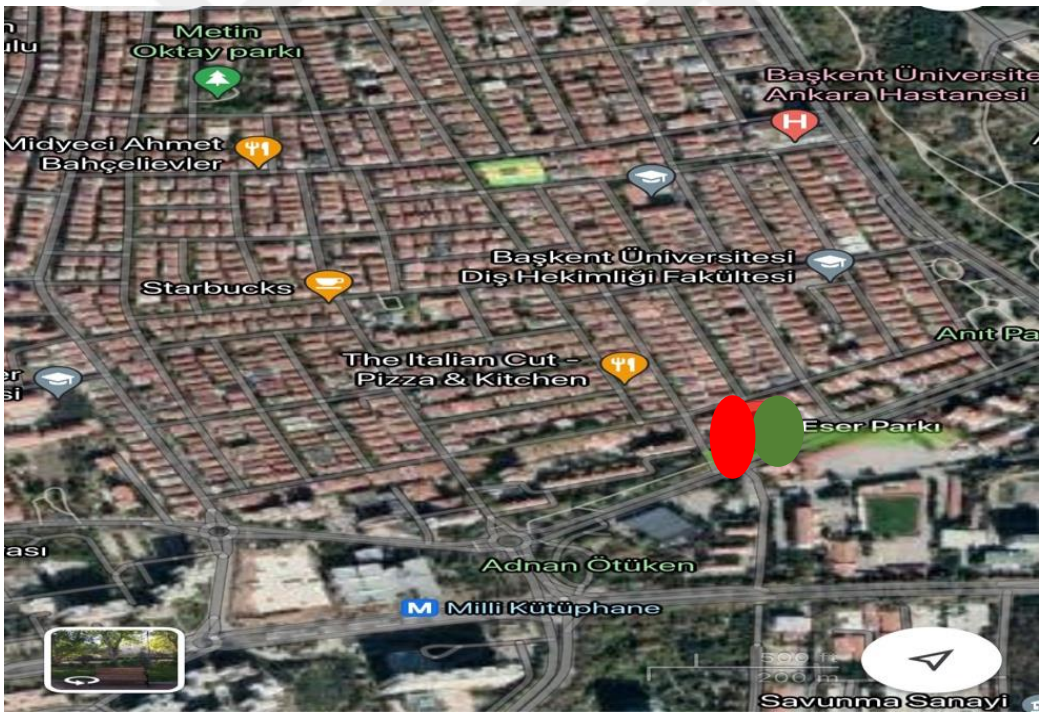
Yukarı Bahçelievler Mahallesi'nin harita üzerinde sağ alt sınırını oluşturan Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na yakın sokak isimleri de tesadüf değildir. Kara Kuvvetleri Komutanlığı ile Yukarı Bahçelievler Mahallesi'nin sınırını çizen bulvar, ismini eski orgeneral ve Genelkurmay Başkanı olan İsmet İnönü'den almıştır. Aynı şekilde harita üzerinde komutanlığın sağ tarafından yukarıya uzanan ve tezin sınırlarından birini oluşturan cadde ise ismini Türkiye'nin ilk Milli Savunma Bakanı olan ve Cumhuriyet Dönemindeki ilk Genelkurmay Başkanı olan Mareşal Fevzi Çakmak'tan almıştır. Askeri tesislerin varlığı sokaklarda askeri titizliği hissettirmekte ve komutanlıktan Bahçelievler Mahallesi'ne yürüdükçe kamusal alanlardaki asker varlığı azalmaktadır.

Yukarı Bahçelievler Mahallesi Eskişehir Yolu'na yakın olup bu civarda konumlanan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Savunma Sanayi Başkanlığı, Karayolları Genel Müdürlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı gibi devlet kurumlarına yakın mesafededir. Bölgedeki memur yoğunluğunun fazlalığı yalnızca emekli memurlardan değil, ek olarak mevcut bakanlıklardan da kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda Cumhuriyet Fen Lisesi gibi toplumda değer gören çeşitli liselerin bölgedeki varlığı, incelenen iki mahallenin sosyo kültürel değerini arttırmakta ve lise gençlerinin de tıpkı üniversite gençleri gibi bölgede zaman geçirmesini sağlamaktadır. Böylece bölgede öğrenci yoğunluğu da artmakta ve çevrede açılan eğlence ve boş zaman geçirme alanları öğrencilerin kamusal alan beklentilerini karşılayacak şekilde tasarlanmaktadır. Örneğin Milli Kütüphane saat 21'de kapandıktan sonra gece 2'ye kadar açık olan Uyanık Kütüphane ücretli giriş ile öğrencilere hem sesli hem de sessiz çalışma alanları vaat etmektedir. Aynı zamanda bölgedeki öğrenci yoğunluğu sebebi ile 4,5 katlı butik tarzda özel öğrenci yurtlarının fazlalığı da dikkat çekmektedir. Memur yoğunluğunun bölgede fazla olmasına rağmen farklı şehir ve ülkelerden gelen öğrenciler bölgedeki çeşitliliği arttırmakta ve bu durum sosyo kültürel değerleri kamusal alanlar üzerinde etkilemektedir.

Yüksek Seçim Kurulu verileri incelendiğinde ise en güncel yerel seçim olan 31 Mart 2019 seçiminde belediye meclis üyeleri seçimi sonuçlarına göre çıkan sonuçlar aşağıda paylaşılmıştır. Yerel seçim sonuçlarının tercih edilmesinin sebebi yerel bir bölge olarak Bahçelievler'in incelenmesidir. Ayrıca Belediye Başkanı ve Büyükşehir Belediye Başkanı seçimlerinde parti ve ittifaklar etkin olurken meclis üyesi seçimlerinde parti tercihlerinin daha yoğun olması sebebi ile meclis üyesi seçimi sonuçlarına bu tezde özellikle yer verilmiştir. Seçim sonuçlarına göre Bahçelievler Mahallesi'nin kayıtlı seçmen sayısı 8548 iken oy kullanan seçmen sayısı 7211'dir (YSK, 2021). Bu oyların 108'i geçersiz sayılmıştır. Katılım oranı ise %84,36'dır. Parti bazında seçim sonuçları incelendiğinde en yüksek oyu 5656 ile Cumhuriyet Halk Partisi alırken ikinci sırada 1029 ile Ak Parti bulunmaktadır. Ayrıca Saadet Partisi 114, Bağımsız Türkiye Partisi 3, Türkiye Komünist Partisi 51, Vatan Partisi 44, Büyük Birlik Partisi 70, Demokrat Parti 28 ve Halkların Demokratik Partisi 101 oy almıştır (YSK, 2021).

Yukarı Bahçelievler Mahallesi'nin aynı seçim sonucu verilerine göre ise kayıtlı seçmen sayısı 12200 iken oy kullanan kişi sayısı 10319'dur. (YSK, 2021). Bu oyların 192'si geçersiz sayılmıştır. Katılım oranı ise %84,58 ile Bahçelievler Mahallesi'ne yakındır. Parti bazında seçim sonuçları incelendiğinde en yüksek oyu 7964 ile Cumhuriyet Halk Partisi alırken ikinci sırada 1587 ile Ak Parti bulunmaktadır. Ayrıca Saadet Partisi 160, Bağımsız Türkiye Partisi 10, Türkiye Komünist Partisi 69, Vatan Partisi 48, Büyük Birlik Partisi 98, Demokrat Parti 42 ve Halkların Demokratik Partisi 139 oy almıştır (YSK, 2021). Seçim verileri incelendiğinde Yukarı Bahçelievler'in Bahçelievler'den daha yoğun bir seçmen nüfusuna sahip olduğu görülürken iki mahallenin seçmen profilinin yaklaşık olarak aynı olduğu görülmektedir.

4.2.1. Bahçelievler'de Aktif Kamusallık Yaratan Parklar: Çankaya Metin Oktay, Bahriye Üçok, Yılmaz Güney, Adnan Ötüken ve Eser Parkları

Harita 4.8. Eser parkı

Akdeniz Caddesi'nde yer alan Eser Parkı 9580 metre karelik alanı kapsamaktadır (Çankaya Belediyesi, 2021). Google'da 5 üzerinden 4.3 ile yüksek bir puan alan Eser Parkı incelenen 317 yoruma Bahçelievler'de insanların sık ve severek kullandığı bir kamusal alan oluşturmaktadır.

Tezde incelenen 2. Bölüme yani Yukarı Bahçelievler Mahallesi'ne dahil olan Eser Parkı Milli Kütüphane 'ye, yerleşim yerlerine, eğlence merkezlerine ve özellikle Buz pateni merkezine olan yakınlığı ile kolay ulaşılabilen bir dinlence alanıdır. Yukarıdaki haritada park olma özelliği ile tercih edilen bir dinlence ve eğlence yeri olduğu için Eser Parkı yeşil ile işaretlenmiştir. Ayrıca Eser Parkı'nda Çankaya Belediyesi tarafından 2017 yılında yapılan kadın ve özgürlük temalı heykel bulunmakta ve bu sebeple park kırmızı ile de işaretlenmiştir. Elinde özgürlüğü temsil eden güvercinleri tutan bir kadını simgelemektedir. 'Özgürlük kadınların elinden yükselecek' yazısı ile görsel olarak hedeflenen amaç yazı ile insanların beyninde somutluk kazanmakta ve parklar gibi her kesimden insanın kamusal alana dahil edildiği, herkese açık bir alanda kadın olmadan özgürlük olamayacağı vurgusu yapılması bölgede kadınlara verilen değeri göstermektedir.

Görünüşte doğrudan park olarak adlandırılan ancak incelendiğinde renklendirme metoduna göre iki farklı kamusal amaca hizmet eden Eser Parkı (park/eğlence, anıt). Google Maps üzerinden incelendiğinde Eser Parkı ismiyle Yukarı Bahçelievler Mahallesi'nde; Eser Park ismiyle ise Emek Mahallesi'nde gözükmektedir. Eser Parkı Yukarı Bahçelievler'de konumlanmakla birlikte bu durum Emek Mahallesi'ne olan fiziksel yakınlık ile mahalleler arasında sosyal bir geçirgenlik olduğunu da göstermektedir.

Eser Parkı ismi ile aratıldığında çıkan 328 yorumun içerik analizi yapıldığında olumlu olarak Ankara kimliği için Eser Parkı'nın önemli olduğu, parkın küçük olmasına rağmen insanlara huzur kattığı, her yaştan insana hitap ettiği, insanlarla birlikte sahipli evcil hayvanların da sıkça uğradığı, yenilenen bisiklet yolunun parka hareket kattığı, merkezi konumuyla cadde yoğunluğuna rağmen sığınılacak sakin bir liman gibi parkın algılandığı tespit edilmiştir. Ayrıca Anıtkabir, Anıtpark gibi Cumhuriyet değerlerini yansıtan mekanlara yakın olması yorumlara yansımış ve parkın bu anlamıyla nostaljik bir havası olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda Anıtpark'a gidiş için sakin ve güzel bir yürüyüş rotası olması sebebiyle de Yukarı Bahçelievler'de önemli bir kamusal alan olarak görülmektedir. 2 yıl önce Google kullanıcısı H.İ. Değer tarafından yazılan 'Atatürk'ü seviyorum diyen en az bir kez görmeli' yorumu Eser Parkı'nın Cumhuriyetin kurucu değerlerini temsil ettiğinin göstergelerinden birine örnektir.

Dahası, mahalle sakinlerinin karşılaşma noktası olan ve bu anlamıyla sosyalleşme yönüyle de öne çıkan Eser parkı, evcil hayvanlarını gezdiren bireyler için de ayrı bir grup havası yaratmakta ve evcil hayvanların da sosyalleşmesini sağlamaktadır.

Olumsuz olarak ise, mevcut bisiklet yolunun yayalarla ortak kullanımının çatışmaya ve güvenlik tehdidine yol açtığı, sahipsiz köpeklerden birinin bir bisikletlinin ayağını ısırdığı, tespit edilmiştir. Parkta zaman zaman temizlik problemlerinin yaşandığı, çimlerin aşırı sulanıp çamura döndüğü, çöplerin toplanmaması gibi belirtilen sorunlar kimileri için parkın kimlik oluşturucu özelliğini 'klasik bir kent parkı'na çevirmiştir. Bu durumu parkın atıl bırakılması olarak değerlendiren kişiler de mevcutken parkın biraz daha bakıma muhtaç olduğunu vurgulayan kişiler de olmuştur. 27.07.2021 tarihi itibari ile yapılan 328 adet yorum içerisinde yapılan en eski yorum 7 yıl önceye ve en yeni yorum ise 25.07.2021 tarihine denk gelmektedir. 7 yıllık bu süreçte hem olumlu hem de olumsuz yorumlarının birbirini takip ettiği ve büyük değişimlerin gözlemlenmediği dikkat çekmiştir. Örneğin bakım sorunu 7 yıl boyunca eleştirilmeye devam edilmiş ve parkın kent kimliğinde önemli olup Cumhuriyet değerlerini barındırdığı da 7 yıl boyunca benzer ifadelerle tekrar etmiştir. Park içerisinde yer alan kadın ve özgürlük temalı heykel 2017'de yapılmasına rağmen mevcut 328 yorumun hiçbirinde yer almamaktadır. Ancak yazı olarak olmasa da fotoğraf olarak paylaşılmıştır.

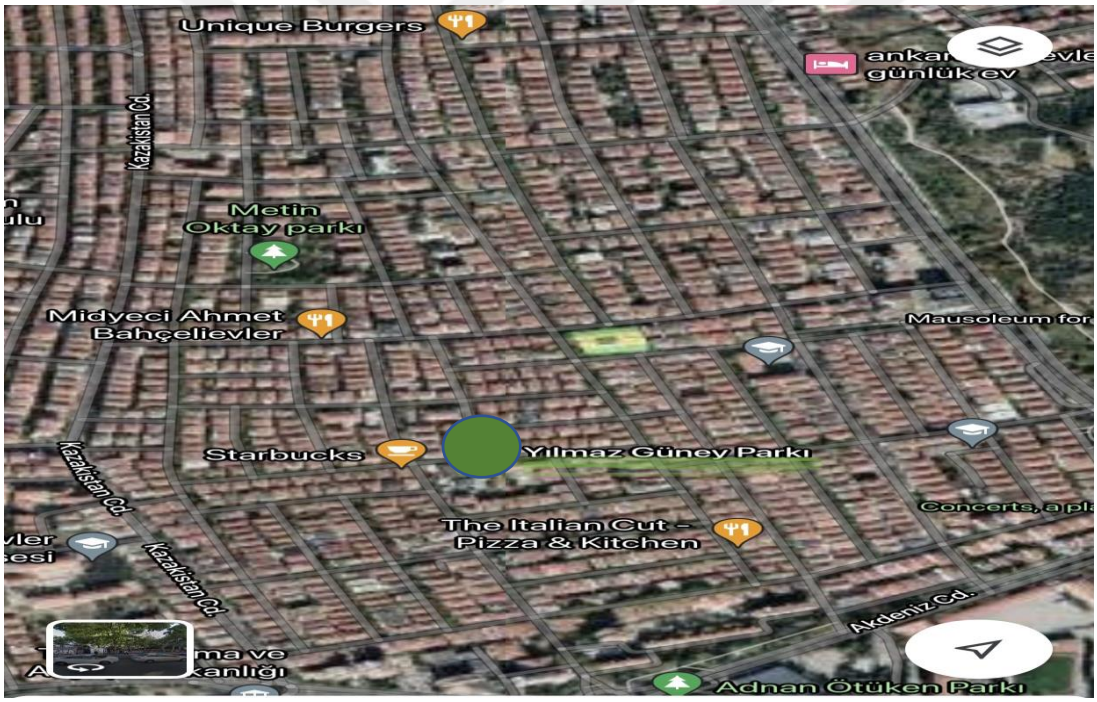
İkinci olarak Eser Park ismiyle, Google yorumlarda kendine yer bulan bu kamusal alan, 473 adet yoruma ve Eser Parkı ismiyle yapılan puanlamada olduğu gibi 4.3 puana sahiptir. Bu yorumlarda diğerlerinden farklı olarak yapılan güncel yorumlardan birinde alkol tüketen kişilerin parkta huzursuzluk yaratması olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca bu yorumlar içerisinde park çoğunlukla köpekli park olarak adlandırılmıştır. Diğer gruptaki yorumlardan bir diğer fark ise pandemi öncesinde sakin bir park iken pandemi dönemi mekanların kapalı kalması ile parkın kalabalıklaşması olmuştur. Ayrıca pandemi dönemi açık alanda zaman geçirmeyi tercih eden bireylerin parkta banklara ek olarak masa talep ettiği görülmektedir.

Tekrar diğer gruptaki yorumlarla karşılaştırıldığında parkın harita üzerinde yeşil olarak simgelenen park, dinlence ve eğlence yeri olma özelliği baskın olarak yorumlarda kendini göstermektedir. Her yaştan kişinin kullanımına elverişli bir park olduğu tekrar belirtilmiş, spor ve meditasyona uygun, yaşlılar için dinlence, gençler

için eğlence olanağı sunulan, ağaçlar altında canlı müzik dinleme imkânı olduğu belirtilen, çocuklar için oyun alanı bulunan, köpekler için gezinti ve sosyalleşme sağlayan, hayvanlar için su pınarı bulunan ve böylece tüm canlılara hitap eden bir park olduğu tespit edilmiştir.

Ancak 328 yorum içerisinde haritada kırmızı ile işaretlenen, parkın anıt olma işlevi için yorum yapan 2 kişi vardır. Bu durum haritada kırmızı ile işaretlenen anıtın Google üzerinden parkın diğer işlevlerine göre geri planda kaldığını göstermektedir. Son olarak parkın merkezi konumu sayesinde bir buluşma noktası olarak kullanılması dikkat çekicidir.

Aşağıda Yılmaz Güney Parkı'nın haritası bulunmakta ve hemen altında ise parka dair içerik analizleri ve gözlemler sunulmaktadır.

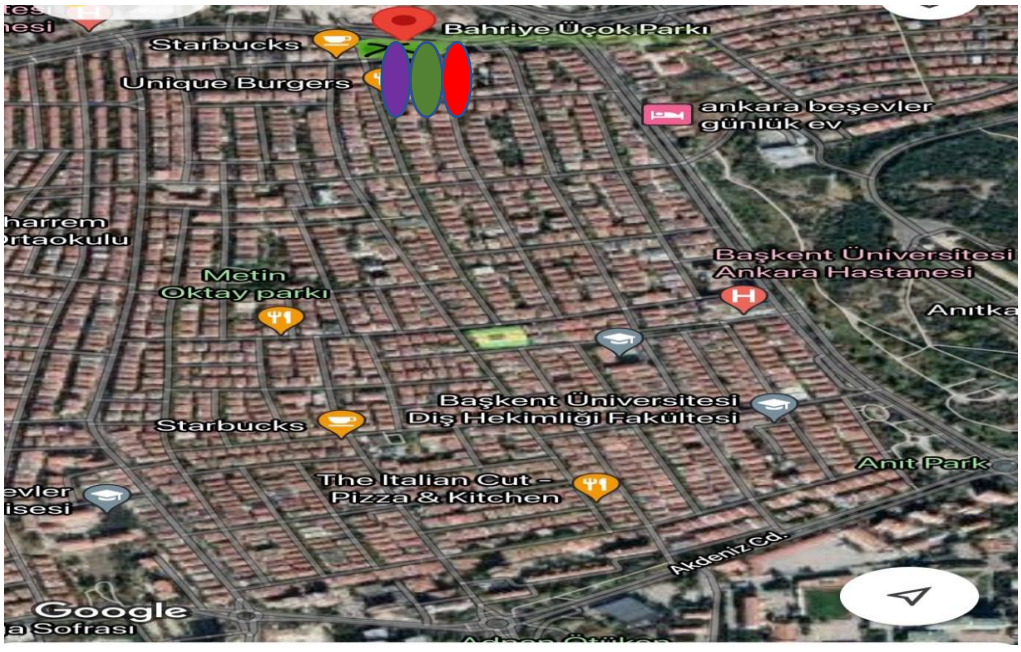
Harita 4.9. Yılmaz Güney Parkı

Yılmaz Güney Parkı 1120 metre karelik bir alanı kapsamaktadır (Çankaya Belediyesi, 2021).. Konum olarak Eser Parkı'na yakın olan Yılmaz Güney Parkı Yukarı Bahçelievler Mahallesi 70. Sokak'ta yer almaktadır. Park ismini ünlü oyuncu, senarist, yönetmen ve yazar olan Yılmaz Güney'den almaktadır.

Yılmaz Güney Parkı Google yorumlar üzerinden incelendiğinde Eser Parkı kadar popüler olmadığı görülmektedir. Toplamda 5 yorum yapılmıştır ve yorumların tarih

aralığı 2019 – 2021 aralığındaki iki yıllık süreci kapsamaktadır. Son yazılan yorum 27.07.2021 tarihi itibari ile 3 ay önceye denk gelmektedir. Parkın puanı 5 üzerinden 4'tür. Puanı yüksek olan park Eser Parkı'nın aksine karşısında, ana yol yerine, kafe ve restoranları barındırmaktadır. Park içerisinde çocuklar için oyun alanı yer almakta ve beton alan yeşil alana göre daha çok göze çarpmaktadır. Parkta yer alan yetişkinler için tasarlanan spor aletleri eskimiş olmakla birlikte hala işlevsel görünmektedir. Yılmaz Güney Parkı haritada yalnızca yeşil olarak gösterilmiş ve park işlevinden kaynaklanan dinlence yeri olmasına ek bir özelliği tespit edilmemiştir. Yapılan yorumlarda parkın fazla bilinmediğine ancak 7.caddeye yakın olduğu için iyi bir konuma sahip olduğuna dikkat çekilmiştir. Başka bir yorumda ise parkın konumunun iyi olmasına rağmen çok tercih edilen bir park olmamasının sebebi bakımsızlık ile açıklanmıştır. Kamusal alan olarak yeteri kadar işlevsel kullanılmayan Yılmaz Güney Parkı hemen yanında yer alan ilkokul sebebiyle çoğunlukla çocuklara hitap etmektedir. Ancak ünlü oyuncunun adını yaşatması ve ortak kültürel bir değeri simgelemesi sebebi ile park Yukarı Bahçelievler sakinlerinin zihninde önemli bir yere sahiptir.

Aşağıda bölgedeki diğer bir önemli park olan Bahriye Üçok Parkı'nın harita üzerindeki konumu yeşil, mor ve kırmızı simgeler ile gösterilmiş ve hemen altında içerik analizleri sunulmuştur:

Harita 4.10. Google Maps, Bahriye Üçok Parkı

Bahriye Üçok Parkı, kendi ismiyle aynı olan Bahriye Üçok Caddesi ile Doğol caddesi kesişiminde 2409 metre karelik alanı ile yer almaktadır (Çankaya Belediyesi, 2021). Park Bahçelievler Mahallesi'nde Beşevler metro girişine, Ankara Üniversitesi'ne ve Hacı Bayram Veli Üniversite'sine yakın olmakla birlikte çevresinde gençlere hitap eden pek çok kafe, bar ve eğlence merkezine sahiptir.

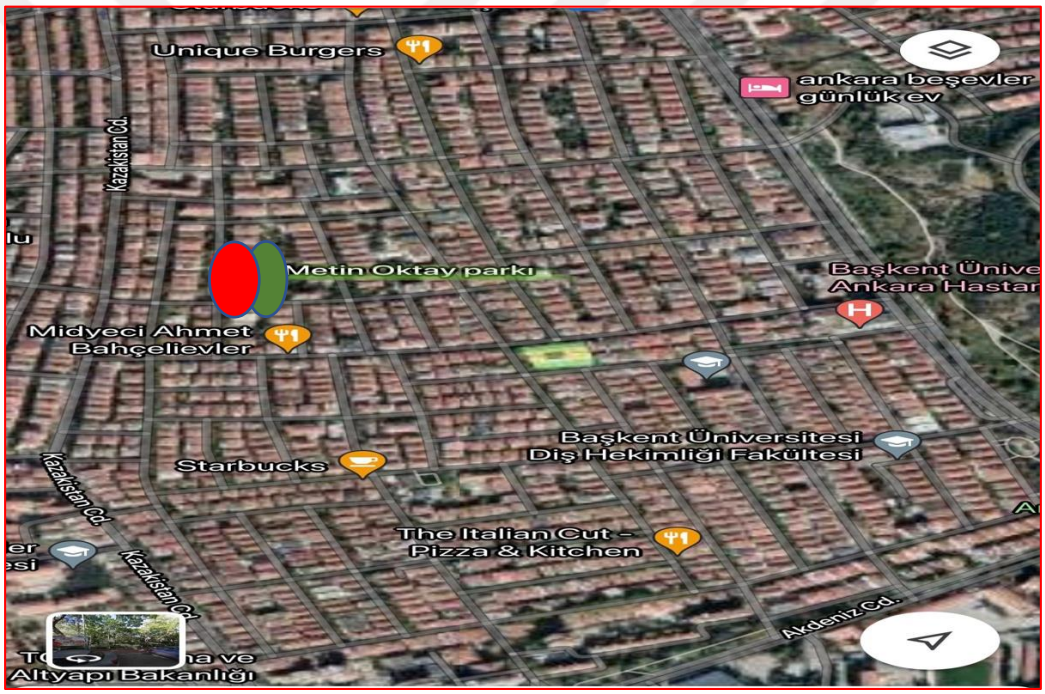
Parkın içerisinde yer alan Bahriye Üçok heykeli parka ismini veren Doç. Dr. Bahriye Üçok'u elinde tuttuğu kitap ile bilim temsilcisi olarak göstermekte, kitabın üzerinde 'bilim' yazmaktadır. Heykel ile örnek alınması gereken bir Cumhuriyet kadını imajı çizilmekte, gençlerin yoğun zaman geçirdiği Bahçelievler Mahallesi'nde gençler için okumaya ve bilime açık çağrı yapılırken katledilen Üçok'un anısı yaşatılmaya çalışılmıştır. Heykelin hemen altında 'Doç. Dr. Bahriye Üçok Demokrasi Şehidi' yazmaktadır. Bu anlamda demokrasi belediye tarafından yapılmış bir heykel aracılığı ile halka örnek bir yönetim biçimi olarak sunulmakta ve demokrasi için halkın zihinde olumlu bir imaj yaratılma çabası güdülmektedir.

Ayrıca Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeki ilk kadın tarihçi ve siyaset bilimci olarak bilinen Üçok, Türkiye Büyük Millet Meclisi 17. Dönem Ordu milletvekili seçilerek akademik kariyerinin yanı sıra siyasi kariyerini Cumhuriyet Halk Partisi, Halkçı Parti ve Sosyaldemokrat Halkçı Parti'de sürdürmüştür. Sol tandanslı partilerde görev alan Üçok'un heykelinin seçimlerde çoğunlukla Cumhuriyet Halk Partisi'nin kazandığı Çankaya İlçesi'ne bağlı Bahçelievler Mahallesi'nde yer verilmesi tesadüf oluşturmamaktadır. Heykel üzerinde şehit olarak adlandırılan Üçok'un, parkın girişindeki tabelada bu olayla ilgili açıklama yapılmamış ve sadece Ankara Üniversitesi mezunu olduğu ve aynı üniversitede akademisyen olduğu bilgisi ziyaretçi ile paylaşılmıştır.

Pek çok güvercine ev sahipliği yapan parkın üniversitelere bakan kısmı arabalar tarafından işgal edilen Beşevler Cahar Dudayev Meydanı'na, diğer kısmı ise işlek kafe ve restoranlara bakmaktadır. Park içerisinde yer alan özel bir işletmede yeme, içme imkânı bulunmakta ancak park yemek yeme ve kısa süreli dinlenme işlevi dışında Eser Parkı'nda olduğu gibi uzun süreli ve huzurlu vakit geçirme amacıyla tercih edilmemektedir. Ancak parkın ortasında yer alan işletmeden dolayı mor ile de işaretlenmiştir.

Bahriye Üçok parkı dinlenme alanı olma özelliğinden ziyade geçiş rotasında dikkat çeken konumu sebebiyle sosyal medya üzerinde çok yoruma sahip değildir. Google yorumlarda var olan 3 yorum ile toplamda 3.6 puana sahiptir. Bir yorumda park şirin olarak adlandırılmış ve parkın ismi ile sokak isminin aynı olmasına dikkat çekilmiştir. Diğer yorumda ise parkın içerisinde yer alan işletme parkı ticari bir meta aracına çevirmekle eleştirilmiş ve buna izin verdiği gerekçesi ile doğrudan Çankaya Belediyesi hedef alınmıştır. Orada bulunan işletmenin yeşil alan kavramı ile bağdaşmadığını belirten kullanıcı açıkça siyasi serzenişte bulunmaktadır.

Aşağıda Metin Oktay Parkı harita üzerinde yeşil ile gösterilmiş olup hemen altında içerik analizlerine yer verilmiştir.

Harita 4.11. Metin Oktay Parkı

Metin Oktay Parkı, Cengizhan Caddesi ile 47. Sokak kesişimi arasında 4792 metre karelik alanı ile yer almaktadır (Çankaya Belediyesi, 2021). Park'ın Google üzerindeki yorumları 5 üzerinden 4.3 puana denk gelmektedir. Park Bahçelievler Mahallesi'nde yer almaktadır. Ayrıca 27.07.2021 tarihi itibari ile 670 adet Google yorumu mevcuttur. İncelenen parklar içerisinde en fazla sosyal medya yorumuna sahip olan parktır. Park adını ünlü bir futbol oyuncusu ve teknik direktör olan Metin Oktay'dan almak ile birlikte eski adı Fatih Terim Parkı'dır. Parkın içerisinde konumlanan Oktay heykeli, parkın isminin önemini bireylerin zihninde somutlaştırmaktadır. Ayrıca heykelin

altında Oktay ile ilgili yazılan metin ziyaretçiyi bilgilendirmekte ve toplumsal hafızada kalıcı bir şekilde sürdürülmesini sağlamaktadır. Ankara'da Çankaya ilçesine bağlı Metin Oktay Mahallesi'nin olması ve bir ilkokula Metin Oktay isminin verilmesi Ankara için Oktay'ın kültürel bir simge haline geldiğini göstermekte ve futbolun toplumdaki etkisini ortaya koymaktadır.

Yapılan 670 yorum incelendiğinde görülmektedir ki yeşil alanın genişliği parkın asli işlevini sağlarken dinlenme amaçlı yapılan banklar ve piknik için tasarlanan masalı banklar, ağaçların ve renkli çiçeklerin ışığında huzurlu bir dinlenme alanı sunmaktadır. Mevcut çocuk parkı ve yetişkinler için spor alanına ek olarak yapılan basketbol sahası parka canlılık katmakta ve her yaş grubundan bireye dinlenme ve eğlenme ortamı sunmaktadır. Geniş bir alanda konumlanan park her karşıt kamusallığa kucak açmakta ve çeşitliliğe önem veren bir yapı oluşturmaktadır. Her yaş grubundan bireye hitap ettiği gibi evcil hayvanlara, güvercinlere, sokak hayvanlarına da sosyal bir alan oluşturmakta ve böylece bölgedeki tüm canlıların hayatına dokunmaktadır. Bu anlamda her canlı düşünülerek tasarlanan park iyi bir belediyecilik örneği olarak gösterilebilir. Eser Parkı'nda olduğu gibi zaman zaman gerçekleştirilen canlı müzik insanları bir araya getirmekte ve kamusal alanı canlı tutmaktadır. Eski bir park Oktay Parkı, nostaljik bir önem taşımakta, insanların arkadaş ve aileleriyle keyifli vakit geçirmek için tercih ettiği parklardan biridir. Parkın merkezi konumuyla, Bahçelievler'in dar sokaklarına huzur ve sakinlik ve nefes kattığı yorumlarda belirgin bir şekilde görülmektedir.

Parkın içerisinde Bahçelievler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği bulunmaktadır. Derneğe Google yorumlarda beş kişi tarafından park hakkında yorum yazılırken değinilmiştir. Derneğin çalışmaları kamusal alan konusu ile doğrudan bağlantılı olduğu için park hakkındaki olumlu yorumların analizi kısmına dahil edilmiştir. Bu derneğin amacı kamusal alanları en etkili şekilde kullanmak, semt sakinlerinin mahalle içerisindeki sorunlarını dinlemek ve çözebilmek, ihtiyaç sahiplerine destek olarak toplum menfaatini sağlamak ve Bahçelievler'de semt kültürünü geliştirmektir (Bahçelievler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, 2021). Bu amaçlarıyla kamusal alanlarda toplumu bütünleştiren diyalog ortamlarının sağlanması ve güçlendirilmesi için dernek tarafından hedeflenen faaliyetler internet sitelerinde 19 maddede özetlenmiştir. Bu maddeler içerisinde Bahçelievler'de kamusal alanların

geliştirilebilmesi ve daha fazla insanın kamusal alanlardan daha faydalı bir şekilde yararlanabilmesi konusunda öne çıkan maddelerin özetleri şu şekildedir: semt katılımını ve sakinler arası iş birliğini arttırmak, bilgi ve beceri alışverişini her yaş gurubunu dahil ederek yaymak, yeşil alan ve parkların korunması, kamu binalarının ve Anıtkabir'in çevre düzeni ile dış görüntüsünü gözetmek, kültürevi, dershane, kurs, yaşlı – genç merkezleri açma ve işletilmesi için kiraya verme. Bu hedefler doğrultusunda dernek 9 komisyon altında çalışmalar yürütmektedir. Kadın, Gençlik, Çevre, Yaş Almışlar, Semt Sorunları, Sokak Hayvanları ve Hayvan Hakları, Bilim, Araştırma ve Eğitim, Basın, Yayın, Kültür ve Sanat ile son olarak Örgütlenme Komisyonları Bahçelievler kamusal alanlarını geliştirmek ve kadınların karşıt kamusallıklarını güçlendirmek için çalışmaktadır (Bahçelievler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, 2021).

Park ile ilgili olumsuz yorumlar incelendiğinde bölgede konumlanan diğer parklar gibi bu parkın da bakım konusunda eleştirildiği görülmektedir. Bakım eleştirisi çim ve yeşillik alanları kapsadığı gibi özellikle tuvaletlerin bakımsızlığı yorumlarda dikkat çekmektedir. Eleştirilen bir diğer konu ise parkın isim değiştirmesidir. Metin Oktay'ın ilçedeki ve toplumdaki önemi diğer yapı ve yerleşimlerde de kendini göstermekle birlikte bazı kişiler parkı hala Terim parkı olarak adlandırmakta ve isim değişikliğini gereksiz görmektedir. Bireylerin çocukluk dönemlerinden itibaren onlar için önemli olan bir kamusal alanın zihinlerindeki imajın dışında yapılan bir değişiklik hoş karşılanmadığı çıkarımı yapılabilir. Aynı zamanda bazı kişilerin kuşlu park olarak da adlandırdığı yorumlardan anlaşılmaktadır. Ayrıca eski yorumlardan günümüze değişmeyen eleştiri parkta sigara içilmesi olmuştur.

Son park olarak Adnan Ötüken Parkı'nın harita üzerindeki konumu aşağıda yeşil ile gösterilmiş ve hemen altında içerik analizi ve gözlem yorumları belirtilmiştir:

Harita 4.12. Google Haritalar, Adnan Ötüken Parkı

"Akdeniz caddesi ile Aşkabat caddesi yer alan park toplamda 10.500 m^2 alana sahiptir. Park içerisinde 7.000 m^2 çim alan ve 500 m^2 koşu yolu bulunmaktadır." (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2021). Milli kütüphaneye son derece yakın konumda bulunan park Yukarı Bahçelievler Mahallesi'nde yer almaktadır. Adnan Ötüken Milli Kütüphane'yi kuran öncü isimlerden ve Milli Kütüphane Müdürlerinden biridir ve Ötüken Parkı'nın Milli Kütüphane'ye bu kadar yakın olması bu sebeple tesadüf değildir. Şu anda kütüphane içinde yer alan Ötüken çalışma odası da ismini kurucusuna borçludur.

Google haritalar üzerinde Adnan Ötüken ve Adnan Ötüken Parkı şeklinde iki farklı şekilde sosyal medyada 4.1 puan ile yer edinmektedir. Adnan Ötüken Parkı ismi ile internette yer aldığı şekliyle 21 yoruma; Adnan Ötüken adı ile yer aldığı halde ise 187 adet yoruma sahiptir. Tüm yorumlar içerisinde ilk yorum 7 yıl önce yapılmıştır. Bahçelievler'de incelenen beş park içerisinde en aktif ve güncel yorum alan park Ötüken Parkı'dır. Tüm bu yorumların analizine göre Ötüken Parkı da diğer parklarla yaklaşık olarak aynı olumlu yorumları taşımakta, yeşil alanları, oyun parkı, bankları ve piknik alanları ile semt sakinlerine ve hatta uzakta oturan bireylere cazibe merkezi oluşturmaktadır. Tıpkı metin Oktay Parkı'ndaki gibi basketbol sahası bulunmaktadır.

Özellikle Milli Kütüphane giriş ve çıkışlarında dinlenmek için kullanıldığı tespit edilmiştir. Olumsuz yorumlar da diğer park analizleri ile benzerlik göstermekte özellikle park çevre bakımı ve tuvalet bakımı konusunda eleştiriler yazılmaktadır.

Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından spor yapılmasını teşvik etme amacıyla haftanın 6 günü saat 7:30 ile 11:00 arasında Ankara genelindeki 20 parkta hoca eşliğinde spor yapılmaktadır (Ankara Büyükşehir Belediyesi Haberler, 2021). Ötüken parkı bu 20 parktan biri olarak öne çıkmaktadır. İncelenen diğer parklardan farklı olarak hoca eşliğinde yapılan spor imkânı Google yorumlara da olumlu olarak yansımıştır.

Kısaca Ötüken Parkı, Ücretsiz wifi olması, 7.cadde yürüyüşü sonrası dinlenme noktası olması, diğer parklardan farklı olarak kapalı kamelyaları olması, basketbol sahasına ek halı sahanın olması, ulaşımın rahat olması ve parkın merkezi konumda olması, spor aktiviteleri hem eğlence hem huzur ve sakinlik sağlayan geniş alanı ile Ötüken Parkı kamusal alan olarak farklı işlevlerin tek çatı altında bulunduğu bir alandır. Mekânı tüketen bireyleri mutlu eden park, aynı zamanda bu değerin gelecek nesillere aktarılarak mekânın yeniden üretilmesini de sağlayan bir yapıya ve toplumsal hafızada yere sahiptir.

İncelenen beş park ile ilgili özet olarak parkların her birine verilen isimler mekânda eskiden var olan ve toplumda değer kazanmış isimleri yaşatarak, toplumsal birlikteliğe katkı sağlamakta ve kimlik ile aidiyet duygularını beslemektedir.

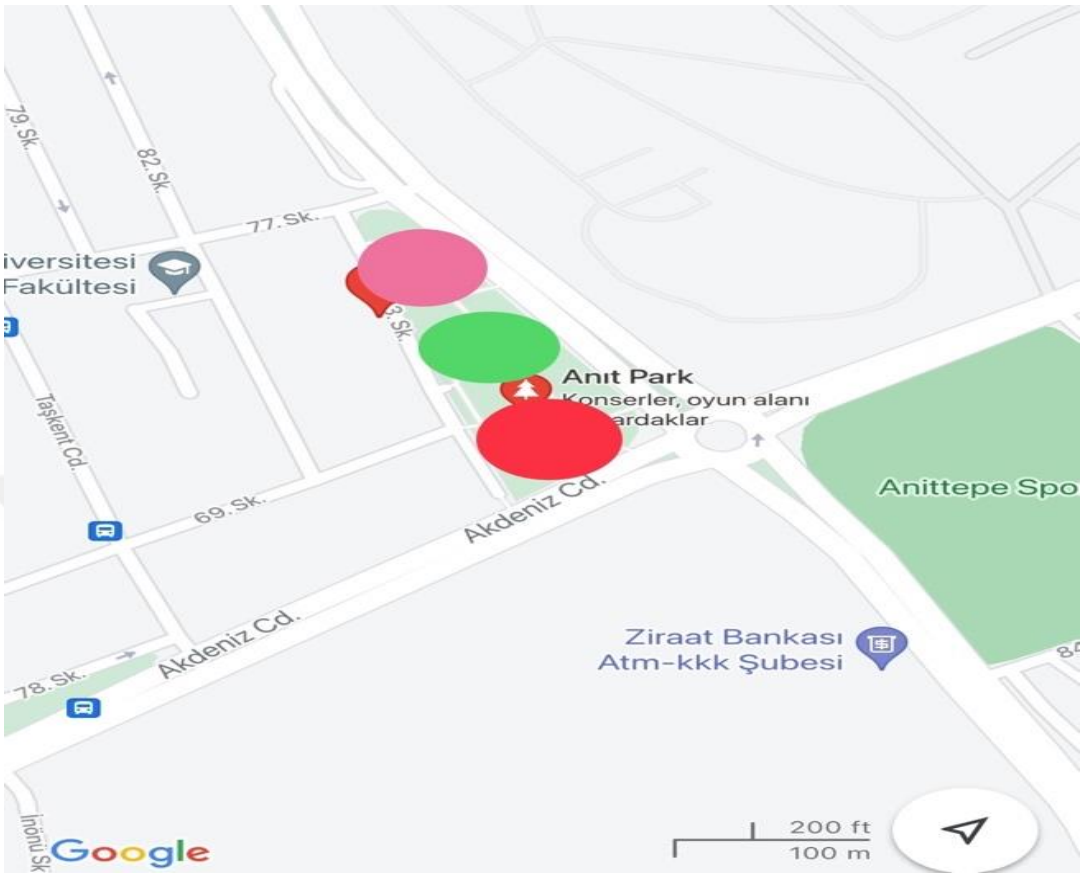
Yetişkin bireylere dinlence ortamı yaratmasının yanı sıra çocuklara yönelik tasarlanan eğlence yerlerine verilen bu isimler parkla birlikte ismi verilen kişileri de yaşatmaktadır. Bu parklar aracılığı ile toplumsal hafızanın oluşturulduğu ve aktarıldığı görülmektedir. Şöyle ki parkın giriş yerlerinde konumlanan ve parkla ahenk gösteren tabelalarda yazan park isimleri, o isimleri taşıyan şahısları hep gündemde ve hatırda kılmaktadır. Bu toplumsal hafızanın oluşmasına katkı sağlayan durumdur. Toplumsal hafızanın aktarılması ise doğrudan çocukların hedef alınması ile bağlantılıdır. Bu isimlerin henüz kim olduğunu anlamayan küçük çocukların hafızasında eğlence alanı olarak kodlanan park isimleri yer etmekte ve yaş alan çocuklar olumlu veya olumsuz bir şekilde bu alanlarla ilgili hatıralara sahip olmakta ve bu anıları paylaşırken park ile parkın adını taşıyan kişileri de paylaşmaktadırlar. Bu kapsamda bahsedilen dört park kamusal alanın toplumsal kimlik yaratma, hafıza oluşturma ve bunları aktarma vasfını

yerine getirmektedir. Renkli haritanın amacı burada daha net ortaya çıkmaktadır. Park işlevi ile yeşil olduğu anlaşılan bölge kırmızı yani anıt işlevi ile birleşerek kimlik ve toplumsal hafıza oluşturma sürecini fiziksel ve somut olarak haritaya yansıtmaktadır. Aynı şekilde mor eklenen parklarda işletmelerin varlığı göze çarpmakta ve kimileri tarafından bu işletmeler metalaşmaya yol açmakla eleştirilse de yiyecek içecek imkanının parkta bulunması kimileri tarafından olumlu karşılanmaktadır.

Bu parklar ücretsiz birer kamu hizmeti olarak her yaş grubundan vatandaşa hizmet ederek eğlence, dinlence, sosyalleşme, muhabbet ortamı yaratmaktadır. Ayrıca kentin betonlaşan yüzüne karşıt, Bahçelievler'in korunan eski dokusunun içinden çıkan ağaçlar ve parklar ortamda oluşturduğu nostalji ile her adımda yayayı farklı bir atmosfere sürüklemektedir.

Parklar insanların, bitkilerin ve hayvanların ortak yaşayabildiği kamusal alanlar olarak öne çıkarken, Metin Oktay, Bahriye Üçok, Yılmaz Güney gibi toplum kalbinde çeşitli sebeplerle yer eden isimlerin bu parklarla anılması, bu kişilere de bir doğallık kazandırmaktadır. Bu isimler doğal olarak toplumdan çıkan önemli kişiler olarak görülmektedir. Ancak katılımcı kamusal kültürün arttırılması adına park isimlerinin halk tarafından belirlenebilmesi de son derece önem taşımaktadır. Kamusal alandan yararlanacak kitleye o kamusal alanın isminin belirlenmesi konusunda seçenek tanınması, bu alanların kullanım alanını da genişletecek ve aidiyet duygusunu pekiştirecektir. Ancak incelenen beş parkta da bu uygulamaya gidilmemiş ve park isimleri yönetim tarafından belirlenmiştir. İsim konusundaki eleştiri yorumlara en çok Metin Oktay Parkı için yansımıştır.

4.2.2.Anıt Park

Harita 4.13. Google Haritalar, Anıtpark

Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi ile Akdeniz Caddesi köşesinde yer alan Anıt Park, 15189 metre karelik alanı ile (Çankaya Bediyesi, 2021). Yukarı Bahçelievler Mahallesi'nde yer alan en büyük park olma özelliğinin yanı sıra birer meydan, toplanma ve etkinlik alanı ve anıt olma özelliği de taşımaktadır. Park, Türkiye Cumhuriyeti Devleti Kurucusu Atatürk'ün evi ve kabri olan Anıtkabir'e yakın olması sebebiyle ulusal bir değere sahiptir. Parkın içerisinde bulunan anıt, devletin kuruluşunu ve bağımsızlığını yansıtarak toplumsal hafızayı aktarmakta ve hem toplumsal hem de siyasi önem taşımaktadır. Ulusal birlik ve bütünlük yaratmayı hedefleyen ve devletin kurucu değerlerini yansıtan anıta ek olarak parkın içerisinde tasarlanan oyun alanları, süs havuzu ve etkinlik meydanı toplumun her yaş grubundan bireyi kapsamakta, her meslek grubundan ve tarzdan bireyleri bir araya getirmeyi hedeflemektedir. Birleştirici ve kapsayıcı bir hedefle tasarlanan Anıtpark, 2017 yılında yapısı bozulmadan yenilenmiş, bozuk sokak lambaları tamir edilmiş, sulama sistemi

yenilenmiş, yıpranan zemin ve alt yapı yenileme çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Çankaya Belediyesi Anıtpark, 2020). Parkın kuruluşundaki temel değerleri zedelemeden yapılan bu çalışma hem yeni bir kent meydanı ortaya çıkarmış, hem de Milli Bayramlar gibi önemli günlerde gerçekleştirilen konser gibi etkinliklerde Anıtpark'ın daha aktif kullanılmasını ön görmüştür.

Kamusal alan olarak Anıtpark incelemesinde bu alanın hem meydan hem park hem de anıt özelliği gösterdiği gözlemlenmiştir. Haritada bu üç kamusal alan pratiğine dikkat çekme amacı ile sırasıyla pembe, yeşil ve kırmızı renklerinden yararlanılmıştır. Anıtpark'ın içerik analizi yapılırken yorumlar, diğerlerinden farklı olarak, olumlu veya olumsuz kullanım alanına göre değil; park, anıt ve meydan olma özelliğine göre üç kategoride değerlendirilmiştir.

Anıtpark için Google yorumlar üzerinden yapılan 1.395 yorum tespit edilmekte ve bu yorumlar kapsamında sosyal medya puanı 5 üzerinden 4,5 olarak gözükmektedir. Bu durum Anıtpark'ın park kategorisinde değil, tek başına incelenmesinin sebebidir.

Park olarak, nefes alınabilen, beton binalar içinde huzur bulunabilen, aile arkadaşlarla güzel vakit geçirilebilecek bir yer olarak değerlendirilmiştir. Parkta yapılan canlı müzik gibi etkinlikler yorumlarda olumlu anlamda dikkat çekmektedir. Aynı zamanda geçen yıla göre bu yıl koşu pistinin yenilenmesi olumlu olarak göze çarparken çocuk oyun alanlarının direkt güneşte kalması eleştirilmiş ve kapalı oyun alanı talebinde bulunulmuştur. Parkın arkasında yer alan büfe yiyecek içecek imkânı sağladığı için yorumlarda olumlu karşılanmıştır. Park bireysel buluşma noktası olarak yorumlarda yer almamakla birlikte bisiklet ve motor gruplarının buluşma noktası olarak yorumlarda gösterilmiştir. Aynı zamanda paten ve kaykay sporlarına parkta yer verildiği yorumlardan anlaşılmaktadır. Park içerisindeki çöp sayısı yorumlarda çoğunlukla yeterli olarak değerlendirilmekle birlikte daha fazla çöpe talep olduğunu bildiren kullanıcı yorumları da mevcuttur. Dahası parkın engelli bireyler için de bir dinlenme alanı olduğu ve engelli dostu bir alana sahip olduğu yorumlardan anlaşılmaktadır.

Yorumlara göre parkın bir başka işlevinin Başkent Üniversitesi Hastanesi'ne yakın olması sebebi ile tahlil sonuçlarını bekleyen kişiler için bir bekleme alanı oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Park olarak, Anıtpark'ın peyzaj düzenlemesi eleştirilmekte, kuruyan çamlar yazılı ve sözlü olarak belediyeye bildirilmesine rağmen iki yıl sonra kesildiği A. Özgün adlı kullanıcı tarafından belirtilmiştir. Bu anlamıyla ağaç ve bitki bakımsızlığından yakınıldığı tespit edilmiş, bitkilerin canlı tutulması ve düzenli bakılması gerektiğinin altı çizilmiştir. Anıtpark'ın halk içerisindeki maneviyatının çam yerine çevredeki habibatı güçlendirecek aromatik meyve ağaçlarının dikilmesi talep edilmektedir. Böylece çeşitli kuşları ve hayvanları parkta insanlarla iç içe ve ortak zaman geçirmesi tüm canlıların huzurla parkı paylaşması sağlanacaktır.

Diğer parklarda alkol ve sigara kullanımı eleştirilirken, Anıtpark için yapılan bir yorumda bu maddelerin tüketimine karışılması eleştirilmiş ve insanların serbestçe istediklerini yapmaları gerektiği belirtilmiştir.

Anıt olarak, yapılan yorumlarda hem Anıtkabir'e yakın olma hem de anıta sahip olması sebebi ile Cumhuriyet'in değerlerini taşıma ve Atatürk'ü anma olanağı ile yorumlarda yer almıştır. Anıtkabir ziyareti öncesi veya sonrasında parkın ziyaret edildiği yorumlarda görülmüştür. Anıta bağımlı bir şekilde inşa edilen süs havuzunun bakımsızlığı yorumlarda eleştirilmektedir.

Anıtpark, Anıtkabir'e yakınlığı sebebiyle 1. Dereceden sit alanı olmakta ve bu sebeple içerisinde yapılacak değişimler için Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın onayı gerekmektedir. 2017'de bakım çalışması yapılmış olmasına rağmen yorumlara göre anıtın bakımsızlığı eleştirilmeye devam edilmiştir.

Anıt olma özelliği ile ilgili olarak dikkat çeken bir yorumda parka giden kişilerin, tarihe ve Türkiye Cumhuriyeti kurucularına minnet ve şükran duyduğunu belirtmeleri parkta güçlü bir manevi değerin somutluk kazandığını göstermektedir. Örneğin bir yorumda V. Asilhan adlı kullanıcı Anıtpark'ı 'Atatürk'ü anmak için yapılan toplanma alanı' olarak değerlendirmiştir. Başka bir yorumda B. Taş ise hem Atatürk'ü hem de tüm gazi ve şehitlerin yeşiller içerisinden anıldığını belirtmiştir. Manevi değeri sebebiyle bir kullanıcı Anıtpark'ın insana zamanı unutturan bir atmosferi olduğunu belirterek hem anıt hem de park olma işlevlerinin kamusal alanda işlevsel bir şekilde gerçekleştiğini belirtmiştir.

Meydan olarak, milli bayramların kutlanması, konser ve etkinlikler için ayrılan geniş bir alana sahip olması ile insanları bir araya toplayarak oluşturduğu kamusallık dikkat çekmektedir. Anıtpark, Anıtkabir'e yakın olması ve geniş bir alana sahip olması ile 19

Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı ve 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı gibi milli öneme sahip tarihlerin sıkça kutlandığı, toplumsal hafızanın tazelendiği ve bir ulusu ayakta tutan değerlerin yeniden üretildiği bir yapıya sahiptir.

Her yıl çeşitli ve farklı önemli tarihlerde tekrarlanan anma ve kutlama törenleri, millet olma bilincini pekiştirmekte ve Atatürk'ün sözü olan 'Ne Mutlu Türk'üm Diyene' felsefesini halk arasında canlı tutmaktadır. Özellikle 2019 yılında 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamaları için düzenlenen Athena konseri Google yorumlarda öne çıkmakta ve insanların hem eğlendiği hem de Türkiye'ye olan milli manevi aidiyet duygularının pekiştirildiği görülmektedir. Ayrıca kutlamalara ek olarak 10 Kasım'da yas için toplanılmakta ve Atatürk anılmaktadır. Ankara'nın en önemli park, meydan ve anıtlarından biri olan Anıtpark gündelik yaşamda sadece bölge sakinlerine değil, tüm Ankara'ya hitap etmekte; ek olarak ise turistik bir öneme sahip olmakla yerli ve yabancı turistleri kendine çekmektedir.

Meydan özelliği gösteren park siyasi mitinglere de ev sahipliği yapmaktadır. Örneğin güncel olarak kısıtlama sonrası Türkiye Komünist Partisi Anıtpark'ta 19 Haziran 2021'de yaptığı Ankara Mitinginde, (Türkiye Komünist Partisi Haberler, 2021). Türkiye'nin mevcut siyasi, sosyal ve ekonomik durumuna dair eleştiriler getirmiş; yoksulluk, işsizlik, adaletsizlik ve özgürlük arayışı gibi temaların gündeme çıktığı miting, 'karanlığı yırtıp atacağız' ismi ile Anıtpark Google yorumlarında kendine yer bulmuştur.

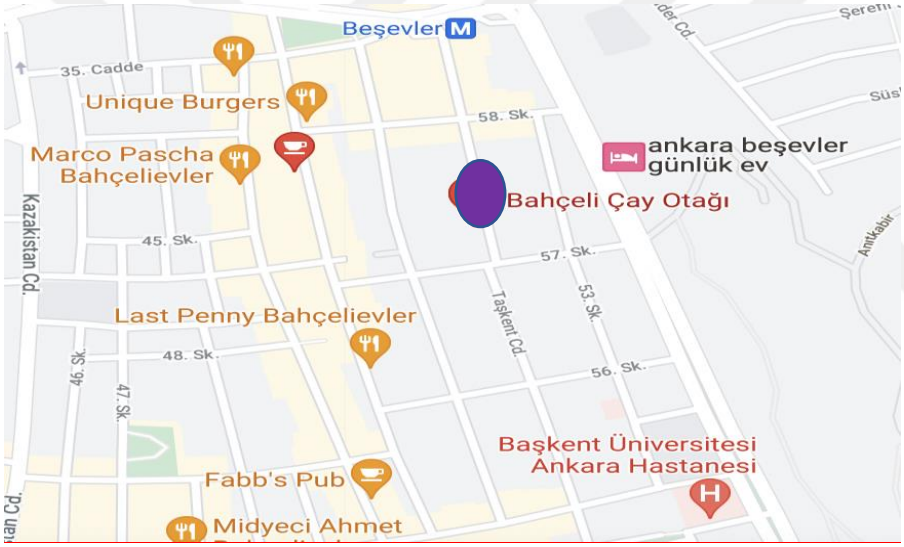
4.2.3. Kahvehanelerden Yeni Nesil Kahvecilere

Kahvehane kültürü yerel sosyalleşmeyi destekleyen ve insanları birbirlerinin hayatına dahil ederek yardımlaşma ve dayanışmayı sağlarken ortak sorunların konuşulup karara varılabildiği mekanları temsil etmektedir. Aynı zamanda boş zaman geçirme ve oyun oynama amacı ile de değerlendirilen kahvehaneler erkeklere hitap etmekte ve her cinsiyeti kapsayıcı bir tutum gütmemektedir. Ayrıca kahvehanelere gelen insanlar birbirlerini tanımakta ve o ortamda buluşulan her gün bu tanışıklık daha derin ilişkilere dönmektedir. Günümüzde bakıldığında bu manzaraya Bahçelievler'de rastlamak mümkün değildir. Sayısız kurumsal kahveci şubelerine eklenen butik kahveciler her cinsiyetten ve yaştan bireyi barındırmakla birlikte çoğunlukla gençlere hitap

etmektedir. Geleneksel kahvelerdeki edilgen ve süreklilik arz eden tüketiciler yeni nesil kahvecilerde değişkendir ve hızlı bir dolaşım söz konusudur.

Bahçelievler Mahallesi'nde Azerbaycan Caddesi ve 35. Cadde; Yukarı Bahçelievler Mahallesi'nde ise 7.cadde, 54. Cadde, Taşkent Caddesinde yoğunlaşan kahvecileri çoğunu sokak aralarında butik yerleşimleri ile yakalamak da mümkündür. Bu caddelerde yoğunlaşan kahveciler çoğunlukla üniversitelere yakın olduğu için üniversite öğrencilerine yönelik olarak tasarlanmakta ve kahve – kütüphane ilişkisini mekâna yansıtmaktadır. Aynı zamanda daha butik olan kahvecilerde ders çalışmak yerine muhabbete yönelik tasarlanmıştır.

Aşağıda çay ve kahve kültürünü yansıtan bir örnek haritada gösterilip içerik analizi yapılmıştır.

Harita 4.14. Google Haritalar, Bahçeli Çay Otağı

Taşkent Caddesi'nde yer alan Bahçelievler Çay Otağı, geleneksel kahvehaneleri anımsatmakta, nostaljik masa ve sandalyeleri ile Bahçelievler'in eski yapılarının içerisinde insanları geçmişe götürmektedir. Otağ, Türk Dil Kurumu online sözlükteki anlamı ile "büyük ve süslü çadır, çerge" (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2019). Bahçelievler'in içinde yer alan bu küçük mekân bir köy kahvesi atmosferi oluşturarak çay, kahve ve atıştırmalıklarla diğer mekanlardan farklı bir kamusallık oluşturmaktadır. Çay Otağı'nın Google yorumlardaki puanı 5 üzerinden 4.8'dir. Yapılan yorumlar incelendiğinde zaten küçük olan mekânda aile sıcaklığı

oluşturulmaya çalışıldığı, daha çok mekânı bilen kişilerin gittiği, samimi bir atmosferin oluşturulduğu tespit edilmiştir.

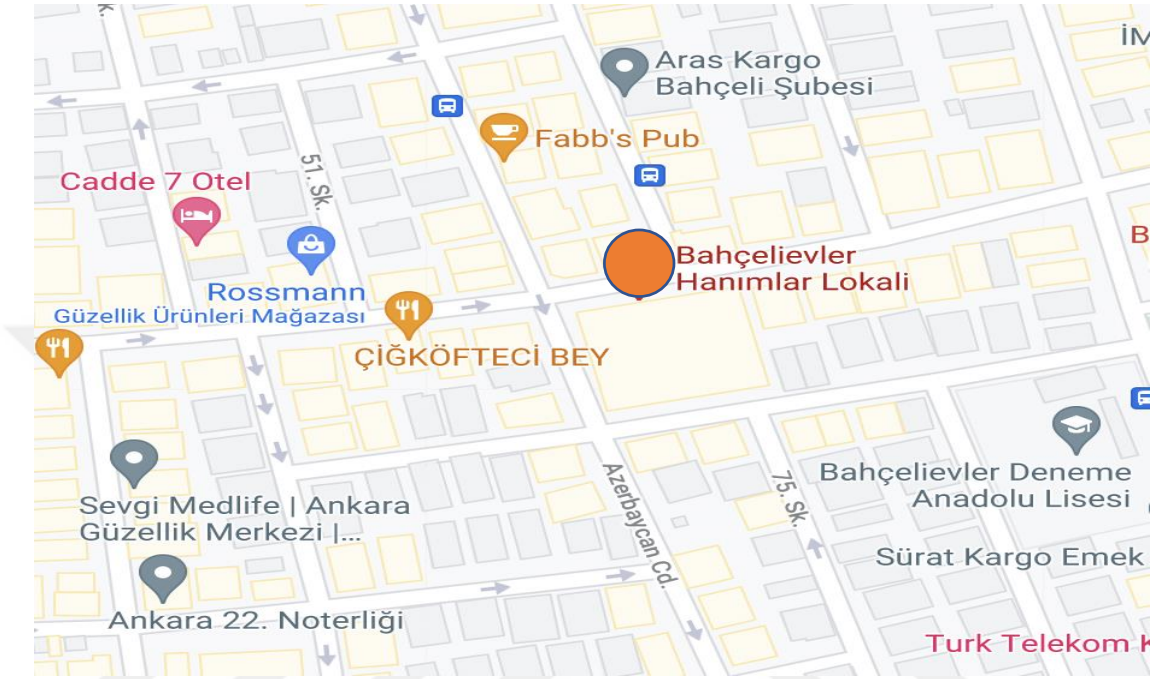
Eski kahvehanelerin ve çay ocaklarının insanların sorunlarını çözen ve dayanışmayı güçlendirerek kamusal alanlardaki sorunlara çözüm arayan işlevi yeni nesil kahvecilerde tamamen yok olmuştur. Yeni nesil kahvecilerde arkadaş ve aile ile kahve içmek birbirini tanımayan insanların tesadüfen aynı ortamda denk gelmesi ile sonuçlanmıştır. Bu kahveciler sürekli benzer kahvecileri tercih eden kişiler için bir karşılaşma noktası olarak da değerlendirilebilir. Ancak bölgede incelenen yeni nesil kahvecilerin tıpkı bir sahne olduğu, gelen müşterilerin ise gösteri toplumu içerisinde bu sahneye ayak uydurduğu gözlemlenmiştir. Örneğin kahve kültürünce kahvehanenin sahibi gelenleri tanımakta ve sipariş alma ve hesap ödeme süreçlerinde geçen diyalog ortamları sosyalleşmeye katkıda bulunmaktadır. Sosyalleşen insan ise kamusal alandaki varlığını güçlendirir ve bu durum herkes için tekrar ettiğinde toplum menfaatine yansır. Günümüzde kahve siparişi vermek bile mekanik bir hal almıştır. Kahvenin bile McDonalds'laştığı gösteri toplumunda sipariş alan kişi müşteriyi, müşteri ise siparişi alan kişiyi önemsememekte veya yüzeysel konuşmaların ve selamlaşmaların yaşandığı görülmektedir. Basit gibi görünen bu yaklaşımlar bölgede yabancılaşmayı arttırmakta, zaten insan çeşitliliğinin fazla olduğu Bahçeli'de tesadüfi karşılaşmalar, aynı mekânı paylaşan insanlar arasında semt ortaklığına dönüşememektedir. Bahçelievler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği öncülüğünde kurulacak veya kiralanacak kahveciler tesadüfi karşılaşmaları bilinçli ortaklıklara dönüştürüp Bahçelievler'deki kamusal alanlara yönelik yapılacak projelerin arttırılmasını sağlayacağı için bir öneri olarak sunulabilir.

4.2.4.Bahçelievler Hanımlar Lokali: Kadınların Karşıt Kamusallığı ve Eme

Bahçelievler Hanımlar Lokali, Ankara genelinde toplamda 21 adet açılmış olan ve Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı olan kadınların sosyalleşmesini ve spor, sanat, kişisel gelişim gibi alanlara teşvik edilmesini sağlayan bir uygulamadır. Konum olarak Yukarı Bahçelievler Mahallesi Şehit H. Temel Kuğuoğlu Sokak'ta Pazar yerinin üst katında bulunan Hanımlar Lokali'nde amatör ve profesyonel spor yapma imkânı bulunmakta, aerobik, pilates, fitness, satranç, masa tenisi, squash, bilardo ve dans dersleri almak mümkündür. Hanımlar Lokali erkek egemen spor ve sanat dünyasında

başkent Ankara'da kadınlara özgür bir alan sunmakta ve kadınların kendi aralarında arkadaş grupları oluşturmasına ve hatta fiziksel sınırları olan lokalde sınırsız ve özgür bir karşıt kamusallık yaratma imkânı bulmaktadır.

Aşağıda lokalin fiziki konumu harita üzerinde turuncu olarak işaretlenmiştir.

Harita 4.15. Google Haritalar, Bahçelievler Hanımlar Lokali

Özellikle iş hayatında aktif olmayan kadınlar için bir avantaj haline gelen hanımlar lokali, ev hanımlarının öz güven kazanmasını sağlayan, ev hanımlarının kamusal alan bilincini geliştirirken ilgi duydukları spor ve sanat dallarında kendilerini geliştirmelerini sağlayan bir hizmet sunmaktadır. Evde çocuk ve ev işleri ile emeği sömürülen ve bundan ekonomik gelir elde edemeyen kadınlar için bir çeşit sakinleşme, uzmanlaşma ve yeniden üretim alanı olan Lokal, kadınların kendilerini gerçekleştirmelerine fırsat tanımaktadır.

Lokal alınacak kursa göre farklı ücretlerde olmakla birlikte her etkinlik grubuna katılım belli sayıdadır ve özel işletmelere kıyasla alınan ücret son derece uygun görülmektedir. Uygun fiyatlı olması ve bir eğitmen tarafından ders almak mekânı çekici hale getirmektedir.

Küresel pandemi şartları sebebi ile etkinliklere ulusal kısıtlamalar dahilinde ara verilen ve tekrar açılan lokal Google yorumlar üzerinden aldığı 35 yorumdan 5 üzerinden 4.1 puana sahiptir. Bahçelievler Lokali yorumlar analiz edildiğinde genel olarak faydalı

ve eğlenceli bulunmuş, boş zaman geçirmek amacı ile tavsiye edilmiş, eğitmenlerin ve çalışanların güler yüzlü olması ile övülmüştür. Ayrıca KYK öğrencilerine ücretsiz olması ile kadın öğrenciler tarafından da tercih edildiği yorumlardan anlaşılmaktadır. Kimi yorumlarda mekân biraz bakımsız olarak görülse de hem kadınlara ek olarak erkeklerin yorumları da lokalin işlevsel olduğunu göstermektedir. O. Alpaydın adlı kişi yorumunda mekânın faydalı olduğunu belirtirken bu tarz yerlerin daha fazla yapılması gerektiğini açıklayarak çevresinde lokalleri kullanan kadınların şanslı olduklarını belirtmiştir.

Google yorumlar üzerinden Ankara'da yer alan diğer 20 Hanımlar Lokali ile karşılaştırıldığında yaklaşık son iki yıldır pandemi sebebiyle aktif kullanılamayan lokallerin pandemi öncesinde çocuklu, çalışan, çalışmayan, okuyan her kadın için olumlu değerlendirildiği gözlemlenmiştir. 21 Lokal içerisinde en çok yorum yazılan lokal 683 yorum ile Kuşcağız Aile Yaşam Merkezi Hanımlar Lokali olmuştur. Onu ikinci sırada takip eden ise 137 yorum ile Osmanlı Aile Yaşam Merkezi Hanımlar Lokali ve üçüncü olarak ise 113 yorum ile Demetevler Hanımlar Lokali olmuştur. 21 lokal içerisinde en yüksek puanı alan lokal ise, 5 tam puan ile Ayaş Hanımlar Lokali'dir. Bahçelievler'den daha yüksek ve onunla aynı puanı alan lokaller ise Çankaya, Demetevler, Kalecik ve Sincan'da yer alan lokallerdir. Bahçelievler Hanımlar Lokali'ni diğerlerinden öne çıkaran ise Bahçelievler'de merkezde yer alması, diğerlerine nispeten daha küçük ama işlevsel bir yerleşkesi olması ve yüksek yorum aldığı yukarıda belirtilen diğer yerlerden daha az sayıda da olsa daha olumlu yorum almasıdır.

4.2.5.Büyülü Fener Sineması

Büyülü Fener Sineması, Yukarı Bahçelievler Mahallesi, Aşkabat Caddesi 66. Sokak'ta konumlanmaktadır. Google üzerinden yapılan ilk yorum 8 yıl önceye denk gelmektedir ve 27.11.2021 itibari ile son yorum bir hafta önce yapılmıştır. Ayrıca üç hafta ve bir ay önce yapılan yorumların olması pandemi şartlarına rağmen Büyülü Fener'in mahalledeki zihinsel değerini koruduğunu göstermektedir.

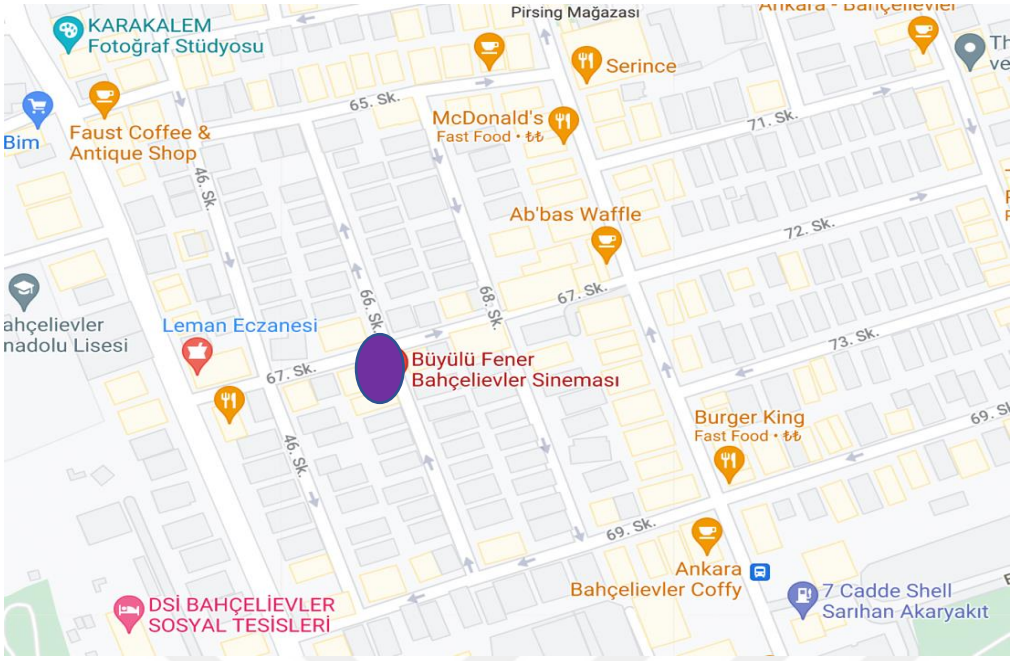
Google haritalardaki yorumlar üzerinden Büyülü Fener adı ile 5 üzerinden 2.3 puana sahip ve toplamda 4 yorum bulunmaktadır. Bu yorumlarda sinema nostaljik, klasik, sıcak ve hoş kelimeleri ile açıklanmakla beraber koltuk konforu olmaması ve ekranın

her koltuk sırasından yeterli görünmemesi, salonun küçük olması gibi eleştiriler almıştır. Sinema filmi izlemek için önemli olan üç özelliğin üçünden de eleştiri alan Büyülü Fener'in mahalledeki imajı ve soyut algılanışı sebebiyle hala tercih edilmesi ilginçtir. Tüm rahatsızlıklarına rağmen Büyülü Fener olumlu bir nostaljik simge olarak kamusal alandaki önemini korumaktadır.

Tekrar Google yorumlar üzerinden Büyülü Fener Sineması adı ile araştırıldığında 4.1 puana ve 756 yoruma sahip olduğu görülmektedir. 756 yorumun içerik analizine göre eleştiriler üstteki ile aynı olmakla birlikte modern sinemalara kıyasla klasik sinema olarak adlandırılmakta ve bu sebeple tercih edilmektedir. Örneğin bu anlamı ile bazı kullanıcılar sinemayı 'lokal', 'mahalle sineması', 'kültür kırıntısı', 'iç ısıtan', 'yılların eskitemediği sinema' ve 'bizden bir yer' olarak tanımlamıştır. Ayrıca Yeşilçam oyuncularının isimlerinin sinema odaları ismi olarak verildiği yorumlarda hoş karşılanmıştır. Bu durum nostaljiyi derinleştirmekte ve toplumsal hafızada yer eden ünlü ve eski oyuncular aracılığı ile toplumsal ortaklık oluşturmaktadır.

Yorumlara yansıyan başka bir bakış açısına göre, Büyülü Fener Sineması nostaljik olmasının yanı sıra romantik bir atmosfere de sahiptir. Bir yorumda kullanıcı sevgilisi ile Ankara'nın sonbaharında 7. Caddenin kalabalığına girmeden mahallenin ara sokaklarından sinemaya ulaşmanın keyfini anlatmakta, sinemanın samimi havasını romantizm ile zihinlerde eşleştirmektedir.

Yorumlarda AVM sinemaları ile karşılaştırılan Büyülü Fener, AVM sinema kalitesinin burada mevcut olmadığı belirtilmiş, ancak zor ekonomik koşullar altında rakipleri ile gayet başarılı mücadele ettiğine dikkat çekilmiştir. Ayrıca AVM sinemaları, Büyülü Fener karşısında 'tek tipleşmiş ve tekelleşmiş sinema' olarak adlandırılmıştır.

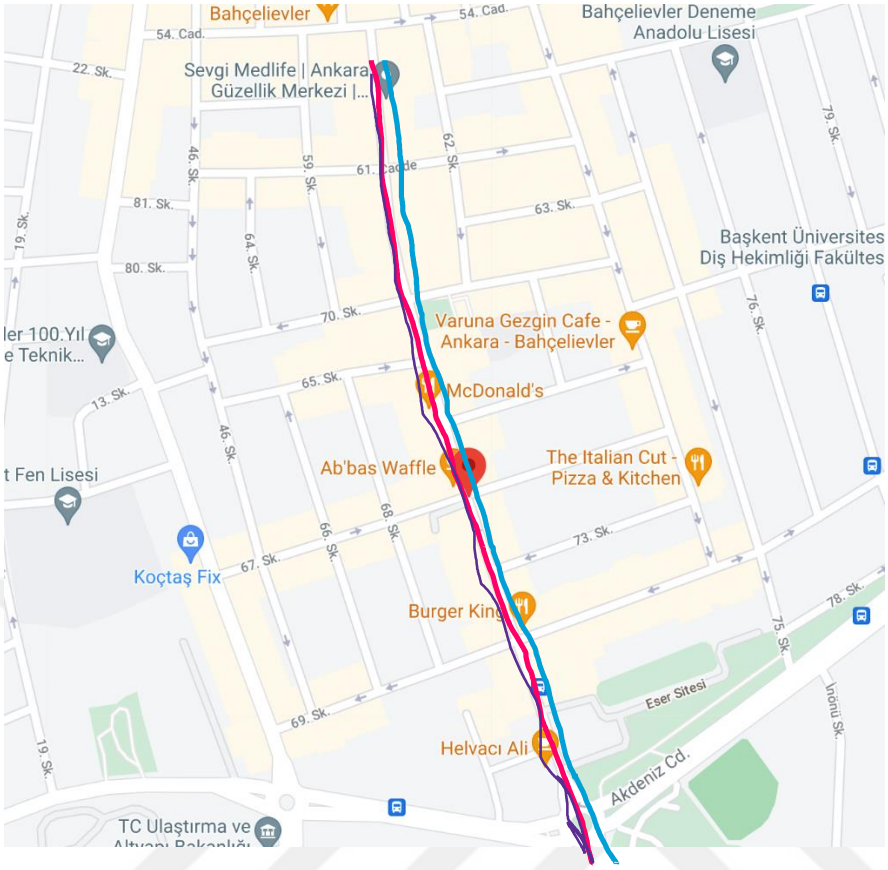

Harita 4.16. Google Haritalar, Büyülü Fener Sineması

4.2.6.Ticari Meydan Olma Özelliği Gösteren Bir Cadde: 7. Cadde

Halk arasında 7. Cadde olarak bilinen ve eski adı 7. Cadde olan caddenin resmi ismi günümüzde Aşkabat Caddesi'dir. Ancak 7. Cadde ismi sosyolojik ve kültürel olarak halkın zihninde yer edinmiş ve hala bu isimle kullanılmaktadır. Aşağıda 7. Cadde hem meydan olma özelliği ile pembe hem ulaşım güzergahında olması sebebi ile mavi hem de kafelere ev sahipliği yapması sebebi ile mor ile işaretlenmiştir.

7. Cadde'nin en belirgin özelliği cadde boyu uzanan kafe, restoran, bar, meyhane, kahveciler ve alışveriş dükkanlarıdır. Daha net bir ifadeyle hem Yukarı Bahçelievler hem de Bahçelievler Mahalleleri için 7. Cadde ve buradan birbirine bağlanan ara sokaklar mahalledeki ticaretin ve eğlence noktalarının kalbini oluşturmaktadır. Milli Kütüphane 'ye lise ve üniversitelere yakınlığı sebebi ile 7. Cadde'de genç ve öğrenci yoğunluğu olmakla birlikte çocuk, yaşlı, orta yaştan her kesimden insana hitap eden cadde mahalleye canlılık katmaktadır. 7. Cadde aynı zamanda insanları müzik etrafında plansızca bir araya getiren ve sosyalleşmeyi sağlayan sokak sanatçıları ile ön plana çıkmaktadır. Ayrıca Bahçelievler Merkez Camii'nin cadde üzerinde olması sokağın manevi önemini arttırmaktadır.

Harita 4.17. Google Haritalar, 7. Cadde

7. Cadde'nin başından 3. Caddeye inen sokaklarda hızla değişen vitrinler aslında sokakların ve kentsel mekânın ne kadar çabuk tüketildiğini göstermektedir. Bölge kullanım değerini yerel halka bırakmış, genç nesil tarafından sergi ve meta alanına dönüşen sokaklar kamusal alanın bütünleştirici özelliğinden her geçen gün daha da uzaklaşmaktadır.

Ayrıca 7. cadde sadece insanlara değil kedi, köpek gibi evcil hayvanlara da ev sahipliği yapmakta, bölge sakinleri ile dostane ilişkiler geliştiren hayvanlar, beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını insanlardan destek alarak karşılayabilmektedir. Bazı işletmelerin kışın kapılarının önüne serdiği battaniyeler ile kapı önlerinde ve işletme önlerinde bulunan mamalar ve sular hayvanlara güvenli bir yuva imkânı sunarak onları insanlara yaklaştırmaktadır. Ancak 7. Caddeden sapılan ara sokaklardaki araç fazlalığı dar caddelerde hem hayvanlar hem de insanlar için tehdit unsuru olabilmektedir. Kamusal alan insanların ortak yaşam alanlarını düzenleyen ve şekillendiren simgeler ve somut alanlar bütünü olmakla birlikte, bu alanlarda 7. Cadde gibi mekanlarda, hayvanlar ile kurulan olumlu ilişkiler insanlar arasında da sosyalleşmeyi ve etkileşimi

arttırabilmekte hayvansever bireylerin bir araya gelerek gerçekleştirdikleri yardımlar kurumsal olmayan düzeyde bir komünite buluşmasına dönmektedir. Böylece katılımcı kent idealinin hayvan hakları bazında 7. Caddede geliştiği gözlemini yapmak yanlış olmayacaktır. Çünkü hayvanseverlerin bir araya gelerek aldıkları kararlar ve yaptıkları yardımlar aslında bir çeşit karşıt kamusallık oluşturmakta ve bu gurubun üyeleri kendi oluşturdukları karşıt kamusallıkları ile 7. Cadde ve çevresine bir hareketlilik katmaktadır. Bahsedilen karşıt kamusallığı oluşturan grup birbirlerini tanıyan ve belli bir amaç için önceden hazırlık yapan bir grup değildir. Hem tek başına gezme amacıyla caddeye gelen bireyler hem işletme sahipleri hem apartman sakinleri kimi zaman farkında olmadan yaptıkları bireysel destekler ile bu kamusallığı oluşturan parçalardandır.

7. Cadde'nin meydan olarak görülmesinin sebebi bir tür toplanma, buluşma, etkinlik yapma, zaman geçirme, uzun süredir içerdiği mekanlarla toplumsal hafızada yer edinme, kültürel bir değer haline gelme gibi sebepler yer almaktadır. Ayrıca 7. Cadde tıpkı meydanlar gibi toplumsal sonuçlar doğurmaktadır. Örneğin, 7. Cadde boyu yürüyüş, alışveriş yapmak nostaljik bir önem taşımakta, 7. Cadde'de etkinliklere katılmak ve kafelere gitmek diğer caddelerde aynı eylemleri gerçekleştirmekten farklı bir zihinsel imaj çizmektedir. Bu durum caddenin mavi ile belirtilen ulaşım önemini de arttırmaktadır.

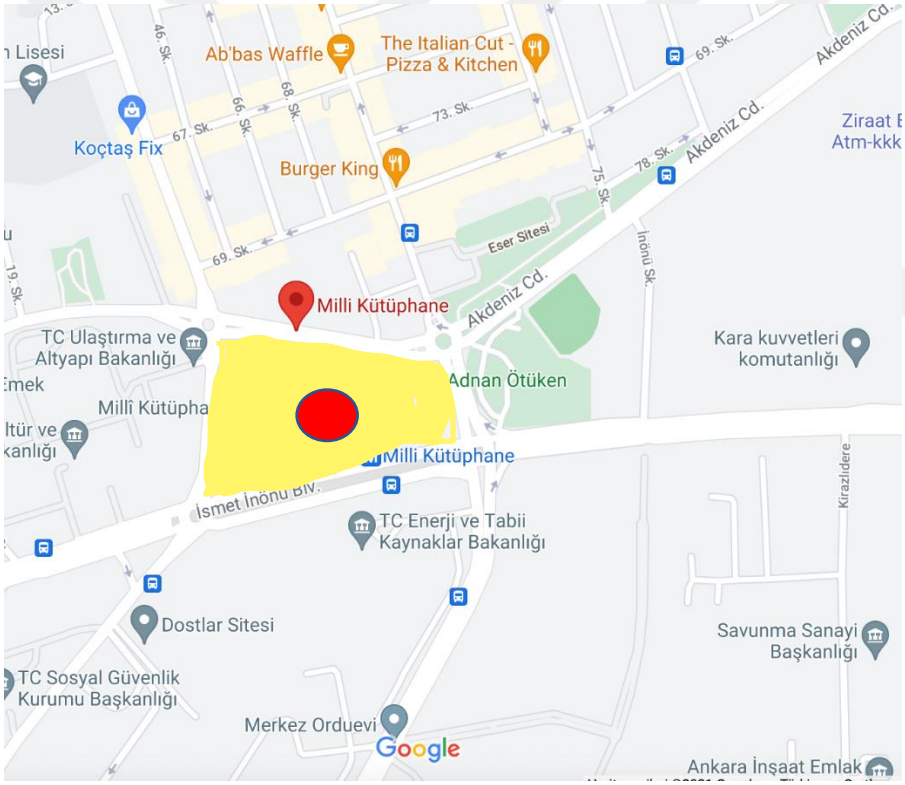
Meydan olma özelliğine rağmen toplumsal hareketlere 7. Cadde'de rastlanılmaması ve bölgenin sosyolojik sonuçlar doğurmasına rağmen siyasi sonuçlara uzak kalması ilgi çekicidir. Yapılan gözlemlerde 7. Cadde'nin araba trafiğine açık olması insanları dar kaldırımlara sıkıştırmakta, 7. Cadde'nin toplanma alanı olma özelliğini kısıtlamaktadır. Oysaki halkın taleplerini iletebileceği kamusal alanları Bahçelievler'de güçlendirmek son derece popüler bir cadde olan 7. Cadde'nin siyasi bir işlev kazanmasıyla da mümkün hale gelecektir.

Cadde ve sokakların toplumsal kaynaşma için önemi covid-19 döneminde sarsılmış, toplumun yaşadığı ekonomik sorunların toplumsal alana yansımasında sokakların daha az kullanılması ile yaşanan sosyal kopukluk meydana gelmiştir. Bu sosyal kopukluk çeşitli toplumsal iletişim problemleriyle sonuçlanmakla birlikte 7. Cadde'ye canlılık katan çoğu ticari faaliyeti, eğlence amaçlı yapılan etkinlikleri olumsuz olarak etkilemiştir.

4.2.7.Milli Kütüphane

Milli Kütüphane Google haritalar üzerinden arandığında Milli Kütüphane Başkanlığı adı altında 486 yorum ve 4,1 puan ile görülmektedir. Kütüphane için yapılan en güncel yorum 29.07.2021 itibari ile aynı tarihte yapılmış ve en eski yorum ise 10 yıl önceye denk gelmektedir.

Ayrıca Milli Kütüphane otobüs ve metro durakları isimleriyle yorumlar olmasına rağmen kütüphane bu bölümde durak veya ulaşım işlevi ile incelenmediğinden ulaşıma yönelik puan ve yorumlar analize dahil edilmemiştir. Aşağıda Milli kütüphane yerleşkesi sarı ile gösterilmekte içerdiği Atatürk büstünden dolayı kırmızı da eklenmiştir.

Harita 4.18. Google Haritalar, Milli Kütüphane

Google haritalar üzerinden kütüphane için yazılan yorumların içerik analizine göre toplam 233 yorum sözel içerik barındırmamakta, yalnızca puanlama ve puanlama ile fotoğraf görüntüsü şeklinde yer almaktadır. Kalan 287 yorumdan 34'ü iki görüş bildirdiği için iki kategoride de yer alırken 253 yorum tek kategoride yer almaktadır. Bu sebeple incelenen yorum sayısı 520 olarak görünmektedir.

Öncelikle kütüphaneyi olumlu olarak değerlendiren, ideal ve işlevsel olduğunu düşünen 124 adet kullanıcı yorumu bulunmaktadır. Bu rakam içerisinden 10 yorum aynı zamanda kütüphanenin herkese açık olmamasını eleştirmektedir. Kütüphanenin bu uygulamasını eleştiren toplam yorum sayısı ise 23'tür. En güncel yorumlardan iki tanesi klimanın çalışmamasını eleştirmektedir. Ancak bu durum kütüphaneden değil, pandemi sürecinden kaynaklanmaktadır. 32 kişi sıra beklemekten yakınmakta ve kütüphanede kalabalık olmasından rahatsızlık duymaktadır. Buna rağmen 1 kişi kütüphanenin her kesimden insana hitap ettiğini belirtmektedir. 3 kişi mevcut otomatların kaldırılmasını eleştirmiş, yeme/içme çeşidine erişim yetersizliği olduğunu belirtmiştir. 12 yorumda işletme yetersiz ve işlevsiz olarak değerlendirilmiştir. 2 yorumda elektronik aletlerin bozuk olduğu belirtilmiştir. 9 kişi personelin kötü davranışlarından ve ilgisizliğinden rahatsız olurken, 3 kişi çalışanları övmüş, nazik ve ilgili olduklarını belirtmiştir. 1 kişi prize erişimi övmüş ancak 1 kişi ise internet yavaşlığını eleştirmiştir. Kış dönemine denk gelen yorumlardan 2'si soğuktan yakınmaktadır. 3 kişi sigara içilmeyen alanların genişletilmesini talep etmekte, sigara içilmeyen alanlarda bu kuralı ihlal eden kişilerin takip edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Üyelik şartları hakkında bilgi veren, üyeliğin kütüphane girişinde önemli bir kıstas olduğunu vurgulayan 9 yorum mevcuttur. 5 yorumda pandemi önlemleri ve kütüphane hijyeni yeterli karşılanırken 10 yorumda maske takılmaması, hijyen problemi ve tuvalet temizliği eleştirilmiştir. 1 kişi telefonun zor çektiğini ifade ederken 3 kişi sistemin karışık ve sıkıntılı olduğunu belirterek, girişte daha bilgilendirici olunmasını talep etmektedir. Ayrıca otopark olmaması 5 kişi tarafından olumsuz karşılanmış ve değişen dönem şartlarına göre güncellenen ve sürekli değişen çalışma saatleri ile çalışma saatine sınır getirilmesi 10 kişi tarafından eleştirilmiştir. Yine de 10 yorumda kütüphanenin merkezi konumu olumlu karşılanırken ulaşımın kolay olması vurgulanmıştır. Son olarak 16 kişi Milli Kütüphane'yi tarihi, ortak bir kültürel değer olduğunu belirtmiş ve kişisel anılarına değinmiştir. Bu durumda 486 yorum içerisinde 16 yorum kütüphanenin anıt değerine dikkat çekmektedir.

4.2.8. Ulaşım: Bahçelievler'de Yaya Olmak ve Dolmuş Güzergahı

Yürüme fiili, kent ve bireyi bir aracı olmadan birleştiren ve bu süreçte bireyin kenti daha yakından tanıyarak o kent kimliğini hissetmesini sağlayan bir ulaşım, eğlence, gözlem ve zaman geçirme eylemidir.

Birey yürüdüğü mekânda aynı anda hem kamusal alanları hem yarı kamusal alanları hem de özel alanları gözlemleme imkânı bulur. Kentin içinde iç içe geçen aktörlerin keşfi yürüme eylemi ile somutluk kazanır.

Akış'a göre kentin heterojen yapısı farklı deneyimleri barındırdığı için kent içinde yürüme deneyimleri her bireyce farklı şekillerde kurgulanmaktadır. Ancak Akış'a göre esas olan bu yürüme eyleminin sürekli olarak defalarca tekrarlanması ve kente dair bir okuma biçimi geliştirerek gündelik hayatın taktiklerini doğrudan yansıtmasıdır. (Akış, 2017: 98-102).

Bahçelievler'de yürümek Bahçelievler'in sosyo kültürel yapısını algılamayı da kolaylaştırmaktadır. Mekanların ortalama fiyatları, düzenli geliri olan eğitim düzeyi yüksek memur kesimin çoğunluğu, insanların giyimleri ve mekandaki davranış kalıpları dikkate alındığında Bahçelievler'in popüler kültürü yansıttığı, üst veya alt kültüre doğrudan hitap etmediği görülmektedir.

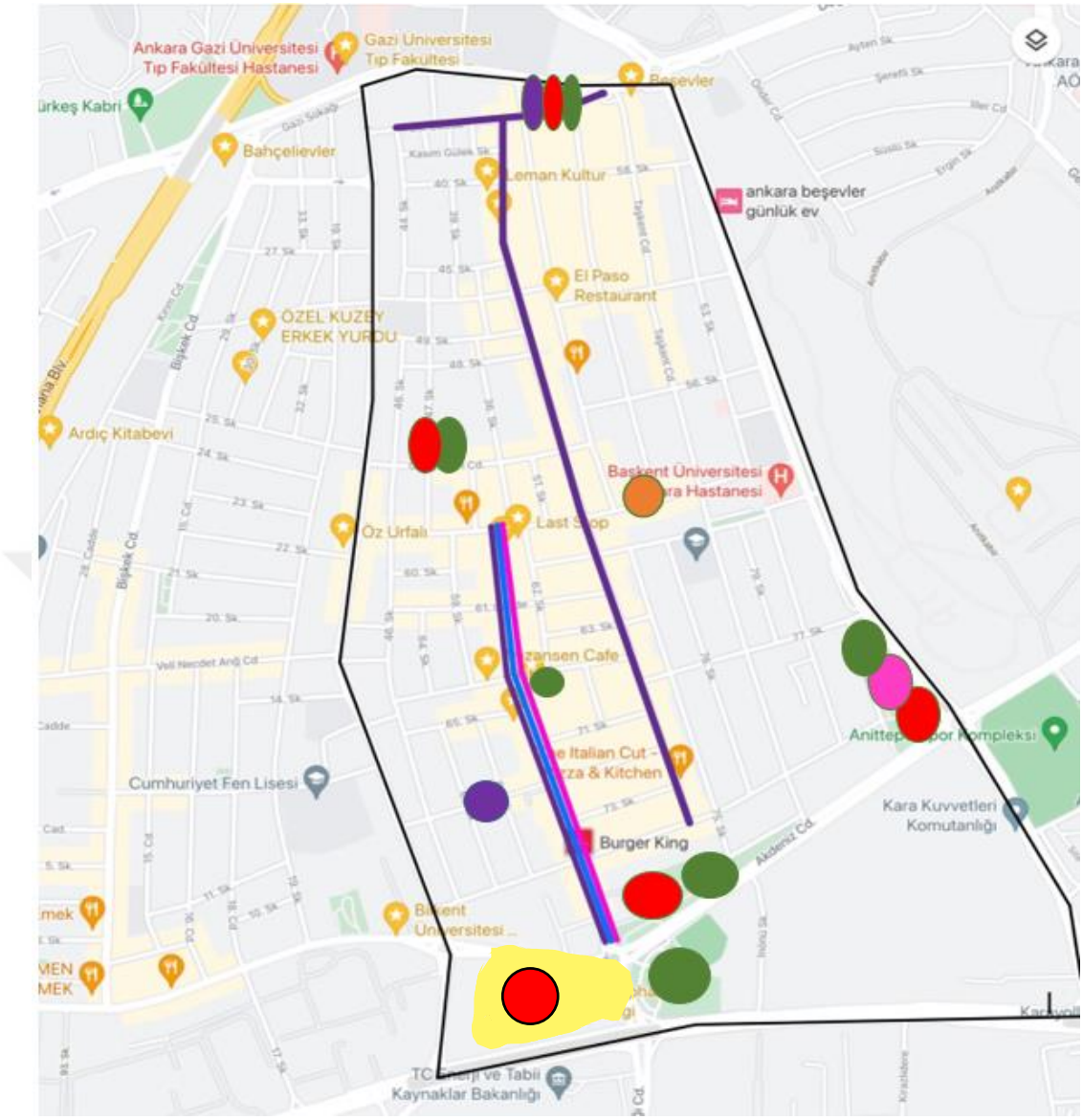
Yukarı Bahçelievler bölgesine metro ve belediye ile özel halk otobüsleri aracılığı ile ulaşım 7. Cadde tarafına yakın olan Milli Kütüphane durağı ile mümkün iken Bahçelievler Mahallesi'ne Ankaray Beşevler durağından da Bahçelievler'e Dögol Caddesi tarafından ulaşmak mümkündür. Bu bahsedilen iki ulaşım şekli Bahçelievler bölgesini yukarı – aşağı / Kuzey – Güney düzleminde sarmaktadır. Ayrıca Bahçelievler'in dar sokaklarından geçen otobüsler ve duraklar olmasına karşın bölgede en çok tercih edilen ulaşım şekli dolmuş ve yürümedir. Dolmuşlar Bahçelievler'de en sık 7. Cadde üzerinden geçmekte buradan Kızılay başta olmak üzere Keçiören, Anıttepe, Söğütözü gibi Ankara'nın pek çok bölgesine doğrudan ulaşmak mümkündür.

Dolmuş sistemi Bahçelievler ulaşımının sık tercih edilen bir parçası haline gelmiş olmakla birlikte belli duraklar dışında yolcu alma – indirme özelliği sebebi ile Bahçelievler'in dar sokaklarını felç etmektedir. Ancak bunun aksine yayalar için dolmuş güzergahının her alanı durak haline gelmekte ve bireyler bu güzergahta

istedikleri alanda inme özgürlüğü elde etmektedir. Büyükşehir olan Başkent'in her geçen gün kurumsallaşmasına ve ulaşım dahil pek çok alanda kurallar bütününe göre hareket edilmesine rağmen dünyada başka örneğine rastlanılmayan dolmuş sisteminin başkent Ankara'da ve özellikle kalabalık bir alan olan Bahçelievler'de otobüse göre sık tercih edilmesi dolmuş saatlerinin daha sık olması ve pek çok insana gelir kapısı olması şeklinde açıklanabilir.

4.3. Değerlendirmeler: Bahçelievler'de Kamusal Alanın Etkileri

Bahçelievler bölgesinde incelenen ve her biri birden fazla kamusal işleve sahip olan alanların değerlendirmeleri işlevsellikleri, etkileri ve daha etkin nasıl kullanılabileceklerine dair sosyal, siyasi ve ekonomik olmak üzere üç alt başlık altında sunulmuştur. Ancak öncesinde tek harita içerisinde incelenen kamusal alanlar gösterilmiş ve değerlendirilmiştir.

Harita 4.19. Google Haritalar, Bahçelievler'de İncelenen Kamusal Alanlar

Harita üzerinde toplu olarak incelendiğinde parkların Yukarı Bahçelievler Mahallesi'nde yoğunlaştığı görülmektedir. Ötüken ve Güney hariç diğer parkların anıt değeri olduğu bilinmektedir. Ayrıca mor ile gösterilen kafe, bar gibi ticari sosyalleşme mekanları iki mahalleyi birbirine bağlayan bir güzergaha sahip olmakta bu anlamı ile mahalleler arası geçirgenlik oluşturmaktadır. Haritaya bakıldığında en çok dikkat çeken rengin mor olması ticari mekanların bölgedeki önemini kanıtlar niteliktedir. İkinci sırada dikkat çeken yeşil alanlar ise bölgede parkların yoğunluğunu ifade etmektedir. Bölge aktif ve canlı sokakları ile işlek bir alan olmakla birlikte pembe ile gösterilen alanların azlığı meydanların bölgede dikkat çekici bir fiziksel boyutta

olmadığını göstermektedir. Haritaya ek olarak aşağıda sosyal, siyasi ve ekonomik değerlendirmeler sunulmuştur.

4.3.1. Sosyal Açıdan

Bahçelievler'de kamusal alanların sosyal açıdan değerlendirmesi yapıldığında parkların ve özellikle 7. Cadde ve ara sokaklarında gelişen kafe, bar gibi işletmelerin ön plana çıktığı görülmektedir. Parkların eski Ankara'ya duyulan özlemi yansıttığı anlaşılırken nostaljik bir imaj çizdiği de dikkat çekmektedir. Parklara ek olarak Büyülü Fener Sineması'nın nostaljik bir mahalle simgesi olarak görüldüğünü de belirtmek gerekmektedir.

Bu anlamda Bahçelievler incelendiğinde parklar kolay ulaşılabilen eğlence ve dinlence alanları oluşturmaları, içerdikleri anıtlarla simgesel ve tarihsel öneme sahip olmaları ve bu anlamda ortak bir kimlik oluşumuna destek olmaları, kültürel değerleri simgelemeleri, her yaştan insana ve her canlıya hizmet etmeleri, karşılaşma ve sosyalleşme alanları oluşturmaları, spor, meditasyon, müzik gibi etkinliklere ev sahipliği yapmaları gibi özellikler ile ön plana çıkmaktadır. Toplumsal hafızada kalıcı etkiler meydana getiren Bahçelievler parkları genellikle geniş bir alanda konumlansa da Üçok Parkı gibi küçük parklara da rastlanmaktadır. Temelde bu alanlar insanları bir araya getirerek kamusal alanları canlı tutmaktadır. Sosyal açıdan değerlendirildiğinde Ötüken Parkı Bahçelievler'deki diğer parklara göre belediyenin sporu desteklediği ve hoca eşliğinde ücretsiz spor imkânı sağladığı Ankara genelindeki 20 parktan biri olması ile dikkat çekmektedir. Bu durumda Ötüken Parkı'nın yerleşim yerlerine yakın, merkezi ve metro ile otobüs ağına yakın olmasının büyük etkisi bulunmaktadır.

Bahçelievler'de parkların kafe, bar ve kütüphaneye olan fiziksel yakınlığı gençler için bir cazibe oluşturmaktadır. Parklar yeşil alanlarıyla başkent için nefes olurken civardaki betonlaşmanın getirdiği basıklık ve sıkışmışlık hissi yorumlara da olumsuz olarak yansımaktadır. Bununla beraber Bahçelievler'de incelenen parkların kamusal alan olarak işlevlerinin azalmasına sebep olan durumlar yetersiz temizlik, çamur ve bakımsız alanlar, kullanışlı masalar ile kalabalıkta yer bulma zorluğu ve ortada bırakılan çöpler şeklinde özetlenebilir.

Park olma özelliği ile yukarıda verilen özellikleri taşımasına ek olarak meydan ve anıt olarak incelenen Anıtpark'a değerlendirmelerde çeşitli sosyal ve siyasi sonuçlar bakımından değinilmiştir. Bu sebeple Anıtpark iki alt başlıkta da değerlendirilmiştir. Kısaca karşılaştırma yapmak gerekirse siyasi anlamda devletin kurucu unsurlarını barındırma, ulusal bir değer oluşturma işlevi olan Anıtpark; sosyal anlamda birleştirici ve bütünleştirici olma, toplumsal ayrışmayı engelleme gibi anlamlar taşımaktadır. Diğer parklardan farklı olarak hastaneye yakın olması ile bekleme alanı oluşturması farklı bir kamusal işlev oluşturmaktadır. Bir diğer fark ise, Anıtpark'ın diğer parklardan daha büyük olması sayesinde daha geniş kapsamlı etkinliklere ev sahipliği yapması ve böylece sosyal kaynaşma ve dayanışmayı güçlendirmesidir.

Birer karşılaşma noktası olarak düşünüldüğünde yoğun nüfusuna rağmen genellikle bölgedeki öğrencilere hitap eden kafelerde bir tanıdık ile karşılaşma ihtimali yüksektir. Özellikle yaya bölgesi olmamasına rağmen yürüme işlevi ile bilinen 7.Cadde'de parklara kıyasla karşılaşma ihtimali daha yüksektir. Bu anlamda caddenin ayak üstü sosyalleşme ve zaman geçirme özelliği yaya olarak bölgeyi keşfetme özelliğine eklenebilir.

Tekrar sosyal anlamda düşünüldüğünde bireyler için en çok ön plana çıkan işlevlerden biri sokakta yürümektir. Bu açıdan gözlemlendiğinde iki mahallede de akşam ışıklandırması yeterli görülmek ile birlikte aniden bozulan kaldırımlar, çıkan taşlar ve kişiyi yanlış yönlendiren engelli yürüme alanları birer tehdit oluşturmaktadır. Ayrıca güvenli bir ortam sunması ve incelenen kamusal alanlarda kadınların olumlu yorumlarının sıklığı bu alanların kadınlar için işlevsel olduğunu göstermektedir.

4.3.2. Siyasi Açıdan

Siyasi değerlendirmelerden bahsederken ilk önce araştırmada en çok yer kaplayan parklardan bahsedilecektir. Bahçelievler'deki parklar, kurucu devletin ideolojik değerlerini temsil ederek bölgedeki parklar ile arasında bağ oluşturmaktadır. Örneğin, Eser Parkı'nın Anıtpark'a giden bir rota olarak yorumlarda belirtilmesi buna örnektir. Parklar arasında yakın fiziki bölgede ve aynı mahallede kurulan zihinsel bağ, parkların somut değerlerini oluşturmaktadır. Bu anlamıyla Cumhuriyet, demokrasi gibi kavramların bölge halkı için önemli olduğu söylenebilir. Ayrıca Anıtkabir'e yakın olması ve bölgedeki park ve sokaklarda Atatürk ile ilgili simgeler olması da kimlik ve

ideoloji ilişkisini şekillendirmekte ve yukarıda belirtilen durumu pekiştirmektedir. Bu kapsamda belirtilen anlamları taşıyan bir park olan Anıtpark, meydan ve anıt olma işlevi ile kimlik ve hafıza oluşturma işlevini pekiştirmektedir. Park olma işlevi ile daha sosyal nitelikte olmakla birlikte meydan olma işlevi dolayısıyla siyasi gösterilere ev sahipliği yapmakta ve siyasi bir nitelik taşımaktadır.

Kimlik ve ideoloji ilişkisi bağlamında değerlendirilen bir diğer kamusal alan Eser Parkı'dır. Ancak kadın haklarına vurgu yapan ve parkta yer alan kadın ve özgürlük temalı heykelin yorumlarda hiç yer almaması ilginçtir. Parkın bu heykelin yansıttığı mesaj ile anılmaması heykelin işlevini yerine getirmediği şeklinde yorumlanabilir. Parkta bu heykel çevresinde gerçekleştirilecek olan kadın ve özgürlük temalı sergi, canlı müzik, spor, okuma etkinlikleri gibi aktiviteler heykeli ön plana çıkarıp parkın bu işlevi ile kamusal alana hizmet etmesini pekiştirecektir. Toplumdaki zihinsel değişimin siyasi ortama baskı yapması ile kadınların sosyal ve siyasi arenada aktif olmasını teşvik edecektir. Özet olarak park içerisinde yer alan bir heykel olarak küçük bir fiziki alan kaplamasına rağmen etkili bir kamusal alan olarak kullanıldığında toplumda önemli mesajlar iletecek olması sebebiyle son derece önem taşımaktadır.

Bununla beraber park isimleri de siyasi önem taşımaktadır. Örneğin Bahriye Üçok Parkı sosyal işlevinden çok siyasi işlevi ile ön plana çıkmaktadır. Park küçük olmasına ve uzun süreli etkinliklere ev sahipliği yapamamasına rağmen parkın ismi ve bu ismin taşıdığı anlam ile çeşitli siyasi mesajlar barındırmaktadır. Demokrasi, bağımsızlık, cumhuriyet, bilim, kadının önemi gibi konular bahsedildiği gibi Bahçelievler'de diğer parklarda da karşılaşılan mesajlardır. Ancak bu parkta somut olarak tek bir kişinin ismi altında toplanmıştır ve bu kişi akademik kişiliğine ek olarak siyasi bir figürdür. Ayrıca parkın önemli bir ulaşım noktasında yer alması, göz önünde olması ve hemen aşağısında yer alıp adını Çeçenistan'ın bağımsızlık mücadelesinde sembol isim ve siyasi figür olan Cahar Dudayev'den alan sokak da siyasi önemini göstermektedir. Civarda siyasi figürleri anma amacı güderek kamusal alanlara verilen isimler parkların siyasi niteliklerini korumakla birlikte sosyal anlamda kişilerin zihninde bir imge oluşturmaktadır. Bununla beraber Milli Kütüphane'den Beşevler Ankaray istikametine doğru uzanan parkların siyasi ve sosyal niteliklerinin canlı tutulması ve aktarılmasında bu alanların üniversitelere yakın olması ile bağlantısı da bulunmaktadır.

Bahçelievler kaymakamlığı internet sitesinde yer alan Çankaya bölgesinin tanıtımını içeren içerisinde Bahçelievler'e ait hiçbir yapı, kamusal alan bulunmamakta (http://www.cankayakaymakamligi.gov.tr/ilcemiz). Merkezi yönetime bağlı olarak bir ilçeyi en iyi tanıyan ve tanıtan kişilerden oluşan kaymakamlık tarafından internet sitesinde Bahçelievler'e dair hiçbir kamusal alana yer verilmemesi mevcut kamusal alanların işlev ve kullanışlılığını düşürmektedir. Merkezi ve yerel yönetimler tarafından yapılan tanıtımlar, doğru strateji ve planlama ile halka kolayca ulaşabilmektedir. Böylece halk aldığı hizmeti de aracısız olarak görmekte, kamusal alandaki hak ve ödevlerini tanıyabilmektedir. Bu kapsamda web siteleri düşük maliyetli olması ve kolay ulaşılabilir olması sebebiyle tercih edilmesi en mümkün tanıtım kaynaklarından biridir. Bu eksikliğin giderilmesi ile halka kaymakamlık ve belediye web sitelerinin daha kullanışlı sunulması, online aktifliği fiziksel aktifliğe çevirecek ve insanlar bu web siteleri aracılığı ile taleplerini kolayca aktarabileceği gibi, canlanan kamusal alanlar daha işlevsel kullanılacaktır. Çünkü kamusal alanın canlanması da arz talep ilişkisi ile ilgilidir. Yönetimin arzı arttırması talebe yansıyacaktır.

Merkezi ve yerel yönetim dışında dernek faaliyetleri de siyasi anlamda kamusal alanı son derece etkilemektedir. Bahçelievler bölgesinde öne çıkan dernek ise metin Oktay Parkı'nın içinde yer aldığı ifade edilen Bahçelievler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'dir. Bu derneğin amaç ve hedefleri Metin Oktay Parkı incelendiği sırada anlatılmıştır. Değerlendirmeler kısmında dernek ile ilgili önemli olan kısım ise derneğin daha aktif hale getirileceği ile ilgilidir. Çünkü 670 yorum içerisinden sadece 5 kişinin bu derneğe atıfta bulunması son derece azdır. Derneğin daha bilinir olması kamusal alanların etkili ve etkin birer diyalog ortamına dönüşmesi anlamına gelmektedir. Bu da güçlü mahalle iletişiminin somut etkileşime dönüşmesi ve mahalle bireylerinin hem bireysel hem kamusal ihtiyaçlarının çözülmesi anlamına gelmektedir. Sonuçta mevcut bir dernek olması ve çeşitli çalışmalar yürütmesi olumlu bir değerlendirme iken derneğin sesini yeteri kadar duyurmamış olması ve kısıtlı imkanlara sahip olması kamusal alanların gelişiminde bir engel olarak belirtilebilir.

Bahçelievler ve Yukarı Bahçelievler yerel seçimlerinde ilgili başlıkta paylaşılan sonuçlara göre iki mahalledeki katılım oranı oldukça yüksek olmakla birlikte birbirlerine yakındır. Seçim sonuçları katılım talebini açığa vururken incelenen

yorumlarda belirtilen olumsuz değerlendirmeler, istek ve talepler de incelenen kamusal alanların kullanıcılarının seslerini duyurma amacı güttüklerini, sosyal ve siyasi anlamda katılıma önem verdiklerini belli etmektedir.

4.3.3. Ekonomik Açıdan

Bahçelievler'de ekonomik faaliyetler hizmet sektörü temelli yürümektedir. Öğrenci yurtları, gençlere yönelik kafe, bar ve restoranlar Bahçelievler'e en çok gelir getiren sektörlerden olmakla birlikte 3. 4.ve 7. Caddelerde yoğunlaşan sosyalleşme alanları bölgede canlı bir para akışı olmasını sağlamaktadır. Ayrıca Azerbaycan, Taşkent ve 35. Caddelerde kafelerin ve ticaretin yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak bölgede eskiden beri var olan kahvehane kültürü görülmemektedir. Kafeler, insanların birbirlerini tanımaktan ve yardımlaşmaktan uzak olduğu, yüzeysel ilişkilerin sürdürüldüğü alanlar olarak bölgede varlıklarını sürdürmektedir. Bunun aksine tıpkı kafeler gibi ticari kaygı gütmesine rağmen Büyülü Fener Sineması tek tipleşmeyen ve tekelleşmeyen bir simge olarak mahallede yer almaktadır.

Ekonomik açıdan değerlendirildiğinde metalaşmanın ve şeyleşmenin son derece yüksek olduğu, Neo liberal politikaların parktaki büfelerden, sosyalleşme alanlarına kadar geniş bir yelpazede etki meydana getirdiği görülmektedir. Parklarda yer alan özel işletmelerin ticari metalaşmanın önünü açması bir sorun olarak yorumlarda yer aldığı için ekonomik değerlendirmelerde dikkat çekmektedir. Bu durumda parkın kullanım değeri, değişim değerini gölgede bırakmaktadır. Oysaki yukarıda bahsedildiği gibi parklar bir gösteriş alanı veya ekonomik sınıfa göre insanların ayrıldığı bir alana değil, herkesi kucaklayan bir anlama sahiptir**.** Bu anlamda incelenen yorumlarda doğrudan Çankaya Belediyesi'nin hedef alındığı gözlemlenmiştir. Bunun önüne geçebilmek için park girişinde yer alabilecek su gibi temel ihtiyaçların giderilebileceği küçük bir belediye büfesi hem parkın ortasında dikkat dağıtmayacak hem belediye bütçesine destek olacak hem de parktaki kişilerin ihtiyaçlarını gidermelerine yardımcı olacaktır. Bununla beraber kar odaklı yaklaşılmadığında parklar buluşma ve sosyalleşmenin kafe, bar gibi para harcanacak yerlerle sınırlandırılmasının önüne geçerek her ekonomik sınıftan bireye rahat zaman geçirme şansı tanımaktadır. Bu sebeple sosyal niteliği ekonomik niteliğinin önüne geçmektedir. Bu dengenin bozulması kısaca metalaşmaya sebep olmaktadır.

Ekonomik açıdan yapılacak başka bir değerlendirme ise Hanımlar Lokalleri ile ilgilidir. Belli bir para karşılığı üye olunan lokaller ucuz fiyatı ve doğrudan kadınlara yönelik olması ile ön plana çıkmaktadır. Bir belediye hizmeti olarak sunulan bu lokallerde kadınların eve hapsolmasının önüne yerel yönetim tarafından geçilmeye çalışılmaktadır. Kadınlara toplumda her cinsiyetten insan ile eşit bir şekilde kendini gerçekleştirme imkânı sunan lokaller bu yönüyle sosyal bir öneme sahiptir. Ancak el işi, resim gibi emeğe dayalı ve para karşılığı satılabilir nesne üretimi becerisini kadınlara kazanarak kadınların karşıt kamusallığını oluşturup, emek gücü ile ekonomik hayatta yer edinmelerini sağlamak lokallerin ekonomik kazanımlarının da güçlü olduğunu göstermektedir. Lokallerin bakımlarının belediye ile Sivil Toplum Kuruluşları ve dernekler iş birliğinde yapılması kadınların daha rahat bir ortama kavuşmaları için bir öneri olarak sunulabilir. Ayrıca spor faaliyetlerine ek olarak mesleki anlamda beceri kazandıran kursların sayısının arttırılması da kadınların ekonomik yaşamdaki varlığını destekleyecek ikinci bir öneri olarak görülebilir.

5. SONUÇ

Sonuç olarak bu tezde kamusal alan kavramı teorik ve pratik anlamda irdelenmiş ve spesifik olarak Ankara Bahçelievler ve Yukarı Bahçelievler Mahallelerinin öne çıkan kamusal alanları incelenmiştir.

Öncelikle ilk bölümde teorik olarak Habermas, Arendt, Sennett, Kluge ve Negt doğrultusunda kamusal alan modelleri açıklanmıştır. Habermas'ın belirttiği kamusal alanın gelişiminde rol oynayan burjuva kamusunun ve edebi kamunun gelişimi, Bahçelievler için düşünüldüğünde Milli Kütüphane ile açıklanabilir. Kütüphanenin bölgedeki varlığı okuma, araştırma ve aktarma döngüsünü pekiştirirken sosyal anlamda kamusallığı güçlendirmektedir. Bölgede kütüphane tarzında kurulan kafeler de bu kamusal işleve hizmet etmekte, özellikle öğrencilere hitap ederek okuma kültürünü beslemektedir. Arendt'in kamusal alan modelinde yer alan Vita Activa açısından bakıldığında ise Bahçelievler'de hizmet sektöründe çalışan, dolayısıyla emek ortaya koyarak para kazanan kişilerin, Arendt'in düşüncesine göre modern ekonomik sistemin çıkmazına girdiği, bu sebeple özgürleşemediği söylenebilir. Ancak ekonomik anlamda doğrudan sınıf temelli bir ayrım yapmak Bahçelievler için doğru olmayacaktır. Çünkü bölgede memur, emekli ve öğrenci yoğunluğu bulunmaktadır. Gelir ve ekonomik geçim anlamında bölgede aşırı uç noktaların görülmemesine rağmen karşıt kamusallıkların Bahçelievler'deki varlığını göz ardı etmemek gerekmektedir. Bu noktada ise Negt ve Kluge'ın proleter kamusal alan kavramı öne çıkmaktadır. Ancak bu kavram bu tezde işçi sınıfı temelli değil, ana kamusallığın karşısında yer alan grupların karşıt kamusallığını simgelediği için önemlidir. Örneğin bu tezde Bahçelievler'de kadınların kamusal alandaki izleri incelenirken kadınların karşıt bir kamusallık oluşturduğu, dernek ve hanımlar lokali gibi yerlerde beklenti ve taleplerini duyurma imkanları olduğu görülmektedir. Ancak neoliberal düzenin getirdiği sosyal ayrışma ve mahalle kültürünün azalması bilinçli bir kadın kamusallığının oluşmasının önünde engel olmaktadır. Sennett'in ise artık kamusal alan kalmadığını bahsederken yaptığı açıklamaları Bahçelievler üzerinden değerlendirmek gerekirse, bölgenin çoğunu kapsayan insanların birbirlerine yabancılaştığı kafeler örnek gösterilebilir.

Sonraki bölümde hukuk, yönetim ve iktidar ilişkileri, sosyal yaşam, ekonomi, kadın hakları gibi konuların kamusal alan ile olan ilişkisi açıklanırken araştırmayla teori

arasında bir tampon bölge oluşturmak hedeflenmiş, teorik bilgilerden yararlanılırken somut örneklerle konu pekiştirilmiştir. Bu bölümde "Kent, Mekân ve Kamusal Alan" başlığında kahvehaneler, kafeler, meydanlar, sokaklar, parklar, anıt ve heykeller detaylı olarak açıklanarak, Bahçelievler araştırmasında bu kamusal alanların ne denli önemli olduğu vurgulanmıştır.

Araştırmanın yer aldığı asıl bölümde ise temel problem Bahçelievler bölgesinde yer alan seçili kamusal alanların bölgenin sosyal, gündelik ve ekonomik yaşamda nasıl etkiler doğurduğunu anlayabilmek, bu kamusal alanların geliştirilmesi için ilk adım olan mevcut durum analizini sunabilmektir. Bu problem doğrultusunda yöntem olarak öncelikle bölge halkı ile mülakat uygun görülmüş olsa da gelişen pandemi şartları araştırmayı sosyal medya yorumları üzerinden kamusal alanların içerik analizine yönlendirmiştir. Sosyal medya olarak günümüzde en popüler uygulamalardan biri olan Google Haritalar baz alınmıştır. Ayrıca bölgede yaya olarak yapılan doğrudan gözlem kamusal alanların analizinde faydalı olmuştur. Yöntem ile ilgili son olarak haritalandırma yapılarak içerik analizi ve gözlem metotları pekiştirilmiş; kamusal alanların arasındaki fiziki mesafeler ve bu alanların işlevleri, farklı renklerde harita üzerinde somut olarak gösterilmiştir. Bu sayede incelenen kamusal alanların fiziki mesafesi haritada yaklaşık olarak görülmekte, hangi işlev ile kullanıldıkları renklerine göre kolayca görülmektedir.

Çalışmanın sonucunda Bahçelievler bölgesindeki kamusal alanlarda güçlü bir kimlik ve aidiyet duygusunun bulunduğu, bunun devletin kurucu unsurları ve özelikle Atatürk ile bağlantısının olduğu gözlemlenmiştir. Kimlik kavramının oluşumunda en çok öne çıkan kamusal alanın başta Anıtpark olmak üzere parklar olduğu tespit edilmiştir.

Bölgede incelenen kamusal alanların çoğu tek bir işlev ile sınırlı kalmamaktadır. Örneğin Anıtpark hem park hem anıt hem de meydan olma işlevine sahiptir. Kamusal alanların çoklu işlevselliği kamusal alanlarda tüm toplumu kapsayacak diyalog ortamlarının arttırılmasını desteklemektedir. Bu durum kadınların karşıt kamusallığının gelişimine de katkı sağlamakta bölgede bulunan kadınlar lokali ve dernek yardımlaşma ve dayanışma ortamı sağlamaktadır.

Bahçelievler'in en çok öne çıkan özelliklerinden biri Milli Kütüphane'den Bahçelievler Ankaray durağına doğru uzanan ve tüm bölgeyi kapsayan kafe, bar ve meyhanelerdir. Azerbaycan ve 7. Cadde gibi yerlerde yoğunlaşan her mekân kendi

kuralları ve kamusallıkları doğrultusunda hizmet veriyor olsa da gösteri toplumu ve insanların birbirine yabancılaşması ortak bir kamusallık bilincine varılmasını engellemektedir.

Ayrıca bölge sokaklarında yaya olmak, özellikle 7. Cadde'de yürümek, gündelik hayat içerisinde ve kamusal alanları anlamada önemli bir yer tutamaktadır. Ancak yer yer bozulan kaldırımlar yayalar için tehdit oluşturmakta ve dar sokaklardaki araba yoğunluğu huzursuzluk yaratmaktadır.

Kentsel açıdan sonuçlar incelendiğinde ise, Bahçelievler bölgesinde yer alan imgelerin bireylerin hayatlarında doğrudan siyasi, sosyal ve ekonomik sonuçlar içerdiği gözlemlenmiştir. Örneğin Anıtpark içerdiği imge ve simgelerle daha siyasi ve manevi bir algı oluştururken 7. Cadde'nin ekonomik ve sosyal anlamda bireyleri etkilemesi, mağazaları, kafeleri ve barlarının birer imge olarak ele alındığında maneviyat ve ortak kültürden ziyade neo liberal politikaları desteklemesi ve gösteriş toplumunun somutlaştığı mekân olarak tüketilmesi göze çarpmaktadır. Parkların kentsel imgesi bir kaçış ve rahatlık mekanizması görevi görürken cadde ve sokakların darlığı farklı bir imge oluşturmaktadır. Bunun gibi imgelerin bir araya gelmesi bölgede Bahçelievler kültürünü ve alışkanlıklarını destekleyerek kimlik oluşumu sürecini güçlendirmektedir.

Son olarak kamusal alan olarak Bahçelievler'in incelenmesi gelecekte yapılacak bölgesel incelemelerin yolunu açabilir, karşılaştırmalı kamusal alan incelemeleri sayesinde çeşitli yerel bölgelerdeki avantaj ve dezavantajlar tespit edilerek bunlar çeşitli Sivil Toplum Kuruluşları, dernekler aracılığı ile birer projeye dönüşebilir. Daha teorik anlamda ise yeni toplumsal hareketlerin kamusal alandaki yansımaları feminist teori çatısı altında belli bir bölgede incelenerek kadınların karşıt kamusallığını geliştirmeye yönelik bir çalışma ileride yapılabilir.

KAYNAKÇA

Acarlı, B, Kiper, T, Korkut, A. (2019). Kent Meydanlarının Fiziksel Mekân Kalitesi: İstanbul Taksim Meydanı ve Yakın Çevresi. Kent Akademisi, 12 (1), 29-41. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/kent/issue/43742/44775

Akış, T. (2017). Gündelik Hayat ve Kentsel Mekân: Yüksel Yaya Bölgesi'nde Yürümek, Sargın, G. A. (Ed.)., *Başkent Üzerine Mekân-Politik Tezler Ankara'nın Kamusal Yüzleri* İçinde, (77-118) İstanbul: İletişim Yayın.

Akman, K. (2020). Kent Meydanlarının Önemi ve Değişen İşlevi. Akademik Düşünce Dergisi, (1), 17-33. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademikdusunce/issue/53387/708521

Altıntaş, O. ve Eliri, İ., (2012). Birey Toplum İlişkisinde Kent Kültürü, Kamusal Alan ve Onda Şekillenen Sanat Olgusu, *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 1(5):61-74.

Anadolu Ajansı, (30.09.2020) Oktay, M. Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/greenpeaceten-trump-ve-bolsonaronun-buzdan-heykelleri-ile-cevre-mesaji/1991132

Anıtpark, (t.y.) Çankaya Belediyesi Parklar içinde, Erişim Adresi: https://www.cankaya.bel.tr/pages/8174/ANITPARK/

Ankara Mitingi: Karanlığı Yırtıp Atacağız. (2021, 15 Haziran) Erişim Adresi https://www.tkp.org.tr/haberler/ankara-mitingi-karanligi-yirtip-atacagiz/

Ankaralılar Güne Her Sabah Sporla Başlıyor (2021, 16 Haziran) Erişim Adresi https://www.ankara.bel.tr/haberler/ankaralilar-gune-her-sabah-sporla-basliyor/

Arendt H. (2017). *Devrim Üzerine*, 1.B, İstanbul: İletişim Yayınları

Arendt H. (2018). *İnsanlık Durumu*, 3.B, İstanbul: İletişim Yayınları

Arendt H. (2020). *Geçmişle Gelecek Arasında*, 2.B, İstanbul: İletişim Yayınları

Aytaç, Ö. Kent Mekânlarının Sosyo-Kültürel Coğrafyası, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergis*i, C. 17, S. 2, 2007, s. 199-226.

Bahçeci, Hazal Ilgın. Kent Mekânında Kamusal Alan: Rıchard Sennett Perspektifinde Bir İnceleme. (2018). Memleket Siyaset Yönetim. 13 (29), 101-116

Bahçelievler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (t.y.) Erişim Adresi https://ankarabahcelidernek.wordpress.com/

Bali, M. (2020). Kamusal Mekânın Göstergebilim Bağlamında İncelenmesi: İstanbul Eyüp Sultan Meydanı. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (6), 225-242. DOI: 10.46250/kulturder.775594

Batuman B. (2019). *Kentin Suretleri*, Ankara: Dipnot Yayın.

Baykal, M. (2017) 1982 Anayasası'nda Kadının Yeri, Yükselbaba Ü. (Ed.). *Kadın, Kamusal Alan ve Hukuk,* (141-172) İstanbul: Tekin Yayın.

Beacroft, M. (2007) Defining Political Theory: An Arendtian Approach to Difference in the Public Realm, *Politicis,* Vol. 27, No.l.

Benhabib, S. (1996). Kamu Alanı Modelleri, Çev: Şahiner, D. *Cogito*, 8. 238-258

Berktay, F. (2004). Coğulluk, Yeryüzünün Yasasıdır, *Kamusal Alan* içinde, İstanbul: Hil Yayınları

Bïçer Olgun, H. (2017). Jürgen Habermas, Hannah Arendt ve Richard Sennett'in Kamusal Alan Yaklaşımları. *Sosyolojik Düşün*, 2 (1), 45-54. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosdus/issue/30366/321958

Bookchin, M. (2014) *Kentsiz Kentleşme: Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü,* (Çev. Burak Özyalçın), Sümer Yayıncılık, İstanbul.

Bourdieu P. (2019), *Eril Tahakküm*, İstanbul: Bağlam Yayın.

Budak, H. (2016). Kamusal Alanda Dönüşen Yapılar: Agoradan Sanal Uzama. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 0 (36), 507-530. DOI: 10.21497/sefad.285499

Castells M. (2017). *Kent, Sınıf İktidar,* Ankara: Phoenix Yayın.

Coşkun, M. (2006). Toplumsal Hareketler ve Proleter Kamusal Alan, *Ekonomik Yaklaşım,* 60-61, 143-155.

Çağlak, U. (2018). Boş Zaman Alışkanlıklarında Nostaljik Bir Trend: Yeni Nargile Kültürü ve Nargile Mekânları. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (13), 67-83. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbid/issue/39820/472001

Çaha, Ö. (2005). Mahrem Kamusal Alan, EDAM. *Sivil Bir Kamusal Alan* İçinde, (143-161) İstanbul: Kaknüs Yayın.

Çakar, N. (2016). Kent, Kamusal Alan ve Anıt Heykel İlişkisi. *Sanat Dergisi*, 0 (26), 37-54. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsfd/issue/45081/563074

Çalışkan, O. (2014). Network Society in the Conceptual Framework of Public Sphere and New Public Sphere. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* 1 (1), 41-62. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/iled/issue/18465/194398

Çankaya Belediyesi Adnan Ötüken Parkı, (t.y.) Erişim Adresi https://www.ankara.bel.tr/index.php?cID=9418

Çankaya Belediyesi, (t.y.) Çankaya Belediyesi Parklar içinde, Erişim Adresi: https://www.cankaya.bel.tr/pages/230/PARKLAR/

Çaykent, Ö, Gürses Tarbuck, D. (2017). Coffeehouse Sociability: Themes, Problems and Directions. *Osmanlı Araştırmaları*, 49 (49), 203-229. DOI: 10.18589/oa.590886

Çetin, A. (2006) Kamusal Alan ve Kamusal Mekân Olarak "Sokak", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Anabilim Dalı, Ankara.

Çevik, N. Bingöl, M. Özkul, D. (2019). Kamusal Alan Bağlamında Kentsel Mekânlarda Çağdaş Sanat Yansımaları. *Fine Arts.* 14 (4), 284-297. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/nwsafine/issue/49786/590644

Çiçekli, A. (2019). "Evinin Hanımı Çocuklarının Anası" Olan Kadının Kamusal Alan Mücadelesi. *Sosyal Bilimler Araştırma* Dergisi, 8 (1), 1-14. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/ssrj/issue/43336/510311

Dastarlı, E. (2019). Resim Çerçevesinden Dışarıya Doğru Bir Adım: 20. Yüzyılda Kamusal Alanın Oluşumunda Kadın İmgesi. *Yedi*, (22), 69-80. DOI: 10.17484/yedi.474477

Demir, Ş, Sesli, M. (2007). Kamusal Alan (Türkiye'de Kamusal Alan Kavramlaştırılmasının Muhtevası: Tektiplilik mi, Çoğulculuk mu?). Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 2 (1), 273-292. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/gopsbad/issue/48544/616290

Demirtaş Milz, Neoliberal Kentsel Politikalar ve Sosyal Ayrışma: Yabancı Korkusu mu, Yabancılaşma mı? Güvenlik Sorunu mu, Güven(ce)sizlik mi? (2020) Geniş, Ş. (Ed.). *Otoriter Neoliberalizmin Gölgesinde: Kent, Mekân, İnsan* İçinde, (85-122) Ankara: Nika Yayın.

Deveci, C. (2014) Siyasetin Sınırı Olarak Kamusallık: Arendt'in Kant'tan Çıkarsadıkları, İnalcık, H., Keyman F., Keskin, F., Deveci, C., Mutman, M., Çaha, Ö., … Öğün, S. S. *Doğu Batı Düşünce Dergisi,* Sayı: 5.

Dişçi, Z. (2017). Uyuşmazlığın Politikası: Kamusal Alan ve Kalabalıklar. *Mülkiye Dergisi*, 41 (4) , 55-73 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/37383/432365

Doğan, E , Doğan, E , Ajanovic, E . (2020). Kahvehanelerin Kent Belleğindeki Yeri: İstanbul'daki Kahvehanelerin ve Belgrad'daki Kafanaların Karşılaştırmalı Analizi. *İstanbul University Journal of Sociology*, 40 (1), 443-465. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusosyoloji/issue/56274/776422

Edwards, G. (2004). Habermas and Social Movements: What's "New"? *The Sociological Review, 52, 113–130.* doi:10.1111/j.1467-954x.2004.00476.x

Endeksa, (2021, Ağustos). Erişim Adresi https://www.endeksa.com/tr/analiz/ankara/cankaya/bahcelievler/demografi

Endeksa, (2021, Ağustos). Erişim Adresi https://www.endeksa.com/tr/analiz/ankara/cankaya/yukari-bahcelievler/demografi

Eray, Ş. (2018). Habermascı Kamusal Alan Bağlamında Yeni Toplumsal Hareketler. *İDEALKENT*, 8 (21), 315-337. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/idealkent/issue/36864/420083

Ertugay, F. (2017). Devlet ve Örgütlü Yapılar: Kamusal Alanda Bir Karşılaşmanın İmkân ve Sonuçları Üzerine. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19 (2), 475-491. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziuiibfd/issue/36598/416118

Falay, N. (2014). Kamusal Alanın Oluşumu, Dönüşümü ve İktisadi Boyut. *Journal of Life Economics*, 1 (2), 51-70. DOI: 10.15637/jlecon.22

Fırat, S. (2002). Kentsel Mekânlarda Kamusal Alan, *Çağdaş Yerel Y*önetimler, 11(4), s. 41-72.

Fraser N. (2004). Rethinking the Public Sphere, Özbek, M. (Ed.), *Kamusal Alan* içinde (103-132), İstanbul: Hil Yayın.

Goffman, E. (2019). *Kamusal Alanda İlişkiler: Toplu Yaşamın Mikro İncelemeleri*, Ankara: Heretik Yayın.

Google Haritalar, (2021, Ağustos). Erişim Adresi https://www.google.com/maps

Gökgür P. (2008). *Kentsel Mekânda Kamusal Alanın Yeri*, İstanbul: Bağlam Yayın.

Göktaş, E. (2010). Osmanlı Döneminde Kahvehaneler, Kıraathaneler ve Bunların İşlevleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 0 (11), Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2849/39329

Güdücü, B. (2015). Özel Alan, Kamusal Alan, Kent ve İnsan. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, 1 (1) , 59-67 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/aitdergi/issue/43370/528328

Günindi Ersöz, A. (2015). Özel Alan / Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın "Doğası" ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18 (1), 80-102. DOI: 10.18490/sad.56696

Habermas, J., *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü,* çev. T. Bora; M. Sancar, İstanbul, İletişim, 2018 (15.B.)

Hansen, M. (1993). Foreword, O. Negt-A. Kluge, *Public Sphere and Experience* içinde, Minneapolis: University of Minnesota Press.

Hansen, M. (2004). Yirmi Yılın Ardından Negt ve Kluge'nin "Kamusal Alan ve Tecrübe"si: Değişen Karışımlar ve Genişlemiş Alanlar, Özbek, M. (Ed.), *Kamusal Alan* içinde (141-176), İstanbul: Hil Yayın.

Harvey D. (2019). *Dünyanın Halleri,* İstanbul: Sel Yayın.

Hasdemir, T. Coşkun, M. (2008). Kamusal Alan ve Toplumsal Hareketler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63 (01), 121-149. DOI: 10.1501/SBFder_0000002055

Hasdemir, Y. (2006). Zorlu Bir Tanımlama Çabası: Kamusal Alan ve Anayasa Mahkemesi Kararları. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (5), 183-203. Retrieved from http://iletisimdergisi.gsu.edu.tr/tr/pub/issue/7374/96547

Hocaoğlu, B. (2020) Hafıza Mekânlarının İktidar Aracı Olarak Kullanılması Üzerine Bir Değerlendirme. *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 177-195.

Huysal, A. (2017). Türk Ceza Hukukunda Kadının Kamusallığı, Yükselbaba, Ü. (Ed.), Kadın, *Kamusal Alan ve Hukuk* içinde (173-212). İstanbul: Tekin Yayınevi.

Kanbïr, F. (2019). Mekân Hafızasında Aidiyet Arama Pratikleri: Boş Zaman Kültürü ve Deliler Kahvehanesi Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29 (1), 335-344. DOI: 10.18069/firatsbed.538723

Karayılmazlar, A, Çelikyay, H. (2018). Kentlerde Kamusal Alanların Tasarımı ve Önemi. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (17), 83-90. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/bartiniibf/issue/38805/452797

Kedik, A. (2012). Kamusal Alan ve Türkiye'de Heykelin Kamuya Açık Alanlarda Var Olma Koşulları. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 3 (3), 77-91. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/sanattasarim/issue/20647/220286

Kedik, A. S. (2011) Kamusal Alan, Kent ve Heykel İlişkisi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1) s. 229-240.

Keleş, R. (2012) Kamusal Alan, Kentleşme ve Kentlilik Bilinci, *Güney Mimarlık*, s. 10-12.

Keleş, R. (2017). *Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi

Kılıç, H. (2017). Kamusal ve Siyasal Alana Bir Müdahale Biçimi Olarak Sosyal Bilim Pratiği: Pierre Bourdieu Sosyolojisinde "Dünyanın Sefaleti" Örneği. *Sosyoloji Notları*, 1 (1) , 13-23 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosnot/issue/33544/358781

Kırık, H. (2014). Cemaatçilik: Kamusal Alanda Ortak İyiyi Aramak. *Selçuk İletişim*, 3 (1), 67-73. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19007/201027

Kızıltepe, B. (2018). Mekânın Gemeınschaft İlişki Ağına Etkisi: Çıkmaz Sokak Örneği. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (4) , 235-256 . DOI: 10.11616/asbed.v18i41997.505880

Koparan, E. (2020). Bir Kamusal Alan Olan İş Dünyasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Kadının Varlık Sorunsalı. *Global Journal of Economics and Business Studie*s , 9 (17) , 55-62 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumusgjebs/issue/55948/674385

Krauss, R. (2002) Mekâna Yayılan Heykel (Tuncay Birkan), İstanbul, *Sanat Dünyamız*, sayı 82.

Kurt, A. (2015). Anadolu'dan İstanbul'a Göç ve Kente Tutunma Sürecinde Göçmenler İçin Kahvehanelerin Önemini 1950 Sonrası Türk Romanı'ndan Okuma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (32). Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/4774/65758

Kutsal Göllü, S, Canbay Türkyılmaz, Ç. (2019). Kent Meydanlarının Ergonomik Ölçütler Açısından Değerlendirilmesi: Kadıköy Rıhtım Meydanı Örneği. *Ergonomi,* 2 (1), 32-48 . DOI: 10.33439/ergonomi.479502

Lefebvre H. (2014). *Mekânın Üretimi*, İstanbul: Sel Yayın.

Lefebvre, H. (2015). *Şehir Hakkı*, İstanbul: Sel Yayın.

Lefebvre, H. (2019). *Kentsel Devrim*, İstanbul: Sel Yayın.

Liebman, S. Alexander Kluge ile Söyleşi:Yeni Alman Sineması, Sanat, Aydınlanma ve Kamusal Alan Üzerine (2004). Kamusallık ve Tecrübe'ye Giriş, Özbek, M. (Ed.), *Kamusal Alan* içinde (763-801), İstanbul: Hil Yayın.

Lynch, K. (2018). *Kent İmgesi*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları

McCarthy T. (2004). Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü'nün 1989 İngilizce Baskısına Giriş, Özbek, M. (Ed.), *Kamusal Alan* içinde (91-93), İstanbul: Hil Yayın.

Minarlı, M. (2019). Kamusal Alanın Kavramsal Sınırları. *İnsan ve İnsan*, 6: 573-595

Mumford, L. (2019). *Tarih Boyunca Kent*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Nebati, N. (2020). Siyasi Tartışmalar Bağlamında Türkiye'de Kamusal Alanın Evrimi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9 (2) , 828-852 . DOI: 10.15869/itobiad.692056

Negt O. Kluge A. (1993). *Public Sphere and Experience: Toward an Analysis of the Bourgeois and Proletarian Public Sphere.* Minneapolis: University of Minnesota Press

Negt, O. Kluge, A. (2004). Kamusal Alan ve Tecrübe'ye Giriş, Özbek, M. (Ed.), *Kamusal Alan* içinde (133-140), İstanbul: Hil Yayın.

Odabaş, U. (2018). Tarihsel Süreçte Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü ve Habermas . *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 22 (Özel Sayı 2) , 2051-2066 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisosbil/issue/39871/469015

Okray, Z , Hüseyinzade Şimşek,A. (2018). Anıtların Göstergebilimsel Analizi: KKTC Öncesi ve Sonrası . *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri* Dergisi , 2 (3) , 7-20 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/kaid/issue/38240/442185

Oktay Uygun, *Demokrasinin Tarihsel, Felsefi ve Ahlaki Boyutları***,** İstanbul, İnkılap Kitapevi, 2003, s.74-75.

Onat N. (2013). *Kamusal Alan ve Sınırları*, İstanbul: Durakistanbul Yayın.

Özbek, M. (Ed.). (2004). *Kamusal Alan*. İstanbul: Hil Yayın.

Özkaraca, N , Arslan, H . (2020). Kentsel Boşlukların Mekansal Niteliğinin Sosyo-Mekansal Analizi: Düzce Spor Sokak Örneği . *Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi,* 5 (8), 17-34. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/tykhe/issue/55463/712966

Ricardo, D. (2016). *Ekonomi Politiğin ve Vergilendirmenin İlkeleri*, İstanbul: Belge Yayınları

Safi, İ. (2018). Cumhuriyet Döneminde Kahvehanelerin Mekansal İşlevselliği ve Siyasal Figür Olarak Kahvehaneler. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 8 (2) , 293-304 . DOI: 10.18074/ckuiibfd.473612

Sağlam, A , Öztürk, A , Kaçar, A . (2019). Türkiye'de Kamusal Mekânın Gelişimi. *ATA Planlama ve Tasarım Dergisi*, 3 (1), 47-58 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataplanlamavetasarim/issue/46603/570148

Sağlık, E . (2014). Kamusal Alanda Kadınlık Hallerinin Temsili . *Sanat D*ergisi , 0 (24) , 41-52 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsfd/issue/2612/33628

Sancar S. (2014). *İdeolojinin Serüveni*, Ankara: İmge Yayın.

Sandık Sonuçları ve Tutanaklar, (t.y.). Erişim Adresi https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu

Sargın, G. A. (Ed.). (2017). Kamu, Kent ve Politika, *Başkent Üzerine Mekân-Politik Tezler Ankara'nın Kamusal Yüzleri* İçinde, (9-40) İstanbul: İletişim Yayın.

Sarıbay, A. Y. *Kamusal Alan Diyalojik Demokrasi ve Sivil İtiraz*, Alfa Yayınları, İstanbul 2000.

Savaş, Ş . (2018). Kamusal Alanda Bir Alternatif Olarak Gerilla Heykel. *İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 4 (7) , 53-58 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/aydinsanat/issue/39078/458573

Selek, P. (2015) "Türkiye'de Özgürlüğü Ararken…", Direk Z. (Ed.), *Cinsiyetli Olmak* İçinde, (118-129) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Sennet R. *Kamusal İnsanın Çöküşü,* çev. S. Durak; A. Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Y.,1996.

Suman D. Feminizm, İslam ve Kamusal Alan (2017) Göle, N. (Ed.). *İslamın Yeni Kamusal Yüzleri* İçinde. (68 – 92) İstanbul: Metis Yayın.

Sunay, R. (2002). Cumhuriyetçi – Liberal – Müzakereci Kamusal Alan Modelleri ve Türkiye'de Kamusal Alanın Gelişimi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10 (3-4), 51-78. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/suhfd/issue/26630/280716

Süalp, Z. Kamusal Alan, Deneyim ve Kluge (2004). Kamusallık ve Tecrübe'ye Giriş, Özbek, M. (Ed.), *Kamusal Alan* içinde (803-824), İstanbul: Hil Yayın.

Şenyapılı, T. (2016). *Barakadan Gecekonduya Ankara'da Kentsel Mekânın Dönüşümü: 1923-1960,* İstanbul, İletişim Yayın.

Tok, N. (2006) "Liberal Demokratik Toplumda Kamusal Alan, Adalet, İstikrar ve Birlik", Karadağ, A. (Ed.) *Kamusal Alan ve Türkiye* İçinde, (110-133), Ankara: Asil Yayın Dağıtım

Turan, E , Aydilek, E . (2017). Modernite ve Postmodernite Ekseninde Kamusal Yaşamın Dönüşümü . *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 6 (17) , 0-0 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/egitimvetoplum/issue/35909/402809

Turgut, D . (2020). Kayseri Cumhuriyet Meydanı'nın Bütünselliği Sağlayan Kriterler Bağlamında İrdelenmesi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (48) , 403-432 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/erusosbilder/issue/55878/703855

Tutal, D. (2014). Kırk Yıllık Hatırın İletişim Mekânı Olarak Kahvehaneler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (3), 151-166. DOI: 10.18037/ausbd.66638

Türk Dil Kurumu, (2021, Temmuz) Erişim Tarihi https://sozluk.gov.tr/

Ulutaş, E . (2019). İmgeden Gerçekliğe: Kamusal Bir Mekan Olarak Meydan . *İçtimaiyat* , 3 (2) , 138-146 . DOI: 10.33709/ictimaiyat.644739

Urry J. (2018). *Mekanları Tüketmek*, İstanbul: Ayrıntı Yayın.

Varol, A . (2012). Bilgi Toplumunda Kamusal Alan . *Sosyal Bilimler Dergisi* , 0 (1) , 121-129 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/en/pub/iusosbil/issue/9497/118636

Weyland, P. (2020) Küresel Mekanlarda Cinsiyetlendirilmiş Yaşamlar, Öncü, A. ve Weyland, P. (Ed.). *Mekan Kültür İktidar: Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler* İçinde, (117- 136) İstanbul: İletişim Yayın.

Wilson, Elizabeth, "Görünmez Flâneur", *Birikim*, (Çev. Filiz Çulha ve Aksu Bora), S. 43, 1992, s. 54-65

Yavuzçehre, P , Çezik, U . (2015). Sümerbank'tan Sümerpark'a: Alışveriş Merkezine Dönüşen Kamusal Alanlar. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergi*si , 30 (1) , 23-53 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuiibfd/issue/22716/242458

Yıldız, M. (2015). Beyazıt'ta Bir Kültür Ortamı: Küllük Kahvesi. *Mavi Atlas*, (4), 96-107. DOI: 10.18795/ma.45918

Yılmaz, Z. (2010). Özel Alan-Kamusal Alan Ayrımının Tarihsel Temelleri "Antik Yunan". *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0 (14) , 359-371 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunikkefd/issue/2775/37202

Yükselbaba, Ü. (2011). Kamusal Alan Modelleri ve Bu Modellerin Bağlamları. *Journal of İstanbul University Law Faculty* , 66 (2) , 227-271 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9184/115001

Zingat, (2021, Ağustos). Bahçelievler, Çankaya, Ankara Bölge Raporu. https://www.zingat.com/cankaya-bahcelievler-bolge-raporu

Zingat, (2021, Ağustos). Yukarı Bahçelievler, Çankaya, Ankara Bölge Raporu, https://www.zingat.com/cankaya-yukari-bahcelievler-bolge-raporu?mode=demographics#!

7. Cadde anketi: Trafiğe kapatılmasın, (2009, 27 Eylül)**.** Erişim Adresi https://www.ntv.com.tr/turkiye/7-cadde-anketi-trafige kapatilmasin,9Gk37Mw4EUKjKg28o5qlvA

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler.

Soyadı, adı :AYDIN CANSARAN Aybüke

Uyruğu : Türkiye

Eğitim

Derece	**Eğitim Birimi**	**Mezuniyet tarihi**
Lisans	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi	10.05.2019
Lise	Çanakkale İbrahim Bodur Anadolu Lisesi	13.06.2014

Yabancı Dil

İngilizce - YÖKDİL: 82.5

İspanyolca – A2

Yayınlar

1) Savaş ve Çevre İlişkisinin Çevresel Güvenlik Bağlamında İncelenmesi- Şehr-i Ayasofya Uluslararası Kültür, Medeniyet ve Sosyal Bilimlerde Disiplinlerarası Araştırmalar Kongresi (Ocak 2021). Kitap ISBN: 978-605-70289-2-1.

2) Üniversite Öğrencileri Gözünden Kent ve Toplumsal Cinsiyet İlişkisi: Ankara ve Mersin Şehirlerinin Karşılaştırılması- Pearson Journal Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Kongresi (Ocak 2021). Kitap ISBN 978-605-70289-4-5.

3) Analyzing Gender Gaps To Achieve 2030 Agenda: Global Solutions from an Ecofeminist Perspective - International Conference on Sustainable Development (Eylül 2021). Poster Sunumu

ankara HBM

ankara HBV

le.ahbv.edu.tr